

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ÇOCUKLARI OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN (5 YAŞ GRUBU)
EBEVEYNLERİN ANA-BABA TUTUMLARININ FARKLI DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Fatma Merve AKTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. AYSEL ÇAĞDAŞ

KONYA 2015

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Fatma Merve AKTÜRK
Numarası	124238031015
Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi/Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	ÇOCUKLARI OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN (5 YAŞ GRUBU) EBEVEYNLERİN ANA-BABA TUTUMLARININ FARKLI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Merve AKTÜRK
	Numarası	124238031015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi/Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç.Dr. Aysel ÇAĞDAŞ
Tezin Adı	ÇOCUKLARI OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN (5 YAŞ GRUBU) EBEVEYNLERİN ANA-BABA TUTUMLARININ FARKLI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden (5 Yaş Grubu) Ebeveynlerin Ana-Baba Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma ..10.../..06.../2015. tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof.Dr. Ramazan ARİ		
Yrd. Doç. Dr. Aysel ÇAĞDAŞ		
Yrd. Doç. Dr. Devlet AKKOÇ PIRPİR		
Doç. Dr. Emel ARSLAN		

ÖNSÖZ

Anne baba tutumları konusu günümüzde giderek daha da önem kazanmaktadır. Dolayısıyla toplumun temeli olan ailenin esas tanımı, nitelikleri, önemi ve aileye açılan kapı olan evliliğin nedenleri ve istenmeyen sonuçlardan biri olan boşanmanın bugün daha iyi anlaşılır konuma gelmesi gerekmektedir. Çünkü aile ve evlilik ve tüm bu unsurlar, anne, baba ve çocuk ilişkisini etkilemektedir. Dolayısıyla anne baba tutumlarının altında yatan bir çok şekillendirici durum söz konusudur. Öncelikle anne ve baba olmak için yeterli olgunluğa erişmek ve çevre şartlarını olumlu hale getirmek tüm toplumların refahını etkileyecek başlıca öğedir.

Eğitim doğumla başlayıp yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Eğitimin doğumla başlaması, çocuğun eğitiminde anne babanın önemini vurgulamaktadır. Anne babanın çocuk üzerindeki etkisi, doğum öncesinden başlayarak yaşam boyu devam eder. Özellikle erken çocukluk dönemi olarak adlandırılan 0-6 yaş çocuğun gelişiminde kritik bir önem arz eder. Çocuğun kişiliği öncelikle aile içinde anne baba ile etkileşimi ve anne babanın çocuğa karşı tutumları sonucu gelişir. Çocukların bedensel ve ruhsal yönden sağlıklı gelişmeleri, yapıcı, yaratıcı, sorumluluk duygusu gelişmiş, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen, özgüvene sahip, başkaları ile olumlu ilişkiler kurabilen, başarılı çocuklar yetiştirmeleri anne babaların çocuklarına yöneltecekleri tutumla mümkündür. Bu çalışmanın yapılmış olması anne babaların çocuklarına karşı tutumlarını nelerin etkilediğini belirlemek ve anne babalara yönelik eğitim programların hazırlanmasına rehberlik etmek açısından önemlidir. Çalışmanın konusunu oluşturan tüm başlıklar konunun derinine inilmesini ve anlaşılmasını sağlayarak, anne baba olmanın ve anne baba tutumlarının dolayısıyla “çocuk” olan insanın önemini vurgulamada bir adım niteliği taşıma amacındadır.

Çalışma sürecinde sıkıntılı günlerimi, son noktayı koyduğum anda geride bırakacağımı umarak, her harften, her heceden, her kelimededen, her cümleden büyük bir sabırla geçtim. Öğrencilik hayatımın 19. yılında hayalini kurduğum o ana yaklaşmama bir adımım olan bu çalışmam da gerçek bir hoşgörülle, bilgisini ve ilgisini esirgemedi bana yol gösteren, bakış açımı genişleten tez danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Aysel ÇAĞDAŞ’a saygı ve sonsuz teşekkürümü sunarım.

Bilimsel tavır ve bakış açısıyla destek olan Çocuk Gelişimi Bölümü Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ramazan ARI’ya; araştırma süresince istatistiksel analizlerle ilgili katkılarını esirgemeyen Araştırma Görevlisi Gökhan Kayılı’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm eğitim ve öğretim yaşamım boyunca beni destekleyen, daima yeni gayeler peşinden koşmamı öğreten kıymetli anneme ve babama; çalışmamın başlangıcından bitimine değin yaşamış olduğum değişik duygu durumlarıma ayak uydurarak, evliliğimizin tam ortasında taştan bir duvar gibi duran bu çalışmayı kabullenerek sevgi, sonsuz sabır ve desteği ile beni en zor anlarımda yüreklendiren biricik eşime teşekkür ederim.

Fatma Merve AKTÜRK

KONYA, 2015

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Merve AKTÜRK		
	Numarası	124238031015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi/Çocuk Gelişimi ve Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Yrd.Doç.Dr. Aysel ÇAĞDAŞ		
Tezin Adı	ÇOCUKLARI OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN (5 YAŞ GRUBU) EBEVEYNLERİN ANA-BABA TUTUMLARININ FARKLI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ			

ÖZET

Bu araştırmada çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin ana-baba tutumlarının çocuklarının cinsiyetleri, sahip oldukları çocuk sayıları, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süreleri, yaşları, eğitim düzeyleri ve meslekleri değişkenlerinden etkilenip etkilenmediği incelenmiştir.

Araştırma 5 yaş grubu çocuğu olan 420 anne ile 187 baba, toplam 607 anne baba ile yürütülmüştür.

Veriler, “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ebeveyn Tutum Ölçeği (Karabulut ve Şendil, 2008)” kullanılarak toplanmıştır. Veriler, çalışma grubuna dahil edilen anne babaların; çocuklarının cinsiyetleri, çocuklarının okul öncesi kuruma devam etme süreleri ve anne babaların tutumu arasındaki fark değişkenlerinin karşılaştırılmasında t testi; sahip oldukları çocuk sayıları, anne babaların yaşları, eğitim düzeyleri, meslekleri değişkenlerinin karşılaştırılmasında ise ANOVA ve aradaki farkın hangisinden kaynaklandığını belirlemek için ise Scheffe testi kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde manidarlık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) annelerin sahip oldukları çocuğun cinsiyetleri ve meslekleri değişkenlerine göre çocuklarına karşı tutumlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; çocuk sayıları, sahip olduğu çocukların okul öncesi eğitime devam etme süreleri, yaşları, eğitim düzeyleri değişkenlerine göre ise çocuklarına karşı tutumlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Babaların ise; sahip oldukları çocukların cinsiyetleri, sahip oldukları çocuk sayıları, sahip olduğu çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süreleri ve yaşları değişkenlerine göre çocuklarına karşı olan tutumlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı; eğitim düzeyleri ve meslek değişkenlerine göre çocuklarına karşı tutumlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Ayrıca babaların annelere göre daha çok demokratik tutum ve annelerin babalara göre daha çok izin verici tutum sergiledikleri belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Anne, baba, çocuk, ana baba tutumları

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Fatma Merve AKTÜRK		
Numarası	124238031015		
Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi/Çocuk Gelişimi ve Eğitimi		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tez Danışmanı	Yrd.Doç.Dr. Aysel ÇAĞDAŞ		
Tezin İngilizce Adı	ANALYZING THE ATTITUDES OF THE PARENTS WHO HAVE (5 YEARS OLD) CHILDREN ATTENDING PRESCHOOL CLASSES IN TERMS OF DIFFERENT VARIABLES		

SUMMARY

In this dissertation we have studied the parents who have five-year-old children attending preschool classes and examined whether their attitudes towards their children change according to the sexes of them, the duration of preschool attendance, the number of children they have, parents' ages, education levels and their occupations.

The research has been conducted with 420 mothers and 187 fathers, 607 parents in total.

The datas are gathered by using "Personal Information Forms" and "Parental Attitudes Scale(Karabulut and Şendil)." In the comparison of the variables including the participant parents' difference between the attitudes of mother and father and children's sexes t-test is used. In the comparison of the variables involving the number of children, duration of preschool attendance, parents' ages, education levels, occupations The Analysis of Variance (ANOVA) is used and the Scheffe Test is also used to determine where the difference between these two stems from. In the analysis of datas meaningfulness level is determined as 0.05.

Research findings show that while the variables such as sexes of children, mothers' occupations do not influence the attitudes of them towards their children significantly, the variables including the number of children, duration of preschool attendance, their ages and education levels affect their attitudes considerably. As for the fathers, the variables such as sexes and numbers of children, duration of their preschool attendance, their ages do not influence their attitudes towards their children much but their education levels and occupations change the situation noticeably. Additionally it is observed that whereas fathers display more democratic attitudes compared to mothers, mothers display more permissive attitudes in comparison with fathers.

Key Words: Mother, father, child, parental attitudes.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ 1	
Amaç	6
Alt Amaçlar	6
Araştırmanın Önemi.....	7
Sayıtlar	8
Sınırlılıklar.....	8
Tanımlar	9
BÖLÜM II.....	11
İLGİLİ YAYIN ve ARAŞTIRMALAR	11
I. AİLE ve EVLİLİK	11
1. Ailenin tanımı	11
2. Aile Yaşam Döngüsü.....	13

3. Ailenin Temel Nitelikleri.....	17
4. Ailenin Görevleri	17
5. Evlilik	20
5.1. Evliliğin Nedenleri	21
5.2. Evlilikte Karı-Koca İletişimi.....	24
6. Aile ve Evliliğin Önemi.....	26
7. Aile ve Evlilikte Toplumsal Değişme	28
8. Boşanma	31

II. AİLEDE ROLLER VE KADININ DURUMU 33

1. Ailede Roller	33
2. Annelik Rolü	34
2.1. Annelik Duygusu.....	38
3. Babalık Rolü	40
4. Toplumsal Cinsiyet	42
4.1. Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolü	44
4.2. Kadının Toplumda Değişen Rolü.....	45
4.3. Türk Toplumunda Kadının Değişen Rolü.....	47

III. AİLEDE İLİŞKİLER..... 49

1. Anne-Baba ve Çocuk İlişkisi	49
1.1. Anne Çocuk İlişkisi	51
1.1.1 Annenin Önemi	54
1.1.2. Anne Yoksunluğu ve Etkileri.....	57
1.2. Baba Çocuk İlişkisi.....	61
1.2.1. Babanın Önemi.....	65
1.2.2. Babanın Çocuk Gelişim Alanlarına Etkisi	66
1.2.3. Baba Yoksunluğu	70
2. Bağlanma Kuramı	71
2.1. Bağlılık Türleri (Stilleri).....	73
2.1.1. Güvenli Bağlılık	74

2.1.2. Gerilimli Kaçman Bağlılık.....	75
2.1.3. Gerilimli Karşı Koyucu Bağlılık	75
2.1.4. Dağınık/Yönü Belirsiz Bağlılık.....	75
2.2. Anne Çocuk İlişkisinde Bağlanma	75
2.3. Anne Çocuk İlişkisinde Bağlanmayı Etkileyen Etmenler	77
2.4. Baba Çocuk Bağlanması.....	81
3. Kopma	83
IV. ANNE BABALARIN ÇOCUKLARINA KARŞI TUTUMLARI	85
1. Anne Baba Tutumunun Önemi	85
2. Anne Baba Tutumunu Etkileyen Faktörler	87
2.1. Anne Babalığa İlişkin Bilgi Düzeyleri	88
2.2. Kültürel Değerler.....	89
2.3. Anne Babanın Yetiştirme Biçimi.....	91
2.4. Anne Baba Arasındaki İlişkiler ve Boşanma	93
2.5. Anne Babanın Sosyo-Ekonomik Özellikleri.....	94
2.6. Doğum Sırası ve Çocuk Sayısı.....	95
2.7. Çocuğun Yaşı.....	96
2.8. Çocuğun Cinsiyeti	97
3. Olumsuz Anne Baba Tutumları	98
3.1. İtici Tutum.....	99
3.1.1. İtici Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi.....	100
3.2. Aşırı Koruyucu Tutum.....	101
3.2.1. Aşırı Koruyucu Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi.....	103
3.3. Aşırı Hoşgörülü, Aşırı İzin Verici ve Şımartıcı Tutum.....	104
3.3.1. Aşırı Hoşgörülü, Aşırı İzin Verici ve Şımartıcı Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi.....	105
3.4. Tutarsız Tutum	106
3.4.1. Tutarsız Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi	107
3.5. Otoriter (Baskıcı) Tutum.....	108
3.5.1. Otoriter (Baskıcı) Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi.....	110

4. Olumlu Anne Baba Tutumu.....	111
4.1. Demokratik Tutum	112
4.1.1. Demokratik Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi	113
V. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	114
1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	114
2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	126
BÖLÜM III.....	128
YÖNTEM.....	128
Araştırma Modeli	128
Evren ve Örneklem	129
Veri Toplama Araçları.....	133
Kişisel Bilgi Formu	133
Ebeveyn Tutum Ölçeği.....	134
Verilerin Toplanması ve Analizi.....	136
Verilerin Toplanması.....	136
Verilerin Analizi.....	137
BÖLÜM IV	138
BULGULAR.....	138
1.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların annelerinin çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;.....	138
1.1. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	138
1.2. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	139
1.3. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	141

1.4. Annelerin çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	142
1.5. Annelerin çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	143
1.6. Annelerin çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	144
2.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;.....	145
2.1.Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	145
2.2.Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	146
2.3.Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	148
2.4.Babaların çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	149
2.5.Babaların çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	150
2.6. Babaların çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	151
3.0.Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların anne ve babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;.....	152
3.1.Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	152
BÖLÜM V.....	154
TARTIŞMA ve YORUM.....	154
1.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların annelerinin çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;.....	154

1.1. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	154
1.2. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	157
1.3. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	158
1.4. Annelerin çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	159
1.5. Annelerin çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	161
1.6. Annelerin çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	164
2.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;.....	166
2.1. Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	166
2.2. Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	167
2.3. Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	169
2.4. Babaların çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	170
2.5. Babaların çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	171
2.6. Babaların çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	173
3.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların anne Ve babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;.....	175
3.1. Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?	175

BÖLÜM VI	177
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	177
KAYNAKÇA	181
EKLER	194
ÖZGEÇMİŞ.....	203

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Aile Yaşam Döngüsü Aşamaları Belirleme Araştırmaları Özet Tablosu	16
Tablo 2. Çalışma Grubunu Oluşturan İzmir İli Buca, Çiğli ve Karşıyaka İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine Bağlı Okul Öncesi Eğitim Kurumları ve Anne Baba Dağılımları.....	130
Tablo 3. Çalışma Grubunun Sahip Oldukları Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	130
Tablo 4. Çalışma Grubunun Sahip Oldukları Çocuk Sayılarına Göre Dağılımları	131
Tablo 5. Çalışma Grubunun Çocuklarının Okul Öncesi Eğitime Devam Etme sürelerine Göre Dağılımları	131
Tablo 6. Çalışma Grubunun Yaşlarına Göre Dağılımları.....	132
Tablo 7. Çalışma Grubunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları.....	132
Tablo 8. Çalışma Grubunun Meslek Durumlarına Göre Dağılımları.....	133
Tablo 9. Annelerin Sahip Olduğu Çocukların Cinsiyetlerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s, ve t-testi Değerleri	138
Tablo 10. Annelerin Sahip Olduğu Çocuk Sayılarına Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri	140
Tablo 11. Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Sürelerine Göre, Annelerin “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri.....	141
Tablo 12. Annelerin Yaşlarına Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri	142
Tablo 13. Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri.....	143
Tablo 14. Annelerin Mesleklerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri.....	144
Tablo 15. Babaların Sahip Olduğu Çocuğun Cinsiyetlerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s, ve t-testi Değerleri.....	145
Tablo 16. Babaların Sahip Oldukları Çocuk Sayılarına Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri.....	147
Tablo 17. Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Sürelerine Göre,	

Babaların “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri	148
Tablo 18. Babaların Yaşlarına Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”	
Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri	149
Tablo 19. Babaların Eğitim Düzeylerinin Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”	
Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri	150
Tablo 20. Babaların Mesleklerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”	
Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri	151
Tablo 21. Anne ve Babaların “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s, ve t-testi	
Değerleri	152

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Evlilik Süresi Boyunca Aile Yaşam Döngüsü Aşamaları	15
Şekil 2. Anne – Baba – Çocuk İlişkisi	52

KISALTMALAR

AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
DPT	: Devlet Plânlama Teşkilatı
ETÖ	: Ebeveyn Tutum Ölçeği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
PARI	: Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
OÖE	: Okul Öncesi Eğitim
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem

Aile, en küçük toplumsal kurum diye tanımlanır. En küçük toplumsal birim sayılan aile, yetişkinlerin ve çocukların oluşturduğu bir insan kümesi, bir gruptur (Yörükoğlu, 2014, ss:125-127).

Aile toplumun çekirdeği ve temelidir. Her toplum kendini oluşturan ailelere dayanır. Sağlam ve güçlü bir toplum ancak güçlü ve düzenli ailelerden oluşur. Aileye sağlam bir düzen vermek aynı zamanda toplumu düzenlemek demektir. Bu yüzden ki Anayasamızın, Ailenin Korunması başlığını taşıyan 41. maddesinde "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlanmasının öğretimiyle uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar" hükmü yer almıştır (Ağdemir,1991, s:11).

Literatürde, aile hakkında yapılmış tanımlar incelendiğinde genellikle, aile sosyal yaşamın temel birimlerinden biri olarak kabul edilmekte, birimin niteliği ise sosyal bir grup, birlik, örgüt, topluluk, sosyal bir kurum ve yapı gibi farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir (Özgüven, 2010, s:1).

Aile, hem bireysel hem de toplumsal açıdan birçok görevi olan, bu görevleri yerine getirebildiği ölçüde varlığını sürdüren ve sürdürecektir olan en küçük toplumsal kurumdur. (Polat Uluocak ve Bulut, 2011, s:10). Ailenin görevlerinden birisi biyolojik görevdir. Eşler arasındaki cinsel ilişkinin toplum değerlerine ve ahlak kurallarına uygun olarak sürdürülmesini sağlamaktır. Aile bu görev ile topluma yeni üyeler kazandırmaktadır. İnsan türünün devamı için çocuk yapma görevi aileye verilmiştir. Tüm aile türleri için bu görev ortaktır. Aile üyelerinin gereksinimleri aile içinde karşılanmaya çalışılır ya da ekonomik faaliyetlere katılım yoluyla ihtiyaçların karşılanmasına kaynak yaratılır. Aile aynı zamanda bireye bazı mesleki yeterlikleri kazandıran meslek okulu niteliği taşımaktadır. Ailenin ekonomik görevinin yanı sıra bireye ait olduğu aile ve akrabalık çerçevesinde bulunduğu konuma göre saygınlık (itibar) edinmesi ve toplum içindeki statüsünü belirlemesi gibi saygınlık görevi de vardır. Ailenin bir başka görevi ise; eğitim görevidir. Çocuğa toplumun kültürünü, mesleki bilgilerini eğitim ve öğretimini ilk ve etkili öğreten eğitim kurumu olması ile yerine getirmektedir. Ailenin dini işlevi de söz konusudur. Aile bireyin kendisini

huzur ve güven içinde hissettiği sıcak bir ortam, sevgi ve şefkatin ilk doğal kaynağı olması yönüyle psikolojik görevi yerine getirmektedir (Çakır,2013, ss:16-18).

Bazı insanlar için aile adını taşımak önemlidir. Bazıları çocuk sevgisi ya da yaşlılıkta yalnızlıktan korunmak için çocuk isterler. Bazı çiftler genlerinin karışımının sonucunu merak ederler. Çoğu insan, hiçbir zaman sahip olmadıkları olanakları çocuklara vermek ya da kendilerini davranılmasını diledikleri biçimde çocuklara davranmak istedikleri için çocuk sahibi olurlar; bu durum çocukları aracılığıyla yaşamak anlamına gelebilir. Bazı bireyler evliliklerini bir arada tutmak adına çocuk sahibi olurlar. Genç evli çiftlerin çocuk sahibi olmaları beklenir; aksi takdirde bencil, olgunlaşmamış, dengesiz olarak görülebilirler (Gander ve Gardiner, 2010, ss:65-66).

Çocuk sahibi olmak, insan yaşamındaki en önemli olaylardan biridir. Anne babalık rollerine geçiş dönemi olarak değerlendirilen gebelik döneminde çiftler, heyecan ve coşkuyla ilk bebeklerini beklerler ve bebekleri ile ilgili çeşitli hayaller kurarlar. Bu dönemde çiftler bir yandan kendilerini yeni aile düzenine hazırlamak, diğer yandan da bir çok sorumluluğu üstlenmek durumunda kalırlar. Çocuk sahibi olmak, çift için, alışık oldukları karı kocalık rollerinin yanı sıra, anne baba rollerini de beraberinde getirmektedir. (Şendil ve Kaya Balkan, 2005, ss:14-16).

Annelik ve babalık kavramları çocuk ile birlikte karşılaşılan yeni kelimelerdir. Annelik kavramı, kadının anneliği benimseyebileceği “duygusal olgunluk” ve “ebeveynlik bilinci”ne ulaşmış olmak şeklinde açıklanabilir. Babalık kavramı ise, eşine ve çocuklarına duygusal yönden destek olan, çocuklarıyla ilgili işlerde yardım eden, sorumluluklarını paylaşan ve çocuklarıyla doğrudan etkileşime giren kişi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2013, s:15; Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:46).

Aile dinamik bir sistemdir; ailenin her bireyi bir yandan diğer aile bireylerinden etkilenirken bir yandan da onları etkiler. Dolayısıyla herkesin birbirini etkilediği ve birbirinden etkilendiği iç içe geçmiş ve bu etkileşimin durmaksızın devam ettiği canlı, hareketli bir yapıdır. İki kişiyken ilişki çok karmaşık değildir. Aileye çocuk katıldığında aile üyeleri arasındaki ilişki karmaşıklaşmaya başlar (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:15).

Aile, çocuk üzerinde doğum öncesi dönemden başlayarak, yaşamı boyunca etkisini sürdüren bir kurumdur. Yaşamın ilk yıllarında anne-baba-çocuk etkileşimi

sonucu elde edilen bilgi, beceri ve tavır alışların yetişkinlik yıllarında oynadığı önemli rol, günümüzde daha iyi anlaşılmaya başlamıştır (Çağdaş, 2012, Önsöz).

Anne babalar çocuklarını yetiştirirken çeşitli yöntem ve metotlar kullanmaktadırlar. Bu metotlar çocuğa ve çocuğun o anda sergilediği davranışa göre değişim göstermektedir. Anne babalar çocuklarının kendi kendini kontrol etme becerisini geliştirmeyi amaçlar diğer taraftan kendi başına karar vermesini kısıtlayıcı davranışlar sergilerler (Demiriz ve Öğretir, 2007, s.107).

Yetiyecek tüm nesiller anne babaların eseridir. Onun için anne babaların çocuğa karşı tutumları ve bu arada kullandıkları disiplin yöntemleri çok önemlidir. Çocuk yetiştirmeyi bir dizi kurallar ve yöntemler olarak düşünmek yanılmalara neden olur. Çünkü çocuk yetiştirmek, yemek kitabına göre yemek pişirmeye benzemez. Çocuk büyütmenin tek bir doğru yolu yoktur. Birbirine benzeyen iki aile, aynı yöntemleri uygulayan iki anne baba çifti de yoktur (Arı ve diğerleri, 1994, s:23; Yörükoğlu, 2014, s:172; Gander ve Gardiner, 2010, s:481).

Her ailenin çocuk yetiştirme konusunda farklı tutum ve yaklaşımları vardır. Aynı ailede, bazı anne babaların bilerek ya da bilmeyerek, her çocuğuna karşı tutum ve davranışları farklı olabilmektedir. Anne babaların tutum ve davranışlarındaki bu farklılıklar farklı kişilik özellikleri taşıyan çocukların yetişmesine neden olmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2011, ss:134-135).

Bir toplumun yaşam biçimi, o toplumdaki çocuk yetiştirme anlayışını ve yöntemlerini belirler. Ekonomik ilişkiler, gelenek ve görenekler başta olmak üzere, bir ülkenin tarihi, coğrafyası ulusal kişilik yapısını oluşturur (Yörükoğlu, 2014, s:176).

Tutumlar, başta ailelerin demografik özellikleri olmak üzere çoğu etmenlerin sonucunda oluşmakta veya değişikliğe uğramaktadır. Anne baba tutumlarının tarihine baktığımızda, zaman zaman ileri, zaman zaman da tutucu görüşlerden etkilendiği belirlenmiştir. Günümüzde de çocukların yaşantısındaki önemli değişiklikler anne baba tutumlarını etkilemektedir (Özyürek ve Şahin, 2005, s:20; Yılmaz, 2004, s:27).

Anne babaların çocuklarına yönelttikleri tutumları, büyük ölçüde içinde yaşadıkları kültürden etkilenmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:136). Örneğin; Amerikalı anne çocuk etkileşimini Porto Rikolu ve Japon anne çocuk etkileşimiyle

karşılaştıran araştırmalar, Amerikalı annelerde daha fazla anne çocuk fiziksel uzaklığı ve çocuğun özerkliği ile tercihlerine vurgu bulmuştur. Buna karşılık, Porto Rikolu ve Japon annelerde daha fazla fiziksel yakınlık ve ilişkisellik vurgusu gözlemlenmiştir (Kağıtçıbaşı, 2012, ss:67-191).

Anne babaların tutumlarında, çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi düzeylerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ailelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeylerinin yetersizliği, aşırı beklentiler kadar eksik sunumlara da neden olmakta ve çocuklara kimi zaman, bilgisizlik nedeniyle gereksinim duydukları uyarımlar verilmemektedir (Yılmaz, 2004, ss:42-43).

Anne babanın yetişme biçimi de tutumları etkilemektedir. Anne babaların çocuklarına karşı yönelttikleri tutum ve davranışların temelinde, kendi çocukluk yıllarındaki anne babalarıyla ilişkileri yatar (Ayyıldız, 2005, s:16). İlişkiler arasında en önemlisi, ailenin temelini oluşturan karı koca arasındaki ilişkidir. Anne ve baba ailenin mimarlarıdır. Onların kişilikleri ve ilişkileri ailenin tümünü etkiler. Bu ilişki ne kadar sağlıklı ise, ailenin temeli o kadar sağlamdır (Cüceloğlu, 2013, ss:70-75). Aile çözümlerinin türlerinden olan boşanma günümüzde özellikle batı toplumlarında bir artış göstermektedir. Boşanma, yalnızca karı kocanın her türlü ilişkilerin son bulması demek değildir. Toplumun temellerini sarsan nedeni vardır ve o neden çocukları etkilemesi, çocuklarla anne babalarının ilişkilerinin de bu olgudan olumsuz zarar görmesidir (Akyüz, 1978, s:1).

Anne babanın sosyo-ekonomik durumu ve meslekleri de tutumları etkileyen önemli etkenlerdendir. Anne babanın tutumları çocukların sayısından, yaşından ve doğum sırasından da önemli ölçüde etkilenir (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:140; Gander ve Gardiner, 2010, s:311). Çocuğun cinsiyeti de anne baba tutumlarını etkileyen diğer bir etmendir.

Anne baba tutumlarını olumsuz ve olumlu anne baba tutumları olarak iki şekilde açıklanmaktadır. Olumsuz anne baba tutumları; İtici (reddedici) tutum, Aşırı koruyucu tutum, Aşırı hoşgörölü ve şımartıcı tutum, Tutarsız tutum, Otoriter (baskıcı) tutum olarak sınıflandırılmaktadır. Olumlu anne baba tutumu ise demokratik tutumdur. Anne baba tutumu olarak en sağlıklı ve en başarılı olan tutum demokratik tutumdur (Çağdaş, 2012, s:137-155; Şendil ve Balkan, 2005, s:86-90; Yavuzer, 1999, s:143; Yavuzer, 2013, s:29).

Anne babanın birey olarak kişilik özellikleriyle karışmış aile biriminin yapısı, bir ailenin çocuk yetiştirme tutumunu kısmen belirler. Anne baba olmak için iyi donanmamış insanların büyük olasılıkla yetişkinliğe uyum sağlamada sorunları olacağı ve sonuçta herkese zararı dokunacak çocuklar yetiştireceği bilinmektedir. İnsanlar yetersiz anne baba olmak için yola çıkmazlar. Bilinmeyen yöntemlerin ya da sahip olunmayan becerilerin kullanılması beklenemez. Bu nedenle okullarda daha fazla çocuk gelişimi dersi verilmeli, genç insanlar çocuk sahibi olacak kadar büyümeden önce, başka bir insanın gelişimini sağlamanın ağır bir sorumluluk olduğunu ve duyarlılık, bilgi, bağlanma gerektirdiğini düşünmelidirler. Anne baba olmak hafife alınmamalıdır (Gander ve Gardiner, 2010, s:69).

Doğduğu andan itibaren toplumun bir ferdi olarak yetişen çocukları hayata hazırlayan, onların istedik özellikler geliştirmelerini sağlayan en büyük öğreticileri anne-babalarıdır. Çocuğun tüm gelişim alanlarının şekillenmesinde en önemli etken anne ve babasının tutumlarıdır. Günümüzde sınırsız alan ve meslekte örgün ve yaygın eğitim verilmesine karşın, anne babalık ile ilgili herhangi bir eğitim vererek ‘anne baba olabilirsiniz’ diplomasını veren kurum ve kuruluş yoktur. Bu eksikliği gidermek amacıyla Türkiye’de anne babaların eğitimlerine yönelik olarak ebeveyn eğitim programları ve okul öncesi eğitim programlarında aile katılım çalışmalarına yer verilmektedir. Aile katılım etkinlikleri aracılığı ile anne babaların çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmaktadır. Ancak, anne ve babaların yaş, eğitim düzeyi, mesleği, çalışma süresi gibi değişkenlere bakılmaksızın esnek olmayan, genel programların yürütülmesi yapılan çalışmalar incelendiğinde yeterince etkin olmadığı gözlenmektedir. Ulusal alan yazınımız incelendiğinde, anne baba tutumlarını inceleyerek bu tutumların, günümüzde artan teknoloji ile birlikte değişen yaşam koşullarında nelerden etkilendiğini ortaya koyan güncel araştırmaların eksikliği söz konusudur. Bundan dolayı anne babaların çocuklarına karşı tutumlarında nelerin etkili olduğunu belirleyerek anne baba eğitim programlarına ve okul öncesinde aile katılım çalışmalarına yön vermek açısından “Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden (5 Yaş Grubu) Ebeveynlerin Ana-Baba Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi” araştırılması gereken bir konudur.

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı; çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin; sahip oldukları çocuğun cinsiyetleri, çocuk sayıları, okul öncesi eğitime devam etme süreleri, yaşları, eğitim düzeyleri ve meslekleri ana-baba tutumlarını etkilemekte midir? Sorusuna cevap aramaktır.

Alt Amaçlar

Genel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların annelerinin çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

1.1. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.2. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.3. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.4. Annelerin çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.5. Annelerin çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.6. Annelerin çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

2.1. Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.2. Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.3. Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.4.Babaların çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.5.Babaların çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.6.Babaların çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3.0.Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların anne ve babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

3.1.Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın Önemi

Anne babanın çocuklarına karşı tutumları son yıllarda birçok araştırmaya konu olmuştur. Çocuk gelişimi ve eğitiminin modern toplumlarda ilgi konusu olmaya başlaması bunun nedenlerinden biridir. Ailenin ait olduğu kültürün özellikleri, ailenin sosyoekonomik durumu, aile üyelerinin çocuğa verdiği değer, çocukla ilgilenme düzeyleri, ailedeki çocuk sayısı, eğitime verdiği önem gibi birçok etken aile içi ilişkilere ve aile hayatına etki etmektedir. Çocuk yaşamı boyunca geliştireceği tutum ve davranışların temelini aile yaşantıları ile oluşturur (Cüceloğlu, 2006. S:58). Yetişecek tüm nesiller anne babaların eseridir. Onun için anne babaların çocuğa karşı tutumları ve kullandıkları disiplin yöntemleri çok önemlidir (Arı ve diğerleri, 1994, s:23). Anne baba tutumlarının tarihine bakıldığında, zaman zaman ileri, zaman zaman da tutucu görüşlerden etkilendiği belirlenmiştir. Günümüzde de çocukların yaşantısındaki önemli değişiklikler anne baba tutumlarını etkilemektedir. Ancak anne babaların çoğu, çocukları büyüse de onları yetiştirmeye yönelik tutumlarını değiştirmemektedirler (Yılmaz, 2004, s:27).

Bu çalışma ile İzmir ilinde Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden (5 Yaş Grubu) Ebeveynlerin Ana-Baba tutumlarına etki eden etmenlerin ve anne babaların çocuklarına karşı tutumlarında farkın olup olmadığının belirlenmesi açısından önemlidir.

Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulguların özellikle;

1. Anne baba tutumları konusunu güncelleştirip üzerinde düşünme ve tartışma ortamı yaratacağı,
2. Anne babaların demografik özelliklerinin çocuklarına karşı tutumlarında oldukça önemli olduğunu ortaya koyacak olması,
3. Okul öncesi eğitim kurumlarında yapılacak aile katılım çalışmalarında öğretmenlere rehber olacağı,
4. Aile katılım etkinliklerinden olan bilgilendirme toplantılarında anne baba tutumları konusuna gereken önemin verilmesinde etkili olacağı,
5. Anne ve babaların ihtiyaçları doğrultusunda Anne Baba Eğitim Programlarının hazırlanmasında etkin rol oynayacağı,
6. Babaların da çocuğun eğitimine etkin katılımlarını sağlamanın önemli olduğunu vurgulayacağı,
7. Araştırma sonucunda geliştirilecek önerilerin yeni araştırmalara ışık tutacağı umulmaktadır.

Sayıtlar

1. Örneklemin evreni temsil edecek yeterlilikte olduğu,
2. Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin anne - babaların çocuklarına karşı tutumlarını ölçer nitelikte olduğu,
3. Anne - babaların Ebeveyn Tutum Ölçeği'ne samimi ve içtenlikle cevap verdiği varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma sonucu elde edilecek bulgulara ilişkin genellemeler aşağıda belirtilen sınırlılıklar için de geçerlidir:

1. Araştırma 2014-2015 eğitim öğretim yılında İzmir İl Merkezine bağlı Çiğli, Karşıyaka ve Buca Merkez ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokul

bünyesinde bulunan anasınıflarında, bağımsız anaokullarında, kreşlerde ve belediyelere bağlı anaokullarında eğitim gören 5 yaş grubu çocuğu olan anne babalardan toplanan verilerle,

2. Araştırmanın konusu anne babaların; çocuklarının cinsiyetleri, çocuk sayıları, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süreleri, yaşları, eğitim düzeyleri ve mesleklerinin çocuklarına karşı tutumlarına etkisi ile,

3. Araştırmada kullanılan “Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin” ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Tutum: Bireyin bir durum, olay ya da olgu karşısında ortaya koyması beklenen olası davranış biçimidir (İnceoğlu, 2010, s:8).

Anne Baba Tutumu: Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır (Yavuzer,1999, ss:135-139).

Aile: Evlilik birliği içinde anne baba, çocuklar, kardeşler ve aralarında akrabalık bulunan insanların oluşturduğu en küçük toplum birimi, kurumudur (Köknel, 2011, s:59).

Ebeveyn: Anne ve baba (TDK, Güncel Türkçe Sözlük, 2014).

Anne – Baba Eğitimi: Anne-babaların dünyaya getirme sorumluluğunu üstlendikleri çocuklarını eğitebilmeleri, topluma uyumlu bireyler haline getirebilmeleri ve ihtiyaç duyduklarında onlara rehberlik edebilmeleri için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve davranışların planlı, programlı ve sistemli etkinlikler düzenlenerek geliştirilmesidir (Parlayıcı, 2010, s:62).

Program: Yapılacak bir işin bölümlerini, bu bölümlerin sırasını ve zamanını gösteren tasarı, planlama şeklidir (Aktemur, 2014, s:7).

Aile Eğitimi Programı: Anne babalara çocuklarıyla birlikte iyi bir yaşam sürdürmeleri için daha bilgili, ilgili, sorumluk sahibi, mutlu, sağlıklı aileler olmak üzere bilgi vermeyi, bunun için gerekli becerileri kazanmaları için yol göstermeyi,

rehberlik etmeyi içeren çeşitli konularda hazırlanmış eğitim programlarıdır (Ural, 2010, s:67).

Okul Öncesi Eğitim: Okul öncesi Eğitim: 0-72 ay arasındaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı çevre olanakları sağlayan onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişimlerini destekleyen; toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim sürecidir (Gürkan, 2004, s:4)

Okul Öncesi Eğitim Kurumu: 0-6 yaş (0-72 ay) arası çocukların tüm gelişimlerinin, fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal vb. yönlerden sağlıklı ve düzenli fiziksel koşullar içinde, toplumun kültürel özellikleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren, onlarda sağlam bir kişiliğin, sosyal duyarlılığın ve yaratıcı işlek bir zekânın temellerini atan, uzman eğitici kadroya sahip; temel fonksiyonu eğitim olan, sosyal kuruluşlardır (Oğuzkan ve Oral, 1997, s. 3).

Anaokulu: 36-66 aylık çocukların eğitimi amacıyla açılan okuldur (Resmi Gazete, 2014:29072).

Anasınıfı: 48-66 aylık çocukların eğitimi amacıyla örgün ve yaygın eğitim kurumları bünyesinde açılan sınıftır (Resmi Gazete, 2014:29072).

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN ve ARAŞTIRMALAR

I. AİLE ve EVLİLİK

1. Ailenin tanımı

Aile, en küçük toplumsal kurum diye tanımlanır. En küçük toplumsal birim sayılan aile, yetişkinlerin ve çocukların oluşturduğu bir insan kümesi, bir gruptur (Yörükoğlu, 2014, ss:125-127).

Geniş anlamda aile; evlenme, kan ya da evlât edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, birbirleri ile devamlı ilişki ve etkileşim altında olan, karı-koca, anne baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturduğu bir birliktir (Ağdemir, 1991, s:11).

Aile; evlilik birliği içinde anne baba, çocuklar, kardeşler ve aralarında akrabalık bulunan insanların oluşturduğu en küçük toplum birimidir. Ortak amaç, beklenti, değer, duygu, düşünce, ilke ve kural gibi öğeleri paylaşan insanlar için de kullanılır (Köknel, 2011, s:59).

Aile, toplumun temel taşıdır. Vücut hücreler topluluğu olduğu gibi, toplum da ailelerden oluşur (Kaya, 1997, s:193).

Biyolojik ve toplumsal bir birim olan aile (anne, baba ve çocuklar) içinde yaşadığımız toplumsal çevrenin en küçük bir üyesidir (Wechselberg ve Puyn, 1999, s:13).

Aile birbirleri ile biyolojik, psikolojik ve sosyal ilişkiler ve duygusal etkileşim içinde olan bir gruptur. Bir sosyal sistem olarak tam bir aile, en az 3 kişiden oluşur. Aile karışık cinsten iki yetişkin kişinin yasal ve törel bağlarla uyarak kurdukları biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan bir kurumdur (Özgüven, 2014, ss:1-24).

İnsan toplumlarının temel bir kurumu olarak evrensel bir nitelik taşıyan aile, bireylerin karşılıklı hak ve ödevlerle birbirine bağlı olduğu, ortak amaçlar çevresinde birleşmiş insanlardan oluşan bir birliktir (Kulaksızoğlu,2008, s:84).

Fransız sosyologu Emile Durkheim aileyi, "aralarında kan bağı bulunan ya da aynı soydan geldiklerine inanan fertlerden oluşan sosyal varlıktır", diye ifade ediyor.

Kan bağı ve hısımlık ailenin iki temel vasfıdır. Bunun yanında siyasî ve iktisadî cemiyetlerin sembolü olarak sosyal bir varlık şeklinde gelişme niteliğini de göz önüne almak gerekir (Celkan, 1991, s:81).

Sosyolog ve tarihçiler aileyi bir birim olarak ele almışlardır. Böylece onları oluşturan bireylerin benzer şartları, kaynakları ve olanakları paylaştıklarını varsaymışlardır (Gittins, 2011, s:15).

Her toplum kendini oluşturan ailelere dayanır, sağlam ve güçlü bir toplum ancak güçlü ve düzenli ailelerden oluşur. Aileye sağlam bir düzen vermek aynı zamanda toplumu düzenlemek demektir. Bu yüzdendir ki Anayasamızın, Ailenin Korunması başlığını taşıyan 41. maddesinde "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlanmasının öğretimiyle uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar" hükmü yer almıştır (Ağdemir,1991, s:11).

Aile, devletlerin de sınırları ötesinde, milletlerarası kabule erişmiştir. Nitekim, 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından onanmış bulunan "İnsan Hakları Evrensel Demeci"nin 16.md.sinin 3. Paragrafında "Aile toplumunun tabii ve köklü bir unsurudur. Bu nedenle toplum ve devlet tarafından korunma hakkı vardır" denmekte, yine 7 Temmuz 1961 tarihli Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesinin 16.md.si de "Ailenin bir toplumun nüvesi olduğunu" belirterek korunması hakkında hüküm koymaktadır (Cansel, 1991, s:66).

İki insanı birbiriyle en sıkı münasebete götüren hadiselerin başında evlilik olayı gelmektedir. Bir cemiyetin örfi veya mevzu kanuni nizamı içinde gerekli muamelelerini tamamlayarak hayatlarını birleştiren bir erkek ve bir kadının vücuda getirdikleri çiftle bu beraber yaşamanın ortaya koyduğu çocuklardan tereküp eden topluluk, ailedir (Çağatay,2014.s:196).

İnsan soyu ve insanlık kültürü, evlilik sözleşmesi ile başlayan ve insanlık tarihi boyunca bütün toplumlar tarafından vazgeçilmez olarak kabul edilen ve ortak değer olarak benimsenen aile kurumu içinde sürdürüle gelmiştir. İnsan soyunun üremesini sağlaması, toplum kültürünün yeni nesillere aktarıldığı ve toplumsallaşmanın öğrenildiği bir eğitim işlevi görmesi, üyelerinin ihtiyaç duyduğu psikolojik ve manevi doyumun sosyal açıdan güvenlik içerisinde en üst düzeyde ve karşılıksız olarak sağlanması gibi önemli işlevleri olan aile toplumların temelini oluşturan bir

birim olarak kabul edilmektedir. Aile olgusu, tarihsel ve toplumsal dönemsellikler içinde farklı anlamlar taşısa da içinde nerdeyse evrensel sayılabilecek bazı gelişimsel olayların yaşandığı sosyal bir birimi ifade eder (Gür ve Kurt, 2011, s: 35).

2. Aile Yaşam Döngüsü

İçinde bulunduğumuz dinamik değişimleri gözlemek çoğu zaman imkânsızdır. Özellikle kültürel alanda yaşanan değişimleri gözlemek çok uzun yıllar alan bir iştir. Her gün aynanın karşısına geçen birey, kendi değişimini ancak geçmişe ait kayıtları gösteren fotoğraf ve filmlerle kıyaslama imkânı bulduğunda fark edebilmektedir. İçinde bulunduğumuz ailelerin yapısında meydana gelen değişimler de aynı şekilde kıyaslanabilmektedir. Aileler bireyleri değiştirip dönüştürürken, toplumun dinamik ve en küçük yapı taşı olarak sürekli bir dönüşüm halindedir. Bu dönüşüm, dünyanın ve ülkenin sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi gidişatıyla da ilgilidir, sosyal, ekonomik ve siyasi değişimler ailelerde geçmişte yaşanmayan olayların yaşanmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda aile içinde barındırdığı üyelerin yaşlarına ve tecrübelerine bağlı olarak bir 'kurumsal yaşlanma' dönemi de geçirmektedir. Aile evlilikle başlayan, kurucularının ölümüne kadar uzanan dinamik bir yapı ve süreç olarak anlam ve işlev kazanmaktadır. Bu sosyal yapı yaşamı süresince belirli aşamalardan geçerken aynı zamanda topluma yeni bireyler kazandırmakta, yeni bireylerle toplum arasında iletişim görevini üstlenmektedir (Özdemir, Vatandaş ve Torlak, 2009, s:8).

Ailenin içinde bulunduğu döngü, aile bireyleri arasındaki etkileşim ve iletişimin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Her aile belirli bir dizgeyi izleyerek kendi yaşam döngüsünü oluşturmaktadır. (Akgül Gök,2013, s:16).

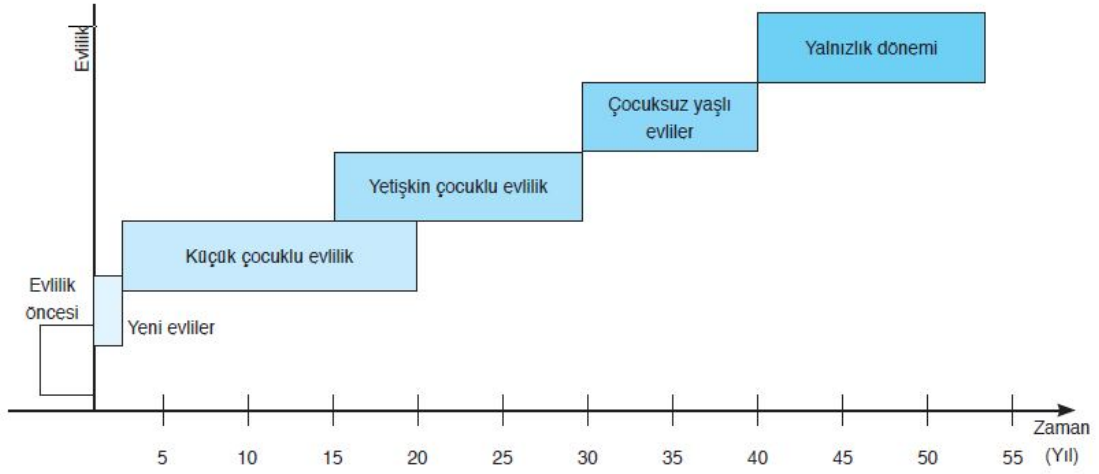
Dünya üzerinde bulunan her şeyin olduğu gibi ailenin de bir ömrü vardır. Yani bir aile kurulur gelişir yaşamını devam ettirirken üzerine düşen görevleri yerine getirir nihayet ömrünü tamamlar ve tarihe karışır. Aile kuruluşundan itibaren yaşamı süresince bazı belirli dönemlerden geçer. Bir ailenin yaşamında kilometre taşları olarak adlandırabileceğimiz noktalar ile başlayıp, belirli bir süre, bir başka dönemin kilometre taşına kadar devam eden bu dönemler hemen her ailede birkaç istisna dışında mutlaka yaşanır, söz konusu bu dönemlerin her birinin kendine özgü özellikleri vardır. Bir ailenin kuruluş hatta bazen kuruluş hazırlıkları aşamasından

başlayarak ailenin yaşamını tamamladığı döneme kadar geçen süre içerisinde yaşadığı ve her ailede o ailenin özelliklerine bağlı olarak süresi, önemi ve ailenin yaşamında oynadığı rolü değişebilen dönemler “aile yaşam döngüsü” kavramı adı altında incelenir (Acat,2010, ss:7-8).

Bazı terapistler ailenin de, tıpkı bireyler de olduğu gibi, bir yaşam döngüsü olacağı görüşünden hareket ederek, evlilik süresine göre, evlilik doyumu, evlilik yaşamındaki değişme ve gelişmeleri esas olan, Aile Yaşam Dönüsü (family life cycle) aşamaları geliştirmişlerdir. Farklı evlilik sürelerindeki eşlerin, farklı gereksinimleri ve aile sorunları olacağı, farklı yaşam döngüsü aşamasında bulunan ailelere farklı destek ve yardım sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır (Özgüven,2014 s:330).

Ailenin yaşam süresi boyunca yaşanan olay bir tür döngüdür. Ancak bu döngü bir “kısır döngü” değildir. Döngü, bir sonraki temsilcinin de varlığıyla ve katılımıyla son derece dinamik ve değişken bir hal almaktadır. Örneğin nişanlılık dönemine anne-babasından yaklaşık 20 yıl sonra geçen bireyler kendi kişiliklerinin ve ailelerinin önceliklerine uygun kararlar vermeye çalışmaktadır. Evlilik dönemine verilen isim ne kadar aynı olsa da sergilenen davranışların aynı olması imkânsızdır. Aile yaşam döngüsü, bir kulenin etrafına yapılmış bir merdivenden çıkan kişilerin belirli aralıklarla aynı manzara ile karşılaşmasına benzemektedir. Merdivenler bireyleri giderek daha yükseğe çıkardığı için görüş açısı gittikçe genişlemektedir. Aynı manzaraya bakan bireylerin bakma zamanları arasında yıllar olabilmektedir. Dolayısıyla aynı noktadan aynı manzaraya baksalar da aynı şeyleri görememektedirler. Bu durum ise nesiller arasında bir çatışma doğmasına neden olabilmektedir. Çünkü aynı aşamalardan geçtiğini düşündüğümüz aile üyelerinin gördükleri manzaralar, yanlarındaki yol arkadaşları, tecrübeleri, birikimleri ve öncelikleri sürekli değişmektedir. Aile, evlilik birliği kurulmadan önce ve kurulduktan sonra belirli aşamalardan geçmektedir. İlk tespit olarak şunu söylemek mümkündür: Evliliğin ilerleyen aşamaları ilk aşamalarına kıyasla çok daha uzun sürmektedir (Özdemir, Vatandaş ve Torlak, 2009, s:8).

Şekil 1: Evlilik Süresi Boyunca Aile Yaşam Döngüsü Aşamaları

(Özdemir ve ark., 2009, s:8).

Özdemir ve ark. (2009); aile yaşam döngüsü aşamalarını ve özelliklerini tespit etmek amacıyla farklı araştırmacıların öngördükleri Aile Yaşam Döngüsü aşama sayısı ve temel aşamaları aşağıdaki tabloda özet olarak ifade etmişlerdir.

Tablo 1

Aile Yaşam Döngüsü Aşamaları Belirleme Araştırmaları Özet Tablosu

Araştırmacı	Aşama sayısı	Temel aşamalar
Caret ve McGoldrick	6 aşama	Eviden ayrılış, yeni bir aile oluşturmaya hazırlık, küçük çocuklu aileler, yetişkin çocuklu aileler, aileden ayrılan çocuklar, geç hayatı olan aileler
Sorokin, Zimmerman ve Galphin	4 aşama	Ekonomik bağımsızlığını sağlamış yeni evliler, bir veya daha fazla çocuğu olan çiftler, kendine yetmeyi öğrenmiş çocuğu olan çiftler, yaşlı çiftler
Kirkpatrick, Cowles ve Tough	4 aşama	Okul öncesi çocuklu, ilköğretim ve lise çağında çocuğu olan, üniversite çağında çocuğu olan, yaşlı aileler
Loomis	4 aşama	Çocuksuzlar ve yeni çocuklular, küçük çocuklular, 14-36 yaş arası çocuğa sahip büyük çocuklular, yaşlı aileler
Bigelow	7 aşama	Kuruluş, okul öncesi ve yeni çocuklular, ilköğretim çağında çocuğu olanlar, lise çağında çocuğu olanlar, üniversite çağında çocuğu olanlar, geri dönen çocuğu olanlar, emeklilik
Glick	7 aşama	İlk evlenme, ilk çocuğun doğumu, son çocuğun doğumu, ilk çocuğun evlenmesi, son çocuğun evlenmesi, çiftlerden birinin ölümü, diğerinin ölümü
Duvall ve Hill	7 aşama	Çocuksuzluk, ilk çocuktan son çocuğun doğumuna kadar genişleme, okul çağı, son çocuğun aileye katılmasıyla gelen istikrar, çocukların evden ayrılmasıyla başlayan küçülme, evde çocuğun olmadığı dönem arkadaşlık, eşlerden birinin ölümü
Rodgers	10 aşama	Çocuksuz-yeni aileler, bebekli aileler, okul öncesi çocuğu olan aileler, okul çağında çocuğu olan aileler, yetişkinlik çağında çocuğu olan aileler, genç yetişkin aileler, ayrılan çocuğu olan aileler, tüm çocukları evden ayrılmış orta yaşlı aileler, yaşlı aileler, dulluk (Rodgers bazı aşamaları kendi içinde de aşamalarına bölerek toplamda 23 aşamalı bir döngüyü esas almıştır).
Wells ve Gubar	7 aşama	Bekârlık, yeni evliler, küçük çocuklu yuva, büyük çocuklu yuva, evden ayrılmış çocuğu olan yuvalar, evde çocuğu kalmamış aile reisinin hala çalıştığı yuvalar, aile reisinin de emekli olduğu yuvalar, yalnız yaşayan ve çalışan, yalnız yaşayan ve emekli
Duvall	7 aşama	Çocuksuz evliler, bebekli, okul öncesi çocuğu olanlar, okul çağında çocuğu olanlar, ergenlik döneminde çocuğu olanlar, ilkinden sonuncusuna çocukların evden ayrılması, emekli oluncaya kadar orta yaşlı aileler, emeklilikten ölüme kadar yaşlı aileler
Schiffman ve Kanuk	9 aşama	Yeni evli çocuksuz çiftler, geç evlenmiş çiftler, ilk çocuğu geç olan çiftler, çocuksuz genç boşanmışlar, çocuklu genç boşanmışlar, çocuklu orta yaşlı boşanmışlar, evden ayrılmış çocukların geri döndüğü (boşanma, ekonomik nedenler vs.) aileler, evlilik bağı olmaksızın birlikte yaşayanlar, genç ve orta yaşta evlenmemişler, eşi ölmüş dullar. (Yazarlar, yaşam dönemlerini birbiri peşi sıra gelecek şekilde değil, diğerlerinin eksiklerini tamamlayacak şekilde sırasız saymaktadırlar.)

Aile yaşam döngüsü her kültürde hatta aynı kültürel yapı içerisinde bile değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak aileler benzer gelişim dönemlerinden geçse de yaşanan dönemlerde aile üyelerinin iletişimleri, etkileşimleri, rolleri ve paylaşımları farklılık gösterebilmektedir. Aile yaşam döngüsü çerçevesinde genel olarak her aile benzer aşamalardan geçer. Her aşamada aile üyelerinin rollerinde değişiklikler meydana gelir. Bu değişikliklere uyum ise üyelerin birbirleriyle olan iletişimlerine bağlıdır. Ailenin, geçirdiği ve bulunduğu yaşam döngüsü aşamalarına göre değerlendirilmesi, aile üyelerinin duygusal problemlerinin, ailedeki işlevsiz davranışların kısaca ailenin nasıl bir seyir gösterdiğinin belirlenmesi açısından önemlidir (Gök,2013, s:17).

3. Ailenin Temel Nitelikleri

Aile toplumsal yapıda olan gelişmelerden fazlasıyla etkilenen ve yapısında birtakım değişiklikler meydana gelmesine karşın “değişerek” toplumda devamlılığını koruyan ve kendine özgü temel nitelikleri olan bir kurumdur. Aile kurumunun, sosyoloji literatüründe ayrıntılı olarak ifade edilen bu nitelikleri şöyle sıralamıştır (Özgül, 2014, ss:26-27; Ünlü, 1993, s:4):

1. Aile evrensel bir nitelik taşır,
2. Aile birliği duygusal bir temele dayanır,
3. Ailenin şekillendirme özelliği vardır,
4. Ailenin sınırlı bir kapsamı vardır,
5. Aile toplumun çekirdeğini oluşturur,
6. Aile üyelerinin belirli rolleri ve sorumlulukları vardır,
7. Aile, sosyal ve yasal kurallara dayanır,
8. Aile toplumsal kurumlarla etkileşim içindedir,
9. Her aile standart değil özel bir yapıdır, şeklindedir.

4. Ailenin Görevleri

Aile, hem bireysel hem de toplumsal açıdan birçok görevi olan, bu görevleri yerine getirebildiği ölçüde varlığını sürdüren ve sürdürecektir olan en küçük toplumsal kurumdur. Ailenin sahip olduğu görevler zaman içinde ve toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Ancak, gerek toplumun, gerekse aileye hizmet sunan profesyonellerin beklentisi, ailenin bu görevlerini sağlıklı bir biçimde karşılamasıdır (Polat Uluocak ve Bulut, 2011, s:10).

Aile, içinde bulunduğu çevrenin doğal ve toplumsal özelliklerinden etkilenir. Bu özelliklerin etkisi altında oluşan kültür yapısıyla biçim ve renk kazanır. Kazandığı kültürü yetişen kuşaklara aktarır, böylece toplumun sürekliliğini sağlar. Ailenin bu görevine “toplumsal bellek” denilebilir. Belleğin fiziksel ve kimyasal enerjisinin, belirli kalıplar içinde depolanıp saklanması gibi, bir iletişim grubu olan aile de aile grubunun oluşturduğu enerjiyle toplumsal bellek işlevini sürdürür (Köknel, 2011, s:60).

Ailenin biyolojik görevi, eşler arasındaki cinsel ilişkinin toplum değerlerine ve ahlak kurallarına uygun olarak sürdürülmesini sağlamaktır. Aile bu görev ile topluma

yeni üyeler kazandırmaktadır. İnsan türünün devamı için çocuk yapma görev aileye verilmiştir. Tüm aile türleri için bu görev ortaktır. Aile üyelerinin gereksinimleri aile içinde karşılanmaya çalışılır ya da ekonomik faaliyetlere katılım yoluyla ihtiyaçların karşılanmasına kaynak yaratılmaktadır. Aile aynı zamanda bireye bazı mesleki yeterlikleri kazandıran meslek okulu niteliği taşımaktadır. Ailenin ekonomik görevinin yanı sıra bireye ait olduğu aile ve akrabalık çerçevesinde bulunduğu konuma göre saygınlık (itibar) edinmesi ve toplum içindeki statüsünü belirlemesi gibi saygınlık görevi de vardır. Eğitim görevi ise çocuğa toplumun kültürünü, mesleki bilgilerini eğitim ve öğretimini ilk ve etkili öğreten eğitim kurumu olması ile yerine getirmektedir. Ailenin dini işlevi de söz konusudur. Aile bireyin kendisini huzur ve güven içinde hissettiği sıcak bir ortam, sevgi ve şefkatin ilk doğal kaynağı olması yönüyle psikolojik görevi yerine getirmektedir (Çakır,2013, ss:16-18).

Aile, bireyin ve toplumun ihtiyaçları olan seks, üreme, korunma ve barınma, sevmeye-sevilmeye ve sevgiyi paylaşma, bağımlı ve bağımsız olma, ait olma, statü edinme, güven, kendini gerçekleştirme, çocukların bakımı ve eğitimi, toplumsal töre ve ideallerin, kazanılan mal ve mülkün yeni kuşaklara aktarılması gibi birçok görevi yerine getirmekte ve bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal birçok ihtiyaçlarına cevap vermektedir (Özgüven, 2014, ss:24-25).

Görevleri yönünden, aileye üç değişik açıdan bakılabilir (Yörükoğlu, 2014, s:125):

1. Aile her şeyden önce, eşlerin duygusal ve cinsel gereksinimlerini karşılayan yasal bir birliktir.
2. Aile, ortak amacı, çıkarları, inançları, kuralları olan bir insan kümesidir.
3. Aile, çocukların beslenip bakıldığı ve eğitildiği bir ortamdır.

Aile kolaylıkla kavranabilen küçük bir toplum olarak, büyüyen çocuk için çevre topluma doğru uzanan bir köprü görevini yapar ve bu nedenle de özellikle önemli bir sosyal deneme alanıdır. Aile içindeki yaşantı da, diğer kişilerle olan çeşitli ve karşılıklı ilişkilerle belirlenir (Wechselberg ve Puyn, 1999, s:15).

Toplumun kültür değerlerinin bir kuşaktan diğerine aktarılması şeklindeki temel eğitimsel işlevinin yanında, aile özellikle okul öncesi dönemde, çocuğun yaşamında etkili bir sosyalleştirme görevi de yapar (Yavuzer,1999, s: 135).

Çocuğun toplumun değer yargılarına ve niteliklerine uygun bir birey olarak yetişmesi, önce aile çevresinde sağlanır. Bir toplumun ekininin kuşaktan kuşağa aktarılması, ailede başlar. Aile, beslenme, bakılma, korunma, sevilme ve eğitilme gereksinimlerini karşılar. Yol göstererek, kuralları öğreterek davranışına yön verirler. Doğru ile yanlış ayırt etmeyi öğretirler. Hem kişilik geliştirmesine hem de kendi cinsel kimliklerini kazanmalarına yardımcı olurlar (Yörükoğlu, 2014, s: 126).

Ailede anne-baba, çocuğa beslenme, barınma, korunma ve öğrenmesi için imkânlar sağlar. Anne-baba yeterince, ilgi, sevgi ve şefkat göstererek, ihtiyaçlarını yerinde ve zamanında karşılayarak çocukta güven duygusunun temelini oluşturur. Çocuğun yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olur. Bu bakımdan, aile çocuğu geleceği hazırlamada en etkili kurumdur (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:134).

Toplumun çekirdeği olan aile bir sosyalleşme okuludur. Bireyin ilk sosyalleşmesi ailede başlar. Hayatta öğrenilen birçok şeyin daha önce öğrenilen bilgi, değer ve beceriler üzerine bina edildiği, bu öğrenmelerin aile ortamında gerçekleştiği, ayrıca ailenin birçok kişi için hayat boyu bir yaşam alanı olduğu gerçeği, ailede işletilen sosyalleşme sürecinin önemini ortaya koymaktadır. Ailede gerçekleştirilen sosyalleşmenin demokratik temelde şekillenmesi için öncelikle ebeveynler olmak üzere bütün aile bireylerinin tutum ve davranışlarında, etkileşim ve iletişim biçimlerinde demokratik bir duyarlılık içinde bulunmalarını gerekir. Zira bireyler erken çocukluk döneminde daha çok taklit yoluyla öğrenirler. Hayat içinde doğal ve gönüllü bir öğrenme modelinin uygulandığı aile yaşantısında birey, toplumsal yaşamın temel kurallarını öğrenir. İnsanın içinde doğup büyüdüğü, sevgi ve himaye gördüğü aile; toplumun temel taşı, bireyin birincil sosyalleşme kaynağı ve yaşam boyu bir yuva olması nedeniyle titizlikle korunması gereken saygın bir sosyal kurumdur (Özpolat, 2010, s: 15).

Aile toplum sisteminin öğeleridir. Aileler ne kadar sağlamsa, o toplumun da o derece mükemmeldir. Toplum kendi fonksiyonlarını daha çok aileler yoluyla yerine getirir. Ailenin başlıca görevleri şöyle özetleyebiliriz (Kaya, 1997, ss: 193 - 194).

1. Toplumun devamını sağlama ve nüfusunu artırma.
2. Toplumun birikmiş kültürünü yeni nesillere aktarma.
3. Toplumun ekonomik faaliyetlerini yürütme.

4. Toplumun sağlık, dinlenme, sosyal kontrol ve güvenlik gibi fonksiyonlarını yerine getirme.
5. Aile fertlerinin fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama.
6. Çocuğun bakımı, yetişmesi ve eğitimini sağlama.
7. Çocuklarını ailesine, kendisine, milletine ve vatanına faydalı bir kişi olarak yetiştirme.
8. Çocuğun sosyalleşmesi ve kişilik gelişimine yardımcı olma.

5. Evlilik

Evlilik aileyi meşru temellere oturtan toplumsal bir olgudur. Kuruluş ve sonraki dönemlerde evlilik, eski Türklerden intikal eden bir anlamı taşıtmaktadır. Eski Türklerde izdivaca ‘evlenmek’, ‘ev-bark’ sahibi olmak denilmektedir. ‘Bark’ Orhun anıtlarında ‘mabet’ anlamına gelmektedir. Ev de kutsal bir mabet kabul edildiğinden ‘Bark’ adını almaktadır (Doğan, 2009, s.53).

“Evlilik” kavramı, “aile” kavramına göre daha belirgin bir kavramdır. “Aile” bir grup veya örgüt, “evlilik” ise, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, ocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir “sözleşme”dir. Evlilik, kurumlaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, bir kadınlı bir erkeği, “karı-koca” olarak birbirine bağlayan doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan toplumsal yönden “devletin” kontrol, hak ve yetkisi bulunan yasal bir ilişki biçimidir. Eşlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri yasalarla olduğu kadar, toplumsal kurallar, gelenekler, inançlarla da belirlenmiştir. Evlilik, “nikah” denilen kesin kurallarla belirlenmiş bir yasal anlaşma ile başlar. Eşler aile birliğini oluşturan bu kurallara uyarak evliliklerini sürdürürler. Evlilik, tarafların isteği ile yine yasal yollarla, “boşanma” denilen hukuki bir işlemlerle sona erdirilebilir (zgven, 2014, ss:19-27).

Türk Medeni Kanunu’nun 185. maddesinde evlilik hakkında: ‘Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce zen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar’ ifadesi bulunmaktadır (www.tbmm.gov.tr).

Evlilik; birbirlerinden farklı geçmişleri, beklentileri, ihtiyaçları, tepkileri ve duyarlılıkları olan iki ayrı bireyin, rutin seyreden bir ilişki içinde uyumla yaşayabilmeleri sanatıdır (Sungur, 2009, s:100).

Evlilik kurumu, insanoğlunun soyunun devamını sağlamaya yönelik bir toplumsal kurumdur. İnsan bu kurum yoluyla kendi neslinin devamını garantiye almaya çalışmıştır (Bacanlı,2001, s:7).

Evlilik, insan topluluklarında her zaman ve her yerde yaygın, sosyal ve kişisel davranış modeli olmuştur (Ağdemir, 1991, s: 12).

Ailenin hukuki şekli evlenmedir. Aile birliği sürekliliğini evlilik kurumuyla sağlar Eski çağ toplumlarından beri evlenme, aile kurmak üzere başvuru olan yoldur. Evlenme olmadan da aile kurmak mümkün olabilir. Yalnız, bu iki tür aile arasında evlilik ile kurulmuş olanı toplum düzenine, ahlaki anlayışa ve aile geleneklerine en uygun olanıdır. Bunun içindir ki, evlenmenin bütün dünya hukuklarında kanuni düzenlemeye eriştiğini görüyoruz (Cansel, 1991, s:65; Demircioğlu, 2000, s:41).

Evlilik insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir kavramdır. Kültürler arası farklılık göstermesi sosyal öğelerin değişik kültürler içinde oluşması ve farklı değer yargılarıyla yüklü olmasıyla açıklanabilir. Toplumlar kimin kimle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenebileceğine dair bir takım kurallar yaratmışlardır. Evlilik esas itibarıyla toplum tarafından onanan kadın ve erkek, ya da kadınlar ve erkekler arasında yaratılan bir ilişki türünü karakterize etmektedir. İlişkinin belirli kalıplar içinde gerçekleşmesi de evliliğin sosyal bir kurum olarak ele alınıp incelenmesine olanak vermektedir (Gökçe, 1991, ss:382-385).

5.1. Evliliğin Nedenleri

Evliliğin gereği ve nedenleri düşünüldüğünde, evlilik yaşamının, iki kişinin biyolojik, sosyal ve psikolojik gereksinim ve güdülerini doyumlayıcı amaçladığı gözlenmektedir. Farklı cinsten kadın ve erkek beraberliğinin temelinde bu gereksinimlerin karşılanması ve doyumlanması yatmaktadır (Özgüven, 2014, s:19).

Kadın ve erkeği evliliğe götüren ana dürtüler arasında sevgi bağı ön plâna koyanlar çoğunluktadır, sevgi, hem erkek hem de kadını karşı cinse bağlayan bir kuvvettir. Cinsel yanı olması nedeniyle diğer yakınlar arasındaki sevgiden ayrılır.

Aslında kız olsun, erkek olsun her genç güvенеceđi bir hayat arkadaşına sahip olmak ister. Ekonomik yönden rahat ve sıkıntısız bir hayat yaşamak için evlenir. Birçok insan da, geleneksel olduğu ve toplum bu davranışı doğru bulduğu için evlenir. İnsan toplumlarında evlenip aile yuvası kurma, çoğunluğun yaptığı bir davranıştır. Tersine belirli yaşa geldikleri halde bekâr kalanları, çevresindekiler evlenmeye zorlarlar. Hatta bekâr olup ta devlet dairelerinde çalışanlardan fazla vergi kesildiği de bilinmektedir. Bu da bekâr gençleri evlenmeye yöneltmektedir. Evlilik kadın ile erkeğin gönüllü katıldıkları doğal bir kovalamacadır. Zamanlama sevdalanmada önemli bir role sahiptir. İnsanlar bir serüven aradıkları, evden ayrılmayı özledikleri, yalnız oldukları, bir ülkede yabancılık çektikleri, hayatlarının yeni bir dönemin eşiğinde oldukları ya da parasal ve psikolojik açılardan hayatlarını paylaşmaya ya da bir aile kurmaya hazır buldukları zaman özellikle evlilik konusunda duyarlı olurlar (Ağdemir, 1991, s :13; Fisher, 2004, s:41).

İnsanlar evlendiklerinde yeni nesiller üreme ve yaşadıkları cinselliğin toplumsal kabulü doğrultusunda hem yasal hem de sosyal bir onay almış olurlar. Evliliğin avantajlarından birisi de evli çiftlerin ekonomik düzeylerinin daha iyi olduğu, daha sağlıklı ve daha uzun yaşadıkları geçeğidir. Evli çiftlerin yetiştirdikleri çocukların hem sosyal hem entelektüel hem de cinsel uyum yönlerinden tek ebeveynle büyümüş ya da evlenmemiş ancak birlikte yaşayan çiftlerin yetiştirdikleri çocuklara oranla daha başarılı ve mutlu olduklarına ilişkin söylemler vardır. Evlilik içinde gerçekteşen seksin daha güvenli ve daha doyumlu yaşandığına inanan kişiler de vardır. Evliliğin bir çok kadın ve erkek için karşılıklı destek, zevk, onay ve güven veren bir zemin oluşturduğu düşünülür. İnsanlar evlenerek insan olmanın en tartışmasız özelliklerinden biri olan bağ kurma ihtiyacını, sosyal ve yasal olarak onay gören, emniyetli bir paket içinde gidermektedirler. Ürettikleri yeni nesillerin güvenli biçimde büyümelerini sağlayacak bir zaman diliminde, sevgiyi ve aşkı korumak ve devam ettirebilmek anlamında yapılan bir anlaşmadır evlilik (Sungur, 2009, ss:148-150).

Adler, evlilik ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir; aşk ve onun evlilikle sonuçlanması, karşı cinsten birine fiziksel ilgi duymada, yoldaşlıkta ve çocuk sahibi olma kararında ifade edilen en yakından bağlanmadır. Aşk ve evlilikte

insanın işbirliği, yalnızca iki insanın refahına yönelik işbirliği için değil aynı zamanda insanlığın refahına yönelik işbirliği için gereklidir (Adler, 2014, s:249).

Çağdaş Britanya’da nüfusun yaklaşık yüzde 93’ü en az bir kere evlenir. Evliliklerin ortalama üçte biri boşanmayla sonuçlanır. Öyleyse bazıları hiç evlenmese ve bazıları evlilik hayatını çok kısa bir süre için tecrübe etse de evlilik hala popüler bir kurumdur. Evlilik yalnızca cinsel çekicilik, aşk ve romans düşüncelerinin etkisi altındaki ekonomik bir ilişki ya da iş sözleşmesi değildir. Aynı zamanda hem kadın hem de erkek için önemli bir statü değişikliğidir. İnsana yetişkin statüsü kazandırır. Bir erkek için bağımsızlık ve başkalarının sorumluluğunu kazanma anlamlarını taşıırken, kadın için yeni bir bağımlılık biçimi ve hane halkının sorumluluğunu üstlenme anlamına gelir. Kadın için birisinin çocuğu olmaktan birisinin karısı olmak yarı bağımlı konumuna geçişi temsil eder. Şüphesiz bu statü değişikliği kadın ve erkeklerin evlenmek istemelerinin önemli sebeplerinden biridir (Gittins, 2011, s:111).

İnsanların neden evlendikleri konusunda birçok etken sayılabilir. Toplumsal beklentiler, sosyal idealler, aşk ve sevgi, çocuk isteği, düzenli cinsel yaşam bunlardan bazılarıdır. İnsanların evlenmelerini sağlayan önemli bir neden de toplumun beklentisidir. Hemen her kültür evlenecek insanlarla ilgili düzenlenmiş kurallara sahiptir ve genellikle insanların evlenmesi yönünde yoğun bir toplumsal baskı vardır. Hatta bireylerin evlenmesi gereken anı belirleyen “toplumsal saat” bile vardır. Bu saat geldiğinde başta ailesi olmak üzere yakın çevresi bireyin evlenmesini bekler. Bekar kalanlara olumsuz bakılır Özetle evliliğin tercih edilme nedeni olarak şunlar sıralanabilir; kişinin hayatı düzene girer, ruh sağlığını tehdit eden yalnızlık ve sıkıntı hissi, aile ortamında kaybolur, evlilik tek başına yaşamaktan daima daha güven vericidir. İntihar, bunalım, ruhi hastalıklar evlilerde, bekârlara oranla daha az görülür, çünkü evlilik kişiye bir taraftan sosyal bağımlılıklar ve sorumluluklar getirirken, aynı zamanda sosyal itibar ve konum sağlar. Cinsel ihtiyaçların doyumu için bedeni, ahlaki ve hissi yönden geçerli en iyi çözümdür. Aile içinde bütün bireyler ve öncelikle karı ve koca arasındaki karşılıklı ilişkiler menfaate dayalı değildir (Doğan, 2010, s:18; Şendil ve Kızıldağ, 2005, ss:15-16).

5.2. Evlilikte Karı-Koca İletişimi

Toplumsal değerler, örf, adet ve geleneklere bağlı olarak toplumun kadına ve erkeğe yüklediği roller, kişilerin birbirleriyle iletişimlerini etkiler. Kişiler arasında kurulan iletişim biçimi de doğal olarak evlilik yaşamlarını belirler. Evlenmeyle kadın erkek arasında kurulan yeni ilişki biçimine karı-koca birlikteliği denir (Şendil ve Kızıldağ, 2005, s:17).

Ailenin temeli karı-koca ilişkisine dayanır. Anne ve baba ailenin mimarlarıdır. Onların kişilikleri ve iletişimleri ailenin tümünü ister istemez etkiler ve aile içindeki süreçleri belirler (Cüceloğlu, 2013, ss:60-74).

İnsanlar arası ilişkinin ön aşaması bilindiği gibi iletişimdir. İletişim, iki insanın karı-kocanın yüz yüze birbirine mesaj verip birbirlerinden mesaj alma davranışlarıdır. İki insanın birbirlerine açılmalarıdır. İki ayrı dünya olan kadın ile erkeğin, karı-koca birlikteliğinde dünyalarını birleştirme davranışlarıdır. Böylesi bir davranış içine girmeyen karı-koca arasında birbirlerini etkileme süreci de ortaya çıkmamaktadır (Nazlı, 2014, s:356).

Evliliği yanan bir ateşe benzetebiliriz. Ateşin devamlı yanması için sürekli beslenmesi gerekir, tıpkı bunun gibi, evliliğin sağlıklı yürüyebilmesi için de daima beslenmesi, yatırım yapılması gerekir, söz konusu yatırım ancak kişinin, kadın erkek psikolojisi, eşler arası iletişim, çocuk ve ergen psikolojisi vs. gibi konularda bilgi sahibi olarak kendini geliştirmesiyle gerçekleşebilir. En basit ve öğrenilmemiş olduğu düşünülen cinsel ilişkiden en karmaşık evlilik ilişkilerine kadar, kurabildikleri her türlü beraberlik, aralarındaki iletişime bağlıdır. Mutlu bir evlilik kurabilmek ancak eşlerin birbiriyle bütünleşmesi ile mümkündür. Bu da her iki eşin karşılıklı iletişim ve etkileşimde uyum göstermesi anlamına gelir (Şendil ve Kızıldağ, 2005, s:11; Tarhan, 2013, s:13).

Genelde evlilik öncesi ve evliliğin ilk yılları dönemlerinde, eşler arası ilişkilerin temelinde yatan bilinçlilik hali, evliliğin geleceğini biçimlendirir. Eşlerin iletişim biçimi, birbirini anlama ve rol paylaşımı evliliğin ilk yıllarında şekillenir. Eşler arası ilişkilerde, evliliğin ilk aylarında pek sorun çıkmaz. Ama daha sonra iki ayrı kişilik olarak, eşlerin ayrı beğenileri, birbirlerine uç noktada gelen farklı davranışları, ayrı eğilimleri meydana çıkar. Eşlerin beğenilmeyen, hoşlanılmayan özellik ve davranışları, eşlerde birbirlerine karşı olan beklentilerinin boşa çıkması

anlamına gelir ve düş kırıklığına neden olur. Genellikle, evliliğin ilk 3-5. Yıllık dönemi “Kritik dönem” olarak nitelendirilir (Özgüven, 2014, s:69; Tarhan, 2013, s:52).

Geleneksel kadın ve erkek rollerindeki farklılıklar nedeniyle, iki cinsiyetin insan ilişkilerine yaklaşım biçimlerinde farklılıklar bulunması beklenen bir durumdur. Kadın rolüyle ilgili beklentiler, kadınların insan ilişkilerine önem vermelerini, bu konularda erkeklere kıyasla daha yumuşak, anlayışlı, hoşgörülü ve becerikli olmalarını gerektirmektedir. Genel olarak, kadınlar erkeklere kıyasla ilişkileri konusunda daha çok düşünmektedirler. Kadınlar ilişkinin hem iyi hem kötü giden devrelerinde, erkeklerin ise yalnızca durum kötüye gittiği zaman ilişkileri konusunda düşünürler (Hortaçsu, 2012, s:161).

Karı - koca ilişkileri aile tipine, yerleşim yerine, sosyoekonomik düzeye, öğrenim seviyesine, dini ve kültürel değerlere göre değişebilmektedir. Toplumdaki değişmelere paralel olarak eşler arası ilişkiler de değişime uğramaktadır. Geleneksel karı-koca rolleri yerini daha eşitlikçi ilişkilere bırakmaktadır. Erkek egemenliğindeki otorite örüntüsünün azalmasına bağlı olarak eşlerin birbirlerine verdiği değer de artmaktadır. Geniş aileler çözülmeye başlamış, küçük ailede yalnız kalan eşler aile içi rollerde ve çocukların geleceğini belirlemede birlikte karar vermeye doğru bir seyir göstermeye başlamıştır (Taylan, 2003, s: 45).

Sağlıklı bir ilişki, iki kişinin bilinçli olarak, düşünüp taşıyıp, sorumluluk içinde aldığı karara dayanır, sağlıklı ilişki içine giren bireyler, diğerini değerli ve onurlu görür ve onu olduğu gibi kabul eder (Cüceloğlu,2013, ss.60-74).

Eşlerin birbirine olumlu davranması, olumsuz olayların üstünde fazla durmadan olumlu etkileşimlerin göz önüne alınması; konuşma olmaksızın birbirlerinin beden dilini, bakış, gülüş ve mimiklerini değerlendirme başarılı olunması; açık, sık ve olumlu sinyaller gönderilmesi, kişinin hem kendi duygu, düşünce ve eylemlerini tanınması, hem de karşısındaki bireyin davranışlarını gerçekçi biçimde değerlendirmesi, empati kurması ile eşler birbirlerini daha iyi anlayabilir ve böylece birbirlerinin ihtiyaçlarına daha uygun cevaplar verebilirler (Şendil ve Kızıldağ, 2005, ss:16-20).

Eşler arasındaki ilişkinin yapısı eşlerden birisinin gereksinimi olduğunda veya ailede bir kriz yaşandığında verecekleri desteğin derecesini etkileyebilir. Eşler

arasında karşılıklı destekleyici, paylaşımcı veya katılımcı evlilik ilişkisinin varlığı beklenmedik veya beklenen sorunlara çözüm sağlamalarını kolaylaştırır. Ruh bilim, “aile iki farklı dünyanın, iki farklı kimliğin, kişiliğin bir araya getirildiği bir ortamdır” demektedir. Toplumsal ruh bilim de, “iki ayrı insan bir araya geldiği zaman artık onların ‘ben olma’ özelliği dışında ‘biz olma’ özellikleri rol oynar” demektedir. Ailenin sağlıklı yürütülebilmesi için “ben”lerin “biz” bilincinde birleştirilmesi ve bu bilinçle aile içindeki iletişimin sağlıklı biçimde sürdürülmesi gereklidir (Çalışır,2003, s:17; Yavuzer,2003, ss:57-58).

Evliliğin sürekliliği ve boşanma ile ilgili araştırmalar, karı koca arasındaki iletişimin evliliğin devamlılığı açısından en önemli alan olduğunu ortaya koymaktadır. Eşlerin birbirlerine karşı olumlu duyguları, ilişkinin gelişip sürekli olmasına olanak sağlamaktadır. Eşler arasındaki olumlu duygular, aralarındaki iletişimi artırmakla beraber duygusal bağları da güçlendirmektedir (Demircioğlu, 2000, s:45).

Günümüzde nikah sırasında ifade edilen, “bir yastıkta kocamak” ve “ölüm bizi ayırana kadar” gibi duygusal deyimler hala geçerliğini korumakla birlikte, aile anlaşmazlıkları ve boşanmalar hızla artış göstermektedir. Mutlu ve uyumlu ailelerin evlilikte karşılaştıkları güçlükler, geçimsizlikler, ailenin yıkılmasına neden olmakta; genelde toplumun ve karı-koca olarak tarafların ruh sağlığını da bozmaktadır. Geçimsizlik ayrılma ile sonuçlansa bile, sorunlar boşanma ile bitmiyor. Evlilikteki uyum güçlükleri her iki tarafı da kumar, alkol, uyuşturucu maddelerle ilgili alışkanlıklar ve diğer çeşitli zevklere düşkünlük gibi sağlıksız kaçış mekanizmaları geliştirmeye götürebilmekte, bunlar da kişilerin ruh hastalıklarına olan yatkınlığının artmasına neden olmaktadır (Özgüven, 2014, s: 68).

6. Aile ve Evliliğin Önemi

İnsanoğlunun dünya üzerinde ilk görülmesinden beri evlilik mevcuttur ve tarihin kaydettiği bütün topluluklarda aile kurumu baş tacı edilmiştir. Evlilikte iki cins birbirini tamamlar. İki vücut, iki kalp, iki ruh ve daha doğrusu iki şahsiyet birleşir, son dört bin yıldaki seksen uygarlıkla ilgili kapsamlı bir çalışma yapmış olan İngiliz antropolog John D. Urwin, her uygarlıkta aile bozuldukça uygarlığın da parçalanmaya başladığını görmüştür. Urwin’in araştırmasına göre erkek, enerjisini,

şehvet ve arzuları yönünde kullanırken evlendiğinde ev kurmak için ter dökmekte, geleceğe yatırım yaparak en iyi faaliyeti göstermeye çalışmaktadır (akt:Doğan, 2010, s:17).

İnsanın gerçekleştirdiği etkinliklerin en eskisi türdeşleriyle bir arada olmaktır. İnsan ırkı diğer insanlara duyulan ilgi sayesinde sosyalleşmiş, gelişmiş ve ilerlemiştir. Aile, diğer insanlara ilginin vazgeçilmez olduğu bir örgütlenmedir ve zamanın başlangıcından beri insanlar ailelerde gruplaşma şeklindeki bu eğilime sahiptir. Evlilik tüm grubun çıkarlarını ilgilendiren bir olay olarak kabul edilirdi.

Tüm toplum tarafından önerilen bir adım olduğundan ve sağlıklı çocuklar doğması ve bunların işbirliği ruhu içinde yetişmesi tüm topluluğu ilgilendirdiğinden evlilik bir sorumluluk içerir (Adler,2014, ss:237-238).

Her toplum kendini oluşturan ailelere dayanır, sağlam ve güçlü bir toplum ancak güçlü ve düzenli ailelerden oluşur. Aileye sağlam bir düzen vermek aynı zamanda toplumu düzenlemek demektir. Bu yüzdendir ki Anayasamızın, Ailenin Korunması başlığını taşıyan 41. maddesinde "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlanmasının öğretimiyle uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar" hükmü yer almıştır (akt:Ağdemir, 1991, s:11).

İnsanın içinde bulunduğu toplumun yaşama biçimini öğrendiği ve öğrendiklerini kendisinden sonra gelenlere aktardığı dinamik bir yapıdır. Modern toplumda sağlıklı bir toplumun ön şartı olarak sağlıklı aile görülmektedir. Zamanla rolü ve işlevi farklılaşsa da, toplumsal yapının şekillenmesini sağlayan en önemli kurum olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenle de, bütün uluslar aileyi yasalarla korumakta, refah düzeyini yükselterek güçlendirmektedir. (Yapıcı,2010, s:154).

Toplumlar, ailelerin bir araya gelmesi ile oluşur. Biyolojik anlamda, "hücre" ile kıyaslandığında aile, toplumun "çekirdeği" gibidir ve topluma hayat verir. Devlet gücüne ağırlık veren siyasi sistemlerde, ailenin toplumsal işlevini devletin üzerine alması çabaları başarılı olamamış, sosyalist ülkelerde bile aile, toplumun çekirdeği olma özelliğini korumuştur (Özgüven, 2014, s:26).

Aile bireyin özel alanıdır. Bu durum çoğu bireyin ailesine karşı muhafazakâr bir eğilim içinde olmasına neden olur. Bu eğilim aile bireylerinin birbirlerine tutkun olması, saygı göstermesi, birbirlerini sevmesi, himaye etmesi için gerekli olan bir

durumdur. Aidiyet duygusundan kaynaklanan ve bireyin hayatında çoğunlukla olumlu rol oynayan bu eğilim, kimi durumlarda ailede öğrenilen bazı yanlışları da sorgulama dışı tutma, akıl süzgecinden geçirmeme gibi boyutlara varabilmektedir. Durum böyle olunca, doğruluk adına bireye öğretilen kimi yanlışlar ömür boyu onun düşüncesi, inancı veya tercihi hâline gelebilmekte ve ilişkilerini etkileyebilmektedir. Bu durum ailede verilen ilk eğitimin rafine edilmiş güvenilir bilgileri içermesinin önemini ortaya koymaktadır (Özpolat, 2010, s:16).

Karabekir; “Memlekette aileyi kalkındırmak lâzımdır. Çünkü aile kalkınmadıkça ve çoğalmadıkça ahlakı kurtarmaya imkan yoktur.” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt 2: 151) sözleriyle ailenin önemini vurgulamaktadır. Karabekir, ülke nüfusunu millî bir güç olarak görmekle birlikte bunu bazı koşullara bağlamaktadır. Ona göre Türk milleti için aile çok önemlidir ve millet, varlığını aile değerlerine olan bağlılığına borçludur. Evlenmenin desteklenmesi ve ailenin güçlendirilmesi Karabekir’e göre sağlıklı toplum yapısı için kaçınılmazdır. Bu yaklaşım, bugünkü Batı toplumlarında ve kısmen Türk toplumunda yaşanan toplumsal çözülme ışığında düşünüldüğünde şüphesiz ki önemlidir. Karabekir, kendi döneminde, sağlıklı toplum yapısı için aile değerleri ve millî-kültürel unsurlara bağlılığın önemine işaret etmiş ve ahlâk mücadelesi verilmesi gereğine değinmiştir. O, ahlâkın kurtarılmasının yolunun ailenin güçlendirilmesinden geçtiğine inanmaktadır. Gerçekten de toplumda aile yapısı gevşedikçe toplumsal ve psikolojik sorunların arttığı ve suç oranlarının yükseldiği düşünülürse bu yaklaşımın yerinde olduğu ve bugün için de geçerli olduğu kabul edilebilir (Çiftçi, 2009, s:37).

7. Aile ve Evlilikte Toplumsal Değişme

Aile, hem kavram olarak hem de kurum olarak insanlık tarihi kadar eskidir. Bu nedenle insanlık tarihindeki gelişmelere paralel olarak, hatta toplumların kendi tarihi gelişme seyirleri içinde bile aile kurumu da değişmiş, farklılaşmış ve değişmelere göre de farklı şekillerde tanımlanmıştır. Toplumların değişme süreci içinde, ilkel toplumlardan başlayarak, yerleşik tarım toplumuna, ondan sonra da ticaret ve sanayi toplumuna gelinceye kadar aile kavramı farklı anlam ve içerikler kazanmıştır (Erkan, 2010, s:5).

Günümüzdeki ilke ve kuramları belirlenmiş “evlilik” temeline dayanan “aile kurumunun, yaklaşık 4000 yıllık geçmişi vardır. M.Ö. 2000 yıllarında Mısır’da başlayan evlilik kurumu, toplum düzenini, kültür ve geleneklerin sürekliliğini, yeni nesillerin bakım ve eğitimini sağlayan bir kurum olarak süre gelmiş toplum, dini kurumlar ve devlet tarafından da desteklenmiştir. İnsanlık tarihinde aile kavramının kökeni ve gelişimi üzerinde pek çok inceleme yapılmış ve değişik fikirler öne sürülmüştür. Ailenin gelişimi üzerindeki ilk bilimsel araştırmalar XIX. yüzyıl sonlarında başlamıştır. Var olma mücadelesinin ağır bastığı insanlığın başlangıç dönemlerinde, aile, aile kavramının temel işlevlerinden biri olan “birlikte yaşama” temeline dayanıyordu. Birlikte yaşama ise korunma, güvenlik, sosyal ekonomik ve dinsel nedenlere ve özellikle üretime dayanıyordu (Özgüven, 2014, s:25).

Aileler genel olarak tarihsel gelişim geçirmişlerdir. Eski devirlerde geniş ataerkil aile, Ortaçağ’da küçük ataerkil aile çoğunlukta iken, yerlerini günümüzde modern demokratik aile almıştır (Ağdemir,1991, s:11). Toplumsal değişim, küreselleşmenin getirdiği birleşik kaplar örneği toplumların birbirine benzemesi, giderek geleneksel, özgün toplum yapımızı da değiştirmiş bulunmaktadır. Artık büyükanne, teyze ve orunların birlikte yaşadığı geniş aile yerini hızla karı-koca ve çocuklardan olan çekirdek aileye bırakmıştır. Yanı sıra yerel örf ve adet, gelenek ve göreneklerin etkisi giderek azalmış, modern toplum yapılarının örnek alındığı bir değişim sürecine girilmiştir (Yavuzer,2010, s:54).

İki yüz yıl önce başlayan sanayi devrimi gittikçe artan bir hızla dünyayı etkileyip görünümünü değiştirdi. Bilimsel buluşların uygulamaya geçirilmesinden doğan teknoloji, toplumların yaşam biçimini alt üst etti. Hızlanan sanayileşme kentlere akımı başlattı, sanayileşme, kentlere göç ve ülkeler arası hızlanan gidiş geliş, toplumsal kurumları değişime uğrattı. Evlilik kurumu sessiz bir evrim geçirdi. Geniş ya da orta boy toprak mülkiyetine sıkı sıkıya bağlı olan ataerkil geniş aileler çözülmeye başladı (Yörükoğlu, 2007, ss: 41-45).

1750’lerden sonra hızlı nüfus artışı, kentleşme, kapitalizasyon ve hepsinden önemlisi sanayileşme sonucu sanayi toplumunun “ihtiyaçlarına” daha uygun olan çekirdek aile tipine dönüş gerçekleşmiştir. Sanayi devrimine paralel olarak ortaya çıkan bazı toplumsal gelişmeler ailenin değişme dinamikleri olmuştur. Kentlerde odaklaşan sanayinin kırdan kente göçü doğurması, emeğin ücretli hale gelmesi,

çalışan kadın sayısının artışı bu gelişmeler arasında başlıcaları olarak ortaya çıkmaktadır. Bu olgular 20. Yüzyıl boyunca aile yaşamını etkiyle çeşitli biçimlerde değişmelere yol açmıştır. Örneğin, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında, erkeklerden boşalan işyerlerini kadınların doldurmasıyla, çalışan kadın sayısında büyük artış olmuştur. Bu arada çocuk ve yaşlıların bakımını üstlenen kurumlar ortaya çıkmış, doğurganlık oranında ise bir azalma görülmüştür. Aile kurumu, özellikle 1960'lı yıllarda başlayarak gelişen cinsel özgürlük taleplerine ve feminist hareketlere paralel olarak önemli bir sarsıntıya uğramıştır. Toplumsal varlıklar değişmekte ve az gelişmiş ülkeler, endüstrileştikçe ve kalkındıkça, toplumsal yapı farklılaşmaktadır (Gittins, 2011, s:19; Kongar,1991, s:75; Tolan,1991, ss:485-486).

Aile, toplumun temel kurumlarından biri olarak bir ülkenin toplumsal örgütlenmesinde önemli bir yer tutar. Özellikle az gelişmiş ülkelerde, bu ülkelerin ekonomisi tarıma dayalı olduğundan, tarım kültürlerinin belirgin niteliği olan birincil grup ilişkileri, diğer bir deyişle “ailesel” ilişkiler, toplumsal örgütlenmenin en önemli öğeleri arasındadırlar. Fakat Türkiye'nin yakın geçmişine bakacak olursak aile yaşamını ve kişisel yaşamları etkileyen bir çok önemli olay görebiliriz. Tarihi kaynaklar Osmanlı toplum yapısının XIX. Yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra değişmeye başladığını ve bu değişmelerin aile yaşamını etkilediğini belirtmektedir. İkinci Meşrutiyeti gerçekleştiren İttihatçılar ve Ziya Gökalp gibi düşünürler, toplumun bozulan dengesini düzeltmekte aileyi bir araç olarak görmüşlerdir. 1900'lerin başlangıcında Jön Türk hareketi ile “Milli Aile” arayışı başlamıştır (Hortaçsu, 2003, ss: 43-44).

Türkiye'de; Cumhuriyetin ilanı ile birlikte uygulamaya konulan bir dizi toplumsal reform içerisinde aileyi etkileyen en önemli gelişme, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunudur. Bu kanuna göre çok kanlı evlilikler yasadışı ilan edilmiştir; taraflara eşit boşanma hakkı verilmiştir. Ama yine aynı yasa, kocanın ailenin reisi olduğunu ve ikametgâhın koca tarafından seçilmesini de hükme bağlar (Tolan, 1991, s:487).

Önceleri duygusal bağlardan yoksun, cinsel doyum da dahil her türlü hazzın öteki dünyaya ait olduğu düşüncesi ile bastırıldığı bir anlayışa dayanarak, soyun devamı için bir araç olarak görülen evlilik, giderek cinselliğin yönlendirdiği, karşılıklı sevgiye dayalı tercihlerin ön plana çıktığı bir birliktelik olarak anlaşılmaya

başlamıştır. Geleneksel beklentiler değişime uğrayarak toplumsal değer ve normları tartışılır hale getirmiştir. Evlilikler giderek daha fazla eşler arası bir birlik ve eşler arasındaki yoğun kişisel ilişki anlamına gelmektedir. Evlilik, giderek kişisel mutluluğun bir aracı, bir duygusal ve cinsel tatmin kaynağı olarak şekil ve anlam değiştirmeye başlamıştır. Daha önceki yıllarda evlilik, güvencenin, saygınlığın, doğurganlığın eş anlamlısı olarak kabul görmekte idi. Günümüzde evlilik, doğurganlık ve saygınlık özelliğini devam ettirmekle birlikte önemini yitirmiştir. Evlilik konusundaki yeni tutumlar, evliliğin dinsel, ekonomik bir iş birliği olmadığı yönündedir. Evlilik artık iki aileyi değil, iki bireyi ilgilendiren bir durum olmaktadır (Demircioğlu, 2000, s:40).

Temel bir toplumsal kurum olarak aile kurumu ilkel toplumlarda da vardır; hatta papaz ya da imamın ya da evlendirme memurunun bulunmadığı toplumlarda da vardı. Büyük bir olasılıkla gelecek toplumlarda da var olacak; ama türü niteliği, işlev ve özellikleri farklılaşarak değişmiş olarak (Tolan, 1991. s:493).

8. Boşanma

Hukuk yönünden boşanma, evlilik sözleşmesinin sona ermesidir. En basit anlamıyla boşanma, eşlerden birinin kanunla belirlenmiş olan nedenlerden en az birine dayanarak açtığı dava neticesinde mevcut olan evlilik birliğinin hâkim kararı ile sona erdirilmesi olarak tanımlanabilir. Boşanmayla birlikte evlilik bağı ortadan kalktığından eşlere, karı-koca sıfatıyla verilen haklar ve yüklenen ödevler de sona ermektedir. Ruhsal açıdan, ailenin bölünmesine ya da tümünden dağılmasına yol açan ve bütün aile üyelerini sarsan karmaşık bir olaydır. Ne yazık ki çağımızda boşanma oranı gittikçe yükseliyor; tüm karı kocalar da bir yastıkta kocamıyorlar. Kimi batı ülkelerinde, her dört evlilikten biri boşanma ile bitmektedir. Ülkemizde de boşanma sayısında, gün günden artma olduğu bir gerçek (Kucuroğlu, 2011, s:19; Öztürk, 2010, s:5; Yörükoğlu, 2014, s:264).

Boşanmayı isteme hakkı, evlenme sözleşmesinin bozulmasını bildirme hakkıdır. Ancak borçlar hukukuna giren sözleşmelerde olduğu gibi, sözleşmeyi bozma yetkisine sahip olanın bunu bildirmesiyle sözleşme sona ermemektedir, sona ermesi yargıcın kararına bağlı olmaktadır. Mahkemece boşanma kararının

alınabilmesi de eşlerden birinin istemi ve yasada boşanma nedenlerinden birinin varlığı halinde mümkün olmaktadır (Demircioğlu, 2000, ss:57-58).

Boşanma, eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış olsa da ailenin yıkımı demektir. Ayrılmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğu durumlarda bile boşanmayla sorunlar bitmez. Tüm boşanmaları önleyecek büyüü bir çözüm yoktur. Ancak boşanmaların bir bölümünü önleyecek çözüm yolları vardır ve denenmektedir. Eşlerin karşılıklı rızası ve ortak kararı ile gerçekleşen çabuk boşanmalar pişmanlıklara yol açıyor. Eşler dönüş yapmayı onurlarına yediremedikleri için yeniden bir araya gelemiyorlar. Başka bir deyişle yaşama şansı olan evlilikler diri diri toprağa gömülüyor. Fransız yasalarında yer alan bir hüküm de ilginçtir: evlenmeden sonraki ilk üç yıl içinde eşler boşanma davası açamazlar (Yörükoğlu, 2007, ss:108-116).

Boşanma, evlilik kadar eskidir. Bir yastıkta ömür boyu sürmesi niyetiyle kurulan ilişkinin beklentileri karşılamaması, beklentilerin değişmesi vb. pek çok nedenden dolayı kadın ve erkeğin yollarını ayırma isteği artık doğal karşılanmaya başlamıştır. Ailenin olduğu her yerde boşanma, mevcut ihtimallerden biri olarak karşımıza çıkar. İki kişinin uzun süreli beraberliği vurgulayan evlilik ilişkisinde sorunların yaşanmaması neredeyse olanaksızdır. Evlilik ilişkisinde çiftler gelişimsel ve ani sorunlarla doğal olarak karşılaşmakta ve problemlerine ortak çözüm üretmeyi başarmak durumundadırlar. Evlilik bir uzlaşma sanatıdır ve önemli olan ani ve gelişimsel problemlere eşlerin rasyonel çözüm yolları bulabilmeleridir. Eşlerin problem çözme seçeneklerinden birisi de boşanma olabilmektedir. Günümüzde boşanma davalarının sayısının hızla arttığı görülmektedir. Eşler arasındaki karakter farklılığı, eşlerin birbirlerini aldatmaları, birbirlerine yeterince ilgi göstermemeleri, aile bireylerinin eşlere müdahalesi gibi kişisel nedenler yanında gelir dağılımındaki eşitsizlikler, işsizlik, yoksulluk gibi sosyal sorunlar da, boşanmadaki bu artışı tetiklemektedir (Kucuroğlu, 2011, s:1; Nazlı,2014, ss:394-395).

Bazı evliliklerin boşanma ile son bulmasının başlıca nedenleri aşağıdaki biçimde özetlenebilir:

1. Hızlanan toplumsal değişimler farklı sosyo-ekonomik kesimlerden ve değer yargı sistemlerinden gelen kişiler arasındaki evliliklerin sayısını arttırmıştır. Aynı kesimden gelen eşlerin ortak bir çevreyi paylaşmaları, evliliklerin yerine oturmasına

katkıda bulunur. Farklı kesimlerden gelen kişilerin evlilikleri sarsıntılar karşısında daha kolay yıkılır.

2. Günümüzde evliliklerin bozulmasına karşı toplumun geliştirdiği tutum geçmişe oranla çok daha esnektir.

3. Kadının toplum içindeki yerinin değişmesi de toplum kesimlerinde boşanma sayısının artmasında önemli bir etmendir. Özellikler çalışan kadın, ekonomik bağımsızlığının verdiği güvence ile erkeğin arkasından sürüklenmeye karşı direnebilmekte, sorumsuz davranışlarla karşılaştığında başkaldırabilmektedir.

4. Eşlerin kişisel psikolojik güçlükleri evliliklerin bozulmasında en önemli etmenlerden biridir. Böylesi durumlar genellikle eşlerin evliliğe ilişkin bilinç ve bilinçdışı beklentileri arasındaki farklılık ve uyuşmazlıktan kaynaklanır (Geçtan, 1984, ss. 158-160).

Geçimsizlik nedenleri çok önemli olsa da, boşanmayı göze almak, eşler için hiç de kolay değildir. Her eş bundan örselenir. Her boşanmanın sonu bir rahatlama ve kurtuluş değildir. Her iki eş de yenik düşmüş gibi bir eziklik ve tedirginlik içindedir. Başka bir deyişle kusur oranı ne olursa olsun, her iki eş kendini bu başarısız sonuçtan belli ölçüde sorumlu tutar, suçluluk duyar. Boşanma, ne denli kaçınılmaz olsa da, eşler için, aslında çetin bir dönem başlangıcıdır; yoksa mutsuzlukların sonu değildir. Eşler bir süre kendilerini boşlukta kalmış görürler. Eski alışkanlıklarından sıyrılmak, yeni bir yaşam düzeni ve yeni ilişkiler kurmak gereksinmesini duyarlar (Yörükoğlu, 2014, ss:264 268).

II. AİLEDE ROLLER VE KADININ DURUMU

1. Ailede Roller

Bazı insanlar için aile adını taşımak önemlidir. Bazıları çocuk sevgisi ya da yaşlılıkta yalnızlıktan korunmak için çocuk isterler. Bazı çiftler genlerinin karışımının sonucunu merak ederler. Çoğu insan hiçbir zaman sahip olamadığı olanakları çocuklara vermek ya da kendilerine davranılmasını diledikleri biçimde çocuklara davranmak istediği için çocuk sahibi olurlar; bu durum çocuklar aracılığıyla yaşamak anlamına gelebilir. Bazı bireyler evliliklerini bir arada tutmak

adına çocuk sahibi olurlar. Birçok çiftin üzerinde torun sahibi olmak isteyen ana babaların baskısı vardır. Genç evli çiftlerin çocuk sahibi olmaları beklenir; aksi takdirde bencil, olgunlaşmamış, dengesiz olarak görülebilirler (Gander ve Gardiner, 2010, ss:65-66).

Bütün aile gruplarında sosyal olarak belirlenmiş seksüel kimlik ve çocuk yetiştirme sorumluluklarının gerektirdiği, seçilmiş annelik ve babalık rolleri bulunmaktadır. Beklenen rollerin sorumlu kişi tarafından yerine getirilmesi, ailede dengenin sağlanması ve bütünlüğünün korunmasını güçlendirecektir. Aile yaşamında belli dönemler bulunmakta ve bu dönemler ailenin gelişimini etkilemektedir. Aile yaşamını etkileyen olaylar evlenme, boşanma, çocuğun doğması, çocuğun evlenmesi veya eşlerden birisinin ölümü gibi gelişimsel değişimlerin yaşandığı dönemlerden oluşmaktadır. Bu değişimler sonucu aile sistemindeki bireylerin özellikle konum, rol ve fonksiyonlarında yeni düzenlemeler yapmaları gerekmektedir. Çocuk yokken eş ve cinsiyet rolü üstelenen aile üyelerinin, çocuk doğduktan sonra anne-baba rolünü üstlenmeleri gerekmektedir (Çalışır, 2003, ss:8-9).

Aile içindeki bireyler değişik roller alırlar; bu roller aracılığıyla ortaya farklı aile sistemleri çıkar (Cüceloğlu,2013, s:49). Çocuk sahibi olmak, insan yaşamındaki en önemli olaylardan biridir. Anne babalık rollerine geçiş dönemi olarak değerlendirebileceğimiz gebelik döneminde çiftler, heyecan ve coşkuyla ilk bebeklerini beklerler ve bebekleri ile ilgili çeşitli hayaller kurarlar. Bu dönemde çiftler bir yandan kendilerini yeni aile düzenine hazırlamak, diğer yandan da bir çok sorumluluğu üstlenmek durumunda kalırlar. Çocuk sahibi olmak, çift için, alışık oldukları karı kocalık rollerinin yanı sıra, anne baba rollerini de beraberinde getirmektedir. Anne baba olma sürecinde; anne babalık rolüne hazır olmak, bebeğin istenip istenmemesi, anne babanın kişilik özellikleri, anne babanın ruh sağlığı, anne babanın evlilik ilişkisi, anne babanın çalışma saatleri ve iş stresi, anne babanın eğitim düzeyi ve çocuğun mizacı vb. etmenler rol oynar (Şendil ve Kaya Balkan, 2005, ss:14-16).

2. Annelik Rolü

Evli bir kadının oynayacağı rolleri dört ana gruba ayırmak mümkündür. Birinci grupta kadınlık, ikinci grupta eşlik, üçüncü grupta da iş(çalışma) ile ilgili rolleri yer

alır. Evli bir kadının dördüncü gruba giren rolleri ise annelik ile ilgilidir (Başaran, 2011, s:13).

Annelik kavramı, kadının anneliği benimseyebileceği “duygusal olgunluk” ve “ebeveynlik bilinci”ne ulaşmış olmak şeklinde açıklanabilir. Tıpkı okula başlamak için gerekli olan “okula hazırlıklı olmak”, “okul olgunluğuna sahip olmak” gibi, anne olabilmek için de “anneliğe hazır olmak”, “annelik olgunluğuna sahip olmak” gerekir. Çünkü bir kadının “annelik” sorumluluğunu taşıyabilmesi, büyük ölçüde bu olgunluğa ulaşmış olmasına bağlıdır. Anneliğe hazır olmak, fizyolojik, psiko-sosyal, zihinsel olgunluğu gerektirir. Bir kadın için annelik, olgun kadınlığın başlangıcıdır ve bu, onun kadınlık kimliğine yeni bir yön katar (Yavuzer, 2010, s:15).

Genel anlamda anne, çocuğu olan kadındır. Annelik ise anne olma halidir. Biyolojik unsurlar ön plana çıkararak yapılan bu tanımın yanı sıra annelik kavramı, toplumsal olarak, annenin çocuğuna karşı yerine getirmesi gereken görevlerini açıklamak için de kullanılmaktadır (Uzel, 2008, s:53).

Jung; anne ile ilgili görüşlerini şöyle ifade eder; “Anne, anne sevgisidir, benim deneyimim, benim sırrımdır. Anne adını taşıyan ve onu, beni, tüm insanlığı, hatta tüm canlıları kapsayan, çocukları olduğumuz yaşam deneyiminin tesadüfen taşıyıcı olan bir insan hakkında ne diye uzun boylu, yalan yanlış, eksik sözler edelim? Doğuştan içimizde olan mater natura ve mater spiritualis (doğa ana ve tinsel ana) imgesi, çocukken emanet ve de teslim edildiğimiz yaşamın tamamı taşıyıcı annedir (Jung, 2013, ss:30-32).

Kadınların hayatında evlenme dışında önemli olaylardan birisi ilk kez anne olmasıdır. Anne için çok önemli olan bu süreçte hayatında kaçınılmaz değişiklikler olur. Anne olmak bir kadının hayatında en önemli geçiş noktası olarak kabul edilmektedir. (Çalışır, 2003, ss:9-10).

Annelikle birlikte kadının toplum içindeki konumu ve statüsü değişmiş, yine değişen yaşantılar doğrultusunda değer yargıları ve dünyaya bakışı farklılaşır. Doğuran kadın, türünün devamını sağlamakla yeni bir statüye kavuşur. Doğuran anne yeni bir canlının dünyaya getirilmesinde kutsal bir aracı konumundadır. Kadınlıktan anneliğe geçerken kadının kendisini algılayışı kadar, toplumun ona bakış açısının da değiştiği görülür. O, artık sıradan bir kadın değil, türünün devamını sağlayan bir kişidir. Toplumda anne olan kadına duyulan saygı artmaktadır. Kadın

annelik rolü sayesinde; artık cinselliğinden arınarak kutsal bir mertebeye yükselir. Artık toplum tarafından kadın cinsel bir meta olarak algılanmaz ve toplum kadına saygı gösterirken; kadından annelik rolüne uygun davranış ve tutumlar göstermesini beklemeye baslar. (Yavuzer, 2010, ss:48-56; Uzel, 2008, s:63).

Çocuk sahibi olmak statü kazandırır. Küçük yaştan beri kadınlığı annelikle özdeş görececek biçimde yetiştirilmiş kadınlar için anne olmak çok önemli bir statü değişikliğidir. Bu kadının “gerçek” bir kadın statüsüne yükselmesini sağlayan evlilikten bile önemlidir. Çocuksuz bir erkek statüsünü korur ama bir kadın çocuk sahibi olana kadar statü kazanamaz. Bir kadının sosyal statü kazanmasının tek yolunun annelik olduğunu savunan görüş patriarkal (ataerkil) ideolojinin temel taşıdır ve günümüzde de eskisi kadar geçerlidir (Gittins, 2011, s:122).

Çocuk doğurmanın yetişkin kadın rolünün önemli bir bölümünü oluşturduğu kabul edildiğinden, çoğu kadın eğer anne değilse kendini doyumsuz hisseder. Bir kadın arkadaşları gebe kaldığında, bebek banyoları, birinci yaş günü partileri nedeniyle bir şeyleri kaçırdığı duygusuna kapılır (Gander ve Gardiner, 2010, s:66).

Toplumumuz kadını için annelik özellikle önemli bir olaydır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde kadın giderek toplumun ikinci sınıf bir üyesi durumuna gelmiş, bazı kırsal bölgelerde bir kız çocuğunun dünyaya gelişi utanç verici bir olay olarak bile karşılanmıştır. Cumhuriyet döneminde kadın yasalar karşısında erkekle eşit olarak değerlendirilmiştir, ama köklü toplumsal dönüşümlerin birkaç kuşakta tamamlanabilmesinin olanaksızlığı nedeniyle, kırsal kesimde kadının geleneksel yeri gereğince değişmemiştir (Geçtan, 2012, s:39).

Kadınlar için çocuklarını yetiştirme rolüne sahip olmak kadının en temel toplumsal tanımıdır. Kadının bir yandan bebeğine süt vermesi ve fizyolojik durumu onun bu toplumsal işleve uygun olusunun kanıtıdır. Toplum içerisinde toplum ve hukuk kuralları çerçevesinde belirlenmiş olan bir kadınlık rolüdür anne olmak. Özellikle ataerkil toplumlar, bekâr bir kadının anne olmasını kabul etmez ve o kadının karşısına problemler çıkartırken; sadece evli olan kadınlara çocuk doğurma hakkı vermektedir (Uzel,2008, ss:58-62).

Yapılan araştırmalar, çoğunlukla babalığa geçişten çok, anneliğe geçiş üzerinde odaklanmıştır. İlk kez çocuk sahibi olan bir kadının çocuk doğurmaya karşı duygusal olarak uyum sağlaması, o zamana kadar üstlenmiş olduğu rollerin arasına annelik

rolünü de eklemesi ve bu rolle ilişkili olan sorumlulukları kabulü ve bunlara uyum sağlaması, zor bir süreçtir. Annelik rolüne giriş, gebelik döneminden başlayarak, doğumdan sonra yaklaşık altı ay kadar süren bir evredir. Bu evreyi anne, üç bilişsel-davranışsal işleminden geçerek yaşar: birinci evrede gebe kadın, içinde bulunduğu toplum tarafından kabul edilmiş annelik rollerini inceler ve kendisi için uygun bir rol arayışına girer. İkinci evrede anneler, geleceğe yönelik hayaller kurmaya ve hayalleri doğrultusunda çeşitli planlar yapmaya başlarlar. Anneler, nasıl bir anne olacakları ve nasıl bir çocuğa sahip olacaklarına dair hayaller kurarlar. Çocuğun cinsiyetinin ne olacağı da annelerin hayalleri arasındadır. Üçüncü evre, annelikle ilgili rol tahminini içerir, sonunda, kendi kişilik yapısıyla uyumlu olabilecek bir annelik rolüne karar verir (Şendil ve Kaya Balkan, 2005, ss:16-18).

Kazanılan rol, yaşamın sonuna kadar devam eder. Annelik rolü kazanımında etkili olan faktörler yaş, kişilik özellikleri, eğitim durumu, sağlık durumu, benlik kavramı, sağlığı algılama, alınan sosyal destek, bebeğin mizacı ve sosyo-ekonomik durumdur (Özkan, 2010, s:9).

Anne olmak bebek doğduğu andan itibaren başlayan karşılıklı hissedilen duygular ve yaşanan deneyimler sonucu oluşmaktadır. Her ilişkinin gelişme sürecinde yaşandığı gibi annelik de zamanla yaşanan deneyimler sonucu gelişme gösterecektir (Uzel, 2008, s:53).

Dünyaya gelmesinde aracılık ettiği bir canlıya büyük bir tutkuyla bağlanan anne, bir yandan büyük bir haz yaşarken, öte yandan o canlının büyüyüp gelişmesi konusundaki sorumluluğun kaygısını da yatmaktadır. Bir diğer canlının sorumluluğunu yüklenmeyi gerektiren bu durum normal annelik sevgisini filizlendirdiği gibi, kendi bağılılık sorunlarını çözememiş kadınlarda bazı çatışma ya da nefrete varabilen olumsuz duygulara da neden olabilir. Bu açıdan bakıldığında, anneliğe geçişi, tıpkı çocukluktan ergenliğe geçişte olduğu gibi, biyo-psiko-sosyal bir değişim ve başkalaşma evresi olarak değerlendirmek mümkündür (Yavuzer, 2010, s:48).

Eğer bir kadın annelik rolünü başarıyla yaptığı inancı geliştirmez ve kendi annelik rolünden memnun olmazsa, anne ve çocuk arasında sağlıklı bir iletişim kurulamaz (Şendil ve Balkan, 2005, s:21).

Bir kadın annelik rolünden memnun değilse hem kendisinin hem de çocuğunun zorluk yaşayacağı açıktır. Annelik rol başarımı; gebelikten başlayarak bir kadının kültürel olarak belirlenmiş annelik rolü davranışlarını öğrendiği, güvenli bir şekilde yerine getirdiği ve annelik kimliğini edindiği süreç olarak ifade edilir. Annelik rolü başarımlı süreci, anneler arasındaki farklılıklara bağlı olarak 3-10 ay içerisinde gerçekleşmektedir. Anneler zaman içerisinde ve deneyim edindikçe annelik rolü başarımı olarak adlandırılan süreç boyunca yeni fikirler ve beceriler kazanırlar (Adler, 2014, s:120; Çalışır, 2000, ss: 7-11).

2.1. Annelik Duygusu

Annelik duygusu tamamen içgüdüsel değildir ancak iletişim ve etkileşim biçimi karşılıklı ilişki ile belirlenir (Ekşi, 2011, s:23).

Annelik davranışları tümüyle doğuştan gelen bir yetenek değildir. Annelik duygusu kavramı, kimilerine göre bebek doğduğu andan itibaren kadının doğuştan sahip olduğu içgüdü'nün harekete geçmesidir, kimilerine göre ise toplumsal bir süreçtir ve zaman içerisinde deneyimlerle öğrenilir. Yapılan bilimsel gözlemler, gerek memeli hayvanlarda gerek insanlarda annelik duygularının ve davranışlarının büyük ölçüde sonradan kazanıldığını ortaya koymaktadır. (Ekşi, 1990, s:21; Uzel, 2008, s:54).

Annelik duygusu; bir annenin yeni doğan bebeğini koruma ve bakım vermeye karşı doğuştan eğilimli olması şeklinde tanımlanabilir. Yeni bir ebeveynin anneliğinde, duyarlılıkları ve eğilimleri etkileyen psikobiyojik, özellikle de hormonal etkilerin olduğu sorgulanamaz şekilde açıktır. Ancak sosyokültürel durumlar, bu psikobiyojik etkilerin eyleme geçip geçmeyeceğini ve bunun nasıl olacağına baskın bir role sahiptir. Bu anlamda anneliğin, sanıldığı gibi tümüyle içgüdüsel bir yetenek olmadığı söylenebilir (Akt: Şendil ve Kaya Balkan, 2005, s: 13).

Yavuzer (2013)'in düşünceleri ise şöyledir; “bir erkek olarak ben, bir insanın vücudunda bir süre için bağımlı bir canlının nasıl geliştiğini, ardından nasıl bağımsız bir bireyin oluştuğunu yaşamadığım için bilemem, sadece kadının yaşadığı bir tecrübedir bu. ‘Annenin duyguları şöyle olmalıdır...’ şeklinde önceden bazı kalıplar için yönlendirilmeye ihtiyacı yoktur. Çünkü, annelik zaten doğal olarak bireyin

kendinde vardır. Annenin doğuştan getirdiği bu özelliklerine, öğrenerek sonradan kazandığı bilgiler ilave olur. Burada özellikle annenin özellikle doğuştan sahip olduğu özelliklerinin bozulamayacağını, bunları koruyabileceğini vurgulamak isterim.” (Yavuzer, 2013, s:13).

Annelik döneminin özel bir duygusallığı vardır. Bu duygusallığın arkasındaki psişik yöneltici, annelik görevlerini bulduran, yaptıran ve sevdiren güdüye, “annelik duygusu” demek yerinde olur. Prolaktin hormonunun önemi büyüktür, sadece süt bezlerin süt salgılaması değil, annenin çocuğunu araması, özlemesi ve onu sevmesi de bu hormonun etkisi altındadır (Yavuzer, 1999, s:85).

Kadınlar hamilelik anından itibaren bebekle çok doğrudan bir ilişki içine girdiklerinden babaların hissedebildiğinden daha büyük bir yakınlık hissederler. Doğum ve hemen ardından gelen emzirme olayları yalnız kadınların anlayabileceği yoğun tecrübelerdir. Çocuk sahibi olmanın bu yanı erkeklere kapalıdır (Gittins, 2011, s:126).

Annelik becerisinin özel bir sırrı yoktur. Tüm beceri ilgi ve eğitimin sonudur. Anneliğe hazırlık yaşamın erken döneminde başlar. Genç kadınlar anne olmayı büyük ölçüde kendi annelerinden öğrenirler; öğrendikleri tutumları kendi çocuklarına aktarmaya çalışırlar. Bir anne, bebeğinin ihtiyaçlarını karşılamayı kendi annesini model alarak gerçekleştirebilir. Oysa anne olmayı öğrenmek, kendisini sürekli yenileyen sonsuz bir süreçtir. Anne olma deneyimi kadının tüm yaşamına dağılmış; onun tüm yaşamını kapsayan bir öğrenme sürecidir. Çocuğunun fiziksel ve ruhsal gelişimine paralel olarak anneler de o yasa uygun “anne” olmayı öğrenmektedirler (Adler, 2014, s:118; Uzel,2008, ss:57-58).

Araştırmalar, annenin çocuğunu koruma eğiliminin tüm diğer eğilimlerden güçlü olduğunu göstermiştir. Hayvanlar, fareler, maymunlar arasında annelik içgüdüsünün cinsellik ve açlık güdüsünden daha güçlü olduğu anlaşılmıştır; bu güdülerden birini seçmeleri gerektiğinde annelik duygusunun ağır bastığı gözlemlenmiştir (Adler, 2014, s:121).

Aslında annelik doğumla başlayan biyolojik bir süreçtir; doğumdan sonra başlayan bebek büyütme süreci ise toplumsallaşma sürecidir. Bu yüzden anneliği ya doğuştan gelen bir içgüdüdür ya da toplumsal bir süreçtir diye ayırmaktansa anneliği hem bir içgüdü hem de bir toplumsal süreçtir diye kabul etmek daha doğru olacaktır.

Annelik duygusunun bir “içgüdü” olduğunu düşünenler; annelik davranışlarını ideal bir kalıba dönüştürürler. Örneğin, “kötü” annelerin suçu hemen annelere yöneltilmektedir; oysa anneliğin zaman içerisinde öğrenilen toplumsal bir süreç olduğunu düşünen anneler ise “kötü” anneliğin suçunu topluma yöneltmektedirler. Anneliği “içgüdü” ile açıklayan yaklaşım “ideal anne” ve “kötü anne” tablosu oluşturmaktadır (Uzel, 2008, s:62).

3. Babalık Rolü

Evli bir erkeğin rolleri dört gruba ayrılabilir. Birinci grupta erkeklik, ikinci grupta iş(çalışma), üçüncü grupta da eşlik yer alır. Evli bir erkeğin dördüncü gruba giren rolleri ise babalıkla ilgilidir (Başaran, 2011, s:14).

Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik, erkeklerin doğduklarında sahip oldukları bir kimlik değil, aile içinde başlayan, sokak, okul ve işyerinde sosyalleşme süreçleriyle güç, akıl, aktiflik, çatışabilme, şiddete başvurma, rekabet becerisine sahip olma, başarı tutkusu, uzmanlık ve teknik bilgilere sahip olma, risk alabilme ve kahramanlık gibi unsurları barındıran erkeksileşme/erilleşmedir (Ok, 2011, s:119).

Erkeklik, başlı başına bir iktidar pratiğidir. Erkek olma, kendini kanıtlama, iktidarını ispatlama süreçleri üzerine kuruludur. Bu bakımdan, erkek olmak, bir veri değil, zorlu yollardan geçerek elde edilen bir kazanımdır. Oysa kadın olmak, bir veridir, ne bir çaba ne de etken olma hali gerektirir. Erkeklik ise, cinsellikten iş yaşamına kadar her alanda performans gösterimine dayanır (Kundakçı, 2007, s:93).

Baba kelimesinin anlamı; çocuğu olan erkek, anlayışlı, iyi huylu erkek ve koruyucu, babalık duyguları ile dolu olan kimse olarak açıklanmaktadır (TDK, 2014).

Baba, eşine ve çocuklarına duygusal yönden destek olan, çocuklarıyla ilgili işlerde yardım eden, sorumluluklarını paylaşan ve çocuklarıyla doğrudan etkileşime giren kişi olarak tanımlanmaktadır (Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:46).

Aile ile toplum arasında bir köprü oluşturan, bir sevgi nesnesi ve özdeşim modeli olan baba, çocuğu anne bağımlılığından koparıp onun “dünyaya açılma”sını sağlayan, sosyal gelişiminde ve özsaygısının oluşmasında etkili olan kişidir (Yavuzer, 2010, s:38).

Babalık, anne adayının hamile olmasıyla başlar. Baba adayı eşiyile gebelik sürecini izler. Doğumda sonra da rolünü kabullenmeye başlar. Hiç kimse iyi bir baba olarak doğmaz. Üstelik babada, annedeki prolaktin hormonu gibi destekleyici biyolojik faktörlerde yoktur (Çalışır,2003, s:16; Yavuzer, 2013, s:18).

İlkel toplumlardaki ailelerde sadece “annelik” tanımlanmış, erkeklerin üremedeki rolü biyolojik olarak bilinmediğinden babalık tanımlanmamıştır. Erkeklerle sadece yaşamı sürdürmeyi sağlamaları öğretilmiştir. İnsanlar biyolojik babalığın farkına vardıklarında ve yaşamın gücü kadından erkeğe geçtiğinde ise akraba olmak ve ‘baba olmak’tan doğan güç için savaşlar yapılmıştır. Bu düzen erkeklerin ve babaların; ev, eş, çocuklar, akrabalar ve köleler üzerinde otorite kurmalarını sağlamıştır. Bu durum babaların evden ve çocuk bakımından uzak kalmaları ile sonuçlanmıştır. Yüzyıllar boyunca, bebek bakımının yalnızca kadına ait bir sorumluluk olması, erkeğin, kadının hamilelik ve loğusalık döneminin dışında kalmasına yol açmıştır (Kuruçırak, 2010, s:5).

Günümüzde, geçmiştekinden daha fazla kadın çalışma hayatına atılmaktadır. Bu da birçok babanın, istemeseler de, çocuğun eğitimine ve bakımına katılmalarını zorunlu kılmaktadır. Toplum ve aile yapısındaki değişimler, kadın ve erkeğin ebeveynlik rollerinde de değişikliklere neden olmuştur. Zaman içinde farklı aşamalardan geçen babalık rolünün ilk zamanlardaki belirgin özelliği ahlak öğretendi. Günümüzde ahlak öğreten, ekmek parası kazanan ve cinsiyet örneği rolü üstlenen baba imajına ek olarak bakıcı ve eğitici rolünü de üstlenen, anneye ev işlerinde yardımcı olan baba imajı yerleşmiş bulunmaktadır (Saygılı ve Çankırılı, 2013, ss:45-46).

Yavuzer (2013), babalık ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmektedir; “Bir baba olarak, babalığın bireye doyum sağlayan önemli bir tecrübe olduğunu düşünüyorum. Bir erkek için, duygusal yönden alacağı hiçbir ödül, çocuklarını doğdukları andan, bağımsız yaşayabilecekleri çağa gelinceye kadar gereğince yetiştirebilmek kadar doyurucu olamaz..” (Yavuzer, 2013, s:18).

4. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet, sosyal yönden kadın ve erkeğe verilen roller ve sorumluluklar olarak tanımlanır (Kaypak, 2014, s:344).

Cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) kavramları genelde birbirlerinin yerine kullanır gibi görünse de son yıllarda araştırmalar, aralarındaki ayrımın gerçekten dikkate değer olduğunu göstermiş ve hatta bu doğrultuda iki karşıt perspektifin şekillenmesini sağlamıştır (Nazlı, 1995, s:12).

Cinsiyet (sex), kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanırken; toplumsal cinsiyet, (gender) kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eder. Cinsiyet (sex), bir bireyin psikolojik ve hormonal karakteristiklerinin biyolojik yönüyle ilgilidir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet bu terimin anlamıyla uygundur. Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmamızı beklediği ile ilgili bir tanımlanır (Dökmen, 2014, ss:17-35).

“Toplumsal cinsiyet”, kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğünü ifade etmektedir. Birçok toplumda kadın ve erkek farklı varlıklar olarak görülmekte ve farklı yetenekleri, rolleri ve sorumlulukları olduğu düşünülmektedir. Biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınla erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını; toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini ve toplumsal rollerini anlatmak için kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet, ilk önceleri kadınlarla erkekler arasındaki güç ilişkilerini ve eşitsizlikleri sorgulamaya yarayan bir kavram olarak algılanmıştır. Günümüzde, kavramın önemi giderek bu algıyı aşmış ve toplumsal cinsiyetin bütün sosyal sistemlerde merkezi bir role sahip olduğu fark edilmiştir. Kadın ve erkeğe toplum tarafından biçilen ve kadınlık ve erkeklik rolleri olarak oluşturulan kalıplar mevcuttur. Toplumsal cinsiyet toplumsallaşması için doğum öncesinde kız bebeklerin eşyaları için pembe, erkek bebeklerin eşyaları için mavi rengin tercih edilmesiyle başlayan süreç, erkeklerin ve kadınların yapabileceği işler konusunda da yapay ayrımlar üretir. Bebekler cinsiyetlerini neredeyse bilinçsizce öğrenir; zamanla kendilerinin erkek mi, kız mı olduklarını bilirler (Kaypak, 2014, ss:344-345).

Toplumsal cinsiyet kimliğinin kazanılmasına ilişkin sosyal psikolojik açıklamalarda, özellikle bilişsel gelişim kuramında üç aşamanın varlığından söz edilmektedir: cinsiyet kimliği, cinsiyet kararlılığı ve cinsiyet değişmezliği. İki yaş civarında çocuğun kendinin farkına varması ile cinsiyet anlayışı gelişmektedir. Henüz kendinin cinsiyeti hakkında tutarlı bir görüş oluşmamıştır ama kadın ve erkeği ayırt edebilmektedir. Üç-dört yaş civarında ise kendi cinsiyet kimliği oluşmuştur ve doğru olarak cinsiyetini söyleyebilmektedir ama hala cinsiyeti kalıcı bir özellik olarak görmemektedir. Cinsiyet kimliğinin tam olarak kazanıldığı 5-6 yaştan sonra artık cinsiyet de değişmez bir özellik olarak görülmeye başlamaktadır (Dökmen, 2014, ss:43-45).

İnsanlar isimlerden, seçimlerden, konuşmalardan vs. yollarla bile tanımadıkları insanların cinsiyetleri konusunda fikir yürütebilirler. Kadın ya da erkek olmak ya da kadısı veya erkeksi olmak ve böyle yaşamak yalnızca biyolojik verilerle şekillenmemektedir insanların psikolojik yapılanma süreçleri ve sosyalleşme durumlarına bağlı olarak görülmektedir ki pek çok farklı yaklaşımlar söz konusudur. Toplumun bireyi kadınlığa ya da erkekliğe sürükleyip belli davranış kalıplarına itmesi ardından uyma davranışları bekleyip aksi hallerde üstüne cezalandırması bile farklı seçimlerin oluşmasını önleyememiştir. Bu doğrultuda heteroseksüellerin yanında biseksüeller, transseksüeller, aseksüeller gibi farklı cinsel tercihler oluşmuştur (Çelik, 2008, s:15).

Erkek cinsiyeti ile kadın cinsiyeti arasında toplumsal yaşama katılma düzeyi açısından farklılıklar oluşur, sayısal bakımdan eşit olmakla beraber iki cinsin toplumsal alanda temsiliyetleri farklılaşır. Kadın cinsiyeti daha çok ev gibi özel alanda kalırken, erkek cinsiyeti dışarıda her türlü kamusal alanda kendini ifade eder (Üner, 2008, ss. 6-7).

Her toplum; bir erkek ya da kadın, farklı nitelikleri, davranış modelleri, rolleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan bir erkek ve kadına eril ve dişi olarak yavaş yavaş dönüştürür. Biyolojik olan cinsiyetten farklı olarak erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet kimlikleri psikolojik ve sosyolojik –yani tarihsel ve kültürel– olarak belirlenmiştir. İnsanların erkek ya da kadın olduğu, çoğunlukla biyolojik göstergelere göre anlaşılabilir. İnsanların eril veya dişi olduğu ise aynı

şekilde anlaşılmaz; ölçütler kültürel, yere ve zamana göre değişiklik gösterir (Çelik, 2008, s:11).

Günümüzde toplum yapısının hızla değişmeye başlaması, bu doğrultuda kadın ve erkek rollerinde farklılıkların oluşması ve bireylerde toplumsal cinsiyet bakış açılarına ilişkin değişimlerin yaşanması aileyi de yakından etkilemektedir (Gök, 2013, s:8).

4.1. Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolü

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğe kültür ve bununla bağlantılı olarak toplumun attığı roller, beklentiler ve davranışlardır (Dökmen, 2014, ss: 25-37).

Kadının rollerine ilişkin olarak C. Oppong ve K. Abu “A Handbook for Data Collection and Analysis on Seven Roles and Statues of Women” adlı ortak çalışmalarında kadınların yedi temel rolünün bulunduğunu vurgulamışlardır. Bu roller ‘annelik’, ‘eşlik’, ‘ev kadınlığı’, ‘akrabalık’, ‘mesleki’, ‘topluluk’ ve ‘bireylik’ rolleridir. Kadınların sahip oldukları bu yedi rolden, dördünün aile içi rolleri kapsadığı görülmektedir. *Annelik rolü*”; kadının çocuğunu yetiştirmesi ve topluma hazırlaması ile ilgilidir ve mevcut değer yargılarına göre bu konuda asıl “görevli”, kadındır. Kadından annelik ile ilgili beklenen rollerini elinden geldiğince en iyi şekilde oynaması beklenir. *Eşlik rolü*” kadının kocasına karşı oynadığı roldür. *Ev kadınlığı*” rolü kadının aile grubu içinde, evde oynadığı roldür. *Akrabalık rolü*” kadının kız kardeş, teyze, hala, gelin, elti, yeğen gibi çeşitli akrabalık pozisyonları içinde oynadığı rollerin tamamını işaret etmektedir.”*Mesleki rol*” kadının gelir getirici mal ve hizmet üretimine katılması ile oynamaya başladığı role işaret eder. Ailenin gelirinin temin edilmesi uzun yıllar erkeğin görevleri arasında sayıldığından toplumda kadının mesleki rolüne ilişkin beklentiler net değildir. *Topluluk rolü*” kadının içinde yaşadığı ve aile grubu ile mesleki rolünün dışında kalan alanlardaki rolüne işaret eder. Vatandaşlık rolü, hemşehrilik rolü vb.” *Bireylik rolü*” kişinin kendi kişisel gelişmesi, kendini ortaya koyması, tekil bir birey olduğunun farkına varması sürecinde sergilediği davranışlardır. Aile ile ilgili karar verme yetkisi genellikle evin reisi olan erkekte olmakla birlikte cinsiyetçi sosyalleşme sürecinde belirlenen roller gereği ev içi işlerde sorumluluk çoğunlukla kadınlardadır (Akt: Çakır, 2013, s:58).

Kadınlara yüklenen en önemli toplumsal rol anneliktir. Kadınlar, anneliğin yanı sıra, evin idaresinden de sorumludurlar. Ev işleri, yapıldığı sürece farkına varılmayan, herhangi bir maddi karşılığı olmayan, çalışma tanımına girmeyen işlerdir. Ev kadını, çocuk sayısına ve yaşına da bağlı olarak günde ortalama on-on iki saat çalışır. Ama herhangi bir sosyal güvencesi olmadığı gibi, geçinmek için de kocasına bağımlıdır. Kadınların çoğu çalışma hayatına yeterince katılamaz; toplumsal olarak ev kadınlığı ve anneliğin uzantısı olan işlevleri yerine getirirler. Kadının geleneksel statüsü, yegâne statü olarak kabul edilir. İşyerinde aile sorumluluklarına benzer işler yaparlar. Ayrıca, her iki cins için uygun görülmeyen yükleri taşımak çoğunlukla yine kadına düşer. Kadınların birçoğu aynı zaman sürecinde çocuk doğurma ve bakımıyla birlikte, ailedeki yaşlı ve bağımlı bireylerin, akrabaların bakımlarından da sorumlu olurlar. Kadınların boş zamanları erkeklerinkinden çok daha azdır. Diğer yandan, kadın ailenin namusu olarak görülür (Kaypak, 2014, s:346).

Tüm dünyada farklı boyutlarda yaşanıyor olsa da toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyete dayalı iş bölümü bağlamında ev işleri ve bakım hizmetleri kadınlar tarafından yapılan ve yapılması gereken işler olarak görülmektedir ve bu beklenti ev dışında çalışsın ya da çalışmasın kadınları, çocuklara ilişkin bütün görevleri yapmaya zorlamaktadır (Uluocak ve Aslan, 2011, s:31).

Kadınların aileye, erkeklere oranla çok daha fazla önem vermeleri, toplumsal yapının cinsiyet rollerine yönelik beklentisiyle uygunluk göstermektedir. Toplumsal yapı, kadınların sosyal ilişkilerde duygusal beklentilere daha fazla önem vermelerini beklemekte ailenin bütünlüğünü sağlamada kadına aktif bir rol vermektedir. Bu çerçevede tarihten günümüze süzülerek gelen “Yuvayı dışı kuş yapar” atasözü, aile içerisinde kadının rolünü ve önemini ifade etmektedir. Buna karşılık erkeklerin ülkenin iyiliği ve geleceği gibi konulara daha fazla önem vermesi, öteden beri kabul edilen erkeğin sorumluluk, koruyuculuk ve hâkimiyet gibi toplumsal rollerine ve görevlerine uygun düşmektedir (Ersoy, 2009, s:214).

4.2. Kadının Toplumda Değişen Rolü

Eski çağlarda kadın alınıp satılan bir mal, erkeklerin isteklerine boyun eğen bir dişi olmaktan öteye geçemezdi. Erkek gözünde köleden tek üstün yanı ona soyunu

sürdürecek çocuk doğurmasıydı. Cinsel özgürlük her çağda ve toplumda erkeğin ayrıcalığı sayılmıştır. Erkeğin elinin kınası olan çapkınlık, kadının her zaman yüz karası olmuştur. Dede Korkut Kitabı'nda bulunan şu parça eski Türklerde de kızların ve anaların daha değersiz görüldüklerini kanıtlar niteliktedir: Atam öldü demiş, iş başına düşmüş demişler. Anam öldü demiş, öksüz kalmışsın demişler. Oğlum öldü demiş, yüreğine ok dokunmuşlar demişler. Kızım öldü demiş, harçtan kurtuldun demişler. Avradım öldü demiş, döşeğin yenilenmiş demişler. At besle avrat besleme, kadının bildiğini garip de bilir, kadın çocukluğunda babasının, gençliğinde kocasının, kocası öldükten sonra da oğullarının kölesidir gibi sözler acı gerçeği ortaya koyar (Yörükoğlu,2007, ss:66-67).

Erkek çocuk doğurmak, bir kadının en önemli vazifesiydi; odalık edinmek sıradan halka yasak olduğu zamanlarda bile, eğer ilk kadın bir erkek çocuk doğuramazsa erkeğin ikinci bir kadın almasına izin verilirdi. Boşanma durumunda, ki bu pratikte erkeğe tanınan bir haktı, kadın ailesine geri gönderilir, erkek çocukları ise kocanın yanında kalırdı. Kadınlar kesinlikle eve kapatılmış durumdaydılar, kadınların ayaklarının bağlanması ise, kısıtlı özgürlüğün, cinsel köleliğin ve aynı anda da cinsel çekiciliğin simgesiydi (Mitchel ve Oakley,1998, ss:122-123).

Evlenmemiş, dul kalmış veya terk edilmiş kadınlar önemli bir azınlıktı. Bu kadınların evlilik kurumunun dışında yaşıyor olmaları ekonomik, toplumsal ve cinsel açıdan tehlikeli bulunuyordu. Bu kadınların XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Avrupa ve Amerika'da binlerce "cadıya" (kadına) işkence yapıp öldürülmesiyle sonuçlandı. Günümüzdeki gibi o çağlarda da kadınların ücreti, erkek sorumluluğundaki bir evin parçası oldukları ve gelirlerinin sadece erkeğin gelirin katkıda bulunacağı düşüncesine göre belirlenirdi. Kutsal ve tinsel kadın her zaman elinden gelen en iyi şekilde ailesine hizmet eden, hem kocasına hem de tanrıya itaatkâr dindar bir anne idi. Üreme konusunda kadının rolünün önemsiz olduğunu "kanıtlama" çabaları Leevwenhoek'in speratozo'yu keşfetmesiyle güç kazanmıştır. Bu keşiften çıkardığı sonuç; "Fetusu oluşturan erkeğin menisidir, kadının tek katkısı meniye kabul edip beslemekten ibarettir" (Gittins, 2011, ss:59-64).

Yirminci yüzyılın en güncel konularından biri kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği konusudur. Özellikle gelişmiş ülkelerde kadın, erkeğin karşısında eşit bir toplum üyesi olarak yerini almıştır. Kadınlar her alanda ve meslek dalında erkeklerle

yan yana ve yarış içinde çalışmakta, başarılı olabileceklerini de kanıtlamaktadırlar (Yörükoğlu,2007, s:60).

Modernleşme süreçleriyle birlikte özellikle kadınların iş imkânlarını elde etmesi, eğitim seviyesinin yükselmesi cinsiyet rol ve değerlerinde de önemli değişmelere sebep olmuştur. Bu süreçte kadınlar daha çok erkeklerin, erkekler de kadınların rollerini üstlenmişlerdir. Kadınlar erkekler gibi evin geçimi için aile dışında çalışırken, erkekler de ev işlerinde ve çocuk bakımında eşlerine yardım etmişlerdir. Bu süreçlerle birlikte geleneksel toplum içerisindeki kadının ve erkeğin rolleri arasındaki mesafe azalmış ve benzerlik arz etmeye başlamıştır (Ersoy, 2009, s:228).

4.3. Türk Toplumunda Kadının Değişen Rolü

19.yüzyılda Osmanlı Devleti de tüm dünyada ortaya çıkan siyasal, sosyal, ekonomik, eğitim, hukuk ve düşünce alanında ortaya çıkan değişimlerden etkilenmiştir. Yapısal bir değişim ve dönüşüm geçirmiş, bu değişimlerde, her ülkede olduğu gibi kitlesel hareketlerle karşılaşmış ve bu eşitlik ve özgürlüğünü kazanmaya çalışan kitlelerden biri de Osmanlı kadını olmuştur. Bu konudaki en etkin rol basın olmuştur. O dönemde çıkan gazetelerde, özellikle pek çok kadın dergisinde sorunlarını ve beklentilerini yazarak, toplumu, ama en çok da kadınları bilinçlendirmeye ve istekleri doğrultusunda değişime hazırlamaya çaba gösteren kadınlar, ayrıca konferanslar düzenleyip, çeşitli dernekler kurmuşlar, bu derneklerde de etkin roller üstlenmişlerdir. Bu dönemde, kadınların gideceği ve gezeceği yerler devlet tarafından sınırlandırılmıştır. Hangi araçlara bineceği, araçların hangi bölümlerinde oturacağı, nerelerden alışveriş yapacağı, hangi camilerde ibadet edeceği en ince noktasına kadar fermanlarla düzenlenmişti. Kadınların başlıca eğlenceleri, komşu ziyaretlerine katılmak, hamama ve mesire yerlerine gitmekti ancak buralarda da kadın-erkek arasındaki ayırım devam etmekteydi (Tezesen,2008, ss:12-48).

Cumhuriyet'ten sonra kadın haklarında da büyük bir devrim gerçekleşti. Kadın kamu hukuku alanında erkeklerin tüm haklarına kavuştu; erkeklerle neredeyse eşit duruma yükseldi. İsviçre yasalarından aktarılan Yurttaşlık Yasası 1926 yılında yürürlüğe girince özel hukuktaki yeri de tümenden değişti. Evlilik, kadın erkek

ilişkileri, eşlerin hakları ve boşanma, İslam hukukuna göre yani Mecelle'ye göre değil, çağdaş bir Yurttaşlık Yasası'na göre düzenlendi. 1934 yılında Anayasa'da yapılan bir değişiklikle kadınlara seçme seçilme bakımından tüm siyasal haklar verildi (Yörükoğlu, 2007, ss:69-70).

Cumhuriyet Döneminde kadın artık Osmanlı Devletinin halkı bir arada tutmak adına çizdiği tüm sınırların dışına çıkmış, kendi ayakları üstünde durabilme, dolayısıyla para kazanma, sosyal hayata katılma, kendini dışarıda olan değişime dahil edebilme yetilerini kazanmış durumdadır. Kadın eğitim anlamında da önü açıldığı için, tüm eğitim kademelerinden geçen, değişip dönüşen dünya karşısında gelişimler araştıran ve inceleyen, bu konularda fikir beyan edebilen, bilinçli bir özne olmuş ve kadınlığın asli görevlerinden olan annelik görevinde çocuğuna çok daha üst düzey eğitim verebilmiştir. Kadının tüm bu süreç içinde köklüce değişim geçirdiği tek konuyu ise, toplumsal sorumluluğa katılma mekanizması olarak kabul edebiliriz. Kadının eğitim anlamında verilen haklarla ve yapılan düzenlemelerle önünün açılması, eğitilmiş kadının sosyal anlamda sorumluluklarını da arttırmış ve bu anlamda değişim de aydınlanma çağına uyumun en üst noktasını oluşturmuştur (Tezesen, 2008, s:60).

Eğitim alanındaki hızlı değişimlere paralel olarak, toplumda kadının rolü de gittikçe farklılaşmaktadır. Geçen neslin ev kadını ve annesi artık geçerliliğini yitirmekte, günümüz kadını ev kadınlığı ve annelikten başka alanlara da yönelmekte, ilgi duymaktadır veya duyması ondan beklenmektedir. Bu değişimin başlıca etkenleri; ekonomik nedenlerle çalışan kadınlar yüzdesinin artması, eğitimin yaygınlaşması ve genç kızların yükseköğrenime veya mesleğe yönelerek, artık sadece ev kadını ve anne olmakla yetinmemeleridir. Araştırmalara göre eğitim, kadınların toplum içindeki rol ve statülerini önemli ölçüde değiştirebilecek bir araç olarak görülmektedir. İki nesil kadınlarını anne ve kız olarak ele alan araştırma sonuçları, kızların kendilerini annelerinden daha bağımsız, soğukkanlı, hırslı, gerçekçi ve geniş ilgileri olan insanlar olarak gördüklerini; annelerin ise kendilerini, daha yumuşak, boyun eğici, fedakâr, şefkatli, sadık, duygusal, aileye yönelik ve titiz olarak tanıttıklarını göstermektedir. Toplumumuzda kadının değerinin değişmesinde diğer bir dolaylı etken de, televizyon ve bilgisayarın evlere kadar girmesiyle, gerek yerli ve gerekse yabancı dizilerde sergilenen çağdaş ve Batılı kadın imajının yavaş

yavaş yer etmesi, benimsenmesi ve kadınlar tarafından rol örneği olarak alınmasıdır (Navaro,2013, ss:30-31).

Bir çok gazetenin arka sayfasında her gün mutlaka bir mayolu kadın resmi ve altında haber değeri taşımayan üç cümle ile verilen mayolu güzel hakkında bir yazıya rastlanır. Bu kadın bedenini her gün hep bu şekilde ve hep aynı yerde vermenin gazetelerce kadın bedenini nasıl algılanıp yansıtıldığını gösteren bir örnektir çünkü orada hiçbir zaman mayolu bir erkek resmedilmez. Günümüz tüketim dünyasında kadın bedeni insanları cezbeden, baştan çıkarıcı bir figür olarak resmedilerek satış dünyasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Gazete ve dergi reklâmlarında da bu şekilde kullanılmaktadır. Ders kitaplarında 1950'lere kadar kadın öğretmenler olmakla birlikte çoğunlukla öğretmenler erkektir. Daha sonra kadın öğretmen sayısı daha fazla olmuştur. Özellikle ilköğretim kitapları böyledir. Kadın öğretmen sayısının özellikle ilköğretimde artış göstermesi bu mesleğin kadın mesleği olduğunu gösteren bir vurgudur. Kadın için öğretmenlik anneliğin bir uzantısı olarak gösterilmiştir. Ders kitaplarında müdürlerde hep erkek olarak resmedilmiştir. Çünkü yöneticilik daha çok erkeklere özgü bir iş olarak görülmüştür. Çocuklar bu resimlerde hep aynı şeyi görerek kadın ve erkeği zihinlerinde belirli rollerle örtüşürmektedirler (Çelik, 2008, ss:40-44).

III. AİLEDE İLİŞKİLER

1. Anne-Baba ve Çocuk İlişkisi

Anne baba çocuk ilişkileri 1940'lı yıllardan beri araştırılmaktadır. Anne baba çocuk ilişkilerinin işleniş zaman içinde değişiklik göstermiştir. İlk dönemde anne babaların çocukları tek yönlü etkiledikleri, hatta çok kullanılan deyimle “şekillendirdikleri” varsayımından hareket edilerek anne baba davranışlarının çocuklar üzerindeki etkileri araştırılmıştır, sonraki yıllarda çocuğun zaman içinde gelişen bilişsel yeti, beceri ve özelliklerinin anne baba çocuk ilişkisini etkilediği görüşü önem kazanmış, daha sonra ise çocukların da anne babalarını etkiledikleri düşünülerek anne baba çocuk ilişkisi çift yönlü bir ilişki olarak düşünölmeye başlanmıştır (Hortaçsu, 2003, ss:11-237).

Aile dinamik bir sistemdir; ailenin her bireyi bir yandan diğer aile bireylerinden etkilenirken bir yandan da onları etkiler. Dolayısıyla herkesin birbirini etkilediği ve birbirinden etkilendiği iç içe geçmiş ve bu etkileşimin durmaksızın devam ettiği canlı, hareketli bir yapıdır. İki kişiyken ilişki çok karmaşık değildir. Aileye çocuk katıldığında aile üyeleri arasındaki ilişki karmaşıklaşmaya başlar (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:15).

Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibi düşünülebilir. Çocuk bu sahnede, insan ilişkilerini, bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikleri evde kazanır. Çocuk da kendi yönünden aile üyelerini etkiler. Doğuştan gelen yapısı ve özellikleriyle, anne baba tutumlarına bir ölçüde yön verir (Yörükoğlu, 2014, ss:126-127).

Hamileliğin fark edildiği anda, anne ve babanın bu olaya ilişkin yaşadığı ilk duygular oldukça önemlidir, salt kabul ya da reddin öte, oldukça karmaşık ve çok yönlü olan bu duyguların bir bölümü kalıcıdır. Bu duygular bazen anne ve babanın o dönemde yaşamakta olduğu durumlardan kaynaklanır. Parasal bunalımlar, mutluluk ya da anlaşmazlıklar, yalnızlık duyguları, başarılar ya da başarısızlıklar, doğacak çocuğa yönelik duygulara damgasını vurabilir. Anne baba ve çocuk ilişkilerinde tüm bunların önemi büyüktür (Geçtan, 2012, s:38).

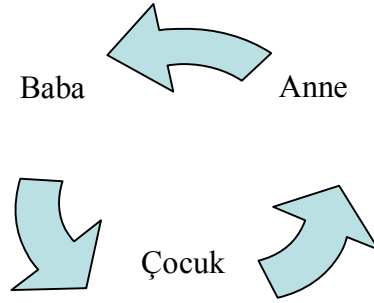
Her çocuk bir aileye ait olma yoluyla, güvenlik için temel gereksinimi olan doyuma ulaşmak ister. O, nereye ait olduğunu ve aile içinde hangi konumda olduğunu bilmek ister. Bunu çocuğa aile ortamı sağlar. Çünkü ancak bir aileye ait olmak duygusu ve bilinci ona yeni gruplara katılıp orada kendisine bir yer bularak becerilerini geliştirmeyi sağlar. Ailenin duygusal bağları bireyin yaşamdaki bütün ilişkilerinin gelişmesinde çok önemlidir. Bu nedenle aile, çocuk için ilk ve en önemli sosyalizasyon ajanıdır. Çocuk, insanların birbirleri ile ilişkilerini ilk olarak aile içinde anlamaya başlar. Şunu bilmek gerekir ki, çocuğun insan ilişkilerini ilk kez ailede gözlediği için kıyaslamak için bir temeli yoktur. O, en az belli bir süre insanların birbirleriyle bu şekilde ilişki kurduklarına inanır. Aile, çocuk için belli sosyal statüyü temsil eder. Hatta çocuk babasının mesleğinden bile etkilenir. Öyle ki, bu onu belirli bir kültürel çevre içine yerleştirir. Ailenin sosyo-kültürel yapısı çocuğa belirli adet, gelenek ve tutumlar aşılar. Çocuk doğal olarak hangi tutumları kabul

edip kendisi için adapte edeceğini seçme özgürlüğüne kavuşurken, ailedeki ilk deneyimlerinin etkisinde kalır (Aslan, 2002, s:27).

Aile, çocuk üzerinde doğum öncesi dönemden başlayarak, yaşamı boyunca etkisini sürdüren bir kurumdur. Yaşamın ilk yıllarında anne-baba-çocuk etkileşimi sonucu elde edilen bilgi, beceri ve tavır alışların yetişkinlik yıllarında oynadığı önemli rol, günümüzde daha iyi anlaşılmaya başlamıştır (Çağdaş, 2012, Önsöz).

İlk ilişkiler, sonraki ilişkiler üzerindeki etkileri, kişilerin geliştirdikleri beklentiler, benimsedikleri roller, bu rolleri rahatlıkla oynayabilecekleri ortamları arayışlar, belirsiz durumlardaki kafalarındaki kalıplara göre yorumlamalar gibi çeşitli yollarla kendilerini gösterebilir (Hortaçsu, 2012, s:68).

Ailede anne-babanın birbirleri ile iletişimi çocuğu, çocuğun anne ile iletişimi babayı, çocuğun babası ile iletişimi de anneyi etkileyecektir (Çağdaş, 2012, s:30).

Şekil 2: Anne – Baba – Çocuk İlişkisi

(Çağdaş, 2012, s:30).

1.1. Anne Çocuk İlişkisi

Doğumdan sonra çocuğun ilk etkileşimde bulunduğu ve kendisine en yakın olan kişi annedir. Doğumdan hemen sonra başlayan bu etkileşim daha sonraki dönemlerde de devam eder (Çağdaş, 2012, s:19).

Anne-çocuk ilişkisi gebelikte başlar ve annelik rolüne geçiş sürecinde, annelik yetenekleri ile güçlenir. Anneler, çocuklarını ilk kez anne karnındaki hareketleriyle algırlar. Bu durum anne çocuk ilişkisinin temelini oluşturur, sağlıklı anne-çocuk

ilişkisi bebeğin doğumundan sonra kendiliğinden oluşmaz, anne ve çocuk birbirlerine tepki vererek öğrenirler. Doğumdan sonraki süreçte annenin bebeğini algılaması, iletişim sürecini başlatır. Anneler çocuklarını işitme, görme ve dokunmayla algırlar. Doğumdan hemen sonra annenin bebeğinin ağlamasını duyması, çocuğun sağlıklı olduğunun işaretini verir, sonraki ilk dakikalarda çocuğun sıcak ve kuru olan annenin karnına konması ten temasını başlatır (Özkan, 2010, ss:10-11).

Bir bebek doğum anından itibaren annesiyle bağ kurmaya çalışır. Tüm davranışları bu amaca yöneliktir. Anne, bebeğine bir başka insanla ilk teması, kendisinden başka birine ilk ilgiyi sağlar. Toplumsal yaşama uzanan ilk köprüsüdür; annesiyle ya da onun yerini alan başka bir insanla bağ kuramayan bebek kaçınılmaz olarak yaşamını yitirecektir. Kalıtım yoluyla geçmiş olabilecek her eğilim anne tarafından uyarlanmış, eğitilmiş ve yeniden biçimlendirilmiştir (Adler, 2014, s:117).

Doğumdan sonraki ilk haftalarda bebek, anneyi ayrı bir kişi olarak değil, kendisinin bir uzantısı olarak algılar. Anne memesi onun için ayrı bir organ değil, kendi bedeninin ayrılmaz bir parçası gibidir. Bebek, anne memesini emdiği gibi parmağını da emer. Anne ile kendisi arasında sınır tanımaz. Öte yandan anne de, bebeği bir canlı gibi değil, etinin canının bir parçası ve kendinin bir uzantısı olarak görür (Yörükoğlu, 2014, s:33).

Çocukları yoluyla yaşama bağlanır. Yaşama ve ölüm gücüne sahip olduğunu hisseder. Çocukları sayesinde gerçekten bir şey oluşturduğu duygusunu her annede bulabiliriz. Tıpkı Tanrı gibi bir şey yarattığını hisseder. Hiçlikten yaşayan bir canlı ortaya çıkarmıştır (Adler, 2014, s:121).

Anne aynı zamanda kendisi için yeni bir kimlik oluşturmalıdır. Gebelik, doğum, bebek ve çocuk bakımı gibi süreçler, bazıları çok yoğun olan büyük bir duygusal zenginlik katar. Fiziksel ve ruhsal olanın, anne ile çocuk arasındaki sınırların bulanıklaşması ile birlikte iç içe geçmesi, annenin bir çok farklı insani duygular kaleydoskopu (renkli desenler dürbünü) ile karşılaşmasına neden olur. Annede çocuğuna karşı sevgi, endişe ve şefkat kadar, kırgınlık, hayal kırıklığı ve engellenme hislerine izin vermesi, kendiliğinde yeni, zengin ve değişik bir tabaka yaratır (Hecker, 2009, s:62).

Tam olarak gelişmeden dünyaya gelen bebeğin dünya yüzündeki ilk yılı, ana rahmi dışında süren “ikinci gebelik” dönemi olarak nitelendirilir. Bebeğin ilk yıldaki gelişme döneminin fetüs karakterini taşıdığı bilimsel çevreler tarafından bilinmektedir. “İkinci gebelik” olarak nitelendirilen dönemde bebekle annenin birbirine bağlılığının, vücutça yakınlığının hayati önemi, bebeğin annesi ve ailesi ile beraberlik içinde geçirdiği bu ilk yılın, başka bir deyimle ikinci olgunlaşma döneminin çocuk gelişimdeki kesin etkisi kolaylıkla anlaşılabilir (Wechselberg ve Puyn, 1999, ss:13-14).

Anne sevgisi koşulsuzdur. İnsan sevgisi içinde en üst düzeydeki sevgilerden biridir (Yavuzer,2013.s:44). Anne sevgisi tabii düzen içinde, bir insan sevgisinin ulaşabileceği en yüksek sevgiden birisidir (Conloer, 2007, s:7).

Anne bebeğin ilk sevgi nesnesi olur. Bebeğini koşulsuz seven anne, doğumdan başlayarak ilk ağlamasıyla birlikte onun yanında olan, açlık ya da susuzluk ihtiyaçlarını gideren, altının temiz ve kuru, odasının sıcak olduğundan emin olan, onunla konuşmak ve oynamak suretiyle yaşamı öğrenmesine rehberlik eden, ona sarılarak sevildiğini gösteren bireydir (Yavuzer,2013, ss:43-44).

Çocuk yaşamının başlangıcında bütünleşmemiş, zamanda ve mekânda dağınık deneyimler yaşar. Bu deneyimler kendiliğin çekirdeğini oluşturur. Çocuğun annesi ile kurduğu ilişki ve annenin sağladığı çevre içinde, çocuğun kendilik bütünleşmesinin ve gelişmesinin sağlandığı öne sürülür. Bunun sonucunda, çocuğun kendini bütünleşmiş bir şekilde algılaması ve kendilik duygusunu geliştirmesi annenin çocuğa sunduğu “kucaklayıcı çevre” sayesinde gerçekleşir. Annenin çocuğuyla ilgili bütünleşmiş tasarımları çocuğun giderek kendi bütünlüğünü kavramasına yol açar. Annenin çocuğun ihtiyaçlarına eş duyumlu yanıtlar vermesi çocuğun tutarlı bir kendilik duygusu geliştirmesinde ve bunun, çocuğun iç dünyasının oluşmasında önemli bir rol oynar (Winnicott, 2013, s:10).

İlk sevgi ve şefkat eğilimleri anne ile olan ilişkilerle ilgilidir. Bir çocuğun en önemli yaşantısı budur. Çünkü böyle bir yaşantı ile çocuk tamamen güvenebileceği bir kimsenin varlığını kavramaktadır. "BEN" ile "SEN" arasındaki ayrımı böylece öğrenebilmektedir. Nietzsche bu konuda şöyle demektedir. "Herkes sevdiği kişinin hayalini, annesi ile olan ilişkilerine göre biçimlendirir." Gerçekten de anne ile olan ilişkide daha sonraki bütün faaliyetleri belirlemektedir. Annenin çocuğuna olan

tutumu, onun tüm yaşamını etkilemektedir. Çocuğun annesiyle kuracağı ilişki, onun, ömrü boyunca kuracağı insan ilişkilerinin temelini oluşturur. George Herbert'in de belirttiği gibi: "İyi bir anne yüz öğretmene bedeldir." Çünkü çocuk sürekli olarak annesinin yaptıkları yapar. Bu da canlı bir öğretim şeklidir (Akt: Çiftçi, 1991, ss:19-22).

Winnicott, çocuk ile annenin (ya da annenin bir parçasının) birliğinin simgesi olarak nesne terimini kullanır. Bu simgenin yerinin belirlenebileceğini ifade eder. Annenin (bebeğin zihninde) bebekle kaynaşmışlıktan, tasarlanmaktan çok algılanması gereken bir nesne olarak deneyimlenmeye geçtiği zaman ve yerde simgenin olduğunu belirtir Bireyin duygusal gelişiminde aynanın önbiçimi annenin yüzüdür. Çocuğun duygusal gelişiminin ilk evrelerinde, bebeğin henüz kendisinden ayırmadığı çevre hayati anlamda rol oynar. Bebek annenin yüzüne baktığında kendini görür. Aynı zamanda anne bebeğe bakarken nasıl görüldüğü orada ne gördüğüyle bağlantılıdır. Anne kendi ruh halini, hatta daha da kötüsü savunma mekanizmalarının katılığını yansıtan bebek görür (Winnicott, 2013, ss:123-139).

Klein; çocuğun kurduğu ilk ilişkinin annenin memesi ile olduğuna inanır ve sevgi ve nefret duygularının ilk aşamada buna yansıtıldığını iddia eder. Buna göre çocuğun yansıtma mekanizması ve sapkın güçlerle fantezileri bozma gücü, yaşanan gerçekliğe rağmen içselleştirilen annenin farklı olabileceğini bu yolla gerçek ile fantezinin birbirinden ayrılmış olabileceğini söyler. Ayrıca Klein şunu da ifade eder; bir anne her zaman mükemmel şekilde duyarlı olamaz, verdiği bakımda zaman zaman kesilmeler ve aksamalar olacaktır. Çocuk anneye öfke ve saldıranlıkla cevap verir. Anne yine de hayatta kalan olur ve çocuğunu sevmeye devam eder, böylece de dengeyi tekrar yapılandırmış olur. Çocuk fark eder ki anne onun üzülmesine sebep vermeye birlikte onu sevendir (Akt: Tüzün ve Sayar, 2006, s:30).

1.1.1 Annenin Önemi

Günümüz ruh bilimcileri, bebeğin daha ilk günden itibaren anne sıcaklığına, annenin ses tonuna, kendisini tutuş şekline, annenin beden titreşimine büyük ölçüde duyarlı olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır. Anne sevgisinin bebeğe dengeli, sürekli, tutarlı şekilde verilebilmesi, bebeğin beslenmesi için gerekli besin kadar önemlidir (Ekşi, 2011, s:38).

Bowlby; anne çocuk ilişkisinde annenin önemini dört ayrı bölümde sınıflamıştır. Birinci grupta topladığı yazarlara göre bebeğin karşılanması gereken çeşitli fizyolojik gereksinimleri vardır, yiyecek ve sıcaklık gibi. Bunların sağlanması sırasında bebek bir “insan figürü” olarak anneye bağlanır ve onunla ilgilenir. Böylece bebek kendisi için bir doyum kaynağı olarak anneyi öğrenir. İkinci grupta toplanan yazarlar öncelikle anne memesinin önemine ağırlık verirler. Bunlara göre bebeklerde meme emme ve memeye egemen olma şeklinde içsel bir güdü vardır, annenin bu güdüyü doyuran kişi olduğunu bebek öğrenmiştir. Bu nedenle bebek için anne önemlidir. Üçüncü grupta toplanan yazarlar özellikle bebeğin dokunma, sarılma gereksinimlerine önem vermişlerdir. Yiyecekte bütünüyle ayrı, ancak yiyecek kadar yaşamsal gereksinim olarak görmüşlerdir bu dokunma ve sarılmayı. Bu yazarlara göre anne, bebeğin bu gereksinimlerini doyuran kişidir. Bebek bu nedenle anneye çok bağlıdır. Dördüncü gruptaki yazarlar, bebeğin dünyaya gelmiş olmaktan mutlu olmadığını ve yeniden anne rahmine dönmeyi istediğini düşünen yazarlardır. Anne bu nedenle bebek için önemlidir (Akt: Ekşi, 2011, s: 38).

Analitik psikolojinin kurucusu Carl Gustav Jung, insan bilincini üçe ayırır: Açık bilinç, kişisel bilinçaltı ve kolektif bilinçaltı. Açık bilinç, anne çocukla sözel ve duygusal iletişim halinde iken çocuğun algıladığı mesajlardır. Kişisel bilinçaltı, çocuğun ana rahminden itibaren yaşadığı tecrübelerin derin hafızada bıraktığı izlerdir. Kolektif bilinçdışı ise; her çocuğun içinde, bilinmeyen atalarından miras kalan özellikler taşıdığı duygusuna C.G. Jung’un verdiği addır. Bir biçimde her insanda, ailelerinden gelen bazı özellikler taşıdıkları duygusu vardır. Bir çocuk için özellikle zor olan, atalarıyla özdeşleşmesine izin verilmemesidir; örneğin, bir ebeveyni, çocuğunun eşinin ailesinden biriyle özdeşleşmesine, o kişiyi sevmediği için, izin vermeyebilir (Onken, 2005 ; Akt: Saygılı ve Çankırlı, 2013, s:41).

Yeni doğan bir çocuk başlangıçta her şeyi annesi sayesinde öğrenmektedir. Anne çocuğu, çocuk da annesini etkilemektedir. Annenin çocuğuna gösterdiği ilgi ve şefkat, çocuk yetiştirme ideali ve disiplin anlayışı anne - çocuk ilişkilerini etkilediği gibi aynı zamanda çocuğun gelişimini ve kişiliğini de etkilemektedir. Anne özelliklerinin anne davranışları yoluyla anne - bebek ilişkisini etkilediği, bebek özelliklerinin ise anne davranışları dolayısıyla anne - bebek ilişkisini etkilediği söylenebilir. Bu arada anne - bebek ilişkisinde kalıtımsal bağların da olabileceği

unutulmaması gereken bir husustur, sakın bir ruha sahip annenin çocuğu, büyütülmesi daha “kolay” bir çocuk olacak; sinirli bir kişiliğe sahip annenin bebeği ise daha “zor” bir bebek olacak, sinirli anne huysuz bebeğinden rahat annelere kıyasla daha fazla etkilenecek ve çocuğu gerektiği gibi rahatlatamayacaktır (Uzel,2008, s:58).

Miller, şu ifadelerle de annenin çocuğun hayatındaki önemini göstermektedir; bir çok Hitler biyografisinde de iddia edildiği gibi Hitler, eğer çocukken annesinden sevgi ve ilgi görmüş olsaydı, çok erken yaşta meydana gelen bir rahatsızlığa işaret eden sadomazoşist eğilimleri göstermesi hiç mümkün olur muydu? (1980, s:233).

Doğumdan sonra çocuk, henüz nesnelere fark edemez, kendisinin ve kendisi dışındaki dünyanın bilincinde değildir, sadece sıcaklık ve yiyeceğin olumlu etkisini hisseder, ama bu sıcaklıkla yiyeceği, geldikleri kaynaktan, anneden ayıramaz daha. Anne sıcaklıktır, anne yiyecektir, anne tatmin ve güven sağlayan aşırı derecede mutlu bir durumdur. Anne tarafından sevilme deneyimi, yapısı gereği edilgendir, hiçbir koşula bağlı değildir. (Fromm, 2013, s:50).

Anne çocuk ilişkisinin sağlıklı olabilmesi, doğumun ilk günlerinde anne ile bebek arasında gelişen güvenli bağlanma ve daha sonraki dönemlerde kopmaya bağlıdır (Çağdaş, 2012, s:19).

Doğumdan kısa süre sonra, annelerinden ayrılıp yatılı yuvalara yerleştirilen bebeklerde, gelişim bozuklukları ortaya çıkar. Bu bebekler, iyi bakım ve beslenmeye karşın gelişemezler. Boyları ve ağırlıkları yaşlarına göre çok geri kalır. Dayanma güçleri azalır; sık hastalanırlar ve hastalıkları ağır geçer. Beden gelişmesindeki yavaşlıktan başka, bu çocukların az ağladıkları, çevrelerine ilgisiz kaldıkları gözlenir. Gülümsemeyi unutmuş gibidirler. Baş sallama, yastığa başvurma, yerinde sallanma gibi alışkanlıklar geliştirirler. Geç yürür, geç konuşurlar. Düşünceleri ve kavramaları zayıftır. Zekâları donuk, duygusal tepkileri de künttür. Kavgacı, saldırgan, çalma ve okuldan kaçma gibi davranış bozuklukları görülür (Yörükoğlu, 2014, ss:47-50).

Dil gelişimi açısından anne bebeğin hayatında önemli bir rol oynar. Bakımevlerinde büyüyen çocuklar aile içinde büyüyen çocuklara oranla daha çok ağlarlar fakat daha az hecelerler. Bunların konuşmayı daha geç öğrenmeleri göstermiştir ki, sıkı kişisel ilişkiler dil gelişiminde önemli bir etkidir. Anne ile

çocuk arasındaki sağlıklı ilişkiler dil gelişimini olumlu etkiler. Annenin bebekle olan etkileşimi ile bebeğin konuşma öncesi iletişim becerisi birbiri ile ilişkilidir. Zihinsel özürlü olan annelerin bebeklerinin, dil gelişimi yönünden risk altında olduğu hipotezi ile bu grup erken dönemde ev eğitim programları ile desteklenmiş, anne-bebek etkileşiminin artırılmasının dil gelişimini olumlu etkilendiği belirtilmiştir (Karacan, 2000, s:3).

Beş yaş altında çocuğu olan annelere gelişmiş batı ülkelerinde olduğu gibi maaş verilmelidir. Fransa ve Macaristan'da halen çocuk üç yaşına gelinceye kadar annelere eğitim görmüş bir öğretmenin maaşı kadar devlet maaş ödemektedir. İsveç'te anne veya babadan hangisi isterse, 7 ay tam ücretle izin alabilmektedir. İsrail kibutzlarında son yıllarda kibutzlarda yetişmiş genç kadınlar, kendi çocuklarına bakmayı ve aile yaşamını tercih etmektedirler (Ekşi, 2011, ss:38-44).

1.1.2. Anne Yoksunluğu ve Etkileri

Freud'a ait birkaç eski kaynaktan başka bebeğin ya da küçük çocuğun anneden ayrı kaldığında nasıl davrandığı ile ilgili hiçbir gözlem dizisi 1940'ların öncesine dek kayıtlı değildir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Hampstead Nurseries'te yapılan ilk gözlemler, Dorothy Burlingham ve Anna Freud tarafından yayınlanmıştır. İkinci gözlem dizisi, bekar annelerin bir cezaevinde büyüttükleri yüz çocuk üzerine Rene Spitz ve Katherine Wolf tarafından yapılmıştır. Bu iki erken dönem çalışmalarından sonra başka çok sayıda çalışma yapılmıştır (Bowlby, 2013, s:61). Anne yoksunluğu ile ilgili bir literatür bu çalışmalar ışığında şekillenmiştir.

Analistler bebek ile anne arasındaki duygusal bağa önem vermiş, bu bağın çok kuvvetli olduğu duruma “duygusal ortak yaşam” demişlerdir. “Anne yoksunluğunu” ise; çocuk için anne veya anne yerine geçecek kimsenin olmaması olarak ifade etmişlerdir (Ekşi, 2011, s:39).

Anneden ayrılma, çocuk ile anne figürü arasında anlamlı bir ilişki kurulduktan sonra bu ilişkinin kesilmesi iken anne yoksunluğu, bu ilişkinin hiç kurulmamış olması demektir (Çağdaş, 2012, s:24).

Gerçekte varlığı bulunmasına karşın, anne çocukla yeterli duygusal bağları kuramamışsa, ilk günden beri duygusal anlamda bebeği şiddetli itmiş, sevgisiz, ilgisiz, soğuk bir kişi olarak kalmışsa, bu durum da kısmen “anne yoksunluğu” olarak ifade edilir. Anne yoksunluğu geniş kapsamlı bir kavramdır. Genel anlamda kısmi ya da tüm yoksunluğu içeren bu kavram, annenin varlığına karşın, çocuğuna yeterince sevgi iletememesi durumunu da kapsar (Ekşi, 2011, s:39; Yavuzer, 1999, s:147).

Winnicott, bir çalışmasında “yeterince iyi anne” terimini kullanarak, çocuğun normal gelişimi için gerekli olan asgari koşulları tanımlamaya çalışmıştır. Yoksunluğun , annenin çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayamaması sonucu oluştuğu ifade eldir (Geçtan, 2012, s:102).

Yuvalarda yetişen çocuklarda ya da sürekli anne yoksunluğunun ortaya çıkardığı ağır ruhsal bozukluklara, bedensel ve zihinsel gelişme bozukluklarının tümüne, hospitalizm (yuva hastalığı ya da kurum hastalığı) denir. Doğumdan kısa bir süre sonra çeşitli nedenlerle anneden ayrılıp yatılı yuvalara yerleştirilen bebeklerde gelişim bozuklukları ortaya çıkar. Bu bebekler iyi bakım ve beslenmeye karşın gelişemezler. Boyları ve ağırlıkları yaşitlarına göre geridir. Dayanma güçleri azalır; sık hastalanırlar ve hastalıkları ağır geçer. Bebek ölüm oranı, en yoksul ailelerdeki ölüm oranından yüksektir. Beden gelişmesindeki yavaşlıktan başka, bu çocukların daha az ağladıkları çevrelerine ilgisiz kaldıkları gözlenir. Gülümsemeyi unutmuş gibidirler. Çevrelerine boş bakışlarla bakarlar. İlgi ve uyarmaya geç tepki verirler. Geç yürür geç konuşurlar. Tuvalet eğitimleri de geç kalır. İki yaşına gelip de yürüyemeyen, söz dağarcığı birkaç sözcüğü geçmeyenler çoğunluktadır (Yörükoğlu, 2014, ss:47-48; Ekşi,2011, s:41).

Çeşitli nedenlerle, anne yakınlığından, ilgi, şefkat ve sevgisinden bir süre de olsa uzak kalmanın çocuklar üzerinde değişik tür ve nitelikte etkileri olur. Altıncı aydan sonra, hastaneye yatma ya da bir başka zorunlu neden ile annenin ani ayrılışı bebeği ağır biçimde etkiler. Bebekte sürekli ağlamalar ve tedirginlik başlar. O güne kadar canlı ve neşeli olan çocuk durgunlaşır. Annenin ayrılığı bir ayı geçerse bebekte çevreye karşı ilgisizlik başlar. Ağlamaların yerini inleme alır. Bakışları donuklaşır. Dr. Spitz bunu bebeklik depresyonu olarak tanımlar (Çağdaş, 2012, s:24; Yörükoğlu, 2014, ss:43-44).

Dr. Spitz, bu konuda yaptığı çalışmalar sonucu, çocuğun yaşamından annenin çekilmesi halinde gelişmede gecikme, gerileme ve duraklamaların görüldüğünü kanıtlamıştır (Yavuzer, 2013, s:17).

Anneden yoksunluk, bunalım ya da ölüm gibi kötü sonuçlar doğurabilir. Duygusal açıdan bir sonraki evreye hazırlanmadan annesini kaybeden çocuk, annesi yerine geçecek kişiyle yeterli iletişim kuramaz. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle çocuk bakım yurdunda Anna Freud ve Dorothy Burlingham gibi dünyaca tanınmış uzmanların eğitim ve denetiminde bile çocuklar yoksunluktan dolayı gelişim gerilikleri göstermiştir (Yavuzer, 1999, s:81).

Bir çok psikiyatrik hastalığın çocuklukta anneden ayrılığa bağlı olarak geliştiği düşünülmektedir. Ayrılma anksiyetisi olarak da ifade edilen bu durumda çocuğun ayrılık tepkileri üç dönemde incelenir; ilk dönem, protesto dönemidir. Birkaç saatten birkaç haftaya kadar sürebilir. Çocuk, anne kaybında kesin üzüntü gösterir. Yüksek sesle ağlayarak, karyolasını sallayarak, kendini savurarak, kayıp annesinin var olduğunu gösterebilecek herhangi bir görüntü ya da sese yönelik istekli bir arayışa geçecektir. Bunu umutsuzluk izler, ikinci dönemde çocuk içine kapanır, mutsuz ve sıkıntılı görünür. Anneye kızgınlık belirtmekle birlikte geri dönmeye hazırdır. Üçüncü dönem uzaklaşma ve kopma dönemidir. Anneyi unutmuş gibi davranan çocuk, anne gelse de yabancı gibi davranır. Tekrar bağlanabilmesi için uzun zaman gereklidir (Ekşi, 2011.s: 40; Bowlby, 2013, s:65).

Belirlenmiş bir ortamda annesiyle makul bir güven ilişkisi kurmuş ve ondan önceden ayrılmamış on beş ile otuz ay arasındaki bir çocuk genellikle öngörülebilir bu davranış zincirini (protesto, umutsuzluk ve kopma) gösterecektir. Bunlar ifade edilirken açık şekilde ayrışmaya uygun olmalarına rağmen, gerçekte her birinin bir sonrakiyle tümleştiği anlaşılmaktadır. Öyle ki bir çocuk bir evreden diğerine geçiş ya da iki evre arasında değişim aşamasında günler ya da haftalarca kalabilir (Bowlby, 2013, s:64).

Winnicott, bir formülle ifade etmiştir: Annenin var olduğu hissi x dakika sürer. Eğer anne x dakikadan fazla uzakta kalırsa annenin imagosu solar ve onunla birlikte bebeğin birlik simgesini kullanma kapasitesi de biter. Bebek sıkıntıya girer, ama bu sıkıntı kısa sürede onarılır çünkü anne x+y dakikada döner; x+y dakika içinde bebek değişmemiştir. Ama x+y+z dakika sonra bebek travmaya girer; x+y+z dakika sonrası

anneninin dönmesi bebeğin durumundaki bu değişmeyi onarmaz. Travma bebeğin hayat sürekliliğinde bir kopuş yaşadığını ima eder; artık o “düşünülmesi imkansız endişe”nin tekrarına ya da tam olarak gelişmemiş ben yapısının çözülmesi sonucu ortaya çıkan akut karışıklığa geri dönme tehlikesine karşı ilkel savunma mekanizmaları örgütlenmiş durumdadır (2013, s:123).

1958 yılında Harlow'un öğrencileriyle beraber yaptığı araştırmada, rhesus maymun bebeklerine ısıtılmış demir ve kumaş kaplı soğuk bir yer hazırlanmıştır. Maymunların ısıtılmış demirleri tercih ettikleri gözlenmiştir, bu deneyde sıcaklık faktörü önem kazanmıştır ve Harlow'un annenin sadece fiziksel gereksinimleri sağlamadığı aynı zamanda rahatlık ve sıcaklık sağladığı yönündeki görüşlerini de desteklemiştir. Harlow daha sonra anneden uzak ve sosyal yoksunluk içinde büyütülen rhesus maymunlarını da incelemiştir ve bu maymunların daha sonra sosyal ilişkilerinde yetersiz olduğunu gözlemlenmiştir, sosyal ilişkilerdeki yetersizlik ise içe kapanma, ilişki kurmada beceriksizlik ve cinsel donukluk olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda çocuklarına karşı ilgisiz oldukları da görülmüştür (Tüzün ve Sayar,2006, s:25). Sosyal ve duygusal yoksunluk konusu, ilk kez 1940'larda öksüzler yurdundaki çocuklarda incelenmiştir. Aile hayatından daha erken çocuklukta yoksun kalan bu çocuklar okula uyumda, başkalarıyla duygusal ilişki kurabilmede ve özellikle dil gelişiminde yetersiz kalmıştır (Ekşi, 2011, s:39).

Yeni doğmuş bebeğin tüm ilişkisi annesiyledir. İlk bakışta bebeğin tüm ihtiyaçları açlık, soğuk, altını kirletme gibi bedensel rahatsızlıkların giderilmesidir. Ancak yaşamın birinci yılında insanın çevresine karşı geliştirdiği güven ya da güvensizlik duygularının temeli de atılır. Harlow'a göre anne-çocuk arasında oluşan karşılıklı sevgi bağının ileriki yaşantıya olan en büyük katkısı, daha sonra diğer insanlarla kurulan tüm ilişkilerde güven duygusunun oluşmasıdır (Geçtan, 2012, s:32; Tüzün ve Sayar, 2006, s:25).

Erikson anne ve çocuk ilişkisini, anne yoksunluğunu kuramındaki ilk aşamasında ele alır. Güvene karşı güvensizlik aşaması olarak ifade ettiği ilk yıl sırasında bebeklerin yaşamsal bir kişilik ve kimlik duygusunun temel taşı kazanıldığını söyler. Anne ya da onun yerine geçen yetişkinle kurulan ilişkinin niteliği temel güven duygusunun ve toplumsallaşmanın özünü oluşturmaktadır. Annesinin kendisini sevdiğinden, bırakmayacağından emin olan çocuk, dünyaya güvenir. Anne

ya da onun yerine geçen yetişkinin olmaması ya da bunlar tarafından reddedilen, soğuk davranılan, ihtiyaçları yerinde ve zamanında sevgiyle karşılanmayan çocukta kendisine ve çevresindeki dünyaya karşı güvensizlik meydana gelir. Bir bunalım olarak hayat boyu devam eder. (Senemoğlu, 2005, s:74; Gander ve Gardiner, 2010, s:238).

1.2. Baba Çocuk İlişkisi

Aile ilişkilerinde daha çok anne çocuk arasındaki ilişki ve etkileşim üzerinde durulurken babalar unutulmuş hatta yok sayılmışlardır. Anneliğin önemini vurgulayan görüşün yaygınlaşmasında Freud ve Bowlby'nin çalışmalarının özellikle etkili olduğu bilinir. Her ikisi de annenin, bebek için en önemli kişi olduğunu, kişilik gelişimini ve sosyal ilişkilerini büyük ölçüde biçimlendirdiğini, babanın rolünün ise daha çok anneyi desteklemek olduğunu vurgulamışlardır. Antropolog Mead, “babalar sadece biyolojik açıdan gereklidir, sosyal açıdan ise bir kazadır” şeklinde babanın ilişkideki yerinin oldukça değersiz olduğunu ifade etmiştir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:17).

Anne çocuk ilişkisinin ele alınması ile birlikte, aile ilişkilerinde babanın konumu oldukça atıl bir duruma getirilmiştir. Özellikle ülkemizde babanın, ailede korku ve saygı imgesi olarak düşünülmesinde ataerkil aile yapısının izleri vardır. Otoriteyi temsil eden baba gözetlikle geleneksel aile yapısında “polis” görevi yüklenen kişi olmuştur. Çocukların tüm büyütme ve eğitme görevi ve sorumluluğu anneye bırakılmış, baba ise ekonomik güç durumunda görülmüştür (Yavuzer, 2013, s:24).

Amerikan toplumunda 18. yy. döneminden başlayarak günümüze kadar baba çocuk ilişkisinde babanın yeri farklı aşamalar geçirmiştir. Ahlak öğreten babalar (18.yy.-19.yy.), evinin ekmeğini kazanan babalar (19.yy.-20.yy. ortaları), çocuğunun cinsel kimliğini kazanmasına yardımcı olan babalar (1940-1965 yılları arası) ve çocuklarına bakan babalar (1965'ten günümüze) şeklinde değişim göstermiştir. Ülkemizde 1950'li yıllarından başlayarak hızlı ekonomik ve kültürel değişimlerin yaşanması, geleneksel aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesini sağlamış ve böylece baba çocuk ilişkisini etkilemiştir. Babalarla ilgili çalışmalar 1980'li yıllardan önce başlamakla birlikte, 1990'lı yıllarda uluslar arası düzeyde yaygınlaşarak

tartışılmaya başlanmıştır. Babalara karşı bu ilginin artması ve babalık rolünün değişmesinde ki en önemli etken, kadının toplum içindeki konumunun değişmesidir. Ekonomik şartların ağırlaşması, kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi, teknolojiye gelişme her geçen gün kadın iş gücüne duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Annenin çalışma hayatına atılması, ailede babanın görev ve sorumluluklarında değişmelere neden olmuştur. Çocuğun bakımı ve büyütülmesine ilişkin sorumlulukların eşler arasında paylaşılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu gelişim ve değişmelere paralel olarak baba, ailenin gelirini sağlamanın yanı sıra, çocukların bakım ve eğitimlerinde önemli rol oynamaya başlamıştır. Annelerin mesaiye ya da nöbete kalması durumunda çocuklarının bakımını çoğunlukla babalar üstlenmektedir. Öte yandan anne ve baba aynı anda işten eve dönseler bile anne çoğunlukla evi toplayıp yemek hazırlama ile uğraşırken, çocuk ile ilgilenmek babalara düşmektedir. Genel olarak baba çocuk ilişkisinin değişmesi; ekonomik alandaki değişimlerin kadın-erkek rollerini etkilemesi, çalışan kadın sayısının artması, kadının tam gün dışarıda çalışmasına bağlı olarak, erkeklerin evle ilgili sorumlulukları paylaşmaları zorunluluğunun oluşması, dolayısıyla çocukların bakımı ile ilgili yeni düzenlemelerin gerekli olması, evin idaresinin çoğunlukla kadında olması, küreselleşen dünyada göçün artması, geleneksel ailenin çekirdek aileye dönüşmesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Çağdaş, 2012, s:26; Güngörmüş Özkardeş, 2012, ss:19-24; Ünüvar,2008, s:13).

Çocuklar doğdukları ilk günlerden başlayarak yalnızca anneleriyle değil, babaları ile de ilişki kurmaktadırlar. Baba ile çocuğu arasında kurulan bu ilişkinin bazı açılardan anne ile kurduğundan farklı olduğu da açıktır. Babanın çocuğuyla kurduğu ilişkiyi belirleyen pek çok farklı etken vardır. Bu etkenlerin her biri birbirleriyle de etkileşim içindedir. Babanın çocuk eğitimiyle ilgili bir eğitim görmüş olması, hastane ortamı yerine ev ortamında doğumun yapılması durumu, babanın doğum olayına katılması, babanın çocukluk döneminde kendi ebeveynleriyle olan etkileşimi, babalığa karşı olan tutumu, çocuk bakımında deneyimli olması, bebekten hoşlanması, eşlerin birbirini destekler bir tutum içinde olması ve bebeğin bakımına katılması gibi durumlar ilişkiyi etkiler (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:37).

Uyumlu ve mutlu evliliklerde baba bebek ilişkisinin olumlu yönde geliştiği ve babanın bebek bakımına katılımını arttırdığı saptanmıştır. Eşler arasındaki ilişkideki

tutarlık bebeğin ilişki örüntülerini kavraması açısından da önemlidir. Annenin babayı anış ve ifade ediş tarzı, sunulan ilişki örüntüleri, çevrenin verdiği bilgi ve tüm bunları çocuğun ne şekilde değerlendirip yorumladığı önemlidir. Ayrıca, askerlik, iş, hastalık gibi durumlarda ayrılığın süresi ve bu süreyi bebeğin nasıl geçirdiği sağlıklı bir bağlılığın kurulmasında etkilidir (Güleç, 2010, s:42).

Bebeğin yaşamında babanın rolünü ele alan kitabını 1974’de yayınlayan Lynn şu görüşü dile getirmişti: “Anne ve baba davranışları birbirine çok benzese bile anne ve babayla ilişkide bulunmanın karakteristik farkları vardır. Babalar bebek üzerinde doğrudan doğruya yarattıkları etkiye ek olarak, çocuk gelişimini dolaylı olarak da etkilerler. Anne baba arasındaki ilişki sıcaksa, bebek anne ilişkisini harekete geçirerek güven duygusu gelişimini kolaylaştırır. Böylece dolaylı biçimde sağlıklı sosyal-duygusal gelişime katkıda bulunurlar. Benzeri şekilde geleneksel ailelerde, babanın ekonomik desteği, anneyi ekonomik sıkıntıdan kurtarır ve kendisini çocuğun ihtiyaçlarına daha çok vermesine yol açar. Aksine, anne baba arasındaki ilişki düşmanca ise ve baba destekleyici değilse, anne bebek ilişkisi olumsuz biçimde etkilenecektir. İlginçtir ki, düşmanca gergin evlilik ilişkisi çocuğun gelişimini, gerek anne baba ayrılığından, gerek bir ebeveynin devamlı yokluğundan çok daha kötü etkiler” (Akt: Ekşi, 2011, s:47).

Ailenin ruh sağlığı açısından aile içi görev ve sorumlulukların önemi büyüktür. Baba, annenin hamileliğinden başlayarak ona destek olarak, gelecekteki çocuğun sorumluluğuna ortak olmalıdır (Yavuzer, 2013, s:23).

Baba, çocuk anne karnında iken ona ilgi duymalı, sevgi ve şefkat göstermelidir. Hamilelik aylarında da çocuğun doğumunu izleyen yıllarda da annenin, baba desteğine ihtiyacı vardır. Baba, çocuğunu dokuz ay taşımadığı ve emzirmediği için, çocuğun ilk yıllarında, kendini anneden daha az gerekli zanneder. Oysa çocuk dünyaya geldiği andan itibaren baba sevgisine ihtiyaç duyar (Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:65).

Hiç kimse iyi bir baba olarak doğmaz. Üstelik babada, annedeki prolaktin hormonu gibi destekleyici biyolojik faktörler de yoktur. Babalık yaşantısı, eşinin hamile olmasıyla başlar. Doğumdan sonra tıpkı annede olduğu gibi, babanın da çocukla duygusal ilişkiyi kurabilmesi için onunla fiziki temasa ihtiyaç vardır. İlk yıldaki anne-çocuk ilişkisinin önemi, babanın rolünü azaltır. Nasıl ki ilk yıl için

annenin varlığı, ilk dış dünya algıları oluşumu için vazgeçilmezse, ikinci yıldan itibaren babanın önemi de giderek artmaya başlar. Babanın varlığıyla çocuk, annenin yalnız kendisine ait olmadığını, annenin kendisinden başka kişilerle de ilgilendiğini görür. Genel olarak baba; anneyi mutlu etmek ve ona yardımcı olmak, otoriteyi sağlamak ve annenin çocuğa getirdiği düzeni sürdürmek, toplumla bağ kurmak ve statü kazandırmak için gereklidir. Bundan başka baba, eğer anne çalışmıyorsa, dış dünya ile bağı oluşturur, aile dışı gerçekliği şekillendiren kişi olur (Yavuzer, 2013, ss:18-19).

Babalar aynı zamanda kocalık görevini yürütmektedir. Yani çocuğun annesinin eşi olup onu desteklemekle çocuğun gelişiminde dolaylı da olsa bir görev üstlenmiş olmaktadır. Burada baba, annenin yaptıklarını takdir etmesi, ona destek olması, çocuğa uyarıcı sağlaması, yol göstermesi ve işini kolaylaştırması halinde çocuğun gelişimi üzerinde dolaylı olarak etkide bulunmaktadır (Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:46).

Baba, bebeğin gözünde anne dışındaki ilk yetişkin olarak algılanır. Çocuk, babayı kendinden farklı olarak algılar, anne ise daha çok kendisine benzeyendir (Yavuzer, 2010, s:38).

Babanın, anne ve çocuk arasında kendilerinden farklı bir objenin varlığını algılamasını sağlayarak, onların “ortak yaşamsal” (sembiyotik) bir ilişkiden çıkmalarına yardımcı olduğunu belirten görüşler vardır. Böylece baba, bebeğin, ilk kez, anne dışındaki birinin varlığından haberdar olmasını sağlar (Öngider, 2013, s:427).

Fromm, baba ve çocuk arasındaki sevginin anneden farklı olduğunu şu sözlerle ifade eder. Anne doğduğumuz yurttur, doğadır, topraktır, denizdir. Baba böyle doğal bir yeri temsil etmez. Yaşamın ilk yıllarında çocuğun babayla çok az ilişkisi vardır. Bu ilk evrede babanın çocuk için taşıdığı önem anneninkiyle kıyaslanamaz. Baba sevgisi koşulludur, hak edilmesi gerekir, beklentiler yerine getirilmezse yok olabilecek bir sevgi söz konusudur (Fromm, 2013, s:52-56).

Baba çocuk ilişkisinde, babaların çocukları ile ilgilenmesi konusunda tarihsel ve kültürel olarak pek çok farklılıklar olduğu belirtilmektedir. Anneler ve babalar doğaları gereği, çocuklarıyla ilgilenme ve bu ilgilerini gösterme tarzları açısından birbirinden farklıdırlar. Genellikle annelerin, okul öncesi çocuklarının günlük ve

rutin bakımları ile daha fazla ilgilenirken; babaların ise, çocukları ile daha çok oyun veya spor aktiviteleri yaptıkları söyleniyor (Öngider, 2013, s:425).

1.2.1. Babanın Önemi

Aile yaşamında babanın rolü anneninki kadar önemlidir. Anne çocuğun ilgisini babayı içerecek biçimde genişletmezse problemler ortaya çıkar (Adler, 2014, s:125).

Baba; çocuk için, anne karnında olduğu dönemden başlayarak tüm yaşamı boyunca önemini değiştirerek koruyan kişidir. Babalar, çocuğun tüm gelişiminde önemli bir unsurdur. Bu nedenle babaların çocukları ile birlikte oldukları zamanları yeterince nitelikli etkileşimlerle geçirmeleri, çocuğun gelişimi için son derece önemlidir. Unutulmamalıdır ki çocuk ile geçirilen zamanın süresi değil niteliği önemlidir. Bu nedenle tüm gün çalışarak eve geç gelen, yorgun olan babalar; çocukları ile geçirebilecekleri zamanın sınırlılığında yakınmamalıdır, sınırlı zamanlar bile gereken nitelikte geçirilirse, çocuk bu etkileşimden istenilen düzeyde yararlanabilir. Böylelikle tüm gelişim alanları açısından kritik öneme sahip olan yaşamın ilk yıllarındaki baba çocuk etkileşimi çocuğun ihtiyaçlarını karşılayıcı düzeyde olabilir. Okul öncesi dönemin, yaşamın ileriki yılları için temel teşkil ettiği bilinmektedir. Bu dönemde babalar ile çocuklar arasında kurulacak etkili iletişim, yaşanılan nitelikli paylaşımlar daha sağlıklı bireylerin yetişmesini ve daha nitelikli toplumların oluşmasını da sağlayacaktır (Ünüvar, 2008, s:13).

Kendisini koruyan güçlü ve bilgili bir babaya sahip olduğunu bilmesi çocuğa güven verir. “Benim babam senin babanı döver.” Övünmesi ve meydan okuması bunun en belirgin göstergesidir. Eşcinsellik konusunda yapılan analitik araştırmaların hemen tümünde annelerin etkin ve güçlü, babaların etkisiz ve silik olduğu ailelerde erkek çocukların erkeğe özgü kimlik geliştirmede sorunlar yaşadığı görülmektedir. Elli homoseksüel erkek üzerinde yapılan bir araştırmada, elli kişiden bir tanesi bile babasıyla arasında sevgi dolu bir ilişki olduğunu söylememiştir (Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:88).

Miller, Hitler’in hayatında babasının nasıl bir rol oynadığını şu sözlerle ifade etmektedir. “Babasıyla küçükken nasıl bir ilişkiye sahip olduğunu Hitler, babasının davranışlarını yetişkinliğinde bilinçsizce tekrarlayarak ve dünya tarihinde aktif rol

olarak göstermiştir. Hitler babasından herhangi bir sevecenlik görmediği için içinde büyüyen nefret sürekli ve netti. Hitler'in küçümsediği, peşine düştüğü, kurallarla tehdit edebildiği ve korkutabildiği nefret edilen Yahudi, onun babasıydı. Irk Yasası'na göre Hitler'in babası ve onun kökeniyle ilişkisini kesmesini onaylıyordu. Kendisini erken yaşta zalim bir babayla özdeşleştirmesi, Hitler'in daha küçük bir çocukken bir tepenin üzerine çıkıp 'uzun ve ateşli konuşmalar yapmasına' yol açmıştı."(1980, s:194).

Yapılan araştırmalar baba-çocuk ilişkisinin hem nicelik hem de nitelik açısından anne-çocuk ilişkisinden farklı olduğunu göstermektedir. Çocuğun kişilik gelişiminde, babanın çocuğuna karşı tutum ve davranışları çocuğun kişiliğini geliştiren etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun zihinsel gelişiminde baba, çocuğuna uyarıcı bir çevre sağlaması nedeniyle önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü babalar annelere oranla çocuklarını daha bağımsız davranmaya ve çevreyi keşfetmesine cesaretlendiren bir tutum göstermektedir. Babanın ilgi ve sevgi gösterdiği çocuklar sosyal ilişkilerinde daha başarılı olmaktadır (Aktaran Şahin Tezel ve Özyürek, 2010, s:19).

1.2.2. Babanın Çocuk Gelişim Alanlarına Etkisi

Doğumun ardından etkili bir güven sübabı ve özdeşim modeli olarak babanın, çocuğun gelişim sürecinde özel bir önemi bulunmaktadır (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:11). Günümüzde babaların çocukların yaşamlarında daha fazla yer almalarıyla doğru orantılı olarak, çocuklarının gelişimleri üzerindeki etkileri de artmaktadır (Lamb, 2001, ss:24-26). Babanın gelişim alanlarına etkisi aşağıda incelenmiştir:

1.2.2.1. Cinsel Gelişime Etkisi: Çocuğun gelişiminde baba erkeksi özellikleriyle model olmada, çocuğuyla sıcak ve duygusal bir ilişki kurmada önemlidir. Çocuğun cinsel kimliği anne babayı taklitle ortaya çıkar. Kişinin kendi cinsiyetine uygun kimliğe sahip olması, kimlik kavramı ve ruh sağlığı için çok önemlidir (Poyraz, 2007, s:17; Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:48).

Özellikle erkek çocuğunun kendi cinsine özgü rolleri benimsemesinde babanın önemi büyüktür. Babanın erkeksiliği, sevgisi, şefkati ve evdeki kuralları koyan kişi

oluşu, erkeksi gelişimi etkileyen önemli faktörlerdir. Babaların çocukların kendi cinsiyetlerine uygun davranıp davranmadıklarına annelere oranla daha çok dikkat ettikleri gözlemlenmiş, dolayısıyla da cinsel gelişim üzerinde daha etkili oldukları saptanmıştır. Kız çocuğunun ise, babası ile kurduğu ilişki yoluyla hem karşı cinse özgü davranışların neler olduğunu hem de erkeklere nasıl davranması gerektiğini öğrendiği ifade edilir. Babanın kabulü ve desteği, kadınsı davranışı geliştirmekte, erkeksi ve yetkin bir baba ile etkileşimde bulunmak, kız çocuk için karşı cinsle ilişkisine yansıtılabileceği temel bir deneyim oluşturmaktadır (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:83).

Babalarıyla yeterince birlikte olamayan çocuklar özdeşleşme sürecini yaşayamaz ve cinsel kimlik geliştirirken baba modelinden yoksun olmaları olumsuzluklara sebep olmaktadır. Böyle durumlarda, erkek çocuğun özdeşim modeli olarak anneyi almasından dolayı cinsel kimlik sapması yaşadığı, kendisini anneye özdeşleştirerek zaman zaman annesinin makyaj malzemesini kullandığını ve onun davranışlarını taklit ettiğini gösteren bir çok örnek vardır (Yavuzer, 2013, s:39).

Baba yokluğu etkisi kızlarda çok değişkenlik gösterir ve pek tahmin edilebilir değildir. Odipal karmaşayı çözümlenmede problem veya feminen özdeşimde bozukluklar olabilir. Odipal arzular, fanteziler, anılar doğru zaman gelinceye kadarki adolesan yılları sessiz ve saklı kalır. Çocukluk yıllarında feminitesi için babasının açık beğenisini yaşama şansı olan kız çocuğu vücudu ile ilgili konularda daha rahat olup adolesan yıllarında feminenliğini daha kabul edebilir olur. Böyle bir kız çocuğu daha sonraki erişkin yaşamında kadınlığından memnuniyet duyar (Erdoğan, 2004, s:151).

Anneye düşen rolün babaninkinden ayrıldığı durumlarda, anne ile baba birbirlerinin yerini tutamazlar. Büyümekte olan bir çocuğun örnek alabileceği bir kadın, bir de erkek modeline ihtiyacı vardır. Anne ya da baba bu rollerin ikisini birden oynayamaz. Çocuk yetiştirirken sadece babanın yapabileceği birtakım şeyler vardır ki baba bunu yerine getirmediği takdirde, anne ne kadar iyi olursa olsun, bu görevi üstüne alamaz. Erkek çocuğun kendi cinsiyetine uygun kimliği, babanın davranışlarından ve ailede yerine getirdiği görevlerden, babasıyla özdeşim kurarak, gözlemde bulunarak ve taklit edip örnekleyerek gelişmektedir. Kız çocuğu da babasını gözleyerek ve onunla etkileşime girerek, karşı cinsin davranışlarını ve karşı

cinse nasıl bir tavır geliştireceğini ve nasıl bir erkeği seçeceğini babasından öğrenir (Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:24).

1.2.2.2. Sosyal ve Duygusal Gelişime Etkisi: Baba, ailenin toplumla ilişkilerini kuran önemli bir köprü konumundadır. Bu işleviyle, çocuğun sosyal gelişiminde ve yüksek benlik saygısının oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir (Yavuzer, 2013, s:38).

Baba çocuk arasında kurulan bağ, çocuğun daha sonraki sosyal ilişkilerini de olumlu etkilemektedir. Babaları ile güvenli ilişki kurmuş çocuklar yabancılarla daha kolay ilişkiye girebilmekte ve daha sosyal olmaktadır. Babasının kendisini sevdiğini düşünene erkekler, akran ilişkilerinde daha popüler oldukları ve liderlik özellikleri görülmektedir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:42).

Babalarıyla erken dönemde yakın ve iyi ilişkiler geliştiren çocukların kendilerine güvenli, etraflarında olan bitenleri araştıran, sorgulayan ve büyüdükçe daha iyi sosyal ilişkiler kuran çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Araştırmalar babanın çocuğun sosyalleşmesinde ve arkadaşlık becerilerini geliştirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bununla birlikte, erken çocukluk döneminde babasıyla yakın ve sağlıklı ilişkileri olan çocukların yalan söyleme, onaylanmayan davranışlarda bulunma ve depresyon yaşama ihtimalinin diğer çocuklara göre daha az olduğu belirtilmektedir (Kuzucu, 2011, s:84; Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:53).

Baba, çocuğun kişiliğinin gelişiminde özdeşim modeli olması sebebiyle büyük bir önem taşır. Babanın yokluğu, pasifliği ya da ilgisizliği çocuğun kişilik yapısını, ruh ve beden sağlığını büyük ölçüde etkileyebilir ve bazı uyum ve davranış bozukluklarının nedeni olabilir (Yavuzer,2013, s:23).

Ülkemizde suçlu gençlerle yapılan çalışmalarda suçlu gençlerin daha çok babaları tarafından cezalandırıldıkları bulunmuştur. Babalarına düşmanlık duyan çocuklar daha saldırgan davranmaktadır. Babasız evden gelen erkek çocuklar babalı akranlarına oranla içsel ahlaki yargılama, suçluluk duyma, kendini eleştirme, disiplin gibi bütün ahlaki gelişim yuzdelerinde daha geriden gelmektedir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:95).

1.2.2.3. Bilişsel Gelişime Etkisi: Zekâ bireyin çevreye uyum sağlayabilmesidir. Bilişsel gelişim ise, çevre ile etkileşimimiz sayesinde sürekli gelişen, değişen ve etkinliklerimize yön veren şemalar ya da zihinsel yapılar yoluyla ilerler (Ocak ve Çınar, 2010, s:58).

Okul öncesi dönemde baba ve çocuk ilişkisi zekâ gelişimi açısından önemlidir. Babasıyla arasında destekleyici ve sıcak bir ilişki olan çocuklar, çevreyi keşfetme konusunda daha rahat olmakta, bunun tersine babanın kısıtlayıcı olması çocuğun çevreye karşı korku geliştirmesine yol açabilmekte, çocuğun yenilikleri keşfetmekten kaçınmasına neden olabilmektedir. Anneler çocuğun bilişsel gelişimine yardımcı olmak için daha çok sözel etkinlikleri ve oyuncakları kullanmaya eğilimliken, babalar, çocuklarıyla “ce oyunu”, top oyunları gibi oyunlar oynamaya eğilim gösterirler. Ayrıca babaların annelerden diğer farkı, çocukları bağımsız davranmaya yönlendirmeleri ve dış dünyayı keşfetmelerini desteklemeleridir. Bağımsız olmaları desteklenen çocuklar kendilerini ve çevreyi keşfetme konusunda daha cesur davranmakta bu da daha çok uyaranla karşılaşmalarını sağlayarak, sorun çözer, değişikliklere uyum sağlarlar. Anneler çocuklarıyla birlikteyken, koruma içgüdüleriyle çevrelerini keşfetme davranışına izin vermezler (Güngörmüş Özkardeş, 2012, ss:42-59; Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:51).

Babalarıyla yakın ilişkisi olan çocukların zihinsel becerilerinde artış görülmektedir. Araştırmalar babalarıyla yakın ilişki içinde olan, onlarla zihinsel beceri isteyen oyunlar oynayan çocukların; dil gelişimi ve problem çözme testlerinde babalarıyla ilişkileri olmayan, oyunlar oynamayan çocuklara göre daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir (Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:52).

Beş-altı aylık bebeklerin incelendiği bir çalışmada babasız erkek çocuklar hem gelişim açısından geri bulunmuşlar hem de ellerine verilen oyuncakla daha az zaman geçirmişlerdir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:59).

Yapılan araştırmalar baba çocuk ilişkisinin çocuğun bilişsel gelişimi ve okul başarısını büyük ölçüde etkilediğini vurgulamakta, babasıyla yakın ve nitelikli ilişkiye sahip olan çocukların okul başarılarıyla, bilişsel gelişimlerinin olumlu açıdan etkilendiğini belirtmektedir (Yavuzer,2013, s:23).

1.2.3. Baba Yoksunluğu

Baba olmadan bir insan canlısının hayat bulması mümkün değildir. Baba, insanın sağlıklı bir bedensel, zihinsel, sosyal, duygusal gelişimi için en önemli iki canlıdan (anne-baba) biridir. Aile anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük topluluk ise baba bu topluluğun temel öğelerinden biridir (Alibeyoğlu, 2009, ss:9-44).

Babasız kalma nedenleri; ölüm, boşanma ve iş, uzun süren hastalık, cezaevinde kalma, vb. olabilir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:97);

Babasız çocuklar homojen bir grup değildir. Baba yoksunluğunun nedeni, süresi, çocuğun yaşı ve cinsiyeti, annenin eşinin yokluğuna gösterdiği tepki, anne çocuk etkileşiminin kalitesi, çocuğun yapısal özellikleri, ailenin sosyo-ekonomik statüsü, baba yoksunluğu oluşmadan önceki baba çocuk etkileşiminin kalitesi, baba yerine geçecek modellerin varlığı gibi çok çeşitli faktörler çocuğun farklı şekilde etkilenmesine neden olmaktadır (Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:97).

Baba yokluğunun etkileri çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. Bu araştırma sonuçları baba yokluğunun çocukların davranışını doğrudan doğruya etkilemekle kalmayıp annenin çocuklarına aşırı düşkün veya aşırı koruyucu hâle gelmesiyle de etkilediğini göstermiştir. Bu etki özellikle erkek çocuklarda belirgin bulunmuştur (Alibeyoğlu, 2009, ss:9-44).

Babanın evden uzun ve kısa süreli ayrılıkları çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin baba askerlik ya da iş gereği aileden uzun süre ayrı düştüğünde, özellikle erkek çocukların okul başarılarının düştüğü, daha güvensiz ve anneye daha bağımlı oldukları saptanmıştır. Babanın ayrılığı okul öncesi yıllara rastlarsa, çocuk erkek kimliğini kazanmakta geri kalır. Çocuklar cinsiyetlerine uygun rol modelden yoksun kalırlar. Baba modelinden yoksun büyüyen erkek çocuklarının anne ile özdeşleşerek kadınsı davranışlar gösterme riski oldukça yüksektir. Uzun ayrılıklar, babanın yokluğu anne üzerindeki toplumsal baskıyı ve sorumluluklarını artıracaktır. Böylece anne çocuğuna karşı gereken sabır, anlayış ve hoşgörüyü gösteremeyecektir. Bu durum da anne çocuk ilişkisinin bozulmasına neden olacaktır (Çağdaş, 2012, s: 29; Saygılı ve Çankırılı, 2013, ss:107-108; Yörükoğlu, 2014, s:216).

Babası olmayan beş altı aylık zenci bebeklerle, aynı yaştaki babalı zenci bebekleri karşılaştıran bir araştırmada, babasız erkek bebekler Gelişim Testinden daha düşük puan almış, daha az sosyal tepkide bulunmuşlardır. Ancak bu çalışmada kız bebeklerin kızların gelişiminde babaların olması ya da olmaması anlamlı bir ilişki ortaya koymamıştır (Ekşi, 2011, s:47).

Alman filozof Nietzsche, bir arkadaşına yazdığı mektupta, “isyancı kişiliğimde babasız bir evde büyümemin büyük rolü vardır” der. Nietzsche’nin çocukluğu otoriter bir anne ve iki kız kardeş arasında geçmiştir. İdeal bir baba modelini görememiştir. Tarihi kanla yazan büyük diktatörlerin, onlarca kişiyi hiç acımadan öldüren seri katillerin ve mafya babalarının çocukluk yılları incelendiğinde sıcak bir aile yuvasından ve anne baba sevgisinden yoksun büyüdükleri ortaya çıkmaktadır. Suça karışan çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda baba modelinden yoksun büyüyen çocuklarda suça yönelme oldukça yüksek bulunmuştur (Akt:Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:76-108).

1960 ve 70’li yıllarda psikologlar baba yokluğunun, özellikle de erkek çocuklar üstündeki etkileri üzerinde çalışmışlardır. Babasız büyüyen erkeklerin, akademik başarıda, kişilik gelişiminde ve kendilerini kontrol etmede sorunlar yaşadığını ortaya koymuşlardır. Çocuğun babadan en çok etkilendiği nokta ise karakteri, tavır ve davranışlarıyla babasını taklit ettiği kimlik ve kişiliktir. Babasız büyüyen çocuklarda birçok davranışı örnek alamama sonucunda, bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan eksiklikler olmaktadır. Babanın ilgisiz ve silik olduğu ailelerde çocuklar çevreye uyumda ve arkadaş edinmede sorun yaşamaktadır. İntihar, kişilik bozukluğu ve depresyon vakaları incelemesinde baba yoksunluğuna daha sık rastlanmaktadır. Babanın ilgisiz ve silik olduğu ailelerde çocuklar çevreye uyumda ve arkadaş edinmede sorun yaşamaktadır. İntihar, kişilik bozukluğu ve depresyon vakaları incelemesinde baba yoksunluğuna daha sık rastlanmaktadır (Saygılı ve Çankırılı, 2013, ss:107-108; Öztürk, 2009, s:36).

2. Bağlanma Kuramı

Dünya Sağlık Örgütü’nün 1950’de evsiz çocukların ruh sağlığı üzerine Bowlby’den çalışma istemesi üzerine, anne yoksunluğunun neden ve nasıl çocukların

hayatını bu denli ağır etkilediği sorusu Bowlby'nin bağlanma terimiyle karşılaşmasını sağlamıştır (Bowlby, 2013, ss:25-30).

Bağlanma terimi, bebeklerle anne babalar arasında duygusal olarak olumlu ve karşılıklı yardım edici bir ilişkinin kurulmasını belirtir. İlişki uygun biçimde işlediğinde, yetişkinler kendilerini bebeklerine uydururlar ve bebekler de yetişkinlere gereksinimleri hakkında ipucu verirler. Yetişkinler bebeklere hizmet ederler, bebeklerin hoşnutluk gösterisi de doğru şeyler yapan yetişkinler için geribildirim olarak işler; bebekler anne babalara yanıt verirler, anne babalar da bebeklere, sonra bebekler yetişkinlere güven geliştirirler ve yetişkinler de anne baba olarak yeteneklerine güven ve bebeklerine karşı iyi duygular kazanırlar (Gander ve Gardiner, 2010, s:214).

Bir çocuğun anne figüründen ayrılma ya da onu kaybetme tepkisinin anlamı, onu bu figüre bağlayan ilişkinin anlamında yatar. Psikanalitik metinlerde (geleneksel teoride), bu konunun ele alınması nesne ilişkileri açısından yürütülmüştür. Artık yeni teori sunumunda bağlanma ya da bağlanma figürü gibi terimler tercih edilmektedir (Bowlby, 2013, s:234).

Biyolojik kökenli görüş olarak ifade edilen Bowlby'nin düşüncesine göre, insanların da hayvanlar gibi yaşamlarının ilk devresinde kendi cinslerinden bir erişkinle bağıllık ilişkisi kurmak için programlanmalarının amacı, bebeklerin korunması ve yaşamlarını sürdürebilmeleridir. Bowlby, bağıllık ilişkisinin, çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olduğunu savunur (Hortaçsu, 2012, s:50). Bağlanma kuramının temel bir varsayımı, doğumlarında aşırı olgunlaşmamışlıkları nedeni ile insan bebeklerinin yalnızca bir yetişkin onlara bakmaya ve korumaya istekli olursa yaşayabilecekleri gerçeğidir. Bebekler bir koruyucu ya da bakıcıya yakınlığı koruma işlevi gören davranışlar geliştirirler (Hazan ve Shaver,1994, s:5).

Bağlanma davranışları yakınlık arayışı ile kendini gösterir ve küçük çocuklarda bağlanılan kişilerden ayrılma ile belirginleşir. Annenin yokluğunda gerginlik, huzursuzluk, varlığında ise rahatlık duygusu olur. Bowlby'e göre, dünya ile daha iyi başa çıktığı düşünülen bir kişi ile yakınlığı koruma bağlanmanın tamamlayıcı özelliğidir. Bağlanmanın temel işlevi ise tehlikelerden korunmadır. Bağlanma davranışı ile keşfetme, araştırma davranışı arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Bebeklikte kurulan sağlam bir bağlanma ilişkisi, çocuğun kişilik ve sosyal

gelişiminde çok önemli bir adımdır. Çocuklar güvenli bağlanma ilişkisinin olduğu durumda, stres yaratan koşullarda da güvenlik duygusunu koruyabilir ve araştırmacı davranışlarda bulunabilir. Bu kavram çocuğun özel olarak annesine duyduğu bağı tanımlar ve temel güven duygusu ile birlikte gelişir (Ünal, 2004, s:216).

2.1. Bağlılık Türleri (Stilleri)

Kuramsal ve mantıksal olarak, anne (bakıcı) çevre modellerinde var olabilecek değişkenlik miktar ve çeşidi için bir sınır yoktur. Gerçekte ise, bebekler anneye (bakıcıya) ilişkin bilgi akışını sınırlı bir sayıda kategori içinde çözümlerler. Bu kategoriler izleyen sorulara verilen tepkilere karşılıktır: Bağlandığım kişinin gereksinim duyduğumda ulaşılabilir ve olumlu tepkisel olacağına güvenebilir miyim? Bu soruya olası üç yanıt vardır: evet, hayır ve belki. Bağlanmanın niteliğini belirleyebilmek için ve ikinci dünya savaşı nedeniyle annelerinden çok küçük yaşlarda ayrılmış çocuklarla yaptığı çalışmalarında anne çocuk ilişkisiyle çocuk kişiliği arasında bir ilişki olduğu ve bebeklerin edilgen varlıklar olmayıp sıklıkla anneleriyle etkileşim başlattıkları izlenimini edinen Ainsworth; anne bebek ilişkilerindeki çeşitliliğin ilk üç ay içinde belirdiğini ve annenin ilk üç ay içindeki davranışlarıyla yıl sonundaki anne-bebek ilişkisi arasında düzenli ilişkiler olduğunu bulmuştur. Bu çeşitliliği laboratuvar ortamında kontrollü bir gözlem yöntemi olan, yaklaşık üçer dakika süren sekiz aşamadan oluşan “yabancı oda” durumunu düşünmüştür. Gözlem, içinde oyuncaklar ve anne için bir koltuk ve dergiler bulunan oda gibi düzenlenmiş bir psikoloji laboratuvarında yapılır:

Birinci aşama: Araştırmacı, anneye bebeği nereye koyacağını ve kendisinin nereye oturacağını söyler, odadan çıkar.

İkinci aşama: Anne bebeği oyuncakların yanına oturtur ve kendisi de koltuğa oturup dergisini okumaya başlar. Eğer bebek iki dakika içinde oyuncaklarla oynamaya başlamazsa anne bebeğin ilgisini oyuncaklara çekmeye çalışır, koltuğuna döner ve bebek bir dakika daha gözlenir.

Üçüncü aşama: Yabancı bir kadın kapıyı vurarak içeri girer, kendisini tanıtır ve bir köşeye oturur. Yabancı bir dakika sessizce oturduktan sonra bir dakika anneye sohbet eder ve sonraki dakika bebeğin ilgisini çekmeye çalışır. Bu süre içinde anne

köşesinde sessizce oturur ve yalnızca yabancı kendisiyle konuştuğunda yanıt verir. Üç dakika sonra anne odayı terk eder.

Dördüncü aşama: Yabancı ve bebek odada yalnızdır.

Beşinci aşama: Anne odaya girmeden önce dışarıdan bebeğine seslenir, biraz durduktan sonra içeri girer. Bebeğine yaklaşır ve onu rahatlattıktan sonra tekrar oyuncakların yanına bırakır, anneye terk etme işareti verilir.

Altıncı aşama: işaret verildikten sonra anne bebeğin mutlu bir biçimde oyuncaklarla oynadığı bir anda çantasını koltuğunda bırakarak kapıya gider, bebeğe “bay bay” der, kapıyı kapatarak çıkar.

Yedinci aşama: Anne odada yokken yabancı odaya girer ve bebeğin yabancıya tepkisi gözlenir.

Sekizinci aşama: Anne içeri girer ve durur. Bu anda bebeğin anneye tepkisi gözlenir. Anne bebeğiyle konuşur ve içinden geldiği gibi davranır. Gözlem biter (Hazan ve Shaver, 1994, s:10; Hortaçsu, 2003, s:76-78).

Bowlby'nin kuramından yola çıkarak bağıllık ilişkilerinin çeşitlerini saptamaya çalışan Ainsworth ve arkadaşları, bebeklerin üç değişik tür bağıllık ilişkisi gösterdiklerini bulmuşlardır. Bunlar; Güvenli Bağıllık, Gerilimli Kaçınan Bağıllık ve Gerilimli Karşı Koyucu Bağıllıktır (Hortaçsu, 2012, s:51). Ayrıca son yıllarda, araştırmacılar dağılık/yönü belirsiz bağlanma adı verilen bir bağlanma türü tanımlamışlardır (Hazan ve Shaver, 2003 s:11).

2.1.1. Güvenli Bağıllık

Güvenli bağıllık; güvenli olarak bağlanmış bebeklerin davranışları, yakınlığı koruma, rahatlık arama ve bakıcıyı keşif için güvence üssü olarak kullanma yeteneği açısından Bowlby'nin doğanın orijinal modeli kavramsallaştırmasına uymaktadır. Laboratuarda en yaygın biçimi ile güvenli bağlanmış bebek annesi odayı terk ettiğinde huzursuz olmuş, geri döndüğünde rahatlamış ve anında olduğu sürece etkin keşfe girişmiştir (Hazan ve Shaver, 1994, s:190).

Güvenli bağlanma gösteren çocukların annelerini genelde duyarlı ve çocuklarından gelen isteklere olumlu tepkiler veren kişiler olarak tanımlamışlardır. Güvenli bağlanan bireylerin çocuklukta hem ebeveyn ilişkileri hem de yetişkinlikte romantik ilişkileri hakkında olumlu deneyimler ve inançlara sahip olduğu belirtilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999, s:74).

2.1.2. Gerilimli Kaçınan Bağlılık

Gerilimli kaçınan bağlılıkta; anneleri odadayken anneleriyle duygularını paylaşmayarak daha çok oyuncaklarla ve yabancı ile ilgilenirler; anneleri odaya döndüklerinde ise onlarla fazla ilgilenmezler (Hortaçsu, 2003, s:79).

Bu bebeklerin anneleri huylarına ters düştüğünde ya da yaşamları ve planları kısıtlandığında bebeklerini arka plana atabilecek kadar katı, benmerkezci ve hoşgörüsüz kişilerdir. Bu annelerin çocuğu ile ilişkisi yüzeyseldir (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:80).

2.1.3. Gerilimli Karşı Koyucu Bağlılık

Gerilimli karşı koyucu bağlılıkta ise; annelerinden bir türlü uzaklaşıp oyuncaklarla ilgilenmeyip, göreceli olarak fazla ağlayıp, anne odaya döndüğünde ise, annelerini hem seven hem de kucağa alınmaya karşı koyan bebekler vardır (Hortaçsu, 2003, s. 79). Protesto davranışları ile kendini belli ederler (Hazan ve Shaver, 1994, s:11).

2.1.4. Dağınık/Yönü Belirsiz Bağlılık

Bebeklik döneminde özellikle bakıcısının depresyona girmesi halinde, rahatsız olduğunda ya da belirgin bir şekilde çocuğu istismar edici şekilde davrandığında ortaya çıkar (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:81).

2.2. Anne Çocuk İlişkisinde Bağlanma

Bağlanma davranışı başka bir bireyde yakınlık arama ve sürdürme olarak tanımlanmaktadır (Bowlby,2012, s:259).

Evrin kuramından etkilenen Bowlby'nin görüşüne göre, bağlılık ilişkisinin işlevi, her türün kendi yavrularının yaşamlarını kolaylaştırarak, türün sürekliliğini sağlamasıdır. Özellikle yaşamları boyunca az yavru yapabilen türler için bu ilişki çok önemlidir (Hortaçsu, 2012, s:56).

Duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimi bebeklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve gelişimsel açıdan işlevsel olan bağlanma sistemini ifade eder. Bağlanma sistemi bebeklerin onlara bakan kişi veya kişilerle fiziksel yakınlığını güçlü tutarak, hem bebeklerin çevreden gelebilecek tehlikelere karşı

korunmasını hem de onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları sağlar (Tarcan, 2013, s:29).

Yenidoğanın bu dönemde sosyal gereksinimini karşılamak için başvuracağı kişi kendisiyle ilgilenen kişiden ibarettir ki, bu kişi genellikle anne olmaktadır. Anne, çocuğun bağlanma gereksinimini tatmin ettiği bir "öteki" olarak da adlandırılabilir. İlk yıllarda anne ile kurulan bu bağ, çocuğun kişiliğinin önemli bir kısmını oluşturmakta ve bu özellikler hayat boyu değişime karşı bir direnç göstermektedir (Tüzün ve Sayar, 2006, s:24).

Anne çocuk ilişkisinde bir çok ismin (Margaret Mahler, Heinz Kohut, Karen Horney, Sigmund Freud, John Bowlby, Melaine Klein, Mary Ainsworth, D. W. Winnicott gibi) çalışması bulunmaktadır.

Mahler, yenidoğanın anne ile "psikolojik erime" halinde olduğunu söyler. Ona göre, bu birliğin kopması ve bireyselleşme kişilik gelişimini oluşturmaktadır. Fakat Mahler burada çok önemli bir çelişkiden söz eder; ayrılma-birleşme çelişkisi. Bağımsız bir benlik geliştirme arzusu, anne tarafından korunma arzusu ile sürekli bir çatışma halindedir ve çocuklukta bu temel çelişki, insanlar üzerinde hayat boyu etkisini sürdürecektir. Bu etkinin varlığını sürdüreceği düzlem ise, büyük çoğunluğu hayatın ilk altı yılında oluşan özbenlik algısıdır. Üç yaş civarında oluşturulan anne imgesi, yalnız insanın kendisini değil, hayatın geri kalanında karşısına çıkan tüm "ötekileri" anlamak için de bir platform oluşturur. Öyle ki, Mahler'e göre, çocuk diğer insanlara bakarken anne imajının yarattığı mercekleri kullanır. Kohut ise, benzer bir noktayı "referans noktası" mecazı ile açıklar. Ona göre, doğuştan büyülenmeci özelliklere sahip insan, anne babanın narsistik gereksinimlerinin karşılanması oranında sosyal ortama uyum sağlar ve bu tatmin boyutunu, diğer insanlardan beklentisini belirleyen bir referans noktası olarak kullanır (Akt:Tüzün ve Sayar, 2006, s:26).

Bowlby; çocuğun anneye bağlanmasının doğası ve temeli ile ilgili literatürde bulunan dört ana teoriyi şöyle açıklamıştır:

Birinci teori; çocuğun özellikle yiyecek ve sıcaklık gibi giderilmesi gereken bir takım fizyolojik ihtiyaçları vardır. Bebek bir insan figürüne özellikle anneye ilgili ve bağlı olduğundan bu annenin bebeğin fizyolojik ihtiyaçlarını gidermesinin ve bebeğin zamanla annesinin doyum kaynağını olduğunu öğrenmesinin sonucudur.

İkinci teori; bebeklerde içsel olarak kendisini insan memesine bağlama, onu emme ve oral yoldan sahip olma eğilimi vardır. Memeye bağlanan bebek zamanla bir annenin var olduğunu ve ona ilgisi olduğunu öğrenir. Üçüncü teori; bebeklerin insana yapışma ve temasta bulunma eğilimleri vardır. Ve son teori ise; bebekler rahimden çıkarılmalarına kızarlar ve oraya dönmeye çabalarlar (2012, s:234).

Doğumdan sonra anne ile bebek arasında oluşan duygusal durumu “emosyonel iklim” olarak tanımlayan Spitz’e göre, bu iklimde annenin bebeğe ilişkin duyguları ortaya çıkar (Yavuzer, 2012,s:25). Bu duyguları yani anne bebek arasındaki bağlanmayı etkileyen bir çok etken vardır.

2.3. Anne Çocuk İlişkisinde Bağlanmayı Etkileyen Etmenler

Anne çocuk ilişkisinde bağlanmayı etkileyen etmenleri farklı başlıklar altında incelemek mümkündür. Başlıca etmenler şu şekilde sıralanabilir:

1. Uygun Dönem: Doğum çocuk için psikolojik bir travmadır. Çocuğun anne rahmindeki karanlığı, sıcaklığı ve ritmi terk ederek yepyeni bir ortama çıkışı hayatın ilk ve en dramatik kopuşu olarak kabul edilir. Bu kopuş anne için de dramatiktir. Çocuğun bedeninden ayrılması ile birlikte kesin sahip oluş duygusu da kaybolacak, çocuk anne bedeninin bir parçası olmaktan çıkıp kendi başına bir varlık olacaktır. Bu nedenle doğumdan sonraki dakikalar hem anne için hem de çocuğun yeni duruma uyumları ve aralarındaki ilişki için önemli sayılmaktadır. Doğumu takiben ilk 60-90 dakikalık dönemin genelde en duyarlı süre olduğu kabul edilmektedir (Can, 2011, s:2).

Hayvanlarla yapılan araştırmalardan ve Kennel’in çalışmasından çıkartılan sonuçlardan, doğumdan sonraki ilk saatlerde ve günlerde bebekle bedensel temasın ilk bağlanmaya çok önemli katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Bu görüş doğal çocuk doğumu yöntemleri lehine çok güçlü kanıttır. Annenin uyuşturulduğu yerde ne anne, ne de bebeği birbirine en iyi tepkiyi verebilir (Gander ve Gardiner, 2010, s:216).

Anne-yavru ilişkisinin gelişmesi ve sosyal davranışa olan etkisi hayvanlarda da araştırılmıştır. Bu araştırmaların en klasik örnekleri Lorenz’in kümes hayvanları ile Harlowe’un yavru maymunlarda sosyal davranış ve sevgi üzerine yaptıkları çalışmalarıdır. Lorenz (1970) kümes hayvanlarında yumurtadan çıkışı izleyen 48 saat içinde bir aşılama dönemi olduğunu, yavruların bu dönemde gördükleri hareket

eden bir varlığın peşinden gittiklerini saptamıştır. Eğer bu dönemde yavrular annelerinden uzak kalırlarsa daha sonra anne hayvanı benimsememekte ve yavrular da annenin peşinden gitmemektedir. Yavruların aynı dönemde gördükleri başka bir canlıyı anne olarak benimsemeleri olasıdır. Lorenz bir grup ördek yavrusunun kendisini anne zannederek bir filo halinde arkasından izlemelerini sağlamıştır (Can,2011, ss:1-2).

2. Ten Teması: Anne çocuk ilişkisinde fiziksel temas önemlidir. Bebeklerin olağan hastane koşullarından farklı olarak, her gün sıcak ve rahat bir ortamda çıplak olarak anneleriyle bir saat geçirmeleri sağlandığında; annelerin, bebeklerine daha çok dokundukları, gözlerinin içine daha sık baktıkları, doktor muayenehanesinde ve beslerken bebeklerini daha çok okşadıkları görülmüştür (Hortaçsu, 2012, s:63).

Yapılan bir gözlemden annelerin (solak annelerin de) bebeklerini genellikle göğüslerinin sol yanında, kalbin bulunduğu bölge üzerinde tuttıkları ve böylece ağlayan bebeklerin çoğunun ağlamayı kestiği bir bölümünün uykuya daldığı fark edilmiştir. Bu gözlemden hareket edilerek geliştirilen varsayıma göre bebek, dölyatağında titreyişlerini algıladığı annenin kalp atışlarını doğduktan sonra da algılama ihtiyacıdır. Maymunlarla yapılan bir diğer araştırma da oldukça çekicidir, süt çağındaki yavru maymunlar annelerinden ayrılarak cansız maymun modellerinin bulunduğu bir ortama koyuluyor. Model annelerin bir kısmı bezden yapılmış ve göğüslerinden süt geliyor. Diğer modeller ise gerçek maymun derisinden yapılmış ve maymunların doğal beden ısı veriliyor. Bu koşullarda yavru maymunların acıktıklarında bezden yapılmış maymunlardan süt emdikleri, ama geri kalan zamanı maymun derisinden yapılmış modellerin kucağında geçirdikleri gözlemlenmiş. Beslenme yolu ile doyum sağlama kadar, anneyle temasın önemini göstermesi bakımından da oldukça düşündürücü bir deney olmuştur (Geçtan, 2012, s:33).

Fennel ve arkadaşları(1974) iki anne grubundaki anne davranışlarını incelediler. Birinci gruptakiler yeni doğanların ellerine hemen verildiği ve onlarla doğumdan sonraki ilk üç günde yoğun etkileşime girmelerine izin verilen annelerdi. İkinci gruptakiler, bebeklerine doğumda çok kısa süre bakan ve bir daha ancak kimlik saptama amacıyla saatler sonra bakan, sonra onları ancak dört saatte bir yirmi dakikalık emzirme sırasında görebilen annelerdi. Bir ay ve bir yıl sonra bebekleriyle erkenden uzun süre temas kurmuş anneler onlara daha bağlı görünüyordu.

Çocuklarını onlardan ayırdıklarında özlediklerini daha sıklıkla bildirmişlerdi. Aynı anneler bebeklerin muayenesinde doktorlara katılmaya, ağladıklarında onları yatıştırmaya ve onlarla konuşmaya eğilim gösterdiler (Gander ve Gardiner, 2010, s:216).

3. Annenin Duyarlılığı: Anne çocuk ilişkisinde sadece ten temas yeterli değildir. Bebekler kendilerine dokunmadan uzaktan gülümseyip, oyunlar oynayan bir yabancıyı, onları sadece kucağında tutan ama yüzlerine bakmayan bir yabancıya tercih etmişlerdir, sağır dilsiz bebekler de kendilerine bakan, yani fiziksel temasları olan kişilere değil, onlara dil öğreten, yani etkileşim içinde bulunan kişilere bağlanmışlardır (Hortaçsu, 2012, s:63).

Anne-çocuk beraberliğinin sürdürülmesindeki en önemli sorun, annenin çocuğu kabul etmemesidir. Annenin okşayarak, besleyerek ve oynayarak çocuğuyla kurduğu diyalog, duygusal doyumun sağlanmasına ve anne-çocuk arasındaki köprünün pekişmesine neden olur, Schaffer, en başarılı anne-çocuk ilişkisinin, bebeğin doğal faaliyetine annenin geliştirdiği cevapla başladığını vurgular (akt: Yavuzer, 2013).

Anne yoksunluğunun etkileriyle ilgili araştırmaları tarayan Rutter, önemli bir kişiyle ilişkinin sona ermesinden çok, bağımlık ilişkisinin sarsılmasının ve zedelenmesinin olumsuz sonuçlara yol açtığı yargısına varmıştır. Herhangi bir nedenle doğal ayrı kalıp, başka bir aile yanına yerleştirilen çocukların, bir yetimhaneye verilenlerden çok daha az sarsıldığı, aile içi huzursuzluk ve uyumsuzluğun ise boşanma kadar etkilediği görülmüştür. Özellikle toplum dışı davranış (hırsızlık, evden kaçma gibi) ve davranış bozukluklarının, ayrılıktan çok, ilişkinin bozulmasından etkilendiği bulunmuştur. Bu nedenle çocuklarına uzunca bir süre güvenli, sıcak bir ilişki sağlayamayacaklarına inanan anne babaların çocuklarını böyle bir ilişkiyi başkaları ile yaşamalarına olanak sağlamaları gerekmektedir (Hortaçsu, 2012, s:69).

Bebek, görünürde sevecen de olsa annesinin kendisine karşı tutumunun içten ya da zorlama olduğunu kolayca algılar (Geçtan, 2012, s:32).

Bebeğini isteyen ve istemeyen annenin beyni farklı çalışmaktadır. Bebeğini isteyen annenin beyni, bu isteğe bağlı olarak, sevgi ve şefkat hormonları (oksitosin, serotonin ve melatonin) salgılar. Kana karışan bu hormonlar annede bebeğine karşı

yoğun bir sevgi ve şefkat hissi uyandırır. Bebeğini istemeyen annenin beyni, bu isteğe bağlı olarak çalışmakta, sevgi ve şefkat hormonları salgılamamaktadır (Saygılı ve Çankırılı, 2013, s:17).

Gebeliğin planlanması, gebeliğin saptanması, gerçekleşmesi ve benimsenmesi, fetusun hareketlerinin anne tarafından algılanması, fetusun bir birey olarak kabul edilmesi, doğumda annenin çocuğu görmesi, duyması, dokunması ve bakımını üstlenmesi yani gebeliğin istenerek gerçekleşmesi, anne çocuk ilişkisinde bir kuraldır (Can, 2011, ss:2-3).

4. Bebeğin Özellikleri: Bebeğin çekici görünmesi, hareketlerinin yetiştikine bebeğin çaresiz ve bağımlı olduğu sinyalinin vermesi, refleks davranışları, ağlaması, gülümseme ve cıvıldaama, bebeğin gelişimsel ilerlemesi, özürlü/sağlıklı olması, günün içinde düzenli aralıklarla uyumaları, acıkmaları, hareketlilik ve durgunluk göstermeleri gibi durumlar bağlanmayı kolaylaştırıcı/zorlaştırıcı unsurlar olarak ifade edilebilir (Gander ve Gardiner, 2010, ss:216-222).

5. Yetişkin Özellikleri: annenin kendi anne babasıyla olan bağıllık ilişkisi, davranışı, tutumları, annenin bebeğe uyum sağlamayı reddi-kabulü, duygusal reddetme, baba bebek bağlanmasına müdahale, cinsiyet kabulü, annenin taklit yeteneği gibi durumlar genellikle anneye ait bağlanmayı etkileyen etmenlerdir (Hortaçsu, 2003, ss: 89-104; Hortaçsu, 2012.s:62; Gander ve Gardiner, ss: 226-233).

Özet olarak; bağlanma gerek bebek gerekse ailedeki çeşitli faktörlerden etkilenebilecek dinamik bir süreçtir. Özellikle prematüre bebekler, çoğul gebelikler, duyu kusuru veya ciddi hastalığı olan bebekler, istismar edilenler ile evlatlık alınan bebeklerde bağlanma sorunları yaşanabilir. Anne babanın da ruhsal veya zihinsel sorunları olması, kötü muameleye maruz kalma öyküsü ile mevcut aile içi stres de bağlanma sorunları ortaya çıkmasına neden olabilir. Bunun dışında bebeğin mizacı, geçirdiği hastalıklar, anne babanın duygulanım bozuklukları, deneyimsizlik (adölesan anneliği) de bağlanma üzerinde olumsuz rol oynayabilir. Uygun olmayan veya güvensiz bağlanmanın belirtileri; anne babayı ihmal eden veya onlarda rahatlama aramayan içe kapanık bebek, anne babayı özellikle tercih etmeyen ve tüm erişkinlere benzer yakınlık gösteren bebek, iştah problemi (az veya çok yeme) olan bebek, depresif ve içe kapanık anne/baba, aile içi stres, çatışma ve düzensizlik olarak sıralanabilir (Özmert, 2006, s:266).

2.4. Baba Çocuk Bağlanması

Yakın zamanlara kadar yalnızca baba bebek ilişkisi göz ardı edilmemiş, aynı zamanda değeri de önemsenmemiştir. Bebeklerin bakımı özellikle ilk yılda genellikle annenin birincil sorumluluğu olduğu ve anne zamanının çoğunu onlarla geçirdiği için, yalnızca onların bağının önemli olduğu kabul edilmiştir. Artık babaların ve bebeklerin de bağlanma yaşadıklarını ve babaların da bebeklerin gelişiminde en önemli kişi rolünü oynadıklarını gösteren kanıtlar giderek artmaktadır (Gander ve Gardiner, 2010, s:228).

Temel bağlanma süreci, anne ve çocuk arasındaki ilişki olarak ele alınmakla birlikte bu süreçte babanın rolünün önemi de yadsınamaz. Bu süreçte babanın hem doğrudan hem de dolaylı etkisinden söz etmek mümkündür. Doğrudan etki, babanın bebekle kurduğu ilişkiyi içerirken; dolaylı etki olarak, anne-baba arasındaki ilişki ve bu ilişkiden etkilenen annenin, bu durumu bebeğiyle kurduğu ilişkiye yansıtması olarak açıklanabilir (Öngider,2013, s:425).

Doğum ve doğumdan sonraki dakikaların anne çocuk arasındaki bağın kurulması açısından çok önemli olduğu araştırma sonuçlarında vurgulandıkça hastanelerdeki uygulamaların da değişip, babaların da doğuma katılmalarına 1974 yılında Amerika'da izin verilmiştir. Türkiye'de de bu uygulama giderek artmaktadır (Özkardeş Güngörmüş, 2012, ss:34-35).

Genellikle bağlanma üzerine yapılan araştırmalar baba için de anneye benzer bir süreç göstermeye meyillidir. Tıpkı anne gibi baba da gebelik süresince, bağlanma davranışlarını geliştirir. Baba, eşinin karnında bebeğin hareketlerini hissettiğinde, çocuk ile doğrudan ilişkisi başlar. Babanın annenin karnında yeni yaşamı hissetmesi çoğunlukla baba bebek ilişkisini ve oyun oynamaları başlatır. Babalık rolü gebeliğin teşhis edilmesiyle başlar ve doğumu takip eden aylarda gelişir (Güleç, 2010, s:42).

Çocuklarının birinin doğumunda bulunan ve bebeği tutmasına izin verilen babalar, bu bebeğe, doğumuna tanık olmadıkları bebekten daha güçlü daha güçlü bir bağlanım gösterdiklerini ifade etmektedirler. Belki de yetişkin erkekler ve kadınlar benzer doğuştan bakıcı eğilimlere sahiptirler ama toplumsallaşma kadındaki bu

tepkileri daha fazla artırmakta ve erkektekine de engel olmaktadır (Gander ve Gardiner, 2010, s:216).

Greenberg ve Morris 1974'te babaların bebekleriyle kayıtsız şartsız ilgilendiği özel bir bağ tanımlamışlardır. Günümüzde baba ve çocuk arasındaki bu bağa temel olabilecek fizyolojik kanıtlar bulunmuştur. Bir araştırmada bebek bekleyen babaların doğum zamanına yakın hormon düzeylerinde bazı değişiklikler (testesteron ile estradiol düzeyinde düşme ve prolaktin ile kortisol düzeyinde ise yükselme) olduğu saptanmıştır (Akt: Güngörmüş Özkardeş, 2012, s:38).

Yapılan bir çalışmada, on aylık bebekler kısa ayrılık sonrası annelerini tercih etmelerine karşın babaların yabancılara tercih edildiğini gözleyerek, bebeklerin babalarına farklı ve hiyerarşik bir şekilde bağlandığı görüşünü desteklemiştir. Başka bir çalışmada ise, anne-bebek baba-bebek bağlanması ile ilgili longitudinal çalışma baba bebek arasındaki bağlanmanın önemli karakteristiklerini ortaya çıkarmıştır. 7-, 8-, 12- ve 13- aylık bebeklerin evde gözlenmesinde bebekler bağlanma davranışı ölçütlerinde ebeveynler arasında bir fark sergilememişlerdir. Bu durum iki yaş civarında değişiklik göstermiş olup erkek çocuklar baba için daha çok tercih belirtmiş kızlar ise herhangi bir ebeveyn için sürekli bir tercih belirtmemişlerdir (Erdoğan, 2004, s:149).

Baba ile çocuk arasında güvenli bir bağ kurulması açısından babanın çocuğuyla birlikte günlük bakımını yapması oldukça önemlidir. Ayrıca, ilgili olan babaların okul öncesi çağıdaki çocuklarında anaokulu ya da kreşte daha az davranış problemi görülmüştür (Öngider, 2013, s:425).

Bazen aşırı çabalı anneler, bebeğin bakımı için sorumluluğun çoğunu ya da hepsini üstlerine alarak baba bebek bağlanmasına müdahale ederler. Eğer babalara çocuklarıyla beslenme, banyo yaptırma, altını temizleme, giydirme, oynama şansı hiç verilmezse, kendilerini bebekler üzerinde çok az etkiyle dışlanmış görmeye başlayabilirler. Bu olduğunda, bebeği aldıkları zaman bebek bağırsa büyük olasılıkla bebeği eşlerine geri vereceklerdir. Bazı anneler bebeklerinin yaşamında odakta olmaktan, gereksinmelerini karşılayan ve rahatlarını sağlayan tek kişi olmaktan hoşlanırlar ve bunun baba çocuk ilişkisi üzerindeki etkisini düşünmeyi başaramazlar (Gander ve Gardiner, 2010, s:229).

Tüm çalışmalar değerlendirildiğinde, baba çocuk bağlanmasının baba bakıma katıldığına artmakta olduğu, fakat bir çok ailede anne bakımın çoğunu yakın sağlayan kişi olduğu için, tercih edilen bağlanma figürünün anne olmaya devam ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, baba ile çocuk arasında erken ve güçlü bağlanma olduğu birçok çalışmada gösterilmiştir (Erdoğan, 2004, s:149).

3. Kopma

Fromm, hayvanlarda olduğu gibi insanlarda da bulunan annenin çocuğa olan sevgisinin türünün kısmen içgüdüsel olduğunu ifade eder. Ancak bu içgüdüün etkisinin ne kadar önemli olduğunun yanında, anne sevgisinde insana özgü bazı psikolojik faktörlerin de rol aldığını belirtir, narsislik gibi. Çocuğu kendisinin bir parçası olarak hissetmeye devam ediyorsa, anne çocuğuna gösterdiği aşırı sevgiyle kendi narsisizmini tatmin eder. Başka bir etken de annenin egemenlik ve sahip olma isteği olabilir. Çaresiz ve tümüyle anneye bağımlı olan çocuk, baskıcı ve hâkimiyet kurmayı seven bir kadın için kendi tatminini sağlayan uygun bir nesnedir. Ama çocuğun büyümesi gerekir, anne rahminden, annenin memesinden kopması, sonunda tümüyle özgür bir insan olması gerekir. Gerçek anne sevgisi çocuğun büyümesini sağlamaktır. Bu da annenin, çocuğun kendisinden kopmasını bilinçli olarak istemesi anlamına gelmektedir (Fromm, 2013, ss:63-65).

Rosenblatt, anne farenin davranışının nasıl değişim gösterdiğini böylelikle yavrularının gelişiminin her evresinde annenin davranışının onlara nasıl uyum gösterdiğini ortaya çıkaran çalışmasının sonucunda kopma evrelerini şu şekilde sıralamıştır (Bowbly, 2012, ss:136-140):

1. Küçük bir yuva yapımının görülebildiği hamileliğin son günleri;
2. Annelik davranışının tüm unsurlarının gösterildiği ve annenin yavrularıyla neredeyse tüm etkileşiminin ortaya çıktığı doğumla başlayan üç-dört gün;
3. Annelik davranışının tüm repertuarının çoğunlukla annenin inisiyatifiyle tüm gücüyle sergilenmeye devam ettiği bakım dönemi; ilk on beş günün kalan günleri;
4. Annenin yavrularla etkileşim girişimlerini gittikçe bıraktığı ve sonunda bütünüyle kaybolana dek sürekli azalttığı yuva yapma, kavuşma ve bakım süreci doğumdan üç-dört hafta sonrası. Annelik davranışının evreleri yavrularının

koşullarına bağlı olarak değişmiştir; ikinci haftanın sonuna kadar yavrular görmez ve duymazlar, yürüyemezler. İki haftalık olduklarında yavrular çok daha fazla bağımsız olurlar. Yuvayı terk etmeye başlarlar ve diğer yavrularla sosyal etkileşime girerler. Dört hafta sonra kendilerine bakabilirler.

Çocukların annelerine en fazla bağımlılık gösterdikleri dönem, içinde buldukları çevreyi tanımaya başladıkları dönemdir. Çocuğun çevresini tanıyabilmesi için bir süre annesinden kopup ayrılması gerekir. Bu nedenle kırk haftalık bebeklerin en önemli sorunlarından biri bağımlılık ve kopma arasındaki çelişkiyi çözememedir. Çocuklar çevreyi bir süre araştırdıktan sonra, sığınabilmek için annelerini ararlar ve bulamadıkları zaman kaygı yaşayabilirler. Yürümeye başlama girişimleri ile birlikte çocuğun hayatında daha enerjik ve bağımsız bir dönem başlamaktadır. Bağımsızlık duygusunun belirmesi, çocukta hem büyük bir heyecan, hem de büyük bir korku yaratır. Çünkü bu döneme kadar çocuk annesinin yanında bulunmuş, onun kolları arasında kendini güvenli hissetmiştir. İşte bu karmaşık duygular içerisinde çocuk, hem anneden kopmak hem de bağımsızlığını kazanmak üzere ayrılmak ister (Öztürk, 2009, s:31).

Erikson, 1 yaşından 3 yaşına kadar süren çocukluğun ikinci evresini özerk dönem olarak ifade eder. Bu evrede çocukların tüm anne bağımlılığından koparak, iki ayakları üzerinde durabildikleri dönem olması gerektiği söyler. (Yavuzer, 1999, s:82).

Mahler'e göre, tüm gelişim alanlarının sağlıklı bir şekilde geçilmesi ile "ayrılma-birleşme"(kopma) döneminin sonunda çocuğun anneden ayrılması beklenir. Eğer bu gerçekleşmezse sağlıklı bir gelişme olduğu ve çocukta bağımlılığın ortaya çıkacağı öne sürülmüştür (Öngider, 2013, s:430).

Yardıma muhtaç bebeklik döneminden öğrenimi bitiren, mesleğini, işyerini, arkadaşlarını ve eşini seçerek kendi çevresini kuran bir genç oluncaya kadar geçen süre çocuk için oldukça uzun sayılır. Çocuk ya da genç bu hedefe ulaşmaya kadar yetişkinin desteğine muhtaçtır. Yetişkin bir kişinin kendi başına hareket edememesi, çaresiz kalması, hiçbir zaman doğuştan değildir, hatalı eğitimin sonucudur. Çocuk, ilk iki yıl içinde çevresine organik olarak bağlıdır. Daha sonraki yıllarda kendiliğinden diğer insanlarla bağlantı kurmaya çalışır. Bu noktada annenin çocuğun

kopma eğilimini ketlemeden desteklemesi oldukça önemlidir (Wechselberg ve Puyn, 1999, s:262).

IV. ANNE BABALARIN ÇOCUKLARINA KARŞI TUTUMLARI

1. Anne Baba Tutumunun Önemi

Tutum kavramı genel olarak bireyin çevresindeki herhangi bir olgu veya nesneye ilişkin sahip olduğu tepki eğilimini ifade eder. Başka bir deyişle tutum, bireyin bir durum, olay ya da olgu karşısında ortaya koyması beklenen olası davranış biçimi olarak tanımlanabilir. Bir eşya, bir tasarım, bir durum, bir olay ya da bir birey veya bireyler grubu tutumun konusu olabileceği gibi, herhangi soyut bir kavram, olgu ya da durum da mutluluk, mutsuzluk, iyi, kötü, yüce, tanrı vb. tutuma konu edilebilir. Örneğin, A kişisine karşı olumlu duygular beslerken B kişisi sizde olumsuz birtakım duygular yaratabilir. Bu demektir ki A kişisine karşı olumlu bir tutum içindeyken B kişisine karşı tutumunuz olumsuzdur. Aynı şekilde inançlı olmak Tanrıya karşı olumlu tutumu ifade ederken inançsız olmak bunun tersi bir tutum olarak anlaşılabilir. Farklı ırktan insanlara sempati duymamak ırkçı bir tutumun yansıması olurken savaş karşıtı eylemlere katılmak barış yanlısı bir tutumun ortaya konması anlamına gelebilir (İnceoğlu, 2010, s:8).

İlk olarak Sosyal Psikoloji çalışmalarında sıkça kullanılan tutum kavramı, günümüze hemen her alanda kullanılır olmuştur. Ana-babaların çocuklarıyla etkileşimleri çerçevesinde de “ana-baba tutumları” şeklinde kullanılmaktadır. Anne babaların tutumları ile birlikte zikredilen diğer bir ifade ise, davranıştır. Davranış ise, organizmanın her türlü etkinliğine verilen isimdir (Özerk, 2006, s:24; Senemoğlu, 2005, s:91).

Anne baba ve çocuk ilişkisi, temelde anne ve babanın tutumlarına bağlıdır. Çocuklar arasında uyum bozukluğuna yol açan birçok vakaya, yeterli ve uygun olmayan anne baba ve çocuk ilişkilerinin neden olduğu saptanmıştır (Yavuzer, 1999, s:139).

Yetiyecek tüm nesiller anne babaların eseridir. Onun için anne babaların çocuğa karşı tutumları ve bu arada kullandıkları disiplin yöntemleri çok önemlidir (Arı ve diğerleri, 1994, s:23).

Anne babalar çocuklarını yetiştirirken çeşitli yöntem ve metotlar kullanmaktadır. Bu metotlar çocuğa ve çocuğun o anda sergilediği davranışa göre değişim göstermektedir. Anne babalar çocuklarının kendi kendini kontrol etme becerisini geliştirmeyi amaçlar diğer taraftan kendi başına karar vermesini kısıtlayıcı davranışlar sergilerler (Demiriz ve Öğretir, 2007, s.107).

Anne ve babalık, karşılıklı görüşmeyi gerektiren sonsuz küçük olaylar, periyodik çatışmalar ve ani krizler dizisidir. Bu görüşmeler sonuçsuz kalmaz, kişiliği ve öz saygıyı olumlu ya da olumsuz etkiler (Ginott, 2011, s:23).

Anne babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirler. Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, bu ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşır. Çocuğun yetiştiği ailenin yapısı, genişliği, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişmesini etkileyecektir (Yavuzer,1999, ss:135-139).

Erikson'a göre; ilk olarak anne-çocuk ilişkisi arasında başlayan ilişki çocuk büyüdükçe aile dışındaki çevreyle giderek artmakta, çocuğun kişiliği ve topluma uyumu üzerinde anne-baba tutumunun etkisi ise önemini korumaya devam etmektedir. Anne-babaların çocuklarına karşı tutumlarında, çocukların psikolojik ihtiyaçlarını ve gelişim düzeylerini dikkate almaları, çocukların psikolojik sağlıkları açısından gerekli görülmektedir. Çocuklar için çok önemli olan anne ve babaların kendilerine karşı tutumları, çocukların ya dünyayı yaşamaya değer ve güvenilir bir yer olarak algılamalarına ya da dünyanın nefret edilecek, korku dolu, güvensiz bir yer olduğu şeklinde bir inanç geliştirmelerine neden olmaktadır (Akt: Özyürek, 2004, ss:1-2).

Doğduğu andan itibaren çocukları hayata hazırlayan en büyük öğreticileri anne-babalarıdır. Çocuğun psiko-sosyal gelişimindeki en büyük etken ise anne ve babasının tutumlarıdır. Özellikle hayatın ilk yıllarında ve ergenlik döneminde içinde yaşadığı aile ortamı ve buna bağlı anne-baba tutumları, çocuğun kişilik gelişimi üzerinde oynadığı rol ile bütün hayatının seyrini etkileyecektir. Çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenen anne ve babaların, toplumun bir ferdi olarak yetişen çocuklarına karşı tutumları, onların istedik özellikler geliştirmeleri bakımından oldukça önemlidir. Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile ilişkileri

içinde yetişmiş bireylerdir. Aile içinde gerçekleşen başarılı ilişkiler mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlar. Bunun tersi uyum bozukluğu gösteren çocuklar, genellikle başarısız bir anne baba ve çocuk ilişkisinin ürünüdürler. Ürün her zaman ekilen tohumla ve beraberinde hazırlanan yakın çevre şartlarıyla doğru orantılı olarak gelişir. (Özyürek ve Şahin, 2005, s:20; Yavuzer,1999, s:141; Yavuzer, 2013, s:26; Yılmaz, 2007, s:1).

Çocuk yetiştirmeyi bir dizi kurallar ve yöntemler olarak düşünmek yanılgılara neden olur. Çünkü çocuk yetiştirmek, yemek kitabına göre yemek pişirmeye benzemez. Çocuk büyütmenin tek bir doğru yolu, reçete içeren bir yemek kitabı yoktur. Birbirine benzeyen iki aile, aynı yöntemleri uygulayan iki anne baba çifti de yoktur. Aileye her çocuk katıldığında çocuk aileyi değiştirir ve ailenin üyeleri arasındaki ilişkiler de değişir (Gander ve Gardiner, 2010, s:481; Yörükoğlu, 2014, s:172).

Her ailenin çocuk yetiştirme konusunda farklı tutum ve yaklaşımları vardır. Aynı ailede, bazı anne babaların bilerek ya da bilmeyerek, her çocuğuna karşı tutum ve davranışları farklı olabilmektedir. Anne babalar bazı çocuklarını çok sevmekte, bazılarını daha çok korumaları altına almakta, bazılarını itici davranmakta, bazılarını daha fazla baskı uygulamakta, bazılarını karşı hoşgörülü yaklaşmakta, bazılarını ise diğer kardeşlerinden farklı imtiyazlar vermektedir. Anne babaların tutum ve davranışlarındaki bu farklılıklar farklı kişilik özellikleri taşıyan çocukların yetişmesine neden olmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2011, ss:134-135).

2. Anne Baba Tutumunu Etkileyen Faktörler

Bir toplumun yaşam biçimi, o toplumdaki çocuk yetiştirme anlayışını ve yöntemlerini belirler. Ekonomik ilişkiler, gelenek ve görenekler başta olmak üzere, bir ülkenin tarihi, coğrafyası ulusal kişilik yapısını oluşturur (Yörükoğlu, 2014, s:176).

Ülkelerin çocuk yetiştirme tutumları, ulusal düzeyde kültürler ve alt kültürler düzeyinde ise aile ilişkileri ve bireysel niteliklerde olan farklılıklardan etkilenir. Bu farklılıklar, büyük ölçüde, bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyo-ekonomik durumundan, töresel ve dini inanç, kural ve değerlerinden; aile bireylerinin kendi yetişme biçiminden ileri gelebilir (Özguven, 2010, s:193).

Anne- baba tutumlarının tarihine baktığımızda, zaman zaman ileri, zaman zaman da tutucu görüşlerden etkilendiği belirlenmiştir. Günümüzde de çocukların yaşantısındaki önemli değişiklikler anne-baba tutumlarını etkilemektedir. Ancak ebeveynlerin çoğu çocukları büyüse de onları yetiştirmeye yönelik tutumlarını değiştirmemektedirler (Yılmaz, 2004, s:27).

Anne ve babaların, çocuklarına karşı tavırlarını etkileyen faktörler Yavuzer'e göre şu sözlerle ifade edilebilir; anne ve babanın, çocuklarına yönelttikleri tutumların sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevi ve saygılı olmalarına bağlıdır. Bu ortamı olumsuz açıdan etkileyen faktörler arasında; ana-babanın kendi çocukluk yıllarında baskılı veya aşırı gevşek bir eğitim içinde büyümeleri, bugünkü yaşamlarında eşleriyle iletişim kuran mutlu bir yaşantıya sahip olmamalar, geç yaşta çocuk sahibi olmaları ve ailenin sosyo-ekonomik koşullarının iyi olmaması sayılabilir (Yavuzer, 2013, s:27).

Tutumlar, başta ailelerin demografik özellikleri olmak üzere çoğu etmenlerin sonucunda oluşmakta veya değişikliğe uğramaktadır (Özyürek ve Şahin, 2005, s:20).

2.1. Anne Babalığa İlişkin Bilgi Düzeyleri

Anne babaların tutumlarında, çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi düzeylerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ebeveynler bilgisiz ve yetersiz oldukları, çocuklarına karşı yanlış tutumlar sergiledikleri sürece çocuklarının öz bakım becerileri gibi en temel becerilerden bile yoksun olabildikleri ve kardeşleri arasında çatışmalar yaşandığı görülmektedir. Ailelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeylerinin yetersizliği, aşırı beklentiler kadar eksik sunumlara da neden olmakta ve çocuklara kimi zaman, bilgisizlik nedeniyle gereksinim duydukları uyarımlar verilmemektedir (Yılmaz, 2004, ss:42-43).

Anne baba, çocuklarını eğitirken öncelikle gelişim evrelerini bilmeli ve çocuklarının içinde bulunduğu gelişim dönemini tanımalıdır. Anne babalar, çocuğun yaşı ve yeteneklerine uygun beklentilerde bulunmalı, çocuğu hayal kırıklığına uğratacak, yaşının üstünde beklentiler içine girmemelidir (Yavuzer, 2011, s:38).

Ülkemizde bugüne kadar ana-baba tutumları üzerine yapılan çalışmalar anne babaların sağlıklı anne baba tutumlarında arzulanan düzeyde olmadıklarını göstermektedir. Bunun en büyük nedenlerinden biri belki de, anne babaların

tutumları ile çocuk ve ergenlerin davranış problemlerinin ilişkilendirilmesi konusunda yeterince araştırma yapılmamış ve yapılan çalışmalardan çıkarılan sonuçlardan hareketle anne babalara düşen görevlerle ilgili bilgilerin de anne babalara yeterince ulaştırılmamış olmasıdır. Anne baba tutumlarının yapılan çalışmalarda istenilen düzeyde bulunamamasının bir diğer önemli (belki de daha önemli) nedeni olarak da, ana-babaların, anne babalık bilgi düzeylerinin belirlenmemesi ve dolayısıyla eksik olan bilgi alanının ne olduğu belirlenemediği için bu konuda gerekli çalışmaların yapılamaması olduğu düşünülebilir (Özerk, 2006, s:7).

Ülkemizde uygulanan aile eğitim programlarına baktığımızda diğer ülkelerle benzerlik ve farklılıklar göze çarpmaktadır ama en başta gelen sorun istendiği kadar yaygınlaşamamasıdır. Ülkemizde çok sayıda eğitimsiz veya az eğitilmiş, ekonomik gelir sağlamada zorluk yaşayan, kültürel etkilerle eş ve çocuklarıyla sağlıklı iletişim kuramayan, çocuk bakımı ve eğitimi hakkında bilgisi az olan, çocuklarının sorunlarına çare bulmakta zorlanan aileler bulunmaktadır. Ailelerin sorunları ülkenin ekonomik gelişmeyi sağlayamama, işsizlik, eğitim ve kültür politikalarını belirleyememe, göç, kent kültür ve bilincinin yerleşememesi, cinsiyet ayrımcılığı, sağlık alanında yetersizlik gibi temel sorunlardan da etkilendiği için, genel tercih gören aile eğitim uygulamaları düşük sosyo-ekonomik gruptan olan ailelere yönelik olanlardır (Ural, 20120, s:62).

Günümüz toplumlarında her konuda yaşanan hızlı değişimler, anne babaların eğitim ihtiyaçlarını da farklılaştırmaktadır. Bu hızlı değişim içinde anne babaların eğitime ilişkin ihtiyaçlarını karşılayacak ve toplumun her kesimine kolayca ulaşabilecek farklı aile eğitim programlarının geliştirilmesine ve bu programlara işlerlik kazandırılmasına ihtiyaç vardır (Erkan, 2010, s:26).

2.2. Kültürel Değerler

Anne babaların amaçları, inanç ve değerleri toplumsal değerleri yansıtır, ancak ikisi aynı şey değildir. İlk olarak iki değer sistemi arasında, özellikle anne babanın sosyal sınıf statüsüne dayanan farklılıklar olabilir. İkinci olarak, anne babanın değerleri, onların davranışlarına yansıdığından, toplumsal değerlere kıyasla çocuk üzerinde daha etkilidir. Bu nedenle anne baba yönelimleri çocuğun gelişim ortamının

önemli bir bölümünü oluşturur. Ancak anne babanın inançlarının kültürel yapılanmalar olduğu da doğrudur. Anne baba yetiştirme tutumlarının anlamı hem çocuk hem de anne baba için, kültür tarafından belirlenir. Örneğin; Amerikalı anne çocuk etkileşimini Porto Rikolu ve Japon anne çocuk etkileşimiyle karşılaştıran araştırmalar, Amerikalı annelerde daha fazla anne çocuk fiziksel uzaklığı ve çocuğun özerkliği ile tercihlerine vurgu bulmuştur. Buna karşılık, Porto Rikolu ve Japon annelerde daha fazla fiziksel yakınlık ve ilişkisellik vurgusu gözlemlenmiştir (Kağıtçıbaşı, 2012, ss:67-191).

Anne babaların çocuklarına yönelttikleri tutumları, büyük ölçüde içinde yaşadıkları kültürden etkilenmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:136).

Anne baba tutumları üzerinde yapılan araştırmalarda, sosyal sınıf, etnik ve kültürler arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin; eğitilmiş orta sınıf Anglo-Amerikalı annelerin, hamilelik döneminde bile çocuklara erken uyarımın önemli olduğunu düşündüğü; buna karşılık az eğitim ve düşük gelirli siyah annelerin, çocukların “öğreniminin” okulun işi olduğunu düşündüğü bulgulanmıştır. Mısır kökenli Kanadalı ve Anglo Kanadalı anne babaların karşılaştırıldığı başka bir çalışmada, tüm gruplarda toplulukçuluğun yetkeci anne babalığı öngördüğü, ancak bunun Anglo Kanadalılarda sevgi eksikliğine işaret ettiği, Mısır kökenli Kanadalılarda ise bunun söz konusu olmadığı görülmüştür. Böylece, “yüksek yetkeciliğe mutlaka düşük sevgi düzeyinin eşlik etmediği” sonucuna varmışlardır (Kağıtçıbaşı, 2012, ss:69-192).

Farklı toplumlarda ailelerin çocuk yetiştirme tutumları arasında görülen farklılıkların kaynağı daha çok toplum gelenekleri ve ailelerin ileriki yıllarda çocuklardan beklentileridir. Örneğin, Amerika toplumunda, çocuk ergenlik yaşına gelene kadar bakım ve sevgi verilir, çocuk eğitim yaşamını tamamladığında ise kendi ayakları üzerinde durması beklenir. İleriki yıllarda çocuktan beklenti çok düşük düzeydedir. Japon toplumunda ise anne baba yaşam boyu çocuğundan sorumludur. Her türlü bakımını üstlendiği çocuğunu ileride aileye bağlı, saygılı ve işbirliği içinde yaşamasını bilen bir yetişkin haline getirme görevini de üstlenmiştir (Yılmaz, 2004, s:32).

Amerikalı anne babalar, çocuklarını oldukça bağımsız, rekabetçi ve bireyci yetiştirirken, Türk anne babalar, genelde çocuklarını saygılı, baş eğici, edilgen ve uysal kişiler olarak yetiştirmektedirler (Şendil ve Balkan, 2005, s:71).

Amerikalı kadın çocukların evden ayrılmasını sabırsızlıkla bekler ve gerçek yaşamının çocuklar evden ayrıldıktan sonra başlayacağını düşünürken; Türk kadını genellikle çocuklarıyla ilişkisini sürdürebilmek için nasıl bir yaşam düzeni kurması gerektiğini düşünür (Cüceloğlu, 2006, s:367).

Kağıtçıbaşı (2012)'nin Çocuğun Değeri Araştırmasından çıkan sonuç şu şekildedir; Amerika toplumunda, çocuk ergenlik yaşına gelene kadar bakım ve sevgi verilir, çocuk eğitim yaşamını tamamladığında ise kendi ayakları üzerinde durması beklenir. Japon toplumunda anne baba yaşam boyu çocuğundan sorumludur. Türkiye’de ise, çocuk “yaşlılık sigortası” olarak görülmektedir.

Geleneksel değerlere önem veren Mısırlı anneler çocuk yetiştirmeyi “İyi çocuk yetiştirmek insanın kendi elleriyle bir çiçek dikmesine benzer. Eğer çiçek kötüyse bu annenin hatasıdır” şeklinde ifade ederler. Aktarılan söz, çocuğun anneye ait olduğu, çocuğun davranışlarının doğrudan annenin onu yetiştirme şeklini yansıttığı düşüncesini vurgulamaktadır. Geleneksel tutumlar itaat, ahlak ve fiziksel cezayı içerir (Şanlı, 2007, s:39).

Kültürler arasında anne baba tutumlarında farklılık görülmesinin yanı sıra, aynı kültür içinde de zamanla farklılaşma görülebilir. Örneğin; ülkemizde 40-50 yıl önce doğan bebekler kundaklanırdı ama şimdi birçok yörede neredeyse hiç kundak yapılmamaktadır. Yine 40-50 yıl öncesinde doğan bebeklerin büyük bir kısmının annesi çalışmazken, günümüz bebeklerinin birçoğu çalışan anneye sahiptir ve doğal olarak okul öncesi kurumlar da oldukça artmıştır (Şendil ve Balkan, 2005, s:71).

2.3. Anne Babanın Yetiştirme Biçimi

Tutumlar kuşaklararası geçiş gösterir. Anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının temelinde, kendi anne babalarının onlara karşı gösterdikleri tutum yatar. Annenin kendi annesiyle özdeşim kurması ve onu model alarak öğrenmesi annesinin tutumlarını benimsemesine neden olur (Şanlı, 2007, s:32).

Anne babaların çocuklarına karşı yönelttikleri tutum ve davranışların temelinde, kendi çocukluk yıllarındaki anne babalarıyla iliksileri yatar. Çocukluk yıllarında, gerçek anne sevgisinden yoksun kalmış bireyler, yetişkin yaşamında genellikle katı ve hırçın olurlar. Ya da anne babalar kendi ailelerinde görmedikleri ilişkileri, yaklaşım biçimlerini ödünlemek amacı ile aşırı koruyucu bir tutum benimseyebilirler. Örneğin, sevgi ve sevecenlikten yoksun bir ailede büyüyen anne ya da baba, çocukluğunda yoksun olduğu şeyi kendi çocuğuna vermek amacıyla aşırı koruyucu bir tutum içine girebilir. Kendi çocukluk yıllarında engellenmiş bireyler, anne baba olduklarında, eskiden kendilerine tanınmamış olan özgürlüklere çocuklarının sahip olmalarına karşı, bilinçdışı bir kıskançlık geliştirirler. Bu nedenle çoğu kez kendi anne babalarından gördükleri yöntemlerle çocuklarını dizginleme, suçlama, aşağılama yollarını denerler. Böylelikle kendi uğradıkları paniği denetim altında tutmaya çalışırlar. Anne ve babanın aşırı baskı altında yetişmiş olması, bazı durumlarda da çocuğuna karşı aşırı gevşek ve yumuşak bir tutum içinde davranmalarına sebep olabilir. Bu da, çocuğun ihtiyacı olan model ve rehberden yoksun büyümesine sebep olur ki, böyle bir ortamda yetişen çocuklarda saldırgan ve isyankâr davranışlara rastlanır (Ayyıldız, 2005, s:16; Yavuzer, 2013, s:27).

Anne babalarından öğüt dinlemiş olanlar kendi çocuklarına da aynı şekilde öğüt vermeye ve onların problemlerini çözmede bu şekilde yardımcı olmaya eğilimlidirler. Akıldan çıkarılmaması gereken bir gerçek de güvenli ve sevgi dolu, demokratik ortamda büyüyen çocukların ileride sevecen ve güven veren anne babalar olacakları, buna karşılık sorunları daima anne babaları tarafından çözülen çocuklarınsa anne baba olduklarında aynı şekilde davranacaklarıdır (Yılmaz, 2004,s:41).

Çocukluk yıllarında kendi anne babalarından yeterince ilgi ve sevgi görmeden büyüyen çocuklar sevgiyi öğrenemezler. Bu nedenle ileride anne baba olduklarında kendi anne babalarını model aldıkları için çocuklarına sevgi göstermezler. Çünkü sevgi öğrenilmez, yaşanır (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:138).

2.4. Anne Baba Arasındaki İlişkiler ve Boşanma

Ailedeki ilişkiler arasında en önemlisi, ailenin temelini oluşturan karı koca arasındaki ilişkidir. Anne ve baba ailenin mimarlarıdır. Onların kişilikleri ve ilişkileri ailenin tümünü etkiler. Bu ilişki ne kadar sağlıklı ise, ailenin temeli o kadar sağlamdır, sağlıklı ailelerdeki mutsuz anne ve mutsuz baba, kişisel becerileri ve girişimleriyle kendi gereksinmelerini karşılayamadıkları için, gereksinmeleri karşılamada çocuklarını araç olarak kullanırlar (Cüceloğlu, 2013, ss:70-75).

Anne baba ve çocuk arasındaki ilişkinin sağlıklı olabilmesi öncelikle anne babanın kendi aralarındaki ilişkinin sağlıklı olmasına bağlıdır. Ailede anne babanın birbirleri ile iletişimi çocuğu, çocuğun anne ile iletişimi babayı, çocuğun baba ile iletişimi de anneyi etkiler (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:139).

Aile içinde eşler arasındaki ilişki, çocuklara karşı takınılan tavır etkileyen önemli bir faktördür. Örneğin; eşiyle anlaşamayan, mutsuz bir anne, tüm sevgisini çocuğuna vererek onunla aşırı derecede bütünleşebildiği gibi, tam tersine, saldırgan bir tutuma da bürünebilir Anne baba arasındaki sıcak ve sağlıklı ilişkiler çocukları ile ilişkilerine de yansıtacak ve çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranış geliştirmelerinde önemli rol oynayacaktır. Anne baba arasındaki uyumlu ilişkiler; çocuklarına karşı tutarlı, kabul edici ve sevecen bir tutum geliştirmelerini sağlar. Ailede sevgi, şefkat ve ilginin hakim olduğu; güven verici, destekleyici, demokratik bir havanın gelişmesinde önemli rol oynar. Anne babanın çocuklarına karşı demokratik tutum ve yaklaşımları ise aralarında sağlıklı ve etkili bir iletişimin kurulmasını sağlar (Çağdaş, 2012, s:30; Yavuzer, 1999, s:140).

Aile üyeleri anne ya da baba olmayı kendi istekleriyle seçmişlerse, eşlerin kendilerini desteklediğini ve değer verdiğini düşünüyorlarsa, çocuklara karşı verici olmak kendiliğinden gelişecektir. Yapılan araştırmalar, 'sıcak anne-çocuk' ilişkisinin gerisinde, destekleyen ve sorumluluğu paylaşan babaların varlığını ortaya koymaktadır. Anne mutlu, doyumlu ve huzurlu olursa, çocuklarına karşı olumlu tepkiler geliştirecektir. Buna karşılık sağlıklı bir beraberliğin ürünü olan çocuk, ana-babasının sorunlarının aktarıldığı bir nesne konumundadır. Evliliğindeki yalnızlığını ve mutsuzluğunu çocuğuyla gidermeye çalışan bir anne ya da baba, bu davranışıyla onun benlik ve cinsel gelişimiyle kimlik gelişimini olumsuz etkilemiş olur (Yavuzer, 2009, s:169).

Aile çözümlerinin türlerinden olan boşanma günümüzde özellikle batı toplumlarında bir artış göstermektedir. Boşanma, yalnızca karı kocanın her türlü ilişkilerin son bulması demek değildir. Toplumun temellerini sarsan nedeni vardır ve o neden çocukları etkilemesi, çocuklarla anne babalarının ilişkilerinin de bu olgudan olumsuz zarar görmesidir (Akyüz, 1978, s:1).

Çocuk hem annenin hem de babanın ilgisine, sevgisine, şefkatine muhtaç bir varlıktır. Çocuğun ruhsal ve zihinsel açıdan sağlıklı olmasının başta gelen şartlarından birisi kişiliğinin ideal bir anne baba tarafından yoğrulmasıdır. Ancak günümüzde yıkılan ailelere oldukça sık rastlıyoruz. Boşanmanın ardından anne babalar çocuğu kazanma yarışına girerek, kendi taraflarına çekmek için olumsuz anne baba tutumlarını sergilerler. Çocuğun her istediğini yapma yanılığısına düşmeleri sonucu disiplin eksikliği ortaya çıkar (Tarhan, 2014, ss:62-66).

2.5. Anne Babanın Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Anne babanın sosyo-ekonomik durumu çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını etkileyen önemli bir etkidir, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan anne babaların eğitim düzeylerinin de yüksek olması anne babaların, çocuk eğitimi ile ilgili yayınları, televizyon programlarını ve panelleri takip etme imkânlarını artırır. İhtiyaç duydukları zaman uzman kişilere ulaşma ve yardım alma konusunda daha bilinçli davranmalarını sağlar. Bütün bunlar da çocuklarına karşı daha olumlu tutum ve davranış geliştirmelerinde önemli bir rol oynar (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:140).

Anne babanın maddi durumu tutumlarını nemli ölçüde etkileyerek çocuğun yaşamına ve gelecek karşısındaki tutumuna damgasını vurmaktadır (Adler, 2000, s:91).

Yapılan araştırmalarda; olanakların kısıtlı olduğu çevrelerde, çocukların aileye olumsuz etkilerinin arttığı ve bunun karşılığında ailelerin de çocuklarına karşı daha olumsuz yaklaştığı; ailelerin zor veya stresli şartlar altında yaşamalarının çocuk istismarlarını arttırdığı, olanakların yüksek olduğu ailelerde, anne babaların çocuklarına daha tahammüllü olduğu, daha olumlu yaklaştıkları, ekonomik zorlukların anne babaların çocuklara davranış ve disiplin şeklini kötü etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır (Yılmaz, 2004, s:29).

Yapılan bir başka çalışmada ise alt sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babaların çocuklarından, orta düzeydeki anne- abalara göre daha az bağımsız davranış ve başarı bekler görünümde olduklarını bulunmuştur. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki anne babalar çocuklarına itaat etme, otoriteye saygı, temizlik ve düzen gibi değerlere yönelik baskı yaparken, orta düzeydeki anne-babaların merak, öğrenmeye istekli olma ve kendini kontrol etme gibi konulara önem verme eğiliminde oldukları bulunmuşlardır (Altınay,2012, ss:24-25).

Araştırmalar alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki anne/babaların çocuklarına karşı değerler açısından farklı bir tutum içinde olduklarını göstermektedir, sosyo-ekonomik yönden üst düzeyde olan anne/babalar alt düzeydekilere göre, otoriteye daha az değer vermekte; eşitliği, bağımsızlığı, merakı, yaratıcılığı, başarıyı ve sorun çözücü olmayı daha önemli görmektedir. Çocukların doğuştan iyi olduklarına ve birbirlerinden farklı olabileceklerine inanmaktadırlar. Çocuklarıyla daha sık ve ayrıntılı konuşmakta, Çocuğu daha az yatırım aracı olarak görmekte, cinsiyetiyle ilgili görüşlerinde de az farklılık belirtmektedirler. Bunun yanında düşük sosyo-ekonomik düzeydeki anneler, çocuklarına karşı daha sert davranabilmektedirler (Ayyıldız, 2005, s:19).

Eğitimle birlikte bireyler toplumda daha istendik davranışlar edinebilmektedir. Eğitimi arttıkça kişinin, çevresiyle daha iyi uyum içinde olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle eğitim durumu, annenin çocuğuna olan tutumlarını da etkileyebilmektedir. Yapılan araştırmalara göre ilkokul mezunu olan anneler ile yüksekokul mezunu olan annelerin çocuklarına karşı tutumlarında farklılıklar belirlenmiştir. Çalışan insanlar ise zamanının yarısından çoğunu çalışarak geçirirler. Ebeveynlerin meslekleri onların kişilik özelliklerini etkileyebilmektedir, sürekli stresli ortamda çalışan ebeveynler gün boyu gergin ve sinirli olacak ve bunu eve gittiğinde istemeden de olsa çocuğuna yansıtabilecektir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000, ss:15-19).

2.6. Doğum Sırası ve Çocuk Sayısı

Anne babanın tutumları çocukların sayısından ve doğum sırasından önemli ölçüde etkilenir. Anne babalar disiplin açısından genellikle ilk doğanlara daha sık bedensel ceza uygulamaktadırlar ve daha sonra doğanlara uyguladıkları disiplinde

daha tutarlı olma eğilimindedirler. Kuşkusuz, bu tutumların bazıları kolay bir iş olmayan anne baba olmayı öğrenmenin bir sonucudur. İlk doğan ya da tek çocuklar, kardeşlerinin gelişinden önce, anne babalarının ilgi ya da sevgisini paylaşmamanın yanında, anne babalarına nasıl anne baba olunacağını öğrenmeleri için deneysel bebekler olurlar (Gander ve Gardiner, 2010, ss:311-312).

Ortanca çocukta, anne baba daha az heyecanlı, anne baba rollerini daha iyi öğrenmiş, toyluk ve tedirginlikten sıyrılmışlardır. İkinci çocuğun sorunları ilk çocuk gibi abartılmaz. Daha hoşgörülü, daha az kaygılı bir tutum gösterilir. Beklentiler ve bunun sonucu ilk çocuğa yapılan baskılar azalır (Yörükoğlu, 2014, s:162).

Yapılan bir araştırmada ailenin ortanca çocuğu olan gençlerin ilk ve son çocuklara göre ailelerini daha otoriter ve ilgisiz olarak algıladıkları bulgusuna ulaşılmıştır (Şanlı,2007, s:31).

Aileler genişledikçe, genellikle anne baba ve çocuk etkileşimde azalma, ama çocuklar arasında etkileşimde artış görülür. Her çocuğun doğumuyla, çocuk sayısı arttıkça anne baba tutumları değişikliğe uğrar. Daha kısıtlayıcı ve daha az sıcak olma yönünde bir eğilim oluşur. Çocuk sayısının artmasının olumlu yönü ise, ikinci bir çocuğun gelişinin, babaların çocuk yetiştirme sürecine daha fazla katılmalarını sağladığı gerçeğidir (Gander ve Gardiner, 2010, s:311).

Özyürek ve Şahin (2005)'in, yaptığı bir araştırmada, anne ve baba tutumlarının çocuğun doğum sırası ve kardeş sayısından etkilendiği bulunmuştur. Özellikle 3 ve daha fazla çocuğa sahip anne-babaların katı/sert disiplin tutumlarında artış görülmüştür. Çocuk bakımı sorumluluğunun ve aile içindeki diğer görevlerin paylaşılmasının baskıcı tutumların azalmasında etkili olduğu görüşünü savunmuşlardır (s:32).

2.7. Çocuğun Yaşı

Anne babalar küçük çocuklarına hoşgörülü ve kabul eden bir tutum sergilerken, büyük olan çocuklarına daha fazla denetleyici bir tutum sergilemektedirler. Ailenin ilk çocuktan beklentileri yüksek olmaktadır. Ailelerinin ilk çocuktan beklentilerinin yüksek olması nedeni ile daha olgun yetiştirdikleri, onlara yetişkinmiş gibi davrandıkları görülmektedir Küçük çocuklara daha az

otonomi ve sorumluluk verilmektedir. Anne baba küçük çocuğa karşı hoşgörü ve kabul eden bir tutum sergilerken, büyük çocuğa daha denetleyici davranmaktadır (Ayyıldız,2005, s:17; Garip, 2010, s:38).

En küçük çocukta, anne baba yaşlandıkça tutumlarında gevşeklik ölçüsüne varabilen bir yumuşama olur. Disiplin daha gevşemiştir. Yaramazlıkları daha hoşgörüle karşılanır. Anne babalar son çocuğu, öteki çocuklardan çok değişik bir düşkünlük ve kollama ile büyütürler (Yörükoğlu, 2014, s:163).

Sonuç olarak, çocuk büyüdükçe, anne babalar, davranışlarının sonuçlarından onu daha çok sorumlu tutarlar. Örneğin; kardeşinin düşmesine veya canının yanmasına neden olan çocuk, yaşına göre farklı tepki görür. Çocuğun yaşı küçük ise bu kazaya istemeyerek veya sonuçlarını düşünmeden neden olduğu düşünülür, çocuğun yaşı daha büyük ise, çocuğun kıskançlık yüzünden bu olaya bile bile yol açtığı söylenir. Ayrıca, çocuk büyüdükçe, anne babalar, çocuğun davranışlarını giderek daha çok kalıcı kişilik özelliklerine yüklemeye, bu yargılarını da sözleri ve davranışlarıyla çocuklarına iletmeye başlarlar (Hortaçsu, 2012, s: 80).

2.8. Çocuğun Cinsiyeti

Anne baba ve çocuk etkileşimde çocukların cinsiyetinin çok etkili olduğu araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Thomas ve arkadaşları (1972) annelerin daha çok ilk doğan kızlara gülümsediğini ve onlarla konuştuğunu bildirmektedirler. Babalar da daha çok ilk doğan erkek çocuklarla konuşmakta ve onlara dokunmaktadırlar (Gander ve Gardiner, 2010, s:311).

Anne babaların, çocuk doğmadan önce cinsiyet açısından bir beklentileri olabilir. Doğumdan sonra çocuğun cinsiyeti beklentiye uygun değil ise anne babalar, çocuğa karşı reddedici ya da itici bir tutumla yaklaşabilirler. Genel olarak çocuklarının cinsiyeti beklentilerine uygun olan anne babaların, çocuklarına karşı daha olumlu tutum ve davranışlar sergiledikleri söylenebilir (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:141).

Geleneksel toplumlarda erkek çocuğa değer verilir; kız çocuktan üstün tutulur. Bu ayırımın inançlarla, eğitimsizlikle ilgisi bulunabilir, diğer bir nedeni ise

ekonomiktir. Erkek çocuk genellikle erişkin olduğunda ailenin ekonomik gücü olacağına inanılır (Yörükoğlu, 2007, s:37).

Kız ve erkek çocuklara karşı anne baba davranışlarıyla ilgili pek çok araştırma sonucunun özetlenmesinde; genelde babaların cinsiyet rollerini annelere kıyasla farklı algıladıklarını, kız ve erkek çocuklarına farklı davrandıkları ortaya koyulmuştur. Babalar, erkek çocuklarını daha güçlü ve dayanıklı bulmakta, hareketli oyunlarını teşvik edip, bebekle oynamalarına olumsuz tepki göstermekte, onlara daha katı, yönlendirici, daha az şefkatli davranmakta ve kız çocuklarına kıyasla daha çok ödül ve ceza vermektedir (Hortaçsu, 2012, s:88).

Seans, Maccoby, Levin kız ve erkek çocukların yetiştirilmesinde annelerin kesin olarak ayrımı saldırganlık alanında yaptıkları saptanmıştır. Erkek çocuklara saldırganlık ifadesinde büyük özgürlük tanınmaktadır. Bu bakımdan erkek çocuklara diğer çocuklar ile olan ilişkilerinde saldırgan olmalarına izin verilmektedir. Tam tersine kızlar iyi davranılırsa daha çok ödüllendirilmektedirler. Kötü davranırlarsa da daha çok yoksun bırakılma cezasına çarptırılmaktadırlar. Kız çocukların bağımlık davranışı genel olarak kısıtlanmamaktadır, buna karşılık erkek çocukların daha bağımsız davranmaları beklenmektedir (Yılmaz, 2004, s:35).

Çocuk yetiştirme tutumları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi, aynı toplumdaki aileler arasında da farklılıklar gösterebilir. Örneğin Amerikalı ve Japon aileler çocuklarını farklı anlayışa bağlı olarak yetiştirirler. Amerikan çocukları oldukça bağımsız ve rekabete dayalı yetiştirilmelerine karşın, Japon çocukları genelde içinde buldukları grubun menfaatlerini önemseyen ve daha bağımlı olarak yetiştirilirler. Çocuğa karşı yapılan davranışlar bir ebeveyninden diğerine da farklılık gösterir. Ne kadar çok anne baba varsa, o kadar çok çocuk yetiştirme biçimi vardır. Çocuğa karşı gösterilen farklı yetiştirme biçimlerinin ortak ve ağır basan taraflarını ele alarak onları gruplayabiliriz (Şendil, 2003,s:175).

3. Olumsuz Anne Baba Tutumları

Yeni doğmuş, bebek, çocukluk dönemine doğru geliştikçe yeni bilgiler, beceriler ve deneyimler kazanır. Büyüyüp geliştikçe davranışlarını kendi denetimini altına almayı başarır. Çocuğun bunları başarabilmesi ise ancak iyi bir aile rehberliği

ile gerçekleşir. Bu nedenle olumsuz anne baba tutumlarının sağlıklı gelişimin ve uyumsuzlukların en önemli nedeni olduğu söylenebilir (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:141).

Anne babaların çocuklarına sağlıklı davranışlarda bulunmaları büyük ölçüde onların kişilik özelliklerinin ve birbirleri ile olan ilişkilerinin sağlıklı olmasına bağlıdır. Fakat birçok anne baba kendi çocukluklarında yaşadıkları sorunların acısını çocuklarından çıkarmakta ve anne babalarında gördükleri hatalı tutumları kendi çocuklarında da devam ettirmektedir (Tuzgöl, 1998, s:11).

3.1. İtici Tutum

Anne-babanın, çocuğun beslenme ve sağlık hizmetlerini aksatması, çocuğu çeşitli nedenlerden dolayı istememesi ve ona karşı düşmanca duygular beslemesi olarak tanımlanır (Çağdaş, 2012, s:136; Özgüven, 2010, s:218).

Bu çocukların istenmeden dünyaya gelmesi, evlilik dışı doğum yapan anneler de, eşler arası çatışmanın yaşanması, tek ebeveynin bakım görevini üstlenmesi, anne babanın ayrı yaşıyor olması ya da cinsiyet açısından beklenmeyen bir çocuk olması itilmesinin nedenleri arasında sayılabilir. Çocuğun itilmesi aynı zamanda ilgisiz bırakılması anlamına gelebilir (Dursun, 2010, s:36, Yörükoğlu, 2014, s:188).

Anne babaların çocuklarına karşı itici tutumları açıkça olabileceği gibi üstü kapalı bir biçimde de olabilir (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:143).

Anne babaların, çocuklarına karşı itici davranışları genellikle açık düşmanlık ve ilgisizlik, yetkincilik ve ödünleyici aşırı koruma şeklinde görülebilir. Açık iticiliğin başlıca belirtileri, çocuğa hırçın davranma, azar, dayak ya da gereksiz yere ceza verme, ilgisizlik, çocuğu terk etme ya da başka bir yere gönderme tehditleri ve çocuğu kötü sıfatlarla çağırma biçimlerinde görülür. Disiplin amacıyla çocuk gaddarca dövülebilir, saatlerce bir yere kapatabilir ya da aç bırakılabilir. Bazı anneler, çocuklarıyla bedensel yakınlık da kurmaz, kucaklarına almaz ve okşamazlar. Çocukla bir başkasının ilgilenmesini sağlayarak ilk fırsatta kendi yaşantılarına dönerler. Çocuğun üstü kapalı biçimde itilmesi ise, ondan kusursuz davranışlar bekleme şeklinde de görülebilir. Bazı anne babalar, okulda ve diğer etkinliklerde başarılı olmaları konusunda çocuklarına aşırı yüklenirler. Bazen koruyucu davranışlar biçiminde ortaya çıkabilir. İticiliğin yarattığı bilinç dışı suçluluk

duyguları, çocuğun hastalanacağı, öleceği korkularına dönüşebilir. Bu anne babalar, çocuklarıyla ne kadar ilgilendiklerini kendilerine ve çevrelerine kanıtlama çabasıdır (Çağdaş, 2012, s:137; Geçtan, 2012, ss:40-48).

Çocuğa yaklaşım sıcaklıktan yoksundur. Anne ya da baba ya da her ikisi de genel olarak çocuğu benimseyememiş gibidirler. Çocuk hakkı olan korunma ve kollanmadan yoksun kalmıştır. Çocuk bakımı anneye ağır bir yük gibi gelir. Çocukların kendisini eve bağladığından, gezmesine, çalışmasına engel olduğundan yakınıdır. Yanına sokulmalarını istemez. Çocuğa doğuştan kötüyümüş duygusu aşılır. Ailede bir veya birkaç üyenin soğuk veya itici davranışı bir çocuk üzerinde toplanabilir. Kız ya da erkek olabilen bu çocuk kimi ailede çeşitli nedenlerle özel bir role itilir. İtilen çocuk haklı haksız kardeşlerin ve anne babanın üstüne çullandığı çocuktur (Yörükoğlu, 2014, s: 191).

Korkusuna ya da okulda gördüğü kötü bir işleme aldırılmama yoluyla da bir çocuğu itmek mümkündür. Bir çocuğa, ancak uslu durduğu, üstünü başını temiz tuttuğu ya da okulda çok başarılı olduğu zaman sevileceğini söylemek de bir çeşit itmedir. İsteddiği her şeyi vererek, onu susturmak için bir dediğini iki etmeyerek de aynı tutumdur (Jersild, 1979, s:223).

Duygusal istismara yol açan böyle bir ortamda anne baba ve çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu gözlenir. Anne ve baba birbirlerine yöneltmedikleri düş kırıklıklarını, birikmiş kızgınlıklarını bu çocuğa yansıtarak ilişkilerini kopmadan sürdürürler (Yavuzer, 2013, s:33; Yörükoğlu, 2014, ss:190-191).

3.1.1. İtici Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi

İtici aile tutumunun yarattığı yüksek gerginlik durumu, çocuğun “toplumsallaşmasını” ve toplum kurallarını öğrenmesini zorlaştırır ya da engelleyebilir (Özgüven, 2010, s:218).

Anne babası tarafından itilen çocukta duygusal bozukluklara daha sık rastlanır. Kendini değersiz hisseden çocuk diğer insanlara karşı düşmanca duygular geliştirebilir (Tuzgöl, 1998, s:12).

Bu ortamdaki çocuk, yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal kırıklıkları olan, diğerlerine özellikle kendinden küçük ve zayıflara karşı düşmanca duygulara

sahip bir birey olabilir. Normal çocukların canlılığından yoksundur, sevgisizlikten kaynaklanan duygusal bir açlık içindedirler (Geçtan, 2012, s:46; Yavuzer, 1999, s:143).

Anne babaların sevgi, ilgi ve şefkatinden yoksun olan bu çocuklarda olumlu bir benlik saygısı ve öz güven duygusu gelişmez. Anne babaları tarafından olumlu davranışları görmezlikten gelinirken, olumsuz davranışları üzerinde odaklanılan çocuklara yetersiz, değersiz, kötü olduğu mesajı iletilmiş olur. Bu tür mesajları alan çocuklar, anne babalarının kendilerini sevmediğini, kabul etmediğini düşünebilirler. Davranışlarını değiştirmek için çaba göstermemeye başlarlar. Çevrelerindeki kişilere güvenleri kalmaz, başkalarını sevmekte güçlük çekerler. İtilen çocukların bazıları kendilerini savunacak gücü bulamazlar ve sıklıkla ağlarlar, sosyal uyumları oldukça zayıftır (Çağdaş, 2012, s:137).

Anne babanın ilgisizliğiyle çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki bulunmuştur. Bu konuda yapılan araştırma bulgularına göre itici anne baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimi güçlendirmektedir (Yavuzer, 2013, s:33).

İleriki dönemlerde inatçılık, hırçınlık, uyumsuzluk, çete elebaşlığı ve çetelere üye olma, yasa dışı eylemlerde bulunma, depresyon, nevrozlar ve intihar eğilimleri görülebilir. Kendi dışındaki insanlarla yeterli iletişimi kuramadığı için saldırganlığını kendisine yöneltmektedir. Şiddetli ve aşırı bastırılmış duygular nedeniyle dengesiz bir kişilik sergilemektedirler. Kimseden sevgi beklemez ve her zaman en kötü sonucu bekler. Kendini başkalarına karşı devamlı koruma zorunluluğu duyar ve zamanla insanlarla arasına bir duvar çeker ve duvar giderek büyür. Zamanla kendisine karşı da uzaklık duyar (Jersild, 1979, s:225, Yılmaz, 2007, s:15).

3.2. Aşırı Koruyucu Tutum

Anne babanın aşırı koruması, çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen gösterilmesi anlamına gelir. Anne babaların en önemli görevlerinden biri, çocuklarını dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korumak ve kontrol etmektir. Ancak koruma, çocuğun sağlıklı büyüüp gelişmesine engel olacak düzeyde olmamalıdır (Çağdaş, 2012, s:139; Yavuzer, 1999, s:141).

Anne ve baba çocukları ile aşırı düzeyde ilgilenir ve onlarla ilgili her şeyi kendileri yapmak isterler, çocuklarına olan sevgilerini aşırı bir denetim ile birleştirerek, çocuklarının bireysel ve bağımsız yaşantılarına olanak vermezler (Özgüven, 2010, s:213).

Anne ve babaların aşırı korumacı ve müdahaleci olmasının belli sebepleri vardır. Bazı anne babalar, planladıkları bir zamanda dünyaya gelecek olan çocuklarını aldirmayı düşünmüş ve itici davranmış olabilirler. Fakat zamanla bu düşünce ve tutumlarından vazgeçerler. Ancak başlangıçtaki çocuğa karşı duyguları düşünceleri ve davranışları onların kendilerini suçlu hissetmelerine neden olabilir, suçluluk duygusundan kurtulmak için çocuklarına aşırı koruyucu davranmaya başlarlar. Anne babanın yaşlılık döneminde dünyaya gelen çocuklar, en küçük çocuklar, bir evin tek kızı ya da tek oğlu olan çocuklar daha çok korunurlar. Çocuğun ölen bir bebeğin ardından doğması, çok güç bir doğum veya güç hamilelik dönemi olması, çocuğun tehlikeli bir hastalık geçirmiş olması, eşler arasında meydana gelen çatışmalar, annenin ya da babanın eşten erken ayrılması, evlilik yaşamının kısa sürmesi ve anne babanın kendi çocukluğunda yeterince sevgi görmeyerek, sağlıklı ortamlarda büyümüş olmaları da bu sebeplerdendir. Ayrıca annenin çocuğa karşı aşırı koruyuculuğu, doğrudan doğruya annedeki ruhsal bozukluğun bir sonucu olabilir (Çağdaş, 2012, s:140; Ekşi, 1990, s:47; Özgüven, 2010, s:214; Şendil, 2005, s:96).

Aşırı koruyucu anne ve babalar, çocuklarını kendilerinin bir uzantısı olarak görmekte ve onlarla duygusal yoksunluklarını gidermek istemektedirler. Bu anne babalar çocuğun bağımlı olmasını bir görev saymaktadırlar. Bu tutumu sergileyen ebeveyn, çocuğun gelişimine has özgürlükleri kazanmasını engelleyecek şekilde ona nasıl davranması, neleri nasıl yapması gerektiğini dikte eder. Çocuklarının bireyselleşme çabalarını engelleme yolunu seçerler. (Kulaksızoğlu, 2008, s:121).

Aşırı koruyucu anne ve babalar çocukları ile ilgili eylemlerde aşırı derecede koruyucu ve hassastırlar. Bu ailelerde, çocuğun öz-bakım becerilerini kazanma yaşı gelmesine rağmen, pek çok ihtiyacı anne ya da babası tarafından karşılanır (yeme, içme, giyinme gibi). Çocuk hakkında verilecek kararlarda çocuğun görüşüne başvurulmaz. Çocukla ilgili her türlü kararı anne babalar verir. Aşırı koruyucu tutum içindeki anne, çocuğun ağlamasına dayanamaz, sık sık doktora götürür. Çocuğu

kucağından indirmez, yanından ayrılmasına tahammül edemez (Çağdaş, 2012, s:140; Ünüvar, 2008, s:9).

Aşırı koruyucu anne babalar çocuklarına duygu sömürsü yaparak onun eve bağlı olmasını sağlar. Çocuğun herhangi bir tehlikeli durum ile karşılaşmaması adına abartılı biçimde öz bakımını ilköğretim çağına kadar üstlenirler (Dursun, 2010, s:35).

3.2.1. Aşırı Koruyucu Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Bu tutumla yetiştirilen okul öncesi dönem çocuklarında öz bakım becerilerinin henüz gelişmediği görülebilir (Dursun, 2010, s:35).

Anne babaları tarafından aşırı korunan çocuklar, bağımlı, kendi ayakları üzerinde duramayan, çekingen, başkalarının haklarını dikkate almayan, inatçı ve bencil bir kişilik yapısı geliştirdikler için gruba girmekte ve gruba kabul edilmede zorlanırlar. Üzerine fazla düşülen çocukların daha az aktif, sosyal ilişkilerde pasif ve kas becerilerinden yoksun olarak yetiştikleri ifade edilebilir. Çocuklarda esnek düşünce gelişimini olumsuz yönden etkiler (Çağdaş, 2012, s:148; Kulaksızoğlu, 2008, s:120).

Atılım ve başarıma gücünden, kendilerini kabul ettirme istek ve yeteneğinden yoksundurlar. İçlerindeki cevher kolay kolay su yüzüne çıkmaz. Çoğunlukla başarısız ve mutsuz olurlar. Toplumsal yaşam bir kavga ve bir güç yarışıdır. Çocuk bu yarışta baştan yenilgiyi kabul eder. Çocukta yarışma isteği dahi görülmez (Yılmaz, 2007, s:17).

Bu çocuklar, yetişkin olduklarında kendi başına karar vermede, seçim yapmada zorlanan bireyler olurlar. Kendilerine güvenemedikleri için pek çok işte kendilerinden beklenen başarıdan daha düşük bir performans göstermeleri de olasıdır, diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Bu bağımlılık, çocuğun yaşamı boyunca sürebilir ve aynı koruma duygusunu eşinden bekleyebilir (Yavuzer, 1999,s:141; Ünüvar, 2008, s:9).

3.3. Aşırı Hoşgörülü, Aşırı İzin Verici ve Şımartıcı Tutum

Bu tutumda anne baba; çocuğun isteklerini hiçbir denetim ve sınırlama getirmeksizin daima kabul eden anne babalardır. Denetimin çok düşük, hoşgörünün yüksek olduğu bir tutumdur (Ekşi, 1990, s:50; Özgüven, 2010, s: 216).

Şehirde yaşayan, eğitilmiş, anne babanın çalıştığı günümüz Türk ailesinde kısmen “çocuk merkezli yetiştirme tutumu” benimsenmiş görünmektedir. Çocuklarıyla duygusal olarak yakın ama onların davranışlarını denetlemeyen ya da denetimleri çok yetersiz olan anne babalardır. Bu, aşırı koruyucu tutumun bir uzantısı gibidir, aşırı koruyuculuğun bir sonucu olabilir. Aşırı koruyucu anne babaların, çocuklarına karşı genellikle aşırı hoşgörü ve şımartıcı bir tutum içinde olduklarını gözlemek mümkündür. Çocuklar kendi eğitimleri ile ilgili bütün kararlarda inisiyatifi ele almışlardır. Aile içinde hemen her şey çocukların isteklerine göre düzenlenmekte ve çocuğun bakımından sorumlu olan anneanne veya babaanne de çocukların isteklerinin yerine getirilmesine destek vermektedir. Çocuğa çok az sorumluluk verilmekte ve yaşına uygun kuralları öğrenmeleri için uygun eğitim verilmemektedir (Çağdaş, 2012, s:141; Kulaksızoğlu, 2008, s:121; Şendil, 2005, s:89).

Aşırı hoşgörülü, aşırı izin verici ve şımartıcı tutum gösteren aileye genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde ya da çocuğun kalabalık yetişkinler grubu içinde yetişen tek çocuk olması halinde sıklıkla rastlanır. Çocukluk yılları çok sıkı disiplin içinde geçmiş, kendi anne babalarından gereken sevgi ve ilgiyi görmemiş anne babalarda da görülebilir. Bazı anne babalar ise, çok meşgul oldukları için çocuklarına gereken zamanı ayıramadıklarından dolayı suçluluk duyarlar. Kendilerini rahatlatmak için de aşırı hoşgörülü, aşırı izin verici bir tutum geliştirebilirler (Çağdaş ve Seçer, 2011, ss:148-149; Özgüven, 2010, s:217; Yavuzer, 2013, s:29).

Anne babalar, kontrol boyutunda düşük ama duyarlılık boyutunda yüksek puan alırlar. Bu tutum, yanlış bir anlayışla, çağdaş eğitim uyguladıklarını sanan anne babaların başvurduğu salt hoşgörü yöntemidir diyebiliriz. “Çocuktur yapar! O daha çocuk ne bilsin!” denerek, çoğu olumsuz davranışlar aşırı bir hoşgörüyle karşılanır. Çocuğun davranışlarına sınır çekilmez. Ailede çocuk anne babadan çekineceği halde, anne baba çocuktan çekinir. Böyle bir ortamda çocuk, ailede inisiyatif sahibi tek

kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar (Şendil, 2005, s:89; Yavuzer, 2013, s:29; Yörükoğlu, 2014, s:200).

Çocukların her yaptığını hoş karşılar ve hiçbir davranışı üzerinde denetim kurmazlar. Ne zaman yemek yiyeceği, nerede ne zaman uyuyacağı, hangi televizyon kanalının açılacağı, misafirlikten ne zaman eve döneceği gibi birçok etkinlik, yalnızca çocuğun arzu ve isteklerine göre düzenlenir. Burada, çocuğun sağlıklı gelişimi için yapılması uygun olan düzenlemeler değil, çocuğun canı öyle istediği için yapılan düzenlemeler anlatılmak istenmektedir. Çoğu zamanda bunlar çocuğun sağlıklı gelişimine hiç uygun olmayan durumlardır. Bu anne babalar çocuklarına karşı sıcak ve sevecendir. Onları kabul edici bir yaklaşım içindedirler. (Şendil ve Balkan, 2005, s:90).

Çocuğun sağlıklı gelişimi için anne babasının desteğinin arkasında olduğunu bilmesi ve onların sevgisinden şüphe etmemesi gerekir. Ancak çocuk bazı kurallardan da haberdar olmalıdır. Kuralları bilmeden ya da istemeden bozduğu durumlarla, kasıtlı olarak bozduğu durumlar arasında kendisine verilen tepkide bir fark olmalıdır (Çağdaş, 2012, s:141).

3.3.1 Aşırı Hoşgörülü, Aşırı İzin Verici ve Şımartıcı Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Anne-baba ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin kurulamaması, çocuğun dengesiz bir ortam içinde abartılmış bir sevgi gösterisi içinde büyüyor olması, onun “doyumsuz” bir birey olmasına neden olur. Çocuklarına boyun eğen anne ve babalar, evde onların egemenliğini kabullenen kişilerdir. Bu tür ailelerde çocuklar anne ve babalarına hükmeder ve onlara çok az saygı gösterirler. Bu çocuklar yalnız anne ve babalarıyla yetinmeyip, zamanla ev dışındaki kimselere de egemen olmanın yollarını arayan bir birey haline dönüşürler (Yavuzer,2013, s:30).

Beklemek, sabretmek hatta bazı isteklerin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği bilinciyle ondan vazgeçmek, kişiyi olgunlaştırır. Bu anlamda bu tutumla yetiştirilen çocukların olgunlaşmamış olduğu söylenebilir. Bu çocukların arzu ve isteklerinin her zaman ön planda olması, diğer insanlara olan duyarlılıklarını azaltacağı için, onları bencil ve sorumluluk almayan çocuklar haline getirir. Aşırı hoşgörü çocuğun, yardımlaşma, paylaşma, işbirliği, fedakarlık gibi davranışlar geliştirmesini engelleyebilir. Başkalarının haklarına saygı göstermeyen işbirliği içinde çalışamayan,

yalnız kendi çıkarlarını düşünen, başkaları ile olumlu sosyal ilişkiler kuramayan çocuklar, arkadaşları tarafından gruba alınmak istenmezler ya da grubun dışına itilirler. Bu durum da çocuğun sosyalleşmesini etkiler (Çağdaş, 2012, s:142; Şendil ve Balkan, 2005, s:90).

Tüm şımartılmış çocuklar korku yaşar. Korkuları sayesinde dikkat çekebilirler. Yaşam biçimlerini bu duyguyla inşa ederler. Anneye yakın durma hedeflerini güvenceye almak için bundan yararlanırlar. Şımartılmış bir çocuk korkak bir çocuktur ve kendisine yüz verilmesini isteyen bir çocuktur. Şımartılmış çocuklar uykularında korkunç rüyalar görür ve çılgınlık atarak uyanırlar. Çocuk düşlerinde gündüz yaptığı davranış biçimiyle hareket eder. Durumu kendi yararına olacak biçimde çevirme hedefi tüm bedenini ve aklını etkiler; deneyimlerden sonra başarılı araçlarını keşfeder. Uykusunda bile amaçlarına uygun düşünceler, resimler ve anılar aklına gelir. Annesini kendisine yaklaştırmak için kâbus uyandıracak düşüncelerinden nasıl yararlanacağını keşfeder. Şımartıcı tutumla büyüyen çocuklar yetişkin olunca da sık sık kaygılı rüyalar görürler. Rüyada korkuya kapılmak bir alışkanlığa dönüşmüş çocuklarda bu dikkat çekmenin denenmiş ve sınanmış aracıdır. Çocuklar, bencil, sorumsuz ve şımarık yetişirler, sık sık hastalanırlar. Hastalık bu çocuklar için bir sığınaktır (Adler, 2014, ss:134-135; Yörükoğlu, 2014, s:201).

Şımarık çocuklar birer yetişkin olduklarında toplumdaki en tehlikeli grubu oluştururlar. Toplumun kendilerine vermediği hakları kendilerine tanımaya kalkışırlar (Adler, 2014, ss:22-135; Yörükoğlu, 2013, s:30).

3.4. Tutarsız Tutum

Bu tutuma sahip olan anne babalar, çocuklarına karşı zaman zaman baskıcı, otoriter bir tavır sergilerken; zaman zaman aşırı hoş görülü bir tutum gösterirler. Anne babanın tavırlarını kestirmek mümkün değildir. Kuralların uygulanmasında kararlılık ve süreklilik yoktur (Dursun, 2010, s:36; Ülgen ve Fidan, 2005, s:48; Ünüvar, 2008, s:8).

Anne babanın tutarsız tutumu, anne babanın arasındaki görüş ayrılığından olabildiği gibi, anne veya babanın kişisel olarak kendi içinde gösterdiği değişken tutumlardan da kaynaklanabilir. Çocuk eğitimi konusunda anne baba farklı görüşler paylaşıyorsa, birinin hoşgörü ile karşıladığı davranış, diğeri tarafından olumsuz tepki

ile karşılaşılır. Tutarsızlık anne babanın değişken tutumlarından kaynaklanıyorsa, ceza öyle beklenmedik anda gelir ki çocuğun başkaldırmasına yol açar. Bir evde, bir gün görmezlikten gelinen yaramazlık, ertesi gün ağır ceza görüyorsa, annenin yaptığını baba bozuyor ya da babanın verdiği cezaya anne karşı çıkıyorsa, tutarsızlık gerçekten var diyebiliriz. Bütün bunlar çocuk eğitimi konusunda anne babanın tutarsız bir tutum içinde olduklarını gösterir (Çağdaş, 2012, s:142; Özgüven, 2010, s:217; Yavuzer, 2013, s: 30; Yörükoğlu, 2014, s:201).

Ailede dengesizlik ve tutarsızlık çocuklar arasında ki davranışlarda farklılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Hiçbir anne ve baba çocuk ayırımı yaptığını kabul etmez. Bütün çocukların eşit düzeyde sevildiklerini söylemelerine rağmen kimi anne babanın bazı çocuklarını daha çok sevdiğini gözlenmektedir. Anne ve babaların çocuklar arasındaki tutarsız ve ayrımcı davranışlarından bir başkası ise kız erkek çocuk ayırımıdır. Erkek çocuklar kız çocuklara oranla daha ayrıcalıklıdır. Erkek çocuklar el üstünde tutulurken kız çocuklar daha geri planda yer almaktadır. Bazı aileler de ise durum tam tersine olabilmektedir. Çocuğa verilen eğitim türünde de tutarsızlık görülmektedir. Anne babalar çocuklarına karşı bazen çok hoşgörülü, bazen katı, bazen demokratik bazen de vurdumduymaz davranabilmektedirler. Bu durumda çocuğun kafası oldukça karışmaktadır. Hatta eğitimdeki bu tutarsızlık anne baba arasında da görülmektedir. Bazen sadece anne tutarsız davranırken bazense baba tutarsız davranabilmektedir. Çocuk da bu nedenle dengesiz hareketler sergilemektedir. Çocuk anne ve babasının çok iyi olduğu zamanlara göre davranışlarını ayarlar (Ülgen ve Fidan, 2005, s:49; Yılmaz, 2007, ss:18-19).

3.4.1. Tutarsız Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Aynı davranışın, farklı zamanlarda farklı tepkiler aldığını gören çocuk, davranışlarını biçimlendirmede bir ölçüt geliştiremez. Bu tür anne baba tutumu diğer tutumlara göre daha fazla zarar veren bir tutumdur. Anne babanın tutarsız tutumu, neyin uygun davranış olduğu konusunda çocuğu ikileme düşürür. Anne babaların çocuk yetiştirirken sergiledikleri bu kararsız ve tutarsız davranışlar çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmesine neden olabilir (Durmuş,2006, s:36; Ünüvar, 2008, s:8).

Aynı davranışı yüzünden ana-baba tarafından bir keresinde ödüllendirilir, bir diğerinde cezalandırılırsa ya da bir davranış, anne tarafından farklı baba tarafından farklı değerlendirilirse, çocuk hangi davranışın uygun olduğunu belirleyemez. Bu farklı tutumlar, çocuğun davranışlarına rehberlik edecek dengeli değer ve yargılarının oluşumunu engeller (Ucur, 2005, s:68).

Çocuk kendini kanıtlamak ve dikkatleri üzerine çekmek için yumuşak huylu, ılımlı, söz dinleyen ya da kendi benliğini ve bağımsızlığını göstermek için kavgacı, asabi, çabuk kırılıp öfkelenen, tepkisel bir kişilik yapısı geliştirebilir. Her şeyden önemlisi dengeli ve sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirmek için oldukça fazla çaba harcaması gerekecektir. Bu anne-baba tutumu çocuğun kişilik gelişimini baltalar. Çocuk kendi kişilik gelişimi sağlamak için oldukça uzun zaman ve emek harcar ama asla istenilen sonuca ulaşamaz (Yılmazer, 2007, s:210).

Bu tutum bireyin bir değerler sistemi oluşturmasını engeller. Neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar veremeyen çocuk, ilerleyen yaşlarda da bu dengesizliği kişiliğine yansıtır. Bu kararsızlık ya da dengesizlik ister anne baba arasındaki bir çelişkiden isterse anne veya babanın kendi içindeki tutarsızlıktan kaynaklansın, bu durum çocuğun anne ve baba ile iletişimini olumsuz yönde etkiler ve çocuk aldığı tepkiyi kendi davranışının sonucu olarak benimsemek yerine anne babasının o andaki ruhsal durumunun sonucu olarak görür. Bütün bunlar da çocuğun sağlıklı gelişimini olumsuz yönde etkiler (Akt: Yıldız, 2013, s.14).

3.5. Otoriter (Baskıcı) Tutum

Çocuklarla tartışmadan, anlaşmadan, bir anlamda pazarlık etmeden, onların isteklerini hiçbir şekilde kabul etmeksizin anne babalar tarafından kararlaştırılan kural ve emirlerin çok sıkı uygulanmasıdır (Ekşi, 1990, s:50).

Çocuklarından mutlak itaat etmesini, istek ve emirlerini tartışmasız yerine getirmesini beklerler, çocuklar ile olan ilişkilerinde candan samimi davranmak istemezler, meseleleri çocuklarının gözü ile değil, kendi değer yargıları açısından değerlendirmek eğilimi gösterirler, çocukları ile aralarında bir mesafe olmasını isterler (Özgüven, 2010, s:211).

Geleneksel aile yapısında bu tutuma sık rastlanmaktadır. Bu tutumda, anne baba katı bir disiplin uygular. Çocuk her kurala uymak zorunda bırakılır. Zor yoluyla

denetleme” ve “sevgi esirgeyerek denetleme” boyutları egemendir. Otoriter anne baba tutumunda korku kültürü hakimdir. Bu anne babalar, kendilerini çocuğun sahibi ve onun üzerinde tam yetkili kabul ederler (Çağdaş, 2012, s:144; Yavuzer, 2013, s:28).

Bu tutuma sahip olan anne babalar çocuklarının kendi düşündükleri gibi yetişmesinde ısrar ederler. Zihinlerinde var olan çocuk tipini oluşturmaya çalışırlar. Çocuğun bireysel özellikleri ve ilgileri görmezden gelinir. Anne babalar çocuklarının başarılı olması için ellerinden geleni yapar, iyi bir eğitimin çocuklarını başarılı kılacaklarını düşünürler, yaşam başarısını göz ardı ederler. Bu amaçla da evde ve çocuğun yaşamının her anında kurallar anne babalar tarafından konur. Bu tutuma sahip ailelerde çocuğun kişiliği hiçe sayılmaktadır. Çocuktan beklenen; anne babası tarafından konmuş kurallara, sıkı sıkıya uymasındır (Ünüvar, 2008, s:7; Cüceloğlu, 2013, s:26).

Otoriter (baskıcı) anne babalar, çocukların istenmeyen davranışları dayakla engellenebilir. Çocuk fiziksel olarak cezalandırılır. Ailede erkekten kadına, büyükten küçüğe ve kuvvetliden zayıfa yönelik fiziksel cezalandırma olduğunda aile üyeleri arasında sevgi duyguları yok olur, ilişkilerde daha çok korku ve kızgınlık duyguları egemendir. Böyle ailelerde iletişim genellikle tek yönlüdür. Güçlü birey daha çok emredici, kısa ve tamamlanmamış cümlelerle konuşur (Şendil ve Balkan, 2005, s:86; Yılmaz, 2007, s:10).

Baskıcı ve aşırı koruyucu tutumlar birbirine paralellik göstermektedir. İki tutumda da çocuğun bireyselleşme girişimleri engellenir. Bu iki tutum arasında yöntemler farklı olmakla birlikte sonuçlar aynıdır. Baskıcı anne babalar çocuğa ceza ile yaklaşırken, aşırı koruyucu anne babalar gereğinden fazla sevecenlik ve hoşgörü gösterirler, çocuklar sürekli anne babalarının kontrolünde bulunurlar (Aydın, 2010, s:15).

Çocukla anne baba arasındaki iletişim daima yüksek gerilim hattı gibidir. Çocuğun oyundan birkaç dakika geç gelmesi yemeği üzerine damlatması vs. gibi küçük olaylar bile büyük çatışmalara sebep olur (Yılmaz, 2007, s:11).

Makarenko (2006); asi çocuklara sahip anne babaların otoritenin bir doğa vergisi olduğunu, özel bir yetenek olduğuna inanma eğilimini taşıdığını ifade etmektedir. Bu otoriteyi yanlış temeller üzerinde kuran anne babalar olduğunu,

çocukların kendilerine itaat etmesini sağladıklarını ve bu anne babaların tek amacı bu olduğunu söylemekte ve bu tutumun yanlış olduğunu tek amacın eğitim olması gerektiğini vurgular (ss:13-18).

3.5.1. Otoriter (Baskıcı) Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Otoriter tutum, çocuğun kendine olan güvenini ortadan kaldıran, onun kişiliğini hiçe sayan bir tutumdur. Çocuklar, kendilik bilinci kazanmadıkları için, içsel varoluşlarının doğasına uygun biçimde yaşayamazlar. Kendi kendini kontrol etme becerileri geliştiremezler (Aydın, 2010, s:15; Şendil ve Balkan, 2005, s:86).

Anne ve babadan birisi ya da her ikisinden birinin baskısı altında olan çocuk, sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık, küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, aşırı hassas bir yapıya sahip olabilir. Çocuğun, kaygılı bir belirsizlik içinde aşırı isyankar veya aşırı boyun eğici olması mümkündür, suçlayan, cezalandıran ve sürekli karışan ana-babaların çocuklarının, kolayca ağlayan çocuklar olduğu görülür. Baskı altında büyüyen çocuklarda, genellikle isyankar vaziyet alışlarla birlikte, aşağılık duygusu gelişebilir. Böyle bir ortamda yetişen çocuk dıştan denetimli bir kişilik oluşturur. Çünkü içinden geldiği gibi davranmak yerine olması gerektiği gibi davranmak şeklinde koşullandırılır (Yavuzer, 2013, s:28).

Anne babanın çocuğu sürekli eleştiriyor olması çocuğu çekingen yapar. Çocuk attığı her adımda yanlış yapma korkusu içindedir. Duygularına ve isteklerini önem verilmediğini görerek, bunları içinde tutmaya çalışır. Duygu ve düşüncelerini içine atarak onları bastırır (Yılmaz, 2007, s:11).

Anne babaların otoriter, zorba, baskıcı ve eleştirel olması paranoid kişiliğin (güvensiz, kuşkucu) oluşumuna neden olur. Temeldeki aşağılık duygularını ödünlemek çabasıyla üstünlük havasına bürünmüş anne baba, çocuktan da sürekli bunu kanıtlaması ister bu da çocuğun kendine saygısını yitirmesine, yalnız kalmasına ve insanlara duyduğu güvensizliğin artmasına yol açar (Geçtan, 2013, s:133).

Çocuklar yetişme koşullarındaki sertlik ve baskı sebebi ile esneklikten yoksundurlar. Olayları siyah ya da beyaz diye görürler ve ara değerlendirmeleri mevcut değildir. Bu tür çocuklar çevrelerine uyum sorunları da yaşarlar ve iyi ilişkiler kuramazlar. Onlar için önemli olan güçlü olmak ve ezilmek olur (Durmuş, 2006, s:32).

Sağlıklı bir kişilik yapıları olmadığı için hep birinin denetimi altında olmayı ve risk almamayı tercih etmektedirler. Baskıcı-otoriter tutumda yetişen çocukların, duygusal gelişim alanında da geride kaldıkları gözlenmektedir. Bir şeyler yapma ve yeni şeyler başarma oranlarının çok düşük olduğu gözlenmekte, bu nedenle kendilerine güvenleri azalmaktadır (Altınay,2012, s:17).

Aşırı baskı ve disiplin altında korkudan sinmiş olan çocuklarda ‘gizli karşı koyma’denilen bazı davranışlarla baskı yapanlara karşı dolaylı olarak baş kaldırır. Kendilerine bu tip davranışlarda bulunan anne babaların hoşlanmadıkları, en çok titizlik gösterdikleri konuların neler olduğunu gören anlayan çocuklar davranışlarıyla onları kızdırarak üzere, güç duruma sokarak öç almış olurlar. Örneğin anne babaları ders çalışmalarına karşı titizlik gösteriyorlarsa onlar da ders çalışmaz ve derslerini ihmal eder. Anne babalarının baskıcı tutumlarına karşı gelir, kafa tutarlar. Yapılan incelemelere göre aşırı baskı altında yetişen çocuklarda, anne babadan nefret etme, sınırlarına hakim olmakta güçlük çekme, alingan ve çabucak parlayıveren bir kişiliğe sahip olmak ve bir takım yersiz korku ve kaygıları olma gibi durumlar görülmektedir (Yılmaz, 2007, s:12).

4. Olumlu Anne Baba Tutumu

Anne babanın birey olarak kişilik özellikleriyle karışmış aile biriminin yapısı, bir ailenin çocuk yetiştirme tutumunu kısmen belirler. Anne baba olmak için iyi donanmamış insanların büyük olasılıkla yetişkinliğe uyum sağlamada sorunları olacağı ve sonuçta herkese zararı dokunacak çocuklar yetiştireceği düşünülmektedir. İnsanlar yetersiz anne baba olmak için yola çıkmazlar. Bilinmeyen yöntemlerin ya da sahip olunmayan becerilerin kullanılması beklenemez. Bu nedenle okullarda daha fazla çocuk gelişimi dersi verilmeli, genç insanlar çocuk sahibi olacak kadar büyümeden önce, başka bir insanın gelişimini sağlamanın ağır bir sorumluluk olduğunu ve duyarlılık, bilgi, bağlanma gerektirdiğini düşünmelidirler. Anne baba olmak önemli bir iştir (Gander ve Gardiner, 2010, s:69).

İdeal anne babayı belirlemek zor olmakla beraber, başarılı anne babalar çocuğun ihtiyaçlarını sezen, onlara uygun yanıtlar veren, aşırı hoşgörülü veya katı olmayıp çocuğa karşı esnek bir yaklaşım içinde olan, davranışlarında belirli bir devamlılık ve kararlılık sağlayan, karşı çıkmadan önce her zaman çocuğun isteklerini

dinleyen anne babalardır. Başarılı anne babalar, çocuğun kendi kendisini denetlemesi ya da iç denetim demek olan ahlak gelişimine ortam hazırlayan, çocuktaki sorumluluk duygusunu geliştiren, olayların sonuçlarıyla onları baş başa bırakan, onlara hak ve özgürlüklerinin sınırını öğreten, çocuklarına korku silahını çevirmeksizin, kendi kendilerini disipline eden ve düşüncelerini özgürce anlatabilen birer birey olarak yetişmelerine imkân hazırlayan kimselerdir (Yavuzer, 2011, s.39).

Sonuç olarak; çocuğa yeterince ilgi ve sevgi göstermeyen, istediği gibi davranması için baskı uygulayan, otoriter anne baba tutumu yerine, belli sınırlılıklar içinde özgürce davranmasına imkan sağlayan, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını gerçekçi biçimde karşılayan, amaçlarına ulaşmasında ona yardımcı olan, sorunlarına çözüm yolları bulması için cesaretlendiren, güven ve destek sağlayan, tutarlı bir disiplin uygulayan, aşırı koruyucu tutum içine girmeden ona şefkat ve sevgi gösteren demokratik bir tutumla çocuğa yaklaşılması gerektiği söylenebilir (Çağdaş, 2012, ss:146-147).

4.1. Demokratik Tutum

Anne baba tutumu olarak en sağlıklı ve en başarılı olan tutum demokratik tutumdur. Demokratik tutum anne babanın, çocuğa karşı hoşgörülü, güven verici ve destekleyici bir yaklaşım içinde olmalarını gerektirir (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:155).

Demokratik tutuma sahip anne babaların, çocuklarının davranışlarını daha akılcı şekilde yönlendirdiği söylenebilir Demokratik tutum sergileyen anne babalar genellikle çocuğun yaşına uygun olarak sorumluluk duygusunun gelişmesine ve özgüveninin gelişmesine önem verirler. Her çocuğun kendine has, biricik ve tek olduğunu kabul eder, onun aile içinde özgür şekilde gelişmesine, yeteneklerini en üst düzeyde açığa çıkarmasına ve “kendini gerçekleştirme” izin verilir. Çocuklarının kendi ayaklarının üzerinde durması aynı zamanda çevreyle uyum içinde yaşaması önemlidir. Demokratik tutum uygulanan evlerde hangi davranışın sonucunun ne olacağı bellidir. Evde belli kurallar aile üyeleri tarafından belirlenmiştir. Anne baba çocuğuna iyi bir model olmanın önemini farkındadır ve bu yolda hareket ederler (Dursun, 2010, s:33; Kulaksızoğlu, 2008, s:118; Yılmaz, 2007, s:8).

Bu tutuma sahip anne babalar, çocuklarını ailenin bir üyesi olarak kabul ederler. Çocukların kişilik özelliklerini, ilgi, ihtiyaç ve isteklerini dikkate alırlar. Aile

ile ilgili alınan kararlarda çocuğun görüşüne de başvurulur. Çocuk, alınan kararlara uyar ya da uygun bulmadığı kararları eleştirebilir. Kendisi ile ilgili kararlar alır ve uygular. Bu kararları desteklenir. Çocuklar ailede bir birey olarak saygı, sevgi ve şefkat görererek yetişirler. (Ünüvar, 2008, s:8).

Anne babanın, çocuğa rahat çalışabileceği özgür bir ortam sağlamaları, yaptığı etkinlik ile ilgilenmeleri, kabul edici bir yaklaşım içinde olmaları, başarısından dolayı duyduğu mutluluğu sözel ve ben dili mesajları ile çocuğa iletmeleri çocuğun yeni bilgiler kazanmasını sağlar. Böyle bir ailede anne baba arasında da bir sevgi ortamı söz konusudur. Eşler de birbirine karşı saygılı davranmakta ve çocuklarına iyi birer model olmaktadır. Çocuklarına karşı da ortak bir tutum izlemektedirler. Ayrıca, kurallar sadece çocuk için değil anne baba için de geçerlidir. Aile içerisinde anne baba ile çocuklar eşit haklara sahiptir. Çocuğa konuşma ve kendini ifade etme hakkı tanınır (Çağdaş ve Seçer, 2011, s:156; Kulaksızoğlu, 2011; 119).

Başarısızlıkları cezalandırmak yerine, başarılar ödüllendirilir. Bedensel ceza uygulanmaz. Bedeni ceza uygulama yerine, istenilen davranışın kazandırılması için veya istenmeyen davranışın azaltılması veya söndürülmesi için kanıt göstererek inandırma, mahrum bırakma gibi disiplin yöntemleri uygulanır (Kulaksızoğlu, 2008, s:119).

Çocuk belli sınırlar içinde özgürdür. Anne babanın gösterdiği sevgi karşılıksızdır ve herhangi bir koşula bağlı değildir. Aile içindeki eşitlikçi ve demokratik tavır herkesi ilgilendirmektedir. Anne ve babanın ilişkisinde de demokratik tutumlar hâkimdir. Ebeveynler birbirlerine sevgi ve saygı göstermektedirler (Durmuş, 2006, ss:38-39).

4.1.1. Demokratik Tutumun Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Kuralların ve beklentilerin, çocuğun yaşına, kişilik yapısına ve özel durumlara uygun olmasına özen gösterilir. Böyle bir ortamda çocuklar, yapıcı, yaratıcı, kendi benliğini tanıma, potansiyelini ortaya çıkarma ve kendini gerçekleştirme olanağı bulur (Özgüven, 2010, :213).

Demokratik tutumla yetişen çocuklar davranışlarının sınırlarını bilir ve davranışlarından kendisinin sorumlu olacağı bilinciyle yetişir. Kendine güvenen, iyi iletişim kurabilen, kendi yeteneklerinin farkında, neleri başarabileceğini bilen ve

liderlik özellikleri gösteren bireyler olurlar. İçinde yaşadığı bu ortamdan faydalanan çocuk girişimci özellikler sergiler, özgüveni tam olur ve kendi kararlarını kendi verip bu kararların sorumluluklarını almasını öğrenir (Durmuş, 2006, ss:38-39).

Bu tutumla yetiştirilen çocukların temel güven duyguları gelişmiş, fikirlerini serbestçe söyleyebilen, girişimci, kendisine ve diğer insanlara saygılı, kendini geliştirmeye ve yaratıcı fikirler üretmeye istekli bireyler oldukları ifade edilebilir (Kulaksızoğlu, 2008, s:119).

Çocuk anne babası tarafından demokratik tutumla yetiştiriliyorsa; kendini değerli ve kişisel hakları olan bir insan olarak algılar. Böylece özerklik duygusu ve olumlu benlik algısı gelişir. Anne babaları, nedenler ve sorumluluklar ile ilgili açıklamalar yaptıkları için, diğer insanların duygularının farkında olacak ve ahlaki değerleri ve sosyal standartları daha iyi anlayacaktır (Şendil ve Balkan, 2005, s: 84).

V. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Mızrakçı (1994), annenin kendi yetiştiriliş tarzı, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyi ve çocuğun mizacına ilişkin algısının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisini incelemiştir. Çalışma 3-6 yaş arasında çocuğu olan 145 anne ile PARI kullanılarak yapılmıştır. Annenin çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyi arttıkça demokratik tutumunun arttığı belirlenmiştir. Çocuğun mizacının anne tutumlarını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Ömeroğlu (1996), annelerin tutumlarının demografik bilgilere göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada okul öncesi dönemde çocuğu olan 103 anneye ulaşmış ve PARI kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda çalışan annelerin aşırı koruyucu, baskıcı ve ilgisiz tutumlarının azaldığı bulunmuştur. Anne yaşının tutumunu etkilemediği belirlenmiştir. Otoriter tutumun çocuk yaşına ve sayısına paralel olarak arttığı gözlemlenmiştir. Ailenin aylık geliri düşük olduğunda annenin aşırı koruyucu ve baskıcı tutumunun arttığı buna karşılık demokratik tutumunun azaldığı belirlenmiştir.

Tuzgöl (1998), anne baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmada öğrencilerin cinsiyet, yaş, anne-babanın öğrenim durumu, okul türü ve ailenin gelir düzeyine göre saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya 465 lise 1. Ve 2. Sınıf öğrencileri katılmış ve Saldırganlık Ölçeği ile Ana-Baba Tutumu Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulguları, anne-baba tutumu ve cinsiyetin, saldırganlık düzeyine ortak etkilerinin anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Anne-baba tutumu, yaş ve anne-babanın öğrenim durumunun ise saldırganlık düzeyine temel ve ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Tortumluoğlu (1999), annelerin aile kavramını algılaması ve bunun çocuk yetiştirme tutumu üzerine etkisi araştırmak amacıyla; kesitsel olarak yaptığı çalışmada 5-19 yaş grubunda çocuğu olan 766 anne ile çalışmıştır. Veriler PARI kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın sonunda eğitim düzeyi ve aylık geliri yüksek olan ve çalışan annelerin aşırı koruyucu tutumlarının arttığı bulgusuna ulaşılmıştır ve anne yaşının tutumunu etkilemediği saptanmıştır. Annenin kendi yetiştiriliş tarzının çocuk yetiştirme tutumunu etkilediği bulunmuştur.

Kaynar ve Yıldız (2003)'ın yaptıkları araştırmanın amacı travmatik kaza geçiren çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin karşılaştırılmasıdır. Araştırma İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi, Acil Birimler Polikliniği Acil Cerrahi Ünitesinde, Aralık 1999-Aralık 2000 tarihleri arasında, 0-20 yaş arası 60 çocuk ve anneleri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında "Anket Formu" ve "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği" kullanılan araştırmanın sonucunda; TK geçiren çocukların yaş, cinsiyeti, ailedeki çocuk sayısı ve aile sıralamasındaki yeri ile annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiler istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukluk çağında TK'ları önlemede annenin çocuk yetiştirme tutumunun önemli bir faktör olmadığı görülmüştür.

Özyürek (2004) araştırmasında kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne babaların, çocuklarına karşı tutumlarının, yerleşim birimi ve demografik özelliklere göre oluşan farklılıkları incelemeyi amaçlamıştır. Örnekleme kırsalda yaşayan 117 ve kentte yaşayan 264 olmak üzere 5-6 yaş grubu çocuğa sahip 381 anne baba alınmıştır. Araştırmada PARI kullanılmıştır. Araştırma

bulgularında anne babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarına karşı demokratik tutumlarının arttığı, aşırı koruyuculuk ve sert/katı disiplin tutumlarının azaldığı anlaşılmıştır.

Tezel Şahin ve Özyürek (2005), 5-6 yaş grubunda çocuğu olan anne ve babaların çocuklarına karşı tutumlarının incelendiği araştırmanın örneklemini, Karabük'te ikamet eden 381 ebeveyn oluşturmuştur. Veri toplamada Aile Bilgi Formu ile PARI kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda; annelerin çocuklarına karşı tutumlarının babalara göre daha demokratik olduğu bulunmuştur. Annelerin öğrenim düzeyleri yükseldikçe çocuklarına karşı demokratik tutumlarının arttığı, babaların demokratik tutumlarının öğrenim düzeyinden etkilenmediği bulunmuştur. Yine öğrenim düzeyi arttıkça anne-babaların katı/sert disiplin ve aşırı koruyuculuk tutumlarının azaldığı bulunmuştur. Doktor, öğretmen, avukat gibi bir meslek grubunda çalışan annelerin, diğerlerine göre daha demokratik bir tutum sergiledikleri, babaların ise demokratik tutumunun mesleğinden etkilenmediği görülmüştür. Doktor, avukat, öğretmen gibi bir meslekte çalışan anne ve babaların baskıcı ve aşırı koruyucu tutumlarında azalma olduğu görülmüştür. 3 ve daha fazla çocuğa sahip anne-babaların katı/sert disiplin tutumlarında artış olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Ayyıldız (2005) 0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesi ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olan etkenlerin değerlendirilmesi amacıyla PARI kullanarak 0-6 yaş arasında çocuğu olan 382 annenin çocuk yetiştirme tutumlarını incelemiştir. Araştırmanın sonunda annenin eğitim düzeyi arttıkça demokratik tutumun arttığı, çalışan annelerin aşırı koruyucu, otoriter ve ilgisiz tutumlarının azaldığı görülmüştür. Anne yaşı küçüldükçe ve çocuk sayısı arttıkça otoriter tutumun arttığı belirlenmiştir.

Ayyıldız, Ocakçı ve Ayoğlu (2006); Zonguldak İl Merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesi ve çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olan etkenlerin değerlendirilmesi amacıyla yaptıkları araştırmada, Zonguldak İl Merkezinde yaşayan 0-6 yaş çocuğu olan 382 anne ile çalışmışlardır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve PARI kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; üniversite mezunu annelerin, okuryazar ve okuryazar olmayan, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelere göre daha düşük koruyucu tutum

ve otoriter tutum alt puanına sahip oldukları; demokratik tutum boyutundan ise üniversite mezunu annelerin en yüksek puanı aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmayan annelerin çalışan annelere göre koruyucu ve otoriter tutum puan ortalamalarının yüksek olduğu ayrıca 3 ve daha fazla çocuğu olan annelerin otoriter tutum puanları 2 çocuğu olan annelerden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Durmuş (2006); 3-6 Yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne baba tutumlarının incelediği bu araştırmada; yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, öğrenim durumu gibi bağımsız değişkenler ele alınmıştır. Araştırmada 3-6 yaş arası çocukları olan 300 anne baba ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kişisel bilgi toplamak için Anket Formu, anne baba tutumlarını saptamak için PARI, kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla Sıfat Tarama Listesi (ACL) kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ilkokul mezunu ebeveynlerin daha çok aşırı koruyucu tutum gösterdikleri ve öğrenim düzeyi arttıkça demokratik tutum puanlarının arttığı gözlemlenmiştir. Yaş ve medeni durum değişkenlerinin ise anne baba tutumlarını etkilemediğini bulgusuna ulaşılmıştır.

Demiriz ve Öğretir (2007)'in araştırması; alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunan 10 yaş çocukların anne tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılmış ve araştırma örnekleme 143 kız, 157 erkek olmak üzere toplam 300 çocuktan oluşmuştur. Çocukların annelerine Genel Bilgi Formu ve PARI uygulanmıştır. Araştırma sonunda çocukların cinsiyetlerine göre anne tutumları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıkları görülmüştür. Aşırı Koruyucu ve Sıkı Disiplin boyutundaki annelerin çocuk sayısına göre farklı tutumlar sergiledikleri bulunmuştur. Çalışmayan annelerin çalışan ve emekli olan annelere göre daha fazla aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutum boyutuna sahip oldukları belirlenmiştir. Emekli olan annelerin çalışan ve çalışmayan annelere göre daha fazla rolünü reddettiği ve geçimsizlik tutum boyutuna sahip oldukları görülmüştür.

Günalp (2007); Farklı anne baba tutumlarının, okulöncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların özgüven duygularının gelişimine olan etkisini tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada örneklem olarak Aksaray il merkezinde belirlenen okullarda 5-6 yaş grubu sekiz sınıfta bulunan 160 öğrencinin velisi alınmıştır.

Çalışmada ATBÖ (Ana-Baba Tutumları Belirleme Ölçeği) kullanılmıştır. Varyans Analizi sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Uygulanmış olan ana baba tutumları anketinde anne babaların çocuk yetiştirmede demokratik anne baba tutumunu daha çok benimsedikleri ve özellikle ilgisiz anne baba tutumunu benimseme düzeyinin oldukça düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Poyraz (2007), babaların babalık rolünü algılamaları ve babalık rolünü algılayışlarında kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı çalışmada örneklem olarak Çankaya ilçesinden 228 ve Mamak ilçesinden 161 olmak üzere, toplam 389 babayı almıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak babaların demografik bilgilerini elde etmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu; babalık rolü algısını ölçmek amacı ile Babalık Rolü Algı Ölçeği (BRAÖ) ve anne – baba tutumlarını ölçmek amacıyla ise Anne-Baba Tutum Envanteri (ABTE) kullanılmıştır. Babaların babalık rolü algısında; babaların öğrenim durumları, çalışma durumları, gelirleri, ilk baba olma yaşları, sahip olduğu çocuk sayıları, çocukların cinsiyetleri ve aile yapılarına göre anlamlı farkların olduğu; babaların mesleklerine göre ise anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır. Babanın ebeveyninin ekonomik düzeyi ile demokratik aile yapısı ve koruyucu istekçi aile yapısı arasında; babanın ebeveyninin gelir durumu ile ilişkili otoriter aile yapısı, demokratik aile yapısı ve koruyucu istekçi aile yapısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Babanın babasının gelir durumuna göre ise otoriter aile yapısı, demokratik aile yapısı ve koruyucu istekçi aile yapısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Sarı (2007), anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmek amacıyla yaptığı çalışmasında örneklem olarak Ankara iline bağlı merkez ilçelerinde bulunan resmi ve özel anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubu 700 çocuğun annesine ulaşmıştır. PARI ile çocuklarının sosyal uyumlarını belirlemek için de “Sosyal Uyum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocuk sayısı arttıkça aşırı koruyucu tutum ve otoriter tutum puanının arttığı, demokratik tutum puanının düştüğü gözlenmiştir. Annenin ve babanın eğitim düzeyi düştükçe aşırı koruyucu tutum puanının ve otoriter tutum puanının arttığı, demokratik tutum puanının azaldığı saptanmıştır. Yaş arttıkça aşırı koruyucu tutum puanının ve demokratik tutum puanının düştüğü bulgusuna ulaşılmıştır. Aşırı koruyucu

tutum boyutunda en yüksek ortalama annenin ve babanın işçi olduğu ailelerde, en düşük ortalama annenin ve babanın profesyonel meslek sahibi olduğu ailelerdedir.

Şanlı (2007), okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının ve bunları etkileyen etmenleri incelemek amacıyla yaptığı araştırmada 390 çocuğun annesine Kişisel Bilgi Formu ve PARI uygulamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular annelerin yaşı, eğitim ve çalışma durumu, mesleği, eşin eğitim durumu, aylık gelir durumu, ailenin oluştuğu kişiler ve kendi annesinin tutumu değişkenlerine göre tutumlarında anlamlı fark olduğunu ortaya koymuştur. Küçük yaşta, ev hanımı ve eğitim düzeyi düşük olan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının arttığı bulunmuştur. Eşin eğitim düzeyi yüksek annelerin olumsuz tutumlardan uzaklaştığı ve demokratik tutumu benimsediği saptanmıştır. Annenin çocuk yetiştirme konusunda bilgi alması durumunda demokratik tutumun arttığı, diğer tutumların azaldığı belirlenmiştir. Annelerin çocuğun cinsiyeti ve kendi babasının tutumuna göre tutumlarında fark olmadığı bulunmuştur.

Şanlı ve Öztürk (2007), annelerin eğitim durumunun çocuk yetiştirme tutumlarına etkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada İzmir merkezde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir anaokulunda 2005-2006 eğitim ve öğretim yılında eğitim gören 68 öğrencinin annesini örneklem olarak seçmişlerdir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve PARI kullanılmıştır. Sonuç olarak, eğitim düzeyi düşük olan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarını daha fazla benimsedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Annelerin eğitim durumlarına göre demokratik, ev kadınlığı rolünü reddetme ve geçimsizlik tutumlarında farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Uyanık Balat (2007), İlköğretime başlayan çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmeyi amaçladığı araştırmada örneklem olarak ilköğretime başlayan 183 çocuk ve ailesini seçmiştir. Örnekleme oluşturan çocukların anne-baba tutumlarını ölçmek için PARI ve ayrıca demografik bilgiler elde etmek için bilgi formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, okul öncesi eğitimden yararlanmayan çocukların ailelerinin çok daha fazla düzeyde aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumunu benimsedikleri ve okul öncesi eğitimden yararlanma süreleri ile bu tutumlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Çocukların

okul öncesi eğitimden yararlanma düzeyleri ile anne-babaların demokratik tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır; fakat okul öncesi eğitimden yararlanma süresi arttıkça, ailelerin demokratik tutum puanlarında da artış gözlenmiştir. Cinsiyetlere göre anne-baba tutumları arasında farkın anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tezel Şahin ve Özyürek (2008)'in; okul öncesi dönem 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne ve babaların çocuklarına karşı tutumlarının incelendiği bu çalışmada, Karabük İli'nde yaşayan, 381 anne ve 381 baba (n=762 ebeveyn) örneklem olarak alınmıştır. Veri toplamada demografik bilgilerin sorulduğu bir anket ve Öner ve Torun tarafından geliştirilen (1989) Aile Tutum Envanteri kullanılmıştır. Araştırma bulgularında annelerin çocuklarına karşı tutumlarının, babaların tutumlarına göre daha demokratik olduğu bulunmuştur. Anne tutumlarının anne yaşı ve mesleği ile çocuğun cinsiyeti ve doğum sırasından anlamlı ölçüde etkilenmediği; baba tutumlarının ise yaş, öğrenim düzeyi ve ailede yaşayan diğer bireylerin varlığı durumlarından etkilendiği anlaşılmıştır.

Atalay Yalçın (2010), genç yetişkinlerin, çocuk yetiştirme tutumları ile algıladıkları anne baba davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı çalışmanın örneklemini okulöncesi eğitim alan 3, 4, 5 ve 6 yaş grubu 460 çocuğun ebeveynleri oluşturmuştur. Bu çalışmadaki veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu; PARI ve Algılanan Ana-Baba Davranışları Envanteri kullanılarak toplanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre; eğitim düzeyi arttıkça anne babaların kendi çocukluklarında algıladıkları disiplin yöntemlerindeki kısıtlama ya da cezalandırma durumlarının nedenlerinin açıklanması algısının önemli olduğu; daha kontrolcü davrandıkları, kendi aralarında daha fazla geçimsizlik yaşandığı; sıkı disiplin uygulamayı daha fazla tercih ettikleri saptanmıştır. Çalışan anne babaların kontrolcü ve disiplinli olmayı daha önemli olarak algıladıkları gözlenmiştir.

Garip (2010), 5-6 yaş döneminde, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğu olan eşlerin çocuk yetiştirme stilleri ile evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada ilişkiisel tarama modelini kullanmıştır. Çocuk yetiştirme stilleri demokratik (yetkili), otoriter ve çocuk merkezli (aşırı hoşgörölü) stil olmak üzere üç boyutta ele alınmış ve eşlerin evlilik uyumlarıyla

ilişkisi incelenmiştir. Aynı zamanda çocuk yetiştirme stillerinin ve evlilik uyumlarının eşlerin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına da bakılmıştır. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Evlilikte Uyum Ölçeği ve Anne Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği ile toplanmıştır. 5-6 yaş dönemindeki çocukların anne ve babalarından oluşturularak, evli 664 çifte ulaşılmıştır. Annelerin çocuk yetiştirme stillerinin yaş, eğitim durumu, meslek, çalışma durumu, aylık gelir, evlilik süresi, çocuk sayısı, 5-6 yaş dönemindeki çocuk sayısı ve bu dönemdeki çocuğun cinsiyeti değişkenlerine göre farklılaştığı tespit edilirken; çalışılan sektör, evlilik sayısı ve aile türü değişkenlerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Babalarda ise çocuk yetiştirme stilleri yaş, eğitim durumu, meslek, aylık gelir, evlilik süresi, çocuk sayısı, 5-6 yaş dönemindeki çocuk sayısı ve bu dönemdeki çocuğun cinsiyeti değişkenlerine göre farklılaşırken; çalışma durumu, çalışılan sektör, evlilik sayısı ve aile türü değişkenlerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Pekkarakaş (2010)'ın yaptığı çalışmanın amacı; çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden bir grup babanın, çocuk yetiştirme ve eğitimine yönelik geleneksel-otoriter ve modern-demokratik tutumları ile eğitime katılım düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırmada veri toplama araçları olarak babaların demografik özelliklerini elde etmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu; babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmek amacıyla Ebeveyn Modernlik Ölçeği ve babaların eğitime katılım düzeylerini ölçmek amacıyla ise Aile Katılım Ölçeği 240 çocuğun babaları üzerinde uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda eğitim durumu yüksek olan babaların eğitim durumu daha düşük olan babalara göre daha geleneksel çocuk yetiştirme tutumları sergiledikleri görülürken, lisansüstü eğitim düzeyine sahip babaların lise mezunu eğitim düzeyine sahip babalara göre daha modern çocuk yetiştirme tutumlarına sahip oldukları görülmüştür. Yine babaların eğitim durumlarına bağlı olarak eğitime katılım düzeylerine bakıldığında da eğitim durumu yükseldikçe aile temelli katılım düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Serbest meslek sahibi babaların, devlete bağlı çalışan babalara göre geleneksel tutum eğilimlerinin daha yüksek olduğu incelemeler sonucu saptanırken, babaların mesleki durumlarına bağlı olarak özel sektörde çalışan babaların işveren babalara göre okul temelli katılım düzeyleri daha yüksek çıkmıştır.

Araştırma sonucunda babaların sahip oldukları çocukların sayısı arttıkça geleneksel tutum eğilimlerinin azaldığı bulunmuştur. Ayrıca babaların ilk çocuk sahibi oldukları yas arttıkça daha geleneksel tutumlar sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Babaların en uzun süre yasadıkları yere göre tutumları incelendiğinde kasabada yaşayan babaların şehirde yaşayan babalara göre daha geleneksel tutumlar gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca araştırma sonuçlarına çocukları ile daha uzun süre zaman geçiren babaların daha modern tutumlar gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Bolat (2011); yaptığı araştırmada beş-altı yaş grubunda çocuğu olan anne babalara, çocukların gelişim alanları, davranış özellikleri, anne babanın çocuğa yönelik tutum ve davranışları ile anne baba çocuk iletişimi konularında eğitim verilerek uygulanan eğitim programının anne babaların tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini 2008-2009 eğitim öğretim yılında Adana il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden, beş-altı yaş grubundaki çocukların anne babaları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemine çocukları bağımsız anaokuluna devam eden 50 anne, 50 baba dahil edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen anne-babaların 50'si deney grubunu (25 anne, 25 baba), 50'si kontrol grubunu (25 anne, 25 baba) oluşturmuştur. Araştırmada anne baba eğitiminin beş-altı yaş çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarına etkisini belirlemek amacıyla ön test-son test-kalıcılık testi kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Deney grubundaki anne babaların eğitim ihtiyaçları belirlendikten sonra 12 hafta boyunca, haftada bir gün 1-2 saat süreyle anne baba eğitimi verilmiştir. Deney ve kontrol grubundaki anne ve babalara ön test ve son test olarak Öğretmen Olarak Anne Baba Envanteri Türkçeye uyarlanarak uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, deney ve kontrol grubundaki anne-babaların Öğretmen Olarak Anne Baba Envanteri'nin yaratıcılık, hayal kırıklığı, disiplin, oyun, öğretme/öğrenme alt boyutları ve toplam son test puanları açısından anlamlı farklılık elde edilmiştir. Kontrol grubundaki anne ve babaların son test puanları arasında ise disiplin alanı dışında anlamlı farklılık bulunmadığı, disiplin boyutu açısından ise anneler lehine anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır.

Yalçın ve Türnüklü (2011)'nin yaptıkları araştırmanın temel amacı; genç yetişkinlerin, çocuk yetiştirme tutumları ile algıladıkları ana-baba davranışları

arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın örneklemini, 2009-2010 eğitim öğretim yılında eğitim gören, bu ilçelerde yer alan bağımsız anaokullarında okulöncesi eğitim alan 3, 4, 5 ve 6 yaş grubu 211 çocuğun ebeveyni oluşturmaktadır. Araştırmada PARI, Algılanan Ana Baba Davranışları Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda genç yetişkin anne ve babaların algıladıkları ebeveyn davranışları AAD envanterinin çocuk bakımı, amaçlarına ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin, standartların belirliliği, ayrıcalıklardan yoksunlaştırma alt ölçeklerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak koruyuculuk, fiziksel cezalandırma, başarı için baskı ve duygusal cezalandırma alt ölçekleri açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre kadınların çocukluklarında daha fazla koruyucu tutumla karşılaştıkları, daha çok fiziksel ve duygusal ceza durumlarını yaşadıkları, başarı için daha fazla baskıya maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Genç yetişkin anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumları PARI ölçeğinin aşırı kontrolcü annelik, demokratik tutum ve tutarlı disiplin alt ölçeklerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Kontrolcü ve müdahaleci tutumu daha çok kullanan ebeveynlerin; çocukluk dönemlerinde; ihtiyaç duydukları zamanlarda aileleri tarafından daha az destek gördükleri, daha tutarsız bir disiplinle büyüdükları sonucu elde edilmiştir. Çocuk yetiştirirken daha az sıkı disiplin uygulayan ebeveynlerin; çocukluk dönemlerinde; başarı için anne ve babaları tarafından daha fazla baskı gördükleri sonucu elde edilmiştir.

Altınay (2012), çalışan ve çalışmayan annelerin çocuk yetiştirme tutumları ve başa çıkma tutumları arasındaki farklılıkları incelemeyi amaçladığı çalışmada örneklemini 297 çalışmayan ve 790 çalışan annelere ulaşmıştır. Annelerin çocuk yetiştirme becerilerine ilişkin veriler annelerin doldurduğu PARI ile baş etme becerileri Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Çalışmayan annelerin, çalışan annelerden daha fazla aşırı annelik tutumu sergiledikleri görülmüştür. Çalışan anneler ile çalışmayan anneler arasında problem odaklı başa çıkma tutumları açısından bir farklılığın olmadığı ortaya koyulmuştur. Çalışan annelerin, çalışmayanlara göre, daha fazla aktif baş etme ve plan yapma tutumu sergiledikleri, çalışan annelere göre, çalışmayan annelerin geri durma tutumunun daha fazla olduğu gözlenmiştir. Çalışmayan annelerin, çalışanlara göre,

daha fazla duygu odaklı başa çıkma tutumunu kullandığı görülmüştür. Çalışmayan annelerin, çalışan annelere göre, daha fazla disfonksiyonel baş etme tutumu olduğu saptanmıştır.

Şanlı ve Öztürk (2012), okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelendiği araştırmada anaokulunda eğitim gören toplam 390 öğrencinin annesine Kişisel Bilgi Formu ve PARI uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, annelerin yaş, eğitim ve çalışma durumu, aylık gelir durumu, ailenin oluştuğu kişiler değişkenlerine göre tutumlarında anlamlı fark olduğu gözlenmiştir. Küçük yaşta olan, eğitim düzeyi düşük olan ve çalışmayan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının arttığı belirlenmiştir. Annenin çocuk yetiştirme konusunda bilgi alması ve kendini yeterli hissetmesi durumunda demokratik tutumun arttığı, diğer tutumların azaldığı saptanmıştır. Annelerin çocuğun cinsiyetine göre tutumlarında fark olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Arabacı ve Ömeroğlu (2013), 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve anne-babanın yaşı gibi değişkenler açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediği araştırmıştır. Araştırmada, anne-babalar ve çocukları hakkında bilgi toplamak amacıyla Genel Bilgi Formu, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek amacıyla Sosyo-Ekonomik Düzeyi Belirleyici Ölçek (Alpan, 2006) ve 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerini değerlendirmek amacıyla Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) (Arabacı, 2011) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinde, ailenin sosyo-ekonomik düzeyine, doğum sırasına ve anne babanın yaşına göre anlamlı düzeyde farklılık olduğu anlaşılmıştır. Çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) bütün alt boyut puanlarında, düşük sosyo-ekonomik düzey grubunda bulunan anne-babalar aleyhine bir azalmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Doğum sırasına göre çocukları üç, dört ya da beşinci sırada olan anneler aleyhine puanlarda bir azalma olduğu görülmüştür. Çok sayıda çocuğa sahip olan anne-babaların çocukları ile iletişimleri, az sayıda çocuğa sahip olan ailelere göre daha zayıftır ve iletişim daha çok büyük çocuklarla

kurulduğu ve genç yaştaki anneler ve babalar aleyhine puanlarda bir azalma olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bazarbashi (2014), 2-6 yaşlarda çocukları olan annelerin duygusal zeka düzeyleri ve bazı demografik özellikleri ile ebeveyn tutum puanları arasında bir ilişkinin olup olmadığını incelediği araştırmayı 2-6 yaşlarda çocukları olan 402 anne ile gerçekleştirmiştir. Annelerin kişisel ve ailesel özelliklere ilişkin veriler Kişisel Bilgi Formu, Duygusal Zeka Ölçeği (Göçet, 2004) ve Ebeveyn Tutum Ölçeği (Karabulut Demir, 2007)'den elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; annelerin duygusal zeka alt ölçek puanlarından duyguların ifadesi ile demokratik, otoriter, izin verici, koruyucu tutum ebeveyn tutum alt ölçeklerinden etkileşimi açısından sadece demokrat tutumda anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür, annelerin eğitim seviyesi düştükçe otoriter izin verici ve koruyucu tutumun, annelerin yaşları arttıkça koruyucu tutumun arttığı, annelerin yaşları arttıkça otoriter tutum, izin verici tutumun arttığı, annelerin yaşları düştükçe demokrat tutumun arttığı, annelerin kendi anne tutumları demokrat tutum da bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır. annelerin ilgisiz tutum tercihi arttıkça annelerin otoriter, izin verici tutumları azaldığı, annelerin demokrat, otoriter, koruyucu, izin verici tutum puanları kendi baba tutumları ile farklılaşmadığı saptanmıştır.

Eroğlu (2014), Mersin il merkezinde 0-6 yaş arası çocuğu olan anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesi ve ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeylerinin ve benlik saygılarının çocuk yetiştirme tutumları üzerine etkisini incelemek amacıyla Mersin il merkezinde yaşayan 0-6 yaş aralığında çocuğa sahip olan 111 gönüllü anne ve babaya Anket Formu, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği uygulamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre ailelerin gelir düzeyi düştükçe çocuklarına karşı koruyuculuklarının arttığı görülmüştür. Ailelerin gelir seviyesi arttıkça çocuklarına karşı daha demokratik ve eşitlikçi davrandıkları görülmüştür. Katılımcıların eğitim durumu değerleriyle demokratik ve eşitlik alt boyutu puanları açısından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça çocuklarına karşı daha demokratik ve daha eşit davrandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Eğitim seviyesi düşük olan anne ve babalar daha baskıcı bir tutum sergilemektedir.

2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Ritchie (1982), çalışmasında annelerin çocuk bakımları ve tutumları arasındaki farkın anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Yarı zamanlı çalışan annelerin çocuk bakımından daha fazla zevk aldığını, çocuğuyla ilişkisinin daha iyi olduğunu ve çocuğunun daha mutlu olduğunu, yarı zamanlı çalışan annelerin, çocuğunun bakımıyla ilgili daha az endişeli, öz saygısı daha yüksek ve daha gayretli oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Sing ve De Man (1991) çocuklarının yaşı 5-7 olan 640 anneden oluşan bir örnekleme, veri toplama aracı olarak PARI kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Hintli annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına çocuğun cinsiyetinin etkisi araştırılmıştır. Cinsiyetin anne tutumlarını etkileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Lawton (1992), anne baba çocuk ilişkisinin kalitesini çeşitli değişkenler açısından incelediği araştırmada bu ilişkilerde birçok etkenlerin rol oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Aile içinde iyi bir ilişki olmasına rağmen çocuklukta ailelerin parçalanmasının bağları zayıflattığını ve bu ayrılıkların ilişkilerin kalitesini bozduğunu, ayrıca çocuk sayısının çok olmasının ailedeki kaynakları kullanmada rekabete yol açtığını ve aile bağlarını zayıflattığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı araştırmada aile içindeki sevginin ve ilişkilerin bölünmesinin çocuklar için olumsuzluk kaynağı olduğunu ve bu olumsuzluktan en çok büyük çocukların etkilendiği saptanmıştır. Annelerin çocuklarıyla babalardan daha iyi ilişkiler içinde oldukları, aile çocuk ilişkilerinin kalitesinin anne babanın kendi çocukluk yaşantılarıyla ilgili olduğu görülmüştür.

Von Der Lippe (1999) Mısırlı annelerin, eğitim ve mesleki durumlarının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisini incelemiştir. Örneklem 30 anneden oluşmuştur. Araştırmanın sonucunda eğitilmiş ve çalışan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarında geleneksel değerleri daha az benimsedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Eğitim düzeyi yüksek annelerin, düşük annelere göre daha demokratik tutumda oldukları saptanmıştır.

Degget ve arkadaşları (2000), annelerin tutumlarının incelendiği araştırmada, çocuklar için sert anne-babalık, yaşam hakkında olumsuz tutumlar ve gerçek dışı gelişimsel beklentilere sahip annelerin, kendi çocuğu hakkında olumsuz tutumlara sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu tutumları düşük nitelikli ev ortamı koşulları ile ilişkilendirmişlerdir.

Winsler, Madigan ve Aquilino (2005), tarafından yapılan çalışmanın sonucunda babaların anneleri daha demokratik ve izin verici, daha az otoriter olarak bulunduğu belirlenmiştir. Annelerin ise kendilerini babalardan daha demokratik algıladıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, evreni, örnekleme ve veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

Araştırma Modeli

Tarama modelinde olan bu çalışmada, araştırmanın bağımsız değişkenlerinin sonuç üzerindeki etkisini test etmek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin; çocuklarının cinsiyetlerinin, sahip oldukları çocuk sayılarının, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin, yaşlarının, eğitim düzeylerinin ve mesleklerinin ana-baba tutumlarını etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla veriler toplanmıştır.

Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri; okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan anne babaların çocuklarının cinsiyeti, sahip oldukları çocuk sayıları, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süresi, yaşları, eğitim düzeyleri ve meslekleridir. Bağımlı değişkeni ise; çalışma grubuna dahil edilen anne babaların tutumlarıdır. Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini ortaya koyacak bir model içinde ele alınmıştır.

Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi, amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Olayları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2012, s:77).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, araştırma sonuçlarının genellemek istediği elemanlar bütünü olup genel ve çalışma evreni olmak üzere iki türdür. Genel evren tanımlaması kolay; fakat ulaşılması güç hatta çoğu zaman olanaksız bir bütündür. Çalışma evreni ulaşılabilen evrendir. (Karasar, 2012, ss.109-110). Bu nedenle bu araştırmada çalışma evreni kullanılmıştır.

Bu araştırmanın, çalışma evrenini; 2014-2015 öğretim yılında İzmir İli Buca, Çiğli ve Karşıyaka İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, ilkokul bünyesindeki anasınıflarına, bağımsız anaokullarına, belediye ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan anne babalar oluşturmaktadır.

Araştırmanın evrenini oluşturabilmek için önce İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Buca, Çiğli ve Karşıyaka ilçelerinde bulunan resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumları belirlenmiştir. Bunun için İl Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi Web Sayfasından İzmir iline bağlı Buca, Çiğli ve Karşıyaka ilçelerinde bulunan okul listesine ulaşılmıştır. İzmir İli Buca İlçesi 38, Çiğli İlçesi 47 ve Karşıyaka İlçesi'nde 33; toplam 118 resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumu olduğu tespit edilmiştir (<http://izmir.meb.gov.tr/>). Çalışma evreni olarak tesadüfi küme örnekleme ile Buca ilçesinden 11, Çiğli ilçesinden 16, Karşıyaka ilçesinden 8 okul olmak üzere toplam 35 okul örneklem olarak seçilmiştir. Okullardan da tesadüfi eleman örnekleme ile her okuldan 30 anne ve baba, toplam 1050 anne ve babanın örnekleme dahil edilmesi hedeflenmiştir. Ancak örnekleme dahil edilen anne babaların tamamına, çocukların okula devamsızlığından dolayı ulaşılamamış ayrıca bazı anne babaların form ve ölçekleri geri göndermemesi ve bazı form ve ölçeklerin eksik bırakılmış ya da birden çok maddesi işaretlenmiş olduğundan elenmiştir. Aynı zamanda babaların katılımı düşük olmuştur. Sonuçta 420 anne ve 187 baba olmak üzere toplamda 607 anne ve baba çalışma grubuna dahil olmuştur.

Tablo 2'de çalışma grubunu oluşturan İzmir İli Buca, Çiğli ve Karşıyaka İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 yaş çocuğu olan anne babaların dağılımları verilmiştir.

Örneklem; belli bir evrenden belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir (Karasar, 2012, s:110).

Tablo 2
Çalışma Grubunu Oluşturan İzmir İli Buca, Çiğli ve Karşıyaka İlçe Milli
Eğitim Müdürlüklerine Bağlı Okul Öncesi Eğitim Kurumları
ve Anne Baba Dağılımları

İlçe	Okul Sayısı	Anne Sayısı	Baba Sayısı
Buca	11	162	53
Çiğli	16	151	60
Karşıyaka	8	107	74
Toplam	35	420	187

Tablo 2’de Buca ilçesinden 162 anne, 53 baba toplam 215 anne baba, Çiğli ilçesinden 151 anne, 60 baba toplam 211 anne baba, Karşıyaka ilçesinden 107 anne, 74 baba toplam 181 anne baba örnekleme dahil olmuştur. Tablo 2’de de görüldüğü gibi 420 anne ve 187 baba toplam 607 anne baba örnekleme olarak alınmıştır.

Çalışma grubuna alınan okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan anne babaların; çocuklarının cinsiyet, sahip oldukları çocuk sayısı, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süresi, yaş, eğitim düzeyi ve meslek durumlarına göre dağılımları Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 3
Çalışma Grubunun Sahip Oldukları Çocuklarının
Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Ebeveyn	Çocuğun Cinsiyeti	n	%
Anne	Kız	203	48.3
	Erkek	217	51.7
	Toplam	420	100.0
Baba	Kız	89	47.6
	Erkek	98	52.4
	Toplam	187	100.0

Tablo 3’de çalışma grubuna alınan annelerin çocuklarının cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında % 48.3’ünün kız çocuğuna, % 51.7’ sinin erkek çocuğuna sahip oldukları; babaların çocuklarının cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında

% 47.6'sının kız çocuğuna, % 52.4' ünün erkek çocuğuna sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4
Çalışma Grubunun Sahip Oldukları Çocuk Sayılarına
Göre Dağılımları

	Çocuk Sayısı	n	%
Anne	1 çocuk	181	43.1
	2 çocuk	196	46.7
	3 çocuk ve üzeri	43	10.2
	Toplam	420	100.0
Baba	1 çocuk	70	37.4
	2 çocuk	98	52.4
	3 çocuk ve üzeri	19	10.2
	Toplam	187	100.0

Tablo 4'de çalışma grubuna alınan annelerin çocuk sayılarına göre dağılımlarına bakıldığında % 43.1'inin 1 çocuğa, % 46.7' sinin 2 çocuğa, % 10.2' sinin 3 ve üzeri çocuğa sahip oldukları; babaların çocuk sayılarına göre dağılımlarına bakıldığında % 37.4'ünün 1 çocuğa, % 52.4' ünün 2 çocuğa, % 10.2' sinin 3 ve üzeri çocuğa sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 5
Çalışma Grubunun Çocuklarının Okul Öncesi Eğitime
Devam Etme Sürelerine Göre Dağılımları

	Okul öncesi eğitime devam süresi	n	%
Anne	1 yıl	231	55.0
	2 yıl ve üzeri	189	45
	Toplam	420	100.0
Baba	1 yıl	102	54.6
	2 yıl ve üzeri	85	45.4
	Toplam	187	100.0

Tablo 5'de çalışma grubuna alınan annelerin çocuklarının okul öncesi eğitime devam sürelerinin dağılımlarına bakıldığında % 55.0'inin 1 yıl, % 45' inin 2 yıl ve üzeri olduğu; babaların çocuklarının okul öncesi eğitime devam sürelerinin

dağılımlarına bakıldığında % 54.6 sının 1 yıl, % 45.4' ünün 2 yıl ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 6
Çalışma Grubunun Yaşlarına Göre Dağılımları

Cinsiyet	Yaş	n	%
Anne	29 yaş ve altı	99	23.6
	30 yaş – 34 yaş	171	40.7
	35 yaş ve üzeri	150	35.7
	Toplam	420	100.0
Baba	29 yaş ve altı	79	42.2
	30 yaş – 34 yaş	73	39.0
	35 yaş ve üzeri	35	18.7
	Toplam	187	100.0

Tablo 6'da çalışma grubuna alınan annelerin yaşlarına göre dağılımlarına bakıldığında % 23.6' sının 29 yaş ve altı, % 40.7' sinin 30-34 yaş arası ve % 35.7'sinin 35 yaş ve üzeri olduğu; babaların yaşlarına göre dağılımlarına bakıldığında % 42.2' sinin 29 yaş ve altı, % 39.0' unun 30-34 yaş arası, % 18.7' sinin 35 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 7
Çalışma Grubunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

	Eğitim Durumu	n	%
Anne	İlkokul	56	13.3
	Ortaokul	52	12.4
	Lise	162	38.6
	Önlisans	50	11.9
	Lisans ve üzeri	100	23.8
Baba	İlkokul	29	15.5
	Ortaokul	27	14.4
	Lise	54	28.9
	Önlisans	19	10.2
	Lisans ve üzeri	58	31.1

Tablo 7'de çalışma grubuna alınan annelerin eğitim düzeyine göre dağılımlarına bakıldığında % 13.3' ünün ilkokul, % 12.4' ünün ortaokul, % 38.6' sının lise, % 11.9' unun önlisans, % 23.8' inin lisans ve üzeri mezunu olduğu;

babaların eğitim düzeyine göre dağılımlarına bakıldığında % 15.5' inin ilkokul, % 14.4' ünün ortaokul, % 28.9' unun lise, % 10.2' sinin önlisans, % 31.1' inin lisans ve üzeri mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 8
Çalışma Grubunun Meslek Durumlarına Göre Dağılımları

	Meslek	N	%
Anne	Memur	62	30.4
	İşçi	86	42.2
	Serbest	56	27.4
	Toplam	204	100.0
Baba	Memur	44	24.6
	İşçi	80	44.7
	Serbest	55	30.7
	Toplam	179	100.0

Tablo 11'de çalışma grubuna alınan annelerin meslek durumlarının dağılımlarına bakıldığında % 30.4' ünün memur, % 42.2' sinin işçi ve % 27.4' ünün işçi olduğu; babaların meslek durumlarının dağılımlarına bakıldığında % 24.6' sının memur, % 44.7' sinin işçi ve % 30.7' sinin serbest mesleğe sahip olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada 2 veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlardan birincisi, araştırmanın bağımsız değişkenleri ile ilgili olan “Kişisel Bilgi Formu”dur. İkincisi ise araştırmanın bağımlı değişkeni ile ilgili bilgi toplamaya yarayan “Ebeveyn Tutum Ölçeği”dir.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın örneklemini oluşturan anne babaların çocuklarının cinsiyeti, sahip oldukları çocuk sayıları, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süresi, yaşları, eğitim düzeyleri ve meslekleri değişkenlerine ait bilgilerin elde edilmesi için 10 sorudan oluşan kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan bu form anne babanın cinsiyeti, sahip oldukları çocuk sayıları,

çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süresi, yaşları, eğitim düzeyleri ve meslekleri sorularını içermektedir.

Ebeveyn Tutum Ölçeği

ETÖ, Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından ebeveynlerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarına olan davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlere uygulanabilen ölçek, 4 alt boyuttan ve 46 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlar şunlardır (Karabulut Demir ve Şendil, 2008, s:16):

Demokratik Boyut (17 madde): Çocuğun ayrı bir kişi olduğunu kabul etmeyi, bağımsız bir kişilik geliştirmesini ve fikirlerini açıkça ifade etmesini teşvik etmeyi içerir. (Madde numaraları: 2,5,6,7,10,13,14,15,18,20,23,25,29,36,37,38,42)

Otoriter (11 madde): Çocuğun ayrı bir birey olduğu kabulü yoktur, tersine ebeveynin çocuğun sahibi olduğu anlayışı hakimdir. Tek yönü iletişim, baskı, kurallara koşulsuz itaat, sözel ve fiziksel ceza gibi konuları içerir. (Madde numaraları: 3,9,11,19,26,27,32,35,39,40,45)

Aşırı Koruyucu (9 madde): Çocuğun kendi başına yetemeyeceği, bu nedenle sürekli korunması gerektiği inancı hakimdir. Uygun olmayan müdahaleleri, aşırı kontrolü, çocuğa sorumluluk vermektен kaçınmayı içerir. (Madde numaraları: 4,8,12,16,21,22,28,41,46)

İzin Verici (9 madde): Çocuğun her yaptığını hoş karşılama, çok fazla özgürlük tanıma ve çocuğu şımartma gibi konuları içerir. (Madde numaraları: 1,17,24,30,31,33,34,43,44)

Hazırlanan ölçek Likert Tarzı'ndadır. Oluşturulan maddeler davranış biçimleri şeklindedir ve her bir davranış biçiminin karşısında cevaplayıcıların seçecekleri, sıklık oranlarına göre farklılaşan 5 seçenek bulunmaktadır. Her madde için bu seçeneklerden biri işaretlenmektedir "Her zaman böyledir" 5 puan; "Çoğunlukla böyledir" 4 puan; "Bazen böyledir" 3 puan; "Nadiren böyledir" 2 puan ve "Hiçbir zaman böyle değildir" 1 puan almaktadır. Böylece yanıtlayan anne-babaların, bahis edilen davranışı ne sıklıkta yaptıklarını ifade etmeleri sağlanmıştır. Her boyuttan alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanarak her boyut için bir puan elde edilmektedir. Bir

boyuttan yüksek puan almak o boyutun temsil ettiği davranış şeklini benimsemek anlamına gelmektedir.

“Ebeveyn Tutum Ölçeği”nin Geçerlik Analizi

Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin psikometrik özellikleri incelendiğinde, yapılan faktör analizinde dört faktörlü bir yapıya ulaşılmıştır. Yapılan geçerlik analizleri sonucunda demokratik, otoriter, “aşırı koruyucu ve izin verici olmak üzere dört alt boyut ve 46 maddeden oluşan ölçeğin geçerli olduğu ortaya konmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının ölçekten elde edilen toplam puanla gösterdiği anlamlı ve yüksek düzeydeki ilişkiler bu boyutların genel bir yapıyı ölçmeye hizmet ettiği dolayısıyla ölçeğin geçerliğini desteklediği söylenebilir.

Geliştirilen bu ölçeğin faktörlerinin, yine ebeveyn çocuk yetiştirme tutumlarını ölçen Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Ölçeği' nin aynı tutumu ölçen alt boyutlarıyla gösterdiği yüksek düzeydeki anlamlı korelasyon değerleri, ölçeğin geçerliğini gösteren başka bir bulgudur.

“Ebeveyn Tutum Ölçeği”nin Güvenirlik Analizi

Ebeveyn Tutum Ölçeği boyutlarının güvenirliklerini tespit etmek üzere iç tutarlık katsayıları incelenmiş, her bir boyutun Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Analizler, araştırmaya katılan 420 anne ve baba yanıtları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Boyutların Cronbach alfa güvenirlik katsayıları demokratik boyut için .83, otoriter boyut için .76, aşırı koruyucu boyut için .75 ve İzin verici boyutu için .74'tur.

Ölçeğin alt boyutlarının güvenirliğine yönelik İç tutarlılık yöntemiyle yapılan analizlerde, .74 - .83 arasında elde edilen güvenirlik katsayılarının yüksek oluşu ise ölçeğin güvenirliği için önemli kanıtlar olarak ele alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri, okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan anne babalara uygulanan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ebeveyn Tutum Ölçeği” ile toplanmıştır. Verileri toplamada kullanılan bilgi formu ve ölçek uygulamasından önce yapılan işlemler aşağıda belirtilmiştir.

1. Araştırmanın genel evrenini belirledikten sonra çalışma evreni için İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden Buca, Çiğli ve Karşıyaka ilçelerinde bulunan ilkokulların bünyesinde bulunan anasınıfları, bağımsız anaokulları, belediye ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının listesi alınmıştır. Çalışma evreninden tesadüfi küme örnekleme ile çalışma kapsamına alınacak okullar belirlenmiştir.

2. Çalışma grubuna alınan okul öncesi eğitim kurumları tespit edildikten sonra araştırmanın içeriğini özetlen bir rapor hazırlanarak Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünden resmi izin belgesi alınmıştır. Alınan bu belge İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü kanalıyla Milli Eğitim Bakanlığına iletilmiş ve çalışma kapsamına giren okullar için izin alınmıştır.

3. Çalışma grubuna alınan okul öncesi eğitim kurumları için izin alındıktan sonra kurum müdürlerine İl Milli Eğitim’in izin yazıları gösterilerek araştırmanın amacı ve ölçekler hakkında kısa bilgi verildikten sonra Kişisel Bilgi Formu ve “Ebeveyn Tutum Ölçeği”ni uygulayabilmek için öğretmenlerle görüşmeye geçilmiştir. 11 okulda öğretmen işbirliği ile düzenlenen aile toplantılarında anne babaların bilgilendirilmesi sonucu form ve ölçek toplanmıştır. Diğer 24 okulda ise yalnızca öğretmenlere gerekli açıklamalar yapılarak anne babalara form ve ölçekleri gönderip doldurulmaları sağlanmıştır.

4. Milli Eğitim Bakanlığında izin alınan okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan anne babaların tamamına çocukların okula devamsızlığından dolayı ulaşılamamış ayrıca 1050 anne babaya form ve ölçek gönderilmesine rağmen bazı anne babaların form ve ölçekleri geri göndermemesi ve bazı form ve ölçeklerin eksik bırakılmış ya da birden çok maddesi işaretlenmiş olduğundan elenmiştir. Aynı zamanda babaların katılımı düşük olmuştur. Sonuçta 420 anne ve 187 baba olmak üzere toplamda 607 anne ve baba çalışma grubuna dahil olmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın ilk aşamasında, Kişisel Bilgi Formu ve Ebeveyn Tutum Ölçeği ile elde edilen veriler, değerlendirilmeden önce, ölçekte cevapsız bırakılan ya da birden çok işaretlenen maddelerin bulunup bulunmadığı tespit edilerek, eksik ve birden fazla işaretlenenler değerlendirilmeye alınmamıştır.

İkinci aşamada, Kişisel Bilgi Formundaki okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan anne babaların çocuklarının cinsiyetleri, sahip oldukları çocuk sayıları, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süreleri, yaşları, eğitim düzeyleri, medeni durumları, çalışıp çalışmama durumları, çalışma süreleri ve meslekleri gruplandırılıp numaralandırılmış ve bilgisayara aktararak değerlendirilmiştir.

Üçüncü aşamada ise, Ebeveyn Tutum Ölçeği toplam puanları alınarak bilgisayara girilmiştir. İstatistiksel analizler SPSS paket programı ile değerlendirilmiştir.

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni; çalışma grubuna dahil edilen anne babaların tutumlarıdır. Bağımsız değişkenleri ise; anne babaların çocuklarının cinsiyetleri, sahip oldukları çocuk sayıları, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süreleri, yaşları, eğitim düzeyleri ve meslekleridir. Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini ortaya koyacak bir model içinde ele alınmıştır.

Çalışma grubuna dahil edilen anne babaların çocuklarının cinsiyet, çocuğun okul öncesi kuruma devam etme süresi ve anne babanın tutumu arasındaki fark değişkenlerinin karşılaştırılmasında t testi; sahip olunan çocuk sayısı, anne babanın yaşı, eğitim düzeyi, mesleği değişkenlerinin karşılaştırılmasında ise tek faktörlü varyans analizi testi (ANOVA) ve aradaki farkın hangisinden kaynaklandığını belirlemek için ise Scheffe testi kullanılmıştır.

Verilerin analizinde manidarlık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM IV BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda toplanan verilerin, istatistiksel çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin ana-baba tutumlarının çocuklarının cinsiyetleri, sahip oldukları çocuk sayıları, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süreleri, yaşları, eğitim düzeyleri ve meslek değişkenlerinden etkilenip etkilenmediği test edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçlarına uygun olarak aşağıda verilmiştir.

1.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların annelerinin çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

1.1. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamli düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Annelerin sahip olduğu çocuğun cinsiyetinin, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamli düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı t testi ile test edilmiştir. t testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9
Annelerin Sahip Olduğu Çocukların Cinsiyetlerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s, ve t-testi Değerleri

ETÖ Boyutları	Çocuğun Cinsiyeti	n	$\bar{x}$	S	Sd	T	P
Demokratik Tutum	Kız	203	26.17	7.13	418	-.037	.971
	Erkek	217	26.20	7.01			
Otoriter Tutum	Kız	203	44.94	5.68	418	.913	.362
	Erkek	217	44.42	5.90			
Aşırı Koruyucu Tutum	Kız	203	19.48	6.42	418	-.889	.375
	Erkek	217	20.00	5.59			
İzin verici Tutum	Kız	203	33.99	4.94	418	.150	.880
	Erkek	217	33.91	4.99			

Tablo 9’da görüldüğü üzere kız çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği demokratik tutum alt boyutu puan ortalamaları 26.17 ve standart sapması 7.13 erkek çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği demokratik tutum alt boyutu puan ortalamaları 26.20 ve standart sapması 7.01’dir. Kız ve erkek çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği demokratik tutum alt boyutu puan ortalamaları istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır, $t(418)=-.037$, $p>.05$. Kız çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği otoriter tutum alt boyutu puan ortalamaları 44.94 ve standart sapması 5.68 erkek çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği otoriter tutum alt boyutu puan ortalamaları 44.42 ve standart sapması 5.90’dır. Kız ve erkek çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği otoriter tutum alt boyutu puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır, $t(418)=.913$, $p>.05$. Kız çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği aşırı koruyucu tutum alt boyutu puan ortalamaları 19.48 ve standart sapması 6.42 erkek çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği aşırı koruyucu tutum alt boyutu puan ortalamaları 20.00 ve standart sapması 5.59’dur. Kız ve erkek çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği aşırı koruyucu tutum alt boyutu puan ortalamalarında istatistiksel olarak fark olmadığı anlaşılmaktadır, $t(418)=-.889$, $p>.05$. Kız çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği izin verici tutum alt boyutu puan ortalamaları 33.99 ve standart sapması 4.94 erkek çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği izin verici tutum alt boyutu puan ortalamaları 33.91 ve standart sapması 4.99’dur. Kız ve erkek çocuğa sahip annelerin ebeveyn tutum ölçeği izin verici tutum alt boyutu puan ortalamalarında istatistiksel olarak farkın olmadığı gözlenmektedir, $t(418)=.150$, $p>.05$. Annelerin sahip oldukları çocukların cinsiyetlerinin, ebeveyn tutumlarını etkilemediği söylenebilir.

1.2. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Annelerin sahip olduğu çocuk sayılarının, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10
Annelerin Sahip Olduğu Çocuk Sayılarına Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”

Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri							
ETÖ Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Demokratik Tutum	Gruplar	993.743	2	496.872	10.400	.000	1-3, 2-3
	arası	19923.019	417	47.777			
	Gruplar içi Toplam	20916.762	419				
Otoriter Tutum	Gruplar	437.251	2	218.626	6.687	.001	1-3, 2-3
	arası	13633.061	417	32.693			
	Gruplar içi Toplam	14070.312	419				
Aşırı Koruyucu Tutum	Gruplar	135.577	2	67.788	1.887	.153	Anlamlı fark yok
	arası	14981.652	417	35.927			
	Gruplar içi Toplam	15117.229	419				
İzin verici Tutum	Gruplar	162.745	2	81.372	3.333	.037	1-2, 2-3
	arası	10180.303	417	24.413			
	Gruplar içi Toplam	10343.048	419				

Tablo 10 incelendiğinde, annelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Demokratik Tutum [F(2, 417)=10.400, p<.05], Otoriter Tutum [F(2, 417)=6.687, p<.05] ve İzin verici tutum [F(2,417)=3.333, p<.05] alt boyutlarında istatistiksel olarak farklılaşma söz konusudur. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre Demokratik Tutum alt boyutunda bir çocuğa sahip olanların (X=25.09) ve iki çocuğa sahip olanların (X=26.26), üç çocuğa sahip olan annelere göre (X=30.46) daha düşük demokratik tutum puan ortalamasına sahip oldukları söylenebilir. Otoriter Tutum alt boyutunda bir çocuğa sahip olanların (X=45.28) ve iki çocuğa sahip olanların (X=44.75), üç çocuğa sahip olan annelere göre (X=41.00) daha yüksek otoriter tutum puan ortalamasına sahip oldukları söylenebilir. İzin verici tutum alt boyutunda ise bir çocuğa sahip olanların (X=33.49) ve üç çocuğa sahip olanların (X=32.95), iki çocuğa sahip olanlardan (X=34.59) daha düşük izin verici tutum puan ortalamaları sahip oldukları söylenebilir.

1.3. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi eğitime devam etme süreleri değişkeninin, annelerin “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Sürelerine Göre, Annelerin “Ebeveyn Tutum Ölçeği” T-Testi sonuçları

ETÖ Boyutları	Devam Süresi	N	$\bar{X}$	S	sd	T	p
Demokratik Tutum	1 yıl	213	26.66	6.98	418	1.529	.127
	2 yıl ve üzeri	189	25.60	7.13			
Otoriter Tutum	1 yıl	213	44.60	5.72	418	.282	.778
	2 yıl ve üzeri	189	44.76	5.88			
Aşırı Koruyucu Tutum	1 yıl	213	19.10	5.65	418	2.479	.014*
	2 yıl ve üzeri	189	10.55	6.32			
İzin verici Tutum	1 yıl	213	33.86	5.17	418	.394	.693
	2 yıl ve üzeri	189	34.05	4.70			

Tablo 11’de görüldüğü üzere annelerin sahip oldukları çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Aşırı Koruyucu Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma vardır [$t_{(418)}=2.479, p<.05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre Bir yıldır okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin aşırı koruyucu tutum puan ortalamaları ($X=19.10$), iki yıl ve üstünde okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin aşırı koruyucu tutum puan ortalamalarından ($X=10.55$) daha yüksektir.

1.4. Annelerin çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Annelerin yaşlarının, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Annelerin Yaşlarına Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri

ETÖ Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Demokratik Tutum	Gruplar arası	4.190	2	2.095	.042	.956	Anlamlı fark yok
	Gruplar içi	20912.572	417	50.150			
	Toplam	20916.762	419				
Otoriter Tutum	Gruplar arası	11.366	2	5.583	.169	.845	Anlamlı fark yok
	Gruplar içi	14058.946	417	33.714			
	Toplam	14070.312	419				
Aşırı Koruyucu Tutum	Gruplar arası	292.579	2	146.290	4.115	.017	29 yaş ve altı ile 35 yaş ve üzeri
	Gruplar içi	14824.649	417	35.551			
	Toplam	15117.229	419				
İzin verici Tutum	Gruplar arası	80.662	2	40.331	1.639	.195	Anlamlı fark yok
	Gruplar içi	10262.386	417	24.610			
	Toplam	10343.048	419				

Tablo 12 incelendiğinde, annelerin yaşlarına göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Aşırı Koruyucu Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma vardır [F(2, 417)=4.115, p<.05]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre Aşırı koruyucu tutum boyutunda 29 yaş ve altı (X=18.55) ile 35 yaş ve üzeri (X=20.54) arasındaki anneler açısından istatistiksel olarak farklılaşma söz konusudur. 35 yaş ve üzeri yaş arasında bulunan annelerin 29 yaş ve altı yaş aralığında bulunan annelere göre daha çok aşırı koruyucu tutum sergiledikleri söylenebilir.

1.5. Annelerin çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Annelerin eğitim düzeylerinin, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 13’da verilmiştir.

Tablo 13
Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”
Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri

ETÖ Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Demokratik Tutum	Gruplar	397.579	4	99.395	2.010	.092	Anlamlı fark yok
	arası	20519.183	415	49.444			
	Gruplar içi Toplam	20916.762	419				
Otoriter Tutum	Gruplar	268.005	4	67.001	2.015	.092	Anlamlı fark yok
	arası	13802.307	415	33.259			
	Gruplar içi Toplam	14070.312	419				
Aşırı Koruyucu Tutum	Gruplar	966.312	4	241.578	7.085	.000	1-3, 1-4, 1-5, 2-5*
	arası	14150.916	415	34.099			
	Gruplar içi Toplam	15117.229	419				
İzin verici Tutum	Gruplar	247.907	4	61.977	2.548	.039	1-5*
	arası	10095.140	415	24.326			
	Gruplar içi Toplam	10343.048	419				

Tablo 13’ün verileri incelendiğinde, annelerin eğitim düzeyine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda [$F(4,415)=7.085$, $p<.05$] ve izin verici tutum boyutunda [$F(4,415)=2.548$, $p<.05$] istatistiksel olarak farklılaşma görülmektedir. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre Aşırı Koruyucu Tutum alt boyutunda ilkokul mezunu annelerin ($X=17.03$), lise ($X=20.08$), önlisans ($X=21.10$) ve lisans ve üzeri ($X=21.64$) mezunu annelere göre daha düşük aşırı koruyucu tutum puanına sahip olduğu ve ilkokul mezunu annelerin lise, önlisans ve lisans ve üzeri mezunu annelere göre daha az aşırı koruyucu tutum sergiledikleri söylenebilir.

Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum alt boyutunda ise, ilkokul mezunu annelerin ($X=35.21$), lisans ve üzeri öğretim yapmış annelere ($X=30.27$) göre daha yüksek puana sahip oldukları ve ilkokul mezunu annelerin lisans ve üzeri öğretim yapmış annelere göre daha çok izin verici tutum sergiledikleri söylenebilir.

1.6. Annelerin çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Annelerin mesleklerinin (Memur/İşçi/Serbest), “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14
Annelerin Mesleklerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”

Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri

ETÖ Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Demokratik Tutum	Gruplar arası	24.227	2	12.114	.240	.787	Anlamlı
	Gruplar içi	10151.361	201	50.504			fark yok
	Toplam	10175.588	203				
Otoriter Tutum	Gruplar arası	42.157	2	21.078	.661	.517	Anlamlı
	Gruplar içi	6410.133	201	31.891			fark yok
	Toplam	6452.289	203				
Aşırı Koruyucu Tutum	Gruplar arası	73.735	2	36.867	1.033	.358	Anlamlı
	Gruplar içi	7173.971	201	35.691			fark yok
	Toplam	7247.706	203				
İzin verici Tutum	Gruplar arası	53.985	2	26.992	1.158	.316	Anlamlı
	Gruplar içi	4683.662	201	23.302			fark yok
	Toplam	4737.647	203				

Tablo 14’de görüldüğü üzere, annelerin mesleklerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Demokratik Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farklılaşma bulunmamıştır, $F(2,201)=.240$, $p>.05$. Annelerin mesleklerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Otoriter Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak fark olmadığı anlaşılmaktadır, $F(2,201)=.517$, $p>.05$. Annelerin mesleklerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Aşırı Koruyucu Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı anlaşılmaktadır, $F(2,201)=.358$, $p>.05$. Annelerin mesleklerine göre

Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farkın olmadığı gözlenmektedir, $F(2,201)=.316$, $p>.05$. Annelerin sahip oldukları meslek türlerinin, ebeveyn tutumlarını etkilemediği söylenebilir.

2.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

2.1.Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Babaların sahip olduğu çocuğun cinsiyetlerinin, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı t testi ile test edilmiştir. t testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15
Babaların Sahip Olduğu Çocuğun Cinsiyetlerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s, ve t-testi Değerleri

ETÖ Boyutları	Çocuğun Cinsiyeti	N	$\bar{x}$	S	Sd	T	P
Demokratik Tutum	Kız	89	29.23	8.88	185	1.324	.187
	Erkek	98	27.61	7.89			
Otoriter Tutum	Kız	89	44.87	6.01	185	-.049	.961
	Erkek	98	44.91	5.74			
Aşırı Koruyucu Tutum	Kız	89	19.49	6.02	185	-.031	.975
	Erkek	98	19.52	5.36			
İzin verici Tutum	Kız	89	33.52	4.88	185	1.592	.113
	Erkek	98	32.23	6.08			

Tablo 15’de görüldüğü üzere, kız çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği demokratik tutum alt boyutu puan ortalamaları 29.23 ve standart sapması 8.88 erkek çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği demokratik tutum alt boyut puan ortalamaları 27.61 ve standart sapması 7.89’dur. Kız ve erkek çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği demokratik tutum alt boyutu puan ortalamaları istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır, $t(185)=1.324$, $p>.05$. Kız çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği otoriter tutum alt boyutu puan ortalamaları 44.87 ve standart sapması 6.01 erkek çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği otoriter tutum alt

boyutu puan ortalamaları 44.91 ve standart sapması 5.74'dür. Kız ve erkek çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği otoriter tutum alt boyut puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır, $t(185)=-.049$, $p>.05$. Kız çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği aşırı koruyucu tutum alt boyut puan ortalamaları 19.49 ve standart sapması 6.02 erkek çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği aşırı koruyucu tutum alt boyut puan ortalamaları 19.52 ve standart sapması 5.36'dır. Kız ve erkek çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği aşırı koruyucu tutum alt boyut puan ortalamalarında istatistiksel olarak bir fark gözlenmemektedir, $t(185)=-.031$, $p>.05$. Kız çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği izin verici tutum alt boyut puan ortalamaları 33.52 ve standart sapması 4.88 erkek çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği izin verici tutum alt boyut puan ortalamaları 32.23 ve standart sapması 6.08'dir. Kız ve erkek çocuğa sahip babaların ebeveyn tutum ölçeği izin verici tutum alt boyut puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark saptanmamıştır, $t(185)=1.592$, $p>.05$. Babaların sahip oldukları çocukların cinsiyetlerinin, ebeveyn tutumlarını etkilemediği söylenebilir.

2.2.Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Babaların sahip oldukları çocuk sayılarının, "Ebeveyn Tutum Ölçeği" puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16
Babaların Sahip Oldukları Çocuk Sayılarına Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”

Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri

ETÖ Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Demokratik Tutum	Gruplar	254.493	2	127.246	1.822	.165	Anlamlı fark yok
	arası	12851.785	184	69.847			
	Gruplar içi Toplam	13106.278	186				
Otoriter Tutum	Gruplar	44.071	2	22.036	.639	.529	Anlamlı fark yok
	arası	6348.998	184	34.505			
	Gruplar içi Toplam	6393.070	186				
Aşırı Koruyucu Tutum	Gruplar	143.587	2	71.793	2.264	.107	Anlamlı fark yok
	arası	5835.151	184	31.713			
	Gruplar içi Toplam	5978.738	186				
İzin verici Tutum	Gruplar	42.581	2	21.290	.684	.506	Anlamlı fark yok
	arası	5729.227	184	31.137			
	Gruplar içi Toplam	5771.807	186				

Tablo 16’da görüldüğü üzere, babaların çocuk sayılarına göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Demokratik Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farklılaşma bulunmamaktadır, $F(2,184)=1.822$, $p>.05$. Babaların çocuk sayılarına göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Otoriter Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farklılaşma görülmemektedir $F(2,184)=.639$, $p>.05$. Babaların çocuk sayılarına göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Aşırı Koruyucu Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farklılaşma saptanmamıştır $F(2,184)=2.264$, $p>.05$. Babaların çocuk sayılarına göre Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farklılaşma gözlenmemiştir $F(2,184)=.506$, $p>.05$. Babaların sahip oldukları çocuk sayısı, ebeveyn tutumlarını etkilemediği söylenebilir.

2.3.Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi eğitime devam etme süreleri değişkeninin, babaların, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Sürelerine Göre, Babaların “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri

ETÖ Boyutları	Devam Süresi	n	$\bar{X}$	S	Sd	t	P
Demokratik Tutum	1 yıl	102	28.33	8.36	185	.092	.927
	2 yıl ve üzeri	85	28.44	8.47			
Otoriter Tutum	1 yıl	102	45.42	5.78	185	1.340	.182
	2 yıl ve üzeri	85	44.27	5.93			
Aşırı Koruyucu Tutum	1 yıl	102	19.10	5.25	185	1.058	.292
	2 yıl ve üzeri	85	19.98	6.12			
İzin verici Tutum	1 yıl	102	33.35	5.12	185	1.355	.177
	2 yıl ve üzeri	85	32.24	6.03			

Tablo 17 incelendiğinde, babaların çocuklarının okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Demokratik Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farklılaşma bulunmamaktadır, [$t_{(185)}=.092$, $p>.05$]. Babaların çocuklarının okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Otoriter Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark gözlenmemiştir, [$t_{(185)}=1.340$, $p>.05$]. Babaların çocuklarının okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Aşırı Koruyucu Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir fark olmadığı anlaşılmaktadır, [$t_{(185)}=1.058$, $p>.05$]. Babaların çocuklarının okul öncesi eğitim kurumuna devam etme sürelerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir fark gözlenmemiştir, [$t_{(185)}=1.355$, $p>.05$].

2.4. Babaların çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Babaların yaşlarının, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18
Babaların Yaşlarına Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”
Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri

ETÖ Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Demokratik Tutum	Gruplar	.281	1	.281	.004	.950	Anlamlı fark yok
	arası	13105.997	185	70.843			
	Gruplar içi Toplam	13106.278	186				
Otoriter Turum	Gruplar	.346	1	.346	.010	.920	Anlamlı fark yok
	arası	6392.724	185	34.555			
	Gruplar içi Toplam	6393.070	186				
Aşırı Koruyucu Turum	Gruplar	.000	1	.000	.000	.997	Anlamlı fark yok
	arası	5978.738	185	32.318			
	Gruplar içi Toplam	5978.738	186				
İzin verici Tutum	Gruplar	4.191	1	4.191	.134	.714	Anlamlı fark yok
	arası	5767.616	185	31.176			
	Gruplar içi Toplam	5771.807	186				

Tablo 18’in verileri incelendiğinde, babaların sahip oldukları yaşa göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Demokratik Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farklılaşma bulunmamaktadır, $F(1,185)=.004$, $p>.05$. Babaların sahip oldukları yaşa göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Otoriter Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir fark gözlenmemiştir, $F(1,185)=.010$, $p>.05$. Babaların sahip oldukları yaşa göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Aşırı Koruyucu Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı

düzeyde bir fark olmadığı anlaşılmaktadır, $F(1,185) = .000$, $p > .05$. Babaların sahip oldukları yaşa göre Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum alt boyutunda istatistiksel olarak farka rastlanmamıştır, $F(1,185) = .134$, $p > .05$. Babaların sahip oldukları yaşın, ebeveyn tutumlarını etkilemediği söylenebilir

2.5. Babaların çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Babaların eğitim düzeylerinin, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19

Babaların Eğitim Düzeylerine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Kruskal Wallis H Değerleri

ETÖ Boyutları	Eğitim Düzeyi	n	Sıra ortalaması	X ²	p	Anlamlı Fark
Demokratik Tutum	İlkokul	29	95.26	3.647	.456	Anlamlı fark yok
	Ortaokul	27	104.37			
	Lise	54	83.03			
	Önlisans	19	94.63			
	Lisans ve Üzeri	58	98.55			
Otoriter Tutum	İlkokul	29	108.50	3.702	.448	Anlamlı fark yok
	Ortaokul	27	100.15			
	Lise	54	92.88			
	Önlisans	19	88.26			
	Lisans ve Üzeri	58	86.81			
Aşırı Koruyucu Tutum	İlkokul	29	67.97	21.206	.000*	1-3,1-4,1-5,2-3,2-4,2-5
	Ortaokul	27	66.70			
	Lise	54	97.94			
	Önlisans	19	112.08			
	Lisans ve Üzeri	58	110.13			
İzin verici Tutum	İlkokul	29	103.60	3.932	.415	Anlamlı fark yok
	Ortaokul	27	91.52			
	Lise	54	98.87			
	Önlisans	19	101.08			
	Lisans ve Üzeri	58	83.50			

Tablo 19 incelendiğinde, babaların eğitim düzeylerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği, Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda istatistiksel bir farklılaşma görülmektedir [$\chi^2(4)=21.206$, $p<.05$]. İlkokul mezunu ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum puan ortalamaları lise, önlisans ve lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip ebeveynlerden daha düşüktür. Ortaokul mezunu ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum puan ortalamaları da lise, önlisans ve lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip ebeveynlerden daha düşüktür.

2.6. Babaların çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Babaların mesleklerinin (Memur/İşçi/Serbest), “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olup olmadığı test edilmiştir. ANOVA testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20
Babaların Mesleklerine Göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği”

Puan, $\bar{x}$, s ve F Değerleri

ETÖ Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Demokratik Tutum	Gruplar arası	88.039	2	44.020	.616	.541	Anlamlı fark yok
	Gruplar içi	12582.397	176	71.491			
	Toplam	12670.436	178				
Otoriter Tutum	Gruplar arası	113.837	2	56.919	1.746	.177	Anlamlı fark yok
	Gruplar içi	5736.710	176	32.595			
	Toplam	5850.547	178				
Aşırı Koruyucu Tutum	Gruplar arası	242.985	2	121.492	3.891	.022	Memur – İşçi
	Gruplar içi	5495.909	176	31.227			
	Toplam	5738.894	178				
İzin verici Tutum	Gruplar arası	54.320	2	27.160	.882	.416	Anlamlı fark yok
	Gruplar içi	5416.597	176	30.776			
	Toplam	5470.916	178				

Tablo 20 incelendiğinde, babaların mesleklerine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda [$F(2,176)=.616$, $p<.05$] istatistiksel olarak farklılaşma görülmektedir. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre Aşırı Koruyucu Tutum alt

boyutunda memur babaların ($X=21.75$), işçi babalara ($X=19.02$) göre daha yüksek aşırı koruyucu tutum puanına sahip oldukları memur babaların işçi babalara göre aşırı koruyucu tutum sergiledikleri söylenebilir.

3.0.Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların anne ve babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

3.1.Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Annelerin ve babaların, “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamalarında anlamlı düzeyde farklılaşma olup olmadığı t testi ile test edilmiştir. t testi sonucu elde edilen istatistiksel değerler tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21
Anne ve Babaların “Ebeveyn Tutum Ölçeği”

Puan, $\bar{x}$, s, ve t-testi Değerleri

ETÖ Boyutları	Ebeveyn	n	$\bar{x}$	S	Sd	t	P
Demokratik Tutum	Anne	420	26.19	7.06	605	-3.329	.001*
	Baba	187	28.38	8.39			
Otoriter Tutum	Anne	420	44.67	5.79	605	-.439	.661
	Baba	187	44.89	5.86			
Aşırı Koruyucu Tutum	Anne	420	19.75	6.00	605	.480	.631
	Baba	187	19.50	5.66			
İzin verici Tutum	Anne	420	33.95	4.96	605	2.429	.015*
	Baba	187	32.85	5.57			

Tablo 21 incelendiğinde, araştırmaya katılan anne ve babaların Ebeveyn Tutum Ölçeği Demokratik Tutum alt boyutunda [$t(605)=-3.329$, $p<.05$] ve Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum alt boyutunda [$t(605)=2.429$, $p<.05$] istatistiksel olarak bir farklılaşma görülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin Ebeveyn Tutum Ölçeği Demokratik Tutum alt boyutunda puan ortalamaları 26.19 ve standart sapmaları 7.06 iken babaların Ebeveyn Tutum Ölçeği Demokratik alt Tutum boyutunda puan ortalamaları 28.38 ve standart sapmaları 8.39’dur. Araştırmaya katılan annelerin Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum boyutunda puan ortalamaları 33.95 ve standart sapmaları 4.96 iken, babaların Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum alt

boyutunda puan ortalamaları 32.85 ve standart sapmaları 5.57'dir. Araştırma sonucunda babaların annelere göre daha çok demokratik tutum ve annelerin babalara göre daha çok izin verici tutum sergiledikleri söylenebilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA ve YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, çalışma grubunu oluşturan çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin; çocuklarının cinsiyetleri, sahip oldukları çocuk sayıları, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süreleri, yaşları, eğitim düzeyleri ve meslek değişkenlerinin ana-baba tutumları üzerindeki etkisi ile ilgili alt amaçlara ait bulgular sunulmuş sırasına göre tartışılıp yorumlanmıştır.

1.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların annelerinin çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

1.1. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, okul öncesi eğitim alan 5 yaş çocuğa sahip annelerin “çocuğun cinsiyeti” değişkenine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamaları incelendiğinde 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Kız ve erkek çocuğa sahip annelerin “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum ve izin verici tutum alt boyutları puan ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaşmadığı saptanmıştır. Sonuçta annelerin sahip oldukları çocukların cinsiyetlerinin, annelerin tutumlarını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır (Tablo 9).

Kaynar ve Yıldız (2003) tarafından yapılan “Çocuklardaki Travmatik Kazalar İle Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki” konulu araştırmada annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile çocuklarının cinsiyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulgusunu ortaya koymuşlardır.

Özyürek (2004), “Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi” çalışmasında anne tutumlarını çocuğun cinsiyetinin kırsalda ve kentte farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Demiriz ve Öğretir (2007) Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş

Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelendiği araştırmada annelerin çocuklarına gösterdiği tutumun çocuğunun cinsiyetine göre aşırı koruyucu ve demokratik alt boyutlarda önemli farklılık göstermediği bulgusuna ulaşmışlardır.

Sarı (2007) Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisinin İncelendiği çalışmasında annelerin kız ve erkek çocuklarına karşı tutumlarında önemli bir farklılaşmanın olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Şanlı (2007) Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi konulu araştırmasında annelerin çocuğun cinsiyetine göre çocuk yetiştirme tutumları puan ortalamalarında anlamlı fark olmadığını belirlemiştir.

Şentürk (2007) 5-6 yaş çocuğuna sahip annelerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlarının çocuğun cinsiyeti ne olursa olsun değişmediğini saptamıştır.

Garip (2010) 5-6 Yaş Döneminde, Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuğu Olan Eşlerin Çocuk Yetiştirme Stilleri İle Evlilik Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi konulu araştırmasında 5-6 yaş döneminde kız ve erkek çocuğa sahip olmanın anne baba tutumlarında bir farklılığa neden olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Arabacı ve Ömeroğlu (2013), 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve anne-babanın yaşı gibi değişkenler açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Yukarıda bahsedilen araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular, bu araştırmanın sonucu ile elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Bulgular annelerin çocuklarına karşı tutumlarının çocuğun cinsiyetinden etkilenmediğini ortaya koymaktadır.

Anne sevgisi koşulsuzdur. İnsan sevgisi içinde en üst düzeydeki sevgilerden biridir (Yavuzer, 2013). Annelerin çocuklarının cinsiyetleri ne olursa olsun onları kabul ettikleri söylenebilir. Türk toplumunda aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye dönüşmesi, kadının iş hayatında daha fazla yer almaya başlaması ve çalışmaya katılan annelerin çocuklarının tamamının, en az bir yıl okul öncesi eğitime devam ettikleri göz önünde bulundurulduğunda, annelerin okul öncesi eğitimdeki aile

katılımı etkinliklerinden olan bilgilendirme toplantıları, bireysel görüşmeler, ev ziyaretleri, bültenler vb. çalışmalar aracılığı ile annelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirilmeleri kız ve erkek çocuklarına aynı derecede ilgi göstererek farklı tutum ile yaklaşmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Günümüzde insan hakları, kadın hakları gibi kavramların medyada da sık tartışılıyor olması annelerin bu konuda bilinçlenmelerinin bir yansıması olduğu şeklinde düşünülebilir.

Literatür tarandığında cinsiyet değişkeninin annelerin çocuklarına karşı tutumlarını etkilediğini ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmalar aşağıda belirtilmiştir.

Sing ve De Man (1992) tarafından yapılan “Maternal Attitudes of Indian Women: A Study of Gender Differences/ Hint Kadınlarının Tutumları” çalışmasında çocuğun cinsiyetinin annenin çocuk yetiştirme tutumlarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Mızrakçı (1994) Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörleri incelediği çalışmasında annelerin kız çocuklarına karşı daha koruyucu tutum gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Kağıtçıbaşı (1982) çocuğun değeri araştırmasında geleneksel Türk aile yapısında yaşlılık güvencesi olarak görülen erkek çocuklarının tercih edildiği onlara söz hakkı tanındığını ifade etmiştir.

Yukarıdaki literatür bilgileri ile bu araştırma sonuçlarının tutarlılık göstermediği görülmektedir. Literatür bilgisi annelerin tutumlarının çocuğun cinsiyetinden etkilendiğini ifade etmektedir.

Türk toplumunda daha doğuştan erkek çocuğun kızdaki farklı tutulduğunu, kız ve erkek çocuğuna karşı tutumların değişik olduğunu, geleneksel toplumda erkek çocuğa değer verildiği bunun nedeni olarak erkek çocuklarının yaşlılık güvencesi olduğu yani ekonomik beklentiler olduğu şeklinde düşünülebilir (Ekşi, 1990, ss:88-89; Yörükoğlu, 2007, s:35).

1.2. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Okul öncesi eğitim alan 5 yaş çocuğa sahip annelerin “çocuk sayısı” değişkenine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamaları incelendiğinde aşırı koruyucu tutu ve izin verici tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutlarında ise istatistiksel olarak farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). (Tablo 10). Yapılan Scheffé testinin sonuçlarına göre üç çocuğa sahip olan annelerin bir çocuğa ve iki çocuğa sahip annelerden daha yüksek demokratik tutum puanına sahip olduğu ve bir çocuğa ve iki çocuğa sahip annelerin üç çocuğa sahip annelere göre daha yüksek otoriter tutum puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur.

Literatürde bu araştırmanın bulgularını destekleyen araştırmaya rastlanılmamıştır.

Bu araştırmanın bulguları çocuk sayısının artmasının demokratik tutum puanlarını yükselttiğini ve otoriter tutum puanlarını düşürdüğünü göstermektedir.

Bu durum 2013 MEB Okul Öncesi Eğitim Programında aile katılım etkinliklerine daha fazla yer verilmesi ve son yıllarda okul öncesi eğitim okullaşma oranının artmasıyla birlikte annelerin aile katılım etkinliklerinden yararlanma imkânının artması annelerin hatalarını tekrarlamamasını, baskının gelişim üzerindeki olumsuz etkisini anlayarak, deneyim kazanmalarını dolayısıyla çocuklarına karşı tutumlarının değişmesini sağlayarak, çocuklar arasında fark gözetmeksizin tüm çocuklara eşit davranma görüşünün yani demokratik tutumun önem kazanması olarak açıklanabilir. Otoriter tutumun tek çocuğa sahip annelerde daha fazla gözlenmesi ise, annelerin tüm zamanını, ilgisini ve tüm beklentilerini maddi ve manevi tek çocuğa yöneltmeleri, birden fazla çocuğa sahip annelerin bu unsurları diğer çocuklara pay etmeleri şeklinde yorumlanabilir. Çocuk sayısı arttıkça anneler demokratik tutum sergilemek adına aşırı izin verici ve ilgisiz tutum gösterebilirler.

Yapılan literatür taraması sonuçları, çocuk sayısı arttıkça otoriter tutumun arttığını ve demokratik tutum eğiliminin de azaldığını ortaya koymaktadır. Bu araştırmalar şunlardır:

Ömeroğlu (1996) anne tutumlarının demografik bilgilere göre farklılaşp farklılaşmadığını incelediği araştırmada, çocuk sayısı çoğaldıkça annelerin daha otoriter olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Ayyıldız (2005), annelerin çocuklarına karşı tutumlarını etkileyebilecek etkenleri araştırmıştır. Araştırma sonucunda çocuk sayısı arttıkça otoriter annelik tutumunun da arttığını otoriter annelik tutumunun annenin çocuk sayısına göre farklılık gösterdiğini saptamıştır.

Özyürek ve Şahin (2005) 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarını incelendiği araştırmada annelerin sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça demokratik tutumlarının azaldığı ve otoriter tutumlarının arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

Demiriz ve Öğretir (2007)'in araştırmasında çocuk sayısı arttıkça annelerin daha fazla aşırı koruyucu ve daha fazla sıkı disiplin uyguladıkları saptanmıştır.

Sarı (2007) yaptığı araştırmada çocuk sayısı arttıkça annelerin otoriter tutumlarının da arttığını ve çocuk sayısının artmasıyla annelerin tutumlarının olumsuz yönde olduğunu saptamıştır.

Garip (2010), araştırmasında demokratik stil alt boyutu puanlarının çocuk sayısı değişkenine göre paralellik gösterdiği, buna göre tek çocuk sahibi annelerin üç ve üstü sayıda çocuk sahibi olan annelere göre daha demokratik olduklarını tespit etmiştir. Otoriter stil alt boyutuna verilen cevaplar bakımından ise en yüksek ortalama üç ve daha fazla çocuklu ailelerde en düşük ortalama tek çocuklu ailelerdedir.

Her bir çocuğun farklı eğitim kurumundan okul öncesi eğitim alması ve annelerin farklı aile katılım etkinliklerinden yararlanmış olması, okul öncesi eğitim öğretmenlerinin aynı nitelikte çalışmalarını yürütmüyor olması ve annelerin farklı özelliklere sahip olması nedeniyle annelerin sahip oldukları çocuk sayılarının tutumlarını farklı etkilediği söylenebilir.

1.3. Annelerin çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda annelerin sahip oldukları çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam sürelerine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum,

otoriter tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaya rastlanmamıştır. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$) (Tablo 11). Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre; bir yıldır okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin aşırı koruyucu tutum puan ortalamaları, iki yıl ve üstünde okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin aşırı koruyucu tutum puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Uyanık Balat (2007)'ın araştırmasında aşırı koruyucu tutum boyutunda üç yıl okul öncesi eğitimden yararlanan çocukların ailelerinin en düşük, okul öncesi eğitimden yararlanmayan ailelerin ise en yüksek puanı aldıkları saptanmıştır.

Okul öncesi eğitimin önemli ayaklarından birisi olan aile katılımı; ailelerin desteklenmesi, eğitilmesi ve eğitime katılımlarının sağlanmasına yönelik sistematik bir yaklaşımdır (Cömert ve Güleç, 2007). Okul öncesi eğitimden daha fazla yararlanan çocuğa sahip anneler aile katılım çalışmalarından ve aile eğitiminden daha fazla yararlanarak çocuk gelişimi ve eğitimine dair bilgi birikimlerini artırarak daha bilinçli olmaları beklenen bir sonuçtur.

1.4. Annelerin çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Annelerin yaşlarına göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanılmamıştır. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmüştür ($p<0,05$), (Tablo 12). Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre aşırı koruyucu tutum alt boyutunda 35 yaş ve üzeri yaş arasında bulunan annelerin 29 yaş ve altı yaş aralığında bulunan annelere göre daha aşırı koruyucu tutum sergiledikleri söylenebilir.

Literatürde bu araştırmanın bulgularını destekleyen araştırmaya rastlanılmamıştır.

İleri yaştaki annenin geleneksel değerlere bağlı kalarak aşırı koruyucu tutum gösterdiği veya genellikle annelerin ileri yaş döneminde dünyaya gelen çocukları daha çok korudukları şeklinde yorumlanabilir (Ayyıldız, 2005 s:80; Çağdaş ve Seçer, 2011, s:146). Ayrıca annelerin yaşları arttıkça çevredeki tehlikelere karşı daha duyarlı hale gelmeleri, özellikle ana haber bültenlerinde olmak üzere medyada her gün olumsuz yaşamlardan haberdar edilmenin aşırı koruyucu tutuma neden olabileceği düşünülebilir. Genç annelerin daha az yaşantıya sahip olmaları muhakeme yeteneklerinin ve bakış açılarının daha sınırlı olmasına neden olduğundan dolayı, çocuklarına aşırı koruyucu davranmalarını gerektirecek olayların olmadığını düşündürebilir.

Ayyıldız (2005) araştırmasında 24 ve altı yaş grubu annelerin koruyucu tutum puan ortalamasını 35 yaş üzeri annelere göre daha yüksek bulmuştur.

Yeter (2010) yaptığı çalışmada annelerin çocuk yetiştirme tutum ölçeği aşırı koruyucu annelik alt boyutu, demokratik davranma ve eşitlik tanıma alt boyutu ve sıkı disiplin(baskıcı) alt boyutu puanlarının sonucunda yaş gruplarının ortalamaları arasındaki farkı istatistiksel olarak anlamlı bulmamıştır.

Şanlı ve Öztürk (2012) araştırma sonuçlarında 23-30 yaş grubundaki annelerin aşırı koruyucu puan ortalamaları 31-40 yaş grubundaki annelerin puan ortalamalarından anlamlı derece yüksek olarak belirlemişlerdir.

Ömeroğlu (1996), Tortumluoğlu (1999), Durmuş (2006) ve Eroğlu (2014) araştırma bulgularında annenin yaşının aşırı koruyucu tutum boyutu puanlarını istatistiksel olarak etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır.

Yukarıdaki araştırma bulguları ile bu araştırma sonuçlarının tutarlılık göstermediği görülmektedir.

Annelerin hayat standartlarının ve yaşantılarının farklı olması, karşılaştıkları olayları farklı bakış açılarıyla değerlendiriyor olmaları farklı yaşlarda farklı çocuk yetiştirme tutumlarının gösterilmesine neden olabilir.

1.5. Annelerin çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Annelerin eğitim düzeylerine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Aşırı Koruyucu Tutum ve İzin Verici Tutum alt boyutlarında ise istatistiksel olarak farklılaşma görülmektedir ($p<0,05$), (Tablo 13). Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarından Aşırı Koruyucu Tutum alt boyutunda ilkökul mezunu annelerin, lise, ön lisans ve lisans ve üzeri mezunu annelere göre daha düşük aşırı koruyucu tutum puanına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin Verici Tutum alt boyutunda ise, ilkökul mezunu annelerin, lisans ve üzeri öğretim yapmış annelere göre daha yüksek İzin Verici Tutum sergiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Tortumluoğlu (1999), yaptığı araştırmada eğitim düzeyi yüksek annelerin aşırı koruyucu tutumlarının arttığını sonucuna ulaşmıştır.

Bazarbashi (2014)’nin annelerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisini incelediği araştırmada ilkökul mezunu annelerin izin verici tutum puanlarının ortaokul, lise, ön lisans, üniversite ve yüksek lisans/ doktora mezunu annelere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Karabulut Demir ve Şendil (2008), “Ebeveyn Tutum Ölçeği” geliştirme çalışmasının bir bulgusu olarak, annelerin demokratik, otoriter ve aşırı koruyucu tutumlarının eğitim düzeyi ile birlikte arttığını saptamışlardır.

Yukarıdaki araştırma sonuçları bu araştırmanın sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Annelerin eğitim düzeyi arttıkça koruyucu tutumlarının arttığı izin verici tutumlarının azaldığı söylenebilir.

Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutumlarının azalması beklenen bir durumdur. Ancak ülkemizde okullarda anne baba olacak bireylere bu konuda bir eğitim verilmemekte bu da eğitim düzeyinin yüksek olmasının çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgi sahibi olunacağı anlamına gelmediğini ifade etmektedir.

Öğrenim düzeyinin yükselmesi annelerin olaylara farklı bakış açılarıyla bakabilme, olayları birçok açıdan değerlendirebilme yeteneğini geliştirebilmektedir

(Alisinanoğlu, 2003). Annelerin çevreden gelebilecek tehlikelere karşı bilinçli olması bu sonucun ortaya çıkmasına neden olabilir.

Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişim göstermesiyle birlikte internet hayatın her noktasına girmiş bir durumdadır. Yeni medya çağının etkisiyle birlikte çocuklar internetle çok erken yaşlarda tanışmakta ve bu teknolojiye yetişkinlerden çok daha kolay adapte olmaktadır. Bilgi, fotoğraf, görüntü, haber, metin ve verinin hızlı bir şekilde iletilebilmesi, oyun, elektronik posta, video konferans, sohbet odaları, sosyal paylaşım ağları gibi hizmetlerin varlığı internet teknolojisini çağımızın vazgeçilmezi durumuna getirmiştir. Bununla birlikte dezenformasyon (bilgi çarpıtma), bilgi kirliliği ve tekrarı, sahtecilik, fikir korsanlığı, yasa dışı işlemlerin internet üzerinden gerçekleştirilmesi bu teknolojinin dezavantajları arasında yer almaktadır. Yasal olmayan, şiddet ve cinsellik içeren sitelere kolay erişim, tehlikeli insanlarla iletişim, oyunlara aşırı bağımlılık başta gelen riskler arasındadır. Öte yandan uyuşturucu kullanımı ve terör gibi yasal olmayan yollara destek arayanlar interneti propaganda aracı olarak kullanmaktadırlar. Araştırmalar birçok çocuğun internette kandırıldığını ve bu nedenle de istismarla karşılaştığını göstermektedir. Çocukların müstehcen yayın ya da şiddet içeren internet sitelerine tesadüfen ve kolaylıkla girebiliyor olması, yaşına uygun olmayan görüntülerle karşılaşılıyor olması, kimliği belirsiz ve tehlikeli kişilerce kandırılma ya da taciz edilme ihtimali tüm yaşantılarını etkileyecek ve kalıcı izler bırakacak sonuçlar doğurabilmektedir (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011, s:645; Kırık, 2014, s:339). Kitle iletişim araçlarından bir diğeri olan televizyon da özellikle erken çocukluk döneminden itibaren çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Dolayısıyla anne babaların bu konuda çocuklarını korumaları gerekmektedir (Kırık, 2013, s:189). Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin internet, televizyon ve telefonun ifade edilen bu zararlarının farkında olduğu ayrıca artan radyasyon, çevre kirliliği ve beslenme problemlerinin getirdiği başta kanser olmak üzere sağlık sorunlarını bildikleri düşünülmektedir.

Anne babaların en önemli görevlerinden biri, çocuklarını dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korumak ve kontrol etmektir (Çağdaş, 2012, s:139). Dolayısıyla özellikle son yıllarda eğitim düzeyi yüksek anne babaların koruyucu tutum sergilemelerinin ve izin verici tutumu daha az göstermelerinin olası bir durum olduğu söylenebilir.

Mızrakçı (1994), anne tutumlarında en etkili faktörün anne eğitim düzeyi olduğunu bulmuş, anne eğitim düzeyi arttıkça koruyucu tutumun azaldığını belirtmiştir.

Ömeroğlu (1996) köy ve kentte yaşayan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını incelediği araştırmasında ilkokul mezunu annelerin daha fazla baskıcı ve koruyucu bir tutum sergiledikleri bulgusuna ulaşmıştır.

Özyürek ve Şahin Tezel (2005)'in araştırmasında üniversite mezunu annelerin aşırı koruyuculuk tutumlarının daha düşük olduğu gözlenmektedir.

Ayyıldız, Ocakçı ve Ayoğlu (2006)'nın Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını inceledikleri araştırmada üniversite mezunu annelerin koruyucu annelik boyutundan aldıkları puan ortalamalarının okuryazar ve okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu annelere göre daha düşük olduğunu belirlemişlerdir.

Durmuş (2006) ilkokul mezunu annelerin daha çok aşırı koruyucu ve baskı disiplin içeren anne baba tutumu sergilediklerini saptamıştır.

Çağdaş ve Erbay (2007) araştırmalarının sonucunda annelerin eğitim düzeyi arttıkça tutarlı disiplin davranışlarının arttığı; koruyuculuk, fiziksel cezalandırma ve başarı için baskı davranışlarının azaldığı bulgusuna ulaşılmışlardır.

Öztürk ve Şanlı (2007)'nin Annelerin Eğitim Durumunun Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelendiği çalışmalarında ilkokul mezunu annelerin aşırı koruyucu alt boyut puan ortalamalarını ortaokul, lise ve üniversite mezunu annelerin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olarak belirlenmiştir.

Sarı (2007)'nin yaptığı araştırmada annelerin eğitim düzeyi düştükçe aşırı koruyucu tutum puanlarının arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Yukarıda sıralanan araştırma sonuçları ile bu araştırmanın bulguları paralellik göstermemektedir.

Her geçen gün yenilenen teknolojinin getirdiği olumsuzlukların son yıllarda daha da etkili hale geldiği yukarıda bahsi geçen araştırmaların yapıldığı tarihin teknolojinin geçirdiği değişiklikler söz konusu olduğunda bugünü yansıtmayacağı söylenebilir.

Ayrıca annelerin eğitim düzeyleri aynı olsa bile olaylara bakış açıları, farkındalık düzeyleri, olayları algılama muhakeme etme becerileri ve medyanın

etkilerinden etkilenme durumları farklı olabilir. Ayrıca tehlikelere karşı farklı koruyucu tedbirler almaları da çocuklarına karşı olan tutumlarının daha az koruyucu olmasını sağlayabilir.

1.6. Annelerin çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, okul öncesi eğitim alan 5 yaş çocuğa sahip annelerin meslek değişkenine (Memur/İşçi/Serbest) göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamaları incelendiğinde 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymaktadır. Annelerin mesleklerine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum alt boyutunda, otoriter tutum alt boyutunda, aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ve izin verici tutum alt boyut puan ortalamalarında istatistiksel olarak bir farklılaşma bulunmamaktadır. Annelerin sahip oldukları meslek türlerinin, annelerin tutumlarını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır (Tablo 14).

Literatürde araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmaya ulaşılamamıştır. Annelerin çocuklarının tümünün okul öncesi eğitim kurumuna en az bir yıldır devam ediyor olması annelerin aile katılım etkinliklerinden yararlanmasını sağlayarak annelere çocuk yetiştirme konusunda yol gösterici olmaktadır. Annelerin meslek türleri farklı olsa da çocuklarına karşı tutumlarını etkileyebilecek çalışma ortamlarından kaynaklanabilecek duygu yoğunluğu, stres düzeyleri gibi etkenlerin benzer özellikte olması da meslek türlerinin annelerin tutumlarını anlamlı düzeyde etkilememesine neden olabilir.

Şahin Tezel ve Özyürek (2005) yaptıkları çalışmada doktor, öğretmen, avukat gibi bir meslek grubunda çalışan annelerin, diğerlerine göre daha demokratik bir tutum sergilediklerini saptamışlardır.

Sarı (2007), Profesyonel meslek sahibi annelerin, ev hanımı, işçi ve memurlara göre daha az aşırı koruyucu olduğu, serbest meslek sahibi annelerinde ev hanımı, işçi ve memurlara göre daha az aşırı koruyucu olduğu, serbest meslek sahibi annelerinde ev hanımı işçi ve memurlara göre daha az aşırı koruyucu olduğu, profesyonel meslek sahibi annelerin ev hanımı, işçi ve memurlara göre daha az baskı ve disipline edici olduğu, serbest meslekte çalışan annelerin ev hanımı, işçi ve

memurlara göre daha az baskı ve disipline edici olduğunu bulgusuna ulaşmıştır. Ev hanımı annelerin sürekli çocuklarıyla olması aşırı koruyuculuğu, profesyonel mesleklerde çalışan annelere göre artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Çetinkaya ve Başbakkal (2005)'in yaptıkları araştırmada çocuk sağlığı ve hastalıkları kliniğinde çalışan ve çocuğu olan hemşirelerin, mesleki derneklere üye olma, kongrelere ve kişisel gelişim için etkinliklere katılmanın çocuk yetiştirme tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulgusuna ulaşmışlardır.

Şanlı (2007) araştırmasında kamu çalışanı olan annelerin özel sektörde çalışan annelere göre aşırı koruyucu tutumlarının azaldığı kamu çalışanı olan annelerin özel sektörde ve serbest olarak çalışan annelere göre sıkı disiplin tutumlarının azaldığını saptamıştır.

Garip (2010)'in yaptığı araştırmada meslek değişkenine göre annelerin demokratik stil alt boyutu puanları farklılık göstermezken; ev hanımı annelerin üretim ve hizmet sektörü meslek mensubu annelere göre daha çocuk merkezli stili benimsedikleri; üretim, hizmet ve finans/işletme sektörü mesleklerinde çalışan annelere göre ise daha otoriter çocuk yetiştirme stilini benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıdaki araştırma bulguları ile bu araştırmanın sonuçları paralellik göstermemektedir. Annelerin meslek türlerinin çocuklarına karşı tutumlarında farklılaşmaya neden olması, özel sektör ve serbest meslek çalışanlarının kamu sektörüne göre daha yoğun ve denetimli bir iş ortamında çalışıyor olmaları, annelerin eve duygusal ve bedensel olarak yorgun gelmeleri, iş yerindeki olumsuz insan ilişkilerini ve disiplini çocuklarına yansıtılmalarının bir sonucu olabilir. Ayrıca bu araştırmaya katılan annelerin meslek dağılımları yüzdelerinin birbirine yakın olması yukarıdaki araştırma bulgularından farklı olmasını sağlayan bir unsur olabilir.

2.0. Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

2.1. Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, okul öncesi eğitim alan 5 yaş çocuğa sahip babaların “çocuğun cinsiyeti” değişkenine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamaları incelendiğinde 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Kız ve erkek çocuğa sahip babaların “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum alt boyut, otoriter tutum alt boyut, aşırı koruyucu tutum alt boyut ve izin verici tutum alt boyut puan ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaşmadığı saptanmıştır. Babaların sahip oldukları çocukların cinsiyetlerinin, babaların tutumlarını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır (Tablo 15).

Özyürek (2004)’in araştırmasında babaların çocuklarına karşı tutumlarının çocuğun cinsiyetinden etkilenmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Poyraz (2007)’in yaptığı çalışmada çocuğun cinsiyetinin babanın babalık rolünü algılamada anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.

Uyanık Balat (2007) babaların çocuk yetiştirme tutumlarının cinsiyet değişkeninden etkilenip etkilenmediğini test etmiş ve anlamlı düzeyde farklı olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Atalay Yalçın (2010) araştırmasına katılan babaların çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun cinsiyetinden etkilenmediğini saptamıştır.

Garip (2010) 5-6 yaş dönemindeki çocuğun cinsiyeti değişkenine göre babaların çocuk yetiştirme stillerindeki farklılaşmaların ele alındığı çalışmada kız ve erkek çocuğa sahip olmanın bir farklılığa sebep olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Pekkarakaş (2010)’in yaptığı çalışmada babaların sahip olduğu 3-6 yaş çocuk cinsiyetine göre geleneksel tutum alt ölçek puanı ve modern tutum alt ölçek puanları karşılaştırılmış, erkek ve kız çocukları aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İnci ve Deniz (2015) baba tutum puanının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptamışlardır.

Yukarıdaki araştırma bulguları bu araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Annelerde de olduğu gibi babaların da çocuk yetiştirme tutumları

çocuklarının cinsiyetinden etkilenmemektedir. Bunun nedeni olarak; günümüzde okul öncesi eğitimde aile katılım çalışmaları ile babaların yerinin önemli olduğunun vurgulanması, babaların çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilenmesini sağlayan dergi, gazete, televizyon programlarının artması hatta alışveriş merkezlerinde dahi baba çocuk etkinliklerinin yapıyor olması düşünülebilir.

İnsan hakları ile birlikte çocuk hakları konusunun basın ve yayında daha çok yer alması, çocuğun değerinin anlaşılması, çocuğun bakımında babaların aktif olmasından dolayı çocuklarıyla yakın ilişki içinde olmasının getirdiği psikolojik doyum da babaların tutumlarının çocuklarının cinsiyetlerinden etkilenmemesine sebep olabilir.

Ayrıca kız çocuklarının okuması, kadınların çalışma hayatına girmesi, ekonomik gücü elde etmelerini sağlayarak düşüncelerini özgürce ifade edebilmelerine, ailelerine ekonomik destek olmalarına ve erkeklerin kendi ailelerine ekonomik yardımlarını engellemesine yol açabilir. Tüm bunlar erkek çocuğun ekonomik güvence olduğuna dair geleneksel görüşün zayıflamasına neden olarak bu bulgunun ortaya çıkmasını sağlayabilir.

2.2.Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuk sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, okul öncesi eğitim alan 5 yaş çocuğa sahip babaların sahip olduğu “çocuk sayısı” değişkenine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” puan ortalamaları incelendiğinde 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Tablo 16). Babaların sahip oldukları çocuk sayısına göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” Demokratik Tutum, Otoriter Tutum, Aşırı Koruyucu Tutum ve İzin Verici Tutum alt boyut puan ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaşmadığı saptanmıştır. Babaların sahip oldukları çocuk sayısının ebeveyn tutumlarını etkilemediği söylenebilir.

Özyürek (2004), 3 ve daha fazla çocuğa sahip babaların tutumu ile 1 ve 2 çocuğa sahip babaların tutumlarının aşırı koruyuculuk ve demokratik tutum alt boyutlarında anlamlı farkın olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Atalay Yalçın (2010) babaların çocuk yetiştirme tutumlarının sahip oldukları çocuk sayısından etkilenmediği bulgusuna ulaşmıştır.

Garip (2010), babaların çocuk merkezli stil alt boyut puanlarının çocuk sayısına göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

İnci ve Deniz (2015), anasınıfına devam eden çocukların baba tutumunun çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulgusunu elde etmişlerdir.

Babaların günümüzde aile planlaması konusunda bilgi sahibi olduğundan dolayı istedikleri zaman istediği kadar çocuğa sahip olmalarının çocuklarına karşı kabulünü artırması ve araştırmaya katılan tüm babaların çocuklarının okul öncesi eğitime en az bir yıldır devam ediyor olması, babaların aile katılım etkinliklerinden yararlanarak kız erkek çocuğu ayrımı yapmamaları sağladığı düşünülerek çocuklarına karşı tutumlarının değişmemesinde etken olabilir.

Babaların çocukları ile anneler kadar zaman geçirmemesi ve birlikte oldukları zamanlarda genellikle ev dışında özellikle oyuna dayalı aktiviteler yapıyor olmaları çocuklarına karşı tutumlarının çocuk sayısından etkilenmemesinin nedeni olabilir.

Pekkarakaş (2010)'ın araştırmasında bir çocuklu bir babalar ile üç çocuklu babaların puanları arasında anlamlı farkın olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bir çocuklu babaların geleneksel tutum alt ölçeği puan ortalaması, üç çocuklu bireylerin geleneksel tutum puan ortalamasından daha yüksek bulunmuştur.

Yukarıdaki araştırma bulguları bu araştırma ile tutarlılık göstermemektedir. Babaların çocuklarına karşı tutumlarının çocuk sayısından etkilenmesi, sosyo ekonomik düzeyin çocukların bakım ve eğitimi için önemli bir unsur olması olabilir. Azalan ve artan çocuk sayısı sosyo –ekonomik düzeyi de etkileyebilmektedir. Ayrıca babaların okul öncesi eğitim programı aile katılım çalışmalarından yeterli düzeyde yararlanamamış olması da bu sonucu doğrular.

2.3.Babaların çocuklarına karşı tutumları çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme sürelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, okul öncesi eğitim alan 5 yaş grubu çocuğa sahip babaların çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süresi değişkenine göre ‐Ebeveyn Tutum Ölçeği‐ puan ortalamalarında 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Tablo 17). Babaların çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme sürelerine göre ‐Ebeveyn Tutum Ölçeği‐ demokratik tutum alt boyut, otoriter tutum alt boyut, aşırı koruyucu tutum alt boyut ve izin verici tutum alt boyut puan ortalamalarının istatistiksel olarak farklılaşmadığı saptanmıştır. Babaların çocuklarının okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süreleri, ebeveyn tutumlarını etkilemediği söylenebilir.

Yavuzer (2013), ülkemizde babaların evde çocuk eğitimi ve eğitim sorunlarıyla daha az ilgilendiği, çocuğu büyütme ve sorumluluğunun baba tarafından anneye bırakıldığını, bu nedenle çocuğun eğitiminde anne ile babanın eşit olmadığını ifade etmektedir.

Bu araştırma sonucunda annelerin çocuk yetiştirme tutumları çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme süresinden etkilendiği ancak babaların çocuk yetiştirme tutumlarının bu değişkenden etkilenmediği saptanmıştır.

Toplumda geleneksel aile yapısının çocuğun eğitiminde annelerin etkin olması görüşünün baskın olması ve babaların büyük çoğunluğunun tam gün çalışması da çocuğuna sunulan okul öncesi eğitim hizmetlerinden daha az haberdar olması, aile katılım etkinliklerine daha çok annelerin katılması, babaların katılımının düşük olmasının da bu bulguya ulaşılmasına neden olduğunu düşündürebilir. Ayrıca araştırmaya katılan babaların büyük çoğunluğunun okul öncesi eğitimle henüz yeni tanıştığından dolayı çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemediği söylenebilir.

Uyanık Balat (2007); ilköğretime başlayan çocukların babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının incelediği araştırmasında, üç yıl okul öncesi eğitimden yararlanan çocukların babalarının daha az yararlanan çocukların babalarına oranla anlamlı derecede daha düşük düzeyde aşırı koruyucu aile tutumunu benimsedikleri, demokratik tutum puanlarının en yüksek, sıkı disiplin boyutunda ise daha düşük puan aldıkları bulgusuna ulaşmıştır.

2.4. Babaların çocuklarına karşı tutumları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, okul öncesi eğitim alan 5 yaş grubu çocuğa sahip babaların “yaş” değişkenine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” aşırı koruyucu tutum, demokratik tutum, izin verici tutum ve otoriter tutum alt alt boyutları puan ortalamalarında 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Tablo 18. Babaların sahip oldukları yaşın, ebeveyn tutumlarını etkilemediği söylenebilir.

Özyürek (2004)’in yaptığı çalışmada babanın yaşının çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Durmuş (2006), aşırı koruyucu tutum, demokratik tutum ve baskı disiplin alt boyutu puanlarının babaların yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farkın olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Seçer ve diğerleri (2007) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi eğitim alan çocukların yaşlarının babalarının kendilerine karşı olan tutumlarında anlamlı bir değişikliğe yol açmadığı saptanmıştır.

Atalay Yalçın (2010) araştırmasında babaların yaşının çocuk yetiştirme testinin alt boyutlarının hiç birinde istatistiksel olarak anlamlı farka neden olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Pekkarakaş (2010)’ın yaptığı çalışmada babaların yaşlarına göre çocuk yetiştirme tutumlarında geleneksel tutum ve modern tutum arasındaki etkileşimi belirlemeye yönelik yapılan analizler sonucunda hiçbir alt boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Babaların yaşlarına göre modern ya da geleneksel tutum göstermeleri birbirinden farklılaşmamıştır.

Eroğlu (2014), babaların yaşlarının aşırı koruyuculuk tutum alt boyutu, demokratik tutum alt boyutu, baskı ve disiplin tutumu alt boyutu puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemediğini saptamıştır.

Yukarıdaki araştırma bulguları ile bu araştırmanın sonuçları paralellik göstermektedir. Babanın yaşı çocuk yetiştirme tutumlarını etkilememektedir.

İleri yaşta çocuk sahibi olan anne ve babalar çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutum geliştirebilirler (Çağdaş ve Seçer, 2011). Araştırmaya katılan babaların 40 yaş

ve üzerinde, 25 yaş ve altında olmaması, 35-39 yaş aralığında yığılmanın olması ve çocuklarının tümünün en az bir yıldır okul öncesi eğitimden yararlanıyor olması yani çalışma grubunun benzer özelliklere sahip olması bu bulgunun nedeni olarak açıklanabilir.

Şendoğdu (2000), genç babaların daha ileri yaştaki babalara göre daha az baskı-disiplin boyutunu benimsediklerini tespit etmiştir.

Garip (2010) yaptığı araştırmada babaların demokratik ve çocuk merkezli stil alt boyutu puanlarının yaş değişkenine göre benzer olduğu sonucuna ulaşılmış; ancak 20-30 yaş grubundaki babaların 31-40 yaş grubundaki anne ve babalara göre daha otoriter çocuk yetiştirme stili sergilediklerini tespit etmiştir.

Yukarıdaki araştırma bulguları bu araştırmanın bulguları ile tutarlılık göstermemektedir. Genç babalar bilgi eksikliklerini daha otoriter tutum göstererek yansıtabilirler. Bu durumla ilgili olarak ebeveynin yaşının genç olması, çocuk yetiştirme stillerindeki bilgi eksikliği, henüz oturmamış bir evliliklerinin olması gibi faktörler sıralanabilir. Babaların yaşam koşullarının farklı olması, hayata bakış açılarının benzerlik göstermemesi gibi nedenler de farklı bulguların elde edilmesini sağlayabilir.

2.5.Babaların çocuklarına karşı tutumları eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Babaların eğitim düzeyine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum alt boyut puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farka rastlanmamıştır. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ise, istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma görülmektedir ($p<0,05$) (Tablo 19). Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, ilkokul mezunu ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum puan ortalamaları lise, önlisans ve lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip ebeveynlerden daha düşüktür. Ortaokul mezunu ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum puan ortalamaları da lise, önlisans ve lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip ebeveynlerden daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Atalay Yalçın (2010)'nın araştırmasında eğitim düzeyi arttıkça babaların daha kontrolcü davrandıkları, sıkı disiplin uygulamayı daha fazla tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Pekkarakaş (2010) araştırmasında babaların eğitim durumları ile çocuk yetiştirme tutumlarında geleneksel tutum ve modern tutum arasındaki etkileşimi incelemeye yönelik yapılan analizler sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Babaların eğitim durumlarına göre modern ya da geleneksel tutum göstermelerinin birbirinden farklı olduğu saptanmıştır. Lisansüstü eğitim durumuna sahip babaların ilkokul mezunu babalara göre daha geleneksel tutumlar gösterdiği bulunmuştur.

Eroğlu (2014)'nin araştırmasında ortaokul mezunu babalar ve üniversite mezunu babaların ilkokul mezunu babalara göre aşırı koruyuculuk düzeylerinin fazla olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki araştırma sonuçları ile bu araştırma bulguları paralellik göstermektedir. Aynı zamanda bu çalışmada babalarda olduğu gibi annelerin de eğitim düzeyi arttıkça aşırı koruyucu tutumlarının arttığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak annelerde de olduğu gibi babaların da eğitim düzeyleri arttıkça etraftan çocuğa karşı gelebilecek çağın getirdiği olumsuzlukların daha çok farkında olmaları söylenebilir. Ayrıca eğitim düzeyinin yüksek olmasının çocuk gelişimi ve eğitimi bilimi ile ilgili bilgi sahibi olmanın ön koşulu olmadığı da bilinmektedir.

Durmuş (2006) yaptığı çalışmada ilköğretim mezunu ebeveynlerin daha çok aşırı koruyucu ve baskı disiplin içeren anne baba tutumu sergiledikleri görülmüştür. Babaların eğitim düzeyleri arttıkça tutumlarında pozitif bir değişim olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Şahin Tezel ve Özyürek (2008)'in araştırmasında babaların eğitim düzeyi arttıkça daha demokratik tutum sergilediklerini tespit etmişlerdir. Lise ve üniversite mezunu babaların ilkokul mezunu babalara göre daha fazla demokratik tutuma sahip oldukları, buna rağmen daha az uyma, sosyal hareketlilik ve çocukla özdeşleşme tutumuna sahip oldukları belirlenmiştir.

Garip (2010) yaptığı çalışmada üniversite ve üstü babaların ilkokul mezunu babalara göre daha demokratik oldukları belirlenmiştir. İlkokul mezunu babaların üniversite ve lisansüstü eğitim mezunu babalara göre daha otoriter ve çocuk

merkezli; lise mezunu babaların ise üniversite ve üstü mezunu babalara göre daha otoriter olduğu görülmüştür.

Yukarıdaki araştırma bulguları ile bu araştırmanın bulguları tutarlılık göstermemektedir. Babaların eğitim düzeyinin yükselmesiyle çocuklarına karşı tutumlarının olumlu olması gerektiği düşünülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe bilimsel kaynaklara ulaşma yollarını bilme, davranışların olumlu olumsuz sonuçlarını mukayese etme becerilerinin de artmasıyla çocuklara karşı demokratik tutumlar göstermenin önemli olduğunu bilmeleri düşünülebilir.

2.6. Babaların çocuklarına karşı tutumları mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda babaların mesleklerine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ise istatistiksel olarak farklılaşma görülmektedir ($p<0,05$) (Tablo 20). Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre aşırı koruyucu tutum alt boyutunda memur babaların, işçi babalara göre daha yüksek aşırı koruyucu tutum puanına sahip oldukları yani memur babaların işçi babalara göre daha çok aşırı koruyucu tutum sergiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Pekkarakaş (2010) araştırmasında kamu sektöründe çalışan babaların çocuklarına karşı serbest meslek sahibi olan babalara göre daha geleneksel tutum gösterdikleri saptanmıştır.

Yukarıdaki araştırmanın bulguları ile bu araştırmanın sonuçları paralellik göstermektedir. Memur babaların işçi babalara göre daha çok aşırı koruyucu tutum sergiledikleri bulgusuna ulaşılan bu çalışmada eğitim düzeyi yüksek babaların diğer babalara göre aşırı koruyucu tutum gösterdikleri sonucuna da ulaşılmıştır. Bu iki bulgu birbirini destekler niteliktedir.

Ülkemizde kamuda memur olarak çalışan bireylerin işçi olarak çalışan bireylere göre eğitim düzeylerinin daha yüksek, çalışma şartlarının daha olumlu, sendikal ve sosyal açıdan babalık izni, bayram tatilleri gibi izin haklarının var olması

açısından da pozitif ayrıcalıkları olduğu bilinmektedir (Işıklı, 1970; Serdar, 2002). Dolayısıyla eğitim düzeyinin yükselmesi ve yaşam standartlarının daha iyi olması babaların çocuklarına ayırdıkları zamanın artmasına ve çağın getirdiklerini takip edebilmeleri çocuklarına daha yakın ilgi göstermeleri, teknolojinin getirdiği tehlikeler gibi çocukları kuşatan unsurlara karşı çoklu bakış açısı geliştirmeleri babaların aşırı koruyucu tutum göstermelerine neden olabilir. Çocuklarının daha iyi şartlarda yaşamaları, üniversite eğitiminden yararlanarak iyi bir meslek seçmelerinin sağlamak, yabancı dil öğrenimi ve yeteneklerini keşfedebilmek ve geliştirebilmek adına çocukları üzerinde yoğunlaşmaları da aşırı koruyucu tutum göstermelerinde etkili olabileceği söylenebilir.

Özyürek (2004), kırsalda çiftçilikle uğraşan babaların çocuklarına karşı tutumlarının memur olan babalara göre daha koruyucu, serbest, memur ve işçi mesleği olan babalara göre daha katı/sert disiplinli olduğu; kentte profesyonel mesleği olan babaların tutumlarının diğer meslek gruplarına göre daha az koruyucu ve daha az katı/sert disiplinli olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Şahin Tezel ve Özyürek (2008)'in araştırmasında babaların meslekleri ile ebeveyn tutumları toplam puanları arasında anlamlı fark olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Garip (2010)'in yaptığı çalışmada, hangi meslek grubundan olursa olsun babaların demokratik ve çocuk merkezli stil alt boyut puanları farklılık göstermezken; üretim sektörü meslek mensubu babaların hizmet sektörü ve finans/işletmecilik sektörü meslek mensubu babalara göre daha otoriter oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıdaki araştırma bulguları ile bu araştırma bulguları tutarlılık göstermemektedir. Bu durumun araştırmalara katılan babaların mesleklerinin gerektirdiği koşullardan, babaların özelliklerinden, babaların iş doyumundan kaynaklandığı söylenebilir. Burada önemli olan zamanın doğru kullanılması, kaliteli birliktelik ve ortak faaliyet ortamları hazırlamaktır (Yavuzer, 2013).

3.0.Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların anne Ve babalarının çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

3.1.Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda, okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocukların anne ve babalarının “Ebeveyn Tutum Ölçeği” otoriter tutum alt boyutunda ve aşırı koruyucu tutum alt boyutunda istatistiksel olarak bir farklılaşma bulunmamıştır. “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p<0,05$). (Tablo 21). Araştırma bulgusuna göre, babaların annelere göre daha çok demokratik tutum ve annelerin babalara göre daha çok izin verici tutum sergiledikleri saptanmıştır.

Öner ve Yılmaz (2001), babaların annelere göre daha çok sevgi ögesini ön planda tuttıkları ve çocuklarına karşı daha çok demokratik tutum sergilediklerini saptamışlardır.

Yukarıdaki araştırma bulguları, bu araştırmanın sonucu ile elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Aşağıdaki araştırma bulguları ise bu araştırmanın bulgularını babaların çocuklarına karşı tutumları açısından destekler niteliktedir.

Seçer ve diğerleri (2007) yaptıkları araştırmada, babaların genel olarak çocuklarına karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları bulgusuna ulaşmışlardır.

İnci ve Deniz (2015), yaptıkları araştırmada babaların çocuğa karşı baskıcı ve tutucu ebeveyn tutumlarından çok çocuğun ihtiyaç ve ilgilerini gözeten, pozitif bir tutum sergiledikleri bulgusuna ulaşmışlardır.

Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları farklı olabilmektedir. Annenin daha yumuşak, babanın daha kararlı olduğu bilinmektedir. Çocuğuyla daha çok zaman harcayan annenin harcadığı bu zaman, genelde besleme ve altını değiştirme gibi çocuğun bakımı ile ilgiliyken, babanın harcadığı zaman daha çok fiziksel etkinlikler ve oyunlardan oluşmaktadır. Babanın çocukla oyun şekli daha çok havaya atma, yuvarlama ve gıdıklama gibi daha sert ve heyecan içerikli fiziksel etkileşimler içerirken, annenin oyunu daha çok sözel etkileşimler içermektedir. Babalar çocuklarının yabancı oldukları durumlarda atılgan davranmalarını, risk almalarını ve

kendilerini savunmalarını teşvik etmektedir. Babalar annelere oranla çocuklarını daha bağımsız davranmaya ve çevreyi keşfetmesine cesaretlendiren tutum gösterirler (Şahin Tezel ve Özyürek, 2010; Kuzucu, 2011). Babaların demokratik tutum göstermeleri annelere göre yaşantılara daha objektif bakabilmelerinden, çocuklarıyla daha az zaman geçirmelerinden dolayı geçirdikleri zamanın daha nitelikli olmasına çaba göstermelerinden de kaynaklandığı söylenebilir.

Annelerin babalara göre daha çok izin verici tutum sergilemeleri, babaların çocukları ile daha geniş yelpazede mesafeli olarak tanımlanan sınırlı ilişkiler kurmasını, annelerin ise çocuklarına karşı daha duygusal yaklaşarak, çocuklarının isteklerini geri çevirmemesini düşündürebilir.

Annenin çocuğunu koruma eğiliminin tüm diğer eğilimlerden güçlü olduğu ve babanın ise ailesini koruma ile görevli olup kendisini bir güven súpabı olarak gördüğü düşünülmektedir (Yavuzer, 2013; Adler, 2014). Bu durumun anneler ve babaların çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutum alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farkın görülmemesinde etkili olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgusu olarak anneler ve babaların çocuklarına karşı otoriter tutum alt boyutunda istatistiksel olarak farklılaşmanın görülmemesinin nedeni olarak, araştırmaya katılan anne ve babaların çocuklarının okul öncesi eğitimden yararlanması ve aynı yaş grubu çocuğa sahip olmalarının etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin; çocuklarının cinsiyetlerinin, sahip oldukları çocuk sayılarının, çocuklarının okul öncesi eğitime devam etme sürelerinin, yaşlarının, eğitim düzeylerinin ve meslek değişkenlerinin çocuklarına ana-baba tutumlarını etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Bulgular sonucu ulaşılan sonuçlar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan annelerin çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

Araştırma bulgularından annelerin sahip oldukları çocuklarının cinsiyetleri değişkenine göre çocuklarına karşı olan tutumlarının etkilenmediği anlaşılmıştır.

Araştırma sonucunda, annelerin sahip oldukları çocuk sayıları değişkenine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” aşırı koyucu tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutlarında ise, istatistiksel olarak farklılaşma olduğu bulgusu elde edilmiştir. Demokratik tutum alt boyutunda bir çocuğa sahip olanların ve iki çocuğa sahip olanların, üç çocuğa sahip olan annelere göre daha düşük demokratik tutum puan ortalamasına ve otoriter tutum alt boyutunda ise bir çocuğa sahip olanların ve iki çocuğa sahip olanların, üç çocuğa sahip olan annelere göre daha yüksek otoriter tutum puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Annelerin sahip oldukları çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süreleri değişkenine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farkın olmadığı saptanmıştır. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ise, istatistiksel olarak farklılaşmanın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre üç yıl okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğa sahip annelerin, bir yıl okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğa sahip annelere göre daha düşük aşırı koruyucu tutum sergiledikleri anlaşılmıştır.

Annelerin yaşlarına göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir

farklılaşmanın olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Bu farkın 35-39 yaş arasında bulunan annelerin 25-29 yaş aralığında bulunan annelere göre daha aşırı koruyucu tutum sergilediklerinden kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Annelerin eğitim düzeylerine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum ve otoriter tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ve izin verici tutum alt boyutunda ise istatistiksel olarak fark olduğu anlaşılmıştır. Bu farkın aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ilkökul mezunu annelerin lise, ön lisans ve lisans mezunu annelere göre daha az aşırı koruyucu tutum sergiledikleri; izin verici tutum alt boyutunda ise ilkökul mezunu annelerin lisansüstü öğretim yapmış annelere göre daha çok izin verici tutum sergiledikleri şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonucuna göre annelerin meslekleri çocuklarına karşı olan tutumlarını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan babaların çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

Araştırmadan elde edilen sonucunda; babaların sahip oldukları çocukların cinsiyetleri, sahip oldukları çocuk sayıları, sahip olduğu çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süreleri ve yaşları değişkenlerinin çocuklarına karşı olan tutumlarını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Babaların eğitim düzeylerine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Lisansüstü eğitim yapmış babaların, ilkökul ve ortaokul mezunu babalara göre daha çok aşırı koruyucu tutum sergiledikleri görülmüştür.

Araştırma bulgularına göre babaların, mesleklerine göre “Ebeveyn Tutum Ölçeği” demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya rastlanılmamıştır. Aşırı koruyucu tutum alt boyutunda ise istatistiksel olarak fark saptanmıştır. Bu farkın, memur babaların işçi babalara göre daha yüksek aşırı koruyucu tutum sergiledikleri yönünde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubu çocuğu olan anneler ile babaların çocuklarına karşı tutumları ile ilgili olarak;

Araştırmaya katılan anne ve babaların “Ebeveyn Tutum Ölçeği” otoriter tutum ve aşırı koruyucu tutum alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Demokratik tutum ve izin verici tutum alt boyutlarında ise istatistiksel olarak fark bulunmuştur. Buna göre babaların annelere göre daha çok demokratik tutum ve annelerin babalara göre daha çok izin verici tutum sergiledikleri belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir:

I. Çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili olarak;

1. Günümüzde tüm dünyada bütün meslekler belli bir eğitimden sonra kazanılmaktadır. Ancak anne ve babalık deneme yanılma yoluyla öğrenilmekte, zorunlu bir eğitim sürecinden geçilmemektedir. Evlilik işlemlerinde istenilen kriterlerde evlilik ve anne baba eğitimi kurslarına katılmayı sağlayıcı sertifika ve belgeler istenilebilir.
2. Birçok insanın, en rahat ulaşabildiği kaynak olan gazete, dergi, televizyon ve internet gibi kitle iletişim aracılığı ile anneler ve babaların çocuk yetiştirme tutumları hakkında daha doğru ve pratik bilgiler elde etmeleri için çeşitli yayın ve programlar yapılabilir.
3. Anne baba eğitim programlarının ülke genelinde yaygınlaştırma çalışmalarına daha fazla önem verilerek, programların hazırlanması ve uygulanmasında anne baba tutumları konusuna ve özellikle babaların katılımını artırmaya yönelik çalışmalara ağırlık verilebilir.
4. Anne baba eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanmasında, anne ve babaların yaşlarının, eğitim düzeylerinin ve mesleklerinin dikkate alınması önerilebilir.
5. Okul öncesi eğitim öğretmenleri aile katılımı etkinliklerine gereken önemi vermeleri, planlamaları, etkin uygulamaları ve değerlendirmeleri konusunda hizmet içi eğitim seminerleri ile bilgilendirilebilirler.

II. Yeni araştırmalara yönelik olarak;

1. Farklı rneklem gruplarında farklı değişkenler ve ölçekler kullanılarak benzer araştırmalar yapılarak sonuçlar test edilebilir.
2. Anne baba tutumları ve çocuklar üzerindeki etkilerini ilişkilendiren farklı çalışmalar yapılabilir.
3. Okul ncesi eğitimi öğretmenleri aile katılımı konusunda planlama, etkinlikleri uygulama ve değerlendirmede bilgi ve tutumlarını değerlendiren araştırmaların yapılması önerilir.

KAYNAKÇA

- Acar, V. Nilüfer ve Whirter, Mc Jeff (2005). *Çocukla İletişim*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Acat, M. Bahaddin (2012). *Aile ve Yaşam Döngüsü*, (Editör: M.Bahaddin Acat). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2-25.
- Adler, Alfred (2000). *Çocuk Eğitimi*. (Çeviren: Kamuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Adler, Alfred (2012). *Bireysel Psikoloji*. (Çeviren: Cansu Çelebi). Balıkesir: Altınpost Yayıncılık.
- Adler, Alfred (2014). *Yaşamın Anlamı*. (Çeviren: Hasan Can). Ankara: Tutku Yayınevi.
- Ağdemir, sürmeli (1991). Aile ve Eğitim. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1, 11-15.
- Akgül Gök, Fulya (2013). *Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algularının Aile İşlevlerine Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, Emine (1978). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-5.
- Alibeyoğlu, Taner (2009). *Baba Destek Programının (BADEP) Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alisinanoğlu, Fatma ve Ulutaş, İlkay (2000). Çocuklarda Kaygı Ve Bunu Etkileyen Etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, 145, 15-19.
- Altınay, Derya (2012). *Çalışan ve Çalışmayan Annelerin Başa Çıkma Tutumları ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arabacı, Nalan ve Esra Ömeroğlu (2013). 48-72 Aylık Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocukları İle İletişimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30, 41-53.
- Arı, Meziyet, Bayhan, Pınar ve Artan, İsmihan, (1994), Farklı Ana Baba Tutumlarının 4-11 Yaş Çocuklarında Görülen Problem Durumlarına

- Etkisinin Araştırılması. *10. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, Ankara.
- Aslan, A. Kadir (2002) Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 2 (1), 25-33.
- Atalay Yalçın, Fulya (2010). *Genç Yetişkinlerin Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Algıladıkları Ana-Baba Davranışları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, Ayhan (2010). *Eğitim Psikolojisi*, (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Aytemiz, Tuğçe (2010). *Ebeveynin Kişiliği, Çocuğun Mizacı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayyıldız, Tülay (2005). *Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri, Zonguldak.
- Ayyıldız, Tülay, Ocakcı, Ayşe ve Ayoğlu, Ferruh (2006). Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Dergisi*, 2(1), 35-45.
- Bacanlı, Hasan (2001). Eş Tercihleri. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 2(15), 7-16.
- Başaran, İbrahim Ethem (2011). *Ana Babanın Eğitimi Elkitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Bowlby, John (2012). *Bağlanma*. (Çeviren: Tuğrul Veli Soylu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Can, Gülay (2011). Anne Yenidoğan Bağının Önemi, Preterm Yenidoğanlar. (Editör: Aysel Ekşi). *Ben Hasta Değilim*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 6-10.
- Cansel, Erol (1991), Sosyal Devlet ve Aile. (Editörler: Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem). *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 5(2),64-70.
- Celkan, Hikmet Yıldırım (1991). Beşeri Kültürün Temel Ögesi Aile. (Editör: İrfan Çayboylu). *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 5(1), 81-85.

- Conloer, Paul (2007). *Annelik Sanatı*, (9. Baskı). İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Cömert, Dilfiruz Ve Güleç, Havise (2004). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Aile Katılımının Önemi: Öğretmen - Aile - Çocuk ve Kurum. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (81), 131 -145.
- Cüceloğlu, Doğan (2006). *İnsan Ve Davranışı*, (15. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (2013). *İçimizdeki Çocuk*, (47. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (2013). *Başarıya Götüren Aile*, (12. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, Aysel (2012). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*, (1. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağdaş, Aysel ve Şahin Seçer, Zarife (2011). *Anne Baba Eğitimi*, (1.Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağatay, Tahir, (2014). Evli Çiftler Arası Çiftlerin Bazı Münasebetleri Etrafında. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/963/11865.pdf> Erişim Tarihi: 08.03.2014.
- Çalışır, Hüsniye (2003). *İlk Kez Anne Olan Kadınların Annelik Rolü Başarımlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çakır, Hülya (2013). Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Faktörler Çerçevesinde Erken Evlilikler: Ankara Pursaklar Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelen, Fatma Kübra, Çelik, Aygül ve Seferoğlu, Süleyman Sadi (2011). Çocukların İnternet Kullanımları ve Onları Bekleyen Çevrim içi Riskler. *Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 2 - 4 Şubat İnönü Üniversitesi*, Malatya.
- Çelik, Metehan (2006). *Evlilik Doyum Ölçeği Geliştirme Çalışması*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çelik, Özlem (2008). *Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Benimsenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Çetinkaya Bengü ve Başbakkal Zümrüt (2005). Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Benlik Saygısı Düzeylerinin ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 21(2), 47-57.

- Çiftçi, Ali (2009). Türkiye'nin Nüfus Bilgileri Işığında Kâzım Karabekir'in Aile ve Nüfus Politikalarına İlişkin Görüşleri ve Bugünkü Durum. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 5(19), 25-40.
- Degget, J., O'brien, M., Zanolli, K., ve Peyton, V.(2000). Parent Attitudes About Children: Associations With Parental Life Histories And Child Rearing Quality. *Journal Of Family Psychology*, 14(2), 187-199.
- Demircioğlu, Nevin S. (2000). *Boşanmanın, Çalışan Kadının Statüsü ve Cinsiyet Rolü Üzerine etkisi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demiriz, Serap ve Öğretir, Ayşe Dilek (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Cilt:15 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 105-122.
- Doğan, Süleyman (2010). *Ailenin Aynası Çocuk*, (2. Baskı). İstanbul: Selis Kitapları.
- Dökmen, Zehra (2014). *Toplumsal Cinsiyet*, (4. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dursun, Aylin (2010). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Durmuş, Reyhan (2006). *3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ekşi, Aysel (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Ekşi, Aysel (2011). Çocuğun Ruhsal Gelişiminde Annenin Önemi, Anneden Ayrıılığa Tepkiler. (Editör: Aysel Ekşi). *Ben Hasta Değilim*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 38-53.
- Erbay, Filiz ve Çağdaş, Aysel (2007). Annelere İlişkin Bazı Değişkenlerin 5-6 Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşüncelerine Etkisi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 58-79.
- Erkan, Semra (2010). Aile ve Aile Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar. (Editör: Z. Fulya Temel). *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık, 3-43.

- Erdoğan, Ayten (2004). Çocuğun Psikososyal Gelişiminde Babanın Rolü. *Yeni Symposium Dergisi*. 42 (4), 147-153.
- Ersoy, Ersan (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 209-230, Elazığ.
- Fisher, Helen E. (2004). *Cinsel Aşkın Anatomisi*. (Çeviren: Meral Gaspıralı). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Fromm, Erich (2013), *Sevme Sanatı*. (Çeviren: Özden Saatçi Karadana). İzmir: İlyas Yayınevi.
- Gander, Marry J. ve Gardiner, Harry W. (2010). *Çocuk Ve Ergen Gelişimi*. (Çeviren: Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Garip, Sibel (2010). *5-6 Yaş Döneminde, Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuğu Olan Eşlerin Çocuk Yetiştirme Stilleri İle Evlilik Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Geçtan, Engin (2013). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, (21. Baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Geçtan, Engin (2013). *İnsan Olmak*, (11. Baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Ginott, Haim G. (2011). *Anne Baba ve Çocuk Arasında*. (Çeviren: Arzu Tüfekçi). İstanbul: O Kitaplar.
- Gittins, Diana (2011). *Aile Sorgulanıyor*. (Çeviren: Tuna Erdem). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Güleç, Duygu (2010). *Baba- Bebek Bağlanma Ölçeği'nin Türk Toplumunda Geçerlik ve Güvenirliğinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Güngörmüş Özkardeş, Oya (2012). *Baba Olmak* (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gür, Bekir S. ve Kurt Türker (2011). Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 12(7), 33-62.
- Haliloğlu, Sümeyye (2008). *Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri, Bağlanma Biçimleri ve İşlevsel Olmayan Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Malatya İli Örneği)* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Hazan, Cindy ve Shaver Philip R. (1994). Bağlanma, (Çeviren: Ali Dönmez). *Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı*, 31(1), 1-20.
- Hecker, Anat Palgi (2009). Özne Olarak Anne, Psikanalitik Kuramda Bir Eksik. *Psikanaliz Yazıları. Uluslar Arası Psikanaliz Birliği Kadınlar ve Psikanaliz Komitesi*. 24-26 Ekim. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 53-65.
- Hortaçsu, Nuran (2003). *Çocuklukta İlişkiler*, (4. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Hortaçsu, Nuran (2012). *İnsan İlişkileri*, (1.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- İnan, Abdülkadir (1964). Atatürk Devrine Ait Hatıralar. *Türk Kültür Dergisi*, 25, 62.
- İnceoğlu, Metin (2010). Tutum Algı İletişim, (5. Baskı). İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.
- İnci, Mehmet Akif ve Deniz, Ümit (2015). Baba Tutumları ile Çocuğun Yaşı, Cinsiyeti, Doğum Sırası ve Kardeş Sayısı Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1),57-69.
- Jersild, Arthur T. (1979). Çocuk Psikolojisi. (Çeviren: Gülseren Günçe). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara.
- Jung, Carl Gustav (2013). *Dört Arketip*. (Çeviren: Zehra Aksu Yılmaz). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2012). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*, (3. Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Karacan, Elvan (2000). Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 9(7), <http://www.ttb.org.tr/STED/sted0700/6.html> Erişim Tarihi: 17.03.2015
- Karabulut Demir, Evren ve Şendil, Gül (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.
- Kaya, Mevlüt (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 193-204.
- Kaynar, Neşe ve Yıldız, Suzan (2003). Çocuklardaki Travmatik Kazalar İle Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu Hemşirelik Dergisi*,51, 15-24.

- Kaypak, Şafak (2014). Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 344-357-344.
- Kırık, Murat Ali (2013). Televizyonun Gelişim Çağı Çocukları Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Ebeveynlerin Kontrol Sorunu. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 2(4), 189-198.
- Kırık, Murat Ali (2014). Aile Ve Çocuk İlişkinde İnternetin Yeri: Nitel Bir Araştırma *Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 337-347.
- Kongar, Emre (1991). Türkiye’de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri. (Editörler. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem). *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 5(2), 72-80.
- Köknel, Özcan (2011). Kültür ve Gençlik Sorunları. (Editör: Haluk Yavuzer). *Anne Baba Tutumları*. İstanbul: Timaş Yayınları, 11-41.
- Kucuroğlu, Zeynep (2011). *Boşanmanın Kişisel Sonuçları Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, Adnan (2008). *Ergenlik Psikolojisi*, (10. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kundakçı, F, Seda (2007). *İktidar, Ataerkillik ve Erkeklik:Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kuruçay, Ramazan (2012). *Babanın Durumsal ve Kişilik Özellikleriyle Erkek Ergen Çocuklarının Gerçekleştirdiği Kuraldışı Davranışların Türü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuruçırak, Şirin (2010). *4-12 Aylık Bebeği Olan Babaların, Babalık Rolü Algısı İle Bebek Bakımına Katılımı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kuzgun, Yıldız (1972). Anababa Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuzucu, Yaşar (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.

- Lamb (2001). *Kültürlerarası Bakış açısı ile Babanın Çocuk Gelişimindeki Rolü ve Önemi*. Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını, 12.
- Lawton, E. (1992). "The Quality of Parent – Adult Child Relationship and FamilyStructure". *Dissertation Abstract İnternational* 52, 67-346.
- Makarenko, Anton S. (2006). *Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi*. (Çeviren: Şule Ünsaldı). İstanbul: Sorun Yayınları.
- Miller, Alice (2003). *Başlangıçta Eğitim Vardı*. (Çeviren: Şirin Baykan). İstanbul: Arion Yayınevi.
- Mitchel, Juliet ve Oakley, Ann (1998). *Kadın ve Eşitlik*. (Çeviren: Fatmagül Berktaş). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Navaro, Leyla (2001). *Gerçekten Beni Duyuyor Musun?*, (26. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Nazlı, serap (2014). *Aile Danışmanlığı*, (11. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ocak, Gürbüz ve Çınar, İbrahim (2010). Yapılandırmacı Anlayış ve Çeşitleri. *Eğitim Birsen Dergisi*, 6(16), 56-61.
- Ok, Sinan (2011). *Erkeklik Krizi ve İşsizlik*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Onken, Deborah S. (2005). *Family Psychosynthesis And The Genogram*. <http://ailedostu.com/dosyalar>, Erişim Tarihi:28.12.2013.
- Öğretir, Ayşe Dilek (1999). *Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Anne –Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ömeroğlu, Fatma (1996). *Okulöncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları (Anne Tutumlarının Demografik Bilgilere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bir Araştırma)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öner, B. ve Yılmaz, S. (2001). Anne ve Baba Gözüyle "Çocuk Eğitimi" Bir Sosyal Temsil Ön Çalışması. *Kriz Dergisi*, 9(1), 39-46.
- Öngider, Nilgün (2013). Anne-Baba İle Okul Öncesi Çok Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*. 5(4), 420-440.

- Özdemir, Şuayıp, Vatandaş, Celalettin ve Torlak, Ömer (2009), sosyal Problemleri Çözmede Aile Yaşam Döngüsünün (AYD) Önemi. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 4(16), 7-18.
- Özerk, Halis (2006). *Ana babaların Çocuk Yetiştirmeye İlişkin Tutumlarının, Bilgi Düzeylerinin ve 11-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Kendilerini Değerlendirmelerinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgüven, İbrahim Ethem (2010). *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: PDREM Yayınları
- Özgüven, İbrahim Ethem (2014). *Evlilik ve Aile Psikolojisi*, (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademi.
- Özkan, Hava (2010). *Annelik Kimlik Gelişimi Eğitiminin Primiparların Annelik Rolü Kazanımına ve Bebeğim Algısına Etkisi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özmert, Elif N. (2006). Erken Çocukluk Eğitiminin Desteklenmesi III:Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49: 256-273.
- Özpolat, Abdulvahap (2010). Ailede Demokratik Sosyalleşme. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 5(20), 9-24.
- Öztürk, Beyda (2009). *Bingöl İli Örnekleminde Geniş ve Çekirdek Aile Yapılarında Anne- Çocuk İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özyürek, Arzu (2004). *Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne- Babaların Çocuk Yetiştirme İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Polat Uluocak, Gonca ve Bulut, Işıl (2011). Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 7(24), 9-24.
- Poyraz, Hatice ve Özyürek, Arzu (2005). Okul Öncesi 5-6 Yaş Çocukların Problem Davranışları ve Ebeveynlerin Disiplin Yöntemlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 166.

- Poyraz, Meral (2007). *Babaların Babalık Rolünü Algulamalarıyla Kendi Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ritchie, J.(1982). Child- Rearing Practices And Attitudes Of Working And Full Time Mothers, *Women's Studies Inc. Forum*, 5(5), 419-425.
- Saygılı, Sefa ve Çankırılı, Ali (2013). *Baba Olma Sanatı* (2. Baskı). İstanbul: Zafer Yayınları.
- Saygılı, Sefa ve Çankırılı, Ali (2013). *Anne Olma Sanatı* (1. Baskı). İstanbul: Zafer Yayınları.
- Seçer, Zariye, Çeliköz, Nadir ve Yaşa, Songül (2007). Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 425-439.
- Senemoğlu, Nuray (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, (12.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Serdar, Aysu (2002). Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Ücretlendirmede Yeni Yaklaşımlar. *Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 53-61
- Sigmund, Freud (2012). *Cinsiyet Üzerine*. (Çeviren: A. Avni Öneş). İstanbul: Say Yayınları.
- Sungur, Mehmet Z. (2009), *Sen, Ben ve Aramızdaki Her Şey*, (20.Baskı). İstanbul: Goa Yayın Basım.
- Şahin Tezel, Fatma ve Özyürek, Arzu (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Şahin Tezel, Fatma ve Özyürek, Arzu (2010). *Anne Baba Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı*. İstanbul: Morpa.
- Şanlı, Deniz (2007). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir

- Şanlı, Deniz ve Öztürk Candan (2007). Annelerin Eğitim Durumunun Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 14(3), 145-151.
- Şanlı, Deniz ve Öztürk Candan (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 31-48.
- Şendil, Gül (2003). *Çocuk, Ergen, ve Anne Baba*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- Şendil, Gül ve Kaya Balkan, İdil. (2005). *Anne Baba Olmak, (1.Baskı)*. İstanbul: Morpa.
- Şendil, Gül ve Kızıldağ, Özgün (2005). *Evlilik Çatışması ve Çocuk, (1.Baskı)*. İstanbul: Morpa.
- Şendoğdu, Mine Canan (2000). *Anaokuluna Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Anne Babalarını Algılamaları İle Anne Babaların Kendi Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tarhan, Nevzat (2013). *Evlilik Psikolojisi, (17.Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, Nevzat (2014). *Aile Okulu, (19.Baskı)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taylan , Hasan H. (2003). *Köy Ailesinde Aile içi ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tezesen, Fatma Esin (2008). *Türk Modernleşme Sürecinde Kadının Değişen Toplumsal Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) (1926). Zabıt Ceridesi, Devre 6, 2: 151.
- TDK (Türk Dil Kurumu). (2014). *Türkçe Güncel Sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts , Erişim Tarihi: 05.03.2014.
- Tolan, Barlas (1991). Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru. (Editörler: Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem). *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 5(2), 483-494.
- Tuzgöl, Meliha (1998). *Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). T.C. Resmi Gazete, 17863, 09.11.1982.

- Tüzün, Olcay Ve Sayar, Kemal (2006). Bağlanma Kuramı Ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi*, 19(1), 24-39.
- Ucur, Elvan Z. (2005). *Farklı Aile Tutumlarının Okulöncesi Dönem 5 Yaş Çocuklarının Bilişsel Performans Düzeylerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluocak, Şeref Ve Aslan, Cumhur (2011). *Kadın Bakış Açısından Toplumsal Cinsiyet Roller*, (1.Baskı). Çanakkale: ÇNK Akademi.
- Ural, Ozana (2010). Dünden Bugüne Aile Eğitimi. (Z.Fulya Temel). *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık, 50-67.
- Uzel, Gülay (2008). *Magazin Basınında "Anne" Damgası Ve "Annelik": "Kelebek" Magazin Eki Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ülgen, Gülten ve Fidan, Emel (2005). *Çocuk Gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Üner, Sarp (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ünal, Gülseren (2004). Bir Grup Üniversiteli Gençte Çekingenlik, Aleksitimi ve Benlik Saygısının Değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7,215-222.
- Ünüvar, Perihan (2008). *Babaların 3-6 Yaş Grubu Çocuklarıyla Geçirdikleri Zamanın Niteliğini Belirleme ve Geliştirme*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Von Der Lippe, A.(1999). The Impact Of Maternal Schooling And Occupation On Child- Rearing Attitudes And Behaviours In Low Income Neighbourhoods In Cario, Egypt, *International Journal Of Behavioral Development*, 23 (3): 703-729
- Yalçın, Fulya ve Türnüklü, Abbas (2011). Algılanan Ana-Baba Davranışları İle Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1),1C0327, 717-735.
- Yapıcı, Şenay (2010). Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi. *Turkish Studies Academic Journal*,5(4), 1544-1570.
- Yavuzer, Haluk (1999). *Çocuk Psikolojisi*, (18. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, Haluk (2009). Aile İlişkileri ve Çocuk (Editör: Haluk Yavuzer). *Evlilik okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 164-171.
- Yavuzer, Haluk (2011). *Anne Baba Tutumları*, (2.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yavuzer, Haluk (2013). *Ana-Baba ve Çocuk*, (24. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Haluk (2013). *Anne Olmak*, (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldız, Ayşe (2013). *Anne Baba Tutumu ile Evlilik Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz,Vidan (2004). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Anneannelerin Etkilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Yasemin (2007). *Anne-Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yörükoğlu, Atalay (2007). *Aile ve Çocuk* (7. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, Atalay (2014). *Çocuk Ruh Sağlığı* (34. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Wechselberg, Klaus ve Puyn, Ulrike. (1999). *Anne ve Çocuk*. (Çeviren: Erdoğan Kınalıbay). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Winnicott, D.W. (2013). *Oyun ve Gerçeklik*. (Çeviren: Saffet Murat Tuna). İstanbul: Metis Yayınları.
- Winsler, A., Madigan, A., & Aquilino, S.(2005). Correspondence Between Maternal And Parental Parenting Styles In Early Childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 20 : 1- 12.

EKLER

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877/604.01.02/4371425
Konu: Araştırma İzni

02/10/2014

Sn: **Fatma Merve AKTÜRK**
Çiğli Şehit Ali Karaoğlan Kız Teknik ve
Meslek Lisesi Çiğli /İZMİR

- İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı (Genelge 2012/13)
b) 19/09/2014 tarihli dilekçeniz
c) 01/10/2014 tarih ve 12018877/604.01.02/4353506 sayılı Valilik Onayı

Müdürlüğümüz Buca, Çiğli, Karşıyaka ilçelerinde bulunan ekli listedeki resmi ve özel bağımsız anaokulları bünyesinde anasınıfı bulunan ilkokullarda öğrenim gören öğrencilerin ebeveynlerine uygulamak istediğiniz "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5 Yaş Çocuğu Olan Anne Babaların Çocuklarına Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi İzmir İli Örneği" konulu tez çalışmanız için kullanacağınız ölçekler, ilgi (c) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Araştırmanın tamamlanmasından itibaren en geç iki hafta içinde Araştırmanın Teslimine İlişkin Taahhütname Tutanağı doldurulup, araştırmanın CD'ye aktarılması sağlanarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinize ve gereğini rica ederim.

Metin Ender KARABULUT
Şube Müdürü

EKLER:

- 1- Valilik Onayı (1 sayfa)
- 2- Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)
- 3- Taahhüt Formu (1 sayfa)
- 4- Onaylı Veri Araçları (.....sayfa)

Güvenli Elektronik İmza ile
Aşlı ile Aydır.

Hükümet Konağı C Blok Kat:8 Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bölümü Konak/İZMİR
Elektronik Ağ: izmir.meb.gov.tr
e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr

Tel: (0 232) 477 21 37
Faks: (0 232) 477 21 07

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksoruu.meb.gov.tr> adresinden 1188-d6e1-376e-b8ee-a369 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877/604.01.02/4353506
Konu: Fatma Merve AKTÜRK
Araştırma İzni

01/10/2014

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi:a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı (Genelge 2012/13)
b) Fatma Merve AKTÜRK'ün 19/09/2014 tarihli dilekçesi.

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı tezli yüksek lisans öğrencisi Fatma Merve AKTÜRK'ün "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5 Yaş Çocuğu Olan Anne Babaların Çocuklarına Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi İzmir İli Örneği" konulu tez çalışması için kullanacağı ölççekleri, Müdürlüğümüz Buca, Çiğli, Karşıyaka ilçelerinde bulunan ekli listedeki resmi ve özel bağımsız anaokulları, bünyesinde anasınıfı bulunan ilkokullarda öğrenim gören öğrencilerin ebeveynlerine uygulamak istediği ilgi (b) yazı ile belirtilmektedir.

Söz konusu ölççeklerin uygulanmasının, yukarıda adı geçen ilçelerin ek listesinde belirtilen okullarında, 2014-2015 öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarımızı arz ederim.

Vefa BARDAKCI
Müdür

OLUR
01/10/2014
Mustafa ERDOĞAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmza
Aşılı İle Aynıdır.

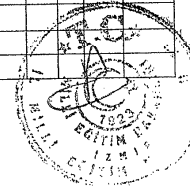
Değerli anne ve babalar;
 Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve
 İhtisas Tezli Yüksek Lisans Programı'nda "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5 Yaş Çocuğu Olan Anne Babaların
 Çocuğuna Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi İzmir İli Örneği" tezine yönelik olarak yapılan bir
 çalışmadır. Elde edilen veriler bilimsel amaçlar çerçevesinde ve bilimsel yöntemlerle değerlendirilecektir. Ankete gösterdiğiniz
 ilgi ve araştırmaya yaptığınız katkıdan dolayı teşekkür ederim.

F. Merve AKTÜRK

Şehit Ali Karaoğlan Kız Teknik ve Meslek Lisesi

EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ

Lütfen, aşağıda yer alan soruları doğru bulma düzeyinize göre işaretleyiniz. Katıldığımız seçeneği "X" ile işaretleyiniz.		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
CÜMLELER						
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.					
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.					
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
34	Çocuğumu şımartırım.					
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
36	Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					

Ölütfen, aşağıda yer alan soruları doğru bulma düzeyinize göre işaretleyiniz. Katıldığımız seçeneği "X" ile işaretleyiniz.

CÜMLELER		Her zaman böyledir	çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
37	çocuğuma bir Şey alırken onun da fikrini alırım.					
38	ocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
39	çocuğuma karşı sabırsızım.					
40	En ufak bir hatasında, ocuğumu cezalandırırım.					
41	çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
42	ocuğumun kendi başına becerebileceği Şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.					
43	çocuğuma bana sormaksızın Şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, ocuğumun isteğine göre belirlenir.					
45	ocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46	ocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz :

( ) Kadın ( ) Erkek

2. Çocuğunuzun cinsiyeti :

( ) Kız ( ) Erkek

3. Sahip olduğunuz ocuk sayısı :

( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) Daha fazla

4. Çocuğunuzun okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresi :

( ) 1 yıl ( ) 2 yıl ( ) Daha fazla

5. Yaşınız :

( ) 25'ten kuk ( ) 25-29 arası ( ) 30-34 arası ( ) 35-39 arası ( ) 40 ve st

6. Eğitim durumunuz :

( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) nlisans ( ) Lisans
( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora

7. Medeni durumunuz :

( ) Evli ( ) Bekar ( ) Boşanımy

8. alışıp çalışmama durumunuz :

( ) alışıyorum ( ) alışmıyorum

9. Çalışma süreniz :

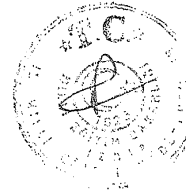
( ) Yarım gün ( ) Tam gün

10. Mesleğiniz :

( ) Memur ( ) İşçi ( ) Serbest

11. Gelir durumunuz:

( ) 0-500 TL ( ) 500-800 TL ( ) 800- 1250 TL ( ) 1250-2000 TL
( ) 2000-4000 TL ( ) 4000-7000TL ( ) Daha fazla

UYGULAMANIN YAPILACAĞI OKUL LİSTESİ

EK 1

İLÇE ADI	OKUL ADI
Buca	Akıncılar İlkokulu
	Ali Kuşçu İlkokulu
	Avukat İlhan Ege İlkokulu ~~İlkokulu~~ Anaokulu
	Buca Anaokulu
	Süleyman Bilgen İlkokulu
	23 Nisan İlkokulu
	Özel Beyaz Kelebekler Anaokulu
	Süleyman Bilgen İlkokulu
	Mimar Kemalettin İlkokulu
	Şehit Astsubay Ümit Başaran İlkokulu
	Vali Rahmi Bey İlkokulu
	80.Yıl Küçükçiğli İlkokulu
Çiğli	Balatçık İlkokulu
	Tüpraş Mahmut Esat Bozkurt İlkokulu
	İsmail Rahmi Karadavut İlkokulu
	Özel Karşıyakam Anaokulu
	Özel Soylu Mavişehir Anaokulu
	Çiğli Anaokulu
	Büyükçiğli İlkokulu
	İmkb Kız Teknik Ve Meslek Lisesi Uygulamalı Anasınıfı
	Güzeltepe İlkokulu
	Neriman Haşım Emirli Anaokulu
	Egekent İlkokulu

	Gülen Kora Bağımsız Anaokulu
	Münevver Öğretmen İlkokulu
	Harmandalı İlkokulu —
	Tekel İlkokulu
Karşıyaka	Emlak Bankası İlkokulu =
	Atakent Aysel Salih Baysak Anaokulu =
	Karşıyaka Anaokulu (Selçuk Yapar Ortaokulu - Alaybey)
	Polat Çelikdemir Anaokulu — (Yasemin Hoca)
	Ayşe Kaya Anaokulu —
	Mehmet Seniye Özbey İlkokulu (Cihant Kora Lisesi yan.)
	Nezahat Erten Anaokulu —
	Sezai-Gönül Akdağ Anaokulu (Örneklilik İlkokulu)

**ARAŞTIRMA TAMAMLANDIKTAN SONRA, ARAŞTIRMANIN TESLİMİNE
İLİŞKİN TAAHHÜTNAME TUTANAĞI**

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	
Bağlı bulunduğu Üniversite/Kurum	
Araştırmanın konusu	....
Teslim edilen araştırma örneği türü ve sayısı	..... Adet elektronik ortamda CD / Basılı materyal
Araştırmayı teslim alan kurum	İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Yukarıda yazılı araştırma örneğini İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne teslim ettim.

...../...../201.

Teslim Eden

.....
.....

Teslim Alan

.....
.....

UYGUNDUR

...../...../201...

Değerli anne ve babalar;

bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı Tezli Yüksek Lisans Programı'nda "Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5 Yaş Çocuğu Olan Anne Babaların Çocuklarına Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi İzmir İli Örneği" tezine yönelik olarak yapılan bir araştırmadır. Elde edilen veriler bilimsel amaçlar çerçevesinde ve bilimsel yöntemlerle değerlendirilecektir. Anketeye gösterdiğiniz ilgi ve araştırmaya yaptığınız katkıdan dolayı teşekkür ederim.

F. Merve AKTÜRK

Şehit Ali Karaoğlan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ

Lütfen, aşağıda yer alan soruları doğru bulma düzeyinize göre işaretleyiniz. Katıldığınız seçeneği "X" ile işaretleyiniz.		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
CÜMLELER						
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğini ona açıklarım.					
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımında çocuğumu cezalandırırım.					
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.					
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
34	Çocuğumu şımartırım.					
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
36	Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					

Lütfen, aşağıda yer alan soruları doğru bulma düzeyinize göre işaretleyiniz. Katıldığınız seçeneği "X" ile işaretleyiniz.		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
CÜMLELER						
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
39	Çocuğuma karşı sabırsızım.					
40	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.					
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
42	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.					
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.					
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz :

Kadın   Erkek
2. Çocuğunuzun cinsiyeti :

Kız   Erkek
3. Sahip olduğunuz çocuk sayısı :

1   2   3   4   Daha fazla
4. Çocuğunuzun okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresi :

1 yıl   2 yıl   Daha fazla
5. Yaşınız :

25'ten küçük   25-29 ve arası   30-34 ve arası   35-39 ve arası   40 ve üstü
6. Eğitim durumunuz :

İlkokul   Ortaokul   Lise   Önlisans   Lisans
 Yüksek Lisans   Doktora ve üstü
7. Medeni durumunuz :

Evli   Bekar   Boşanmış
8. Çalışıp çalışmama durumunuz :

Çalışıyorum   Çalışmıyorum
9. Çalışma süreniz :

Yarım gün   Tam gün
10. Mesleğiniz :

Memur   İşçi   Serbest
11. Gelir durumunuz:

0-500 TL   500-800 TL   800- 1250 TL   1250-2000 TL
 2000-4000 TL   4000-7000TL   Daha fazla

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Fatma Merve AKTÜRK
Doğum Yeri:	
Doğum Tarihi:	
Medeni Durumu:	Evli
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	
Ortaöğretim:	
Lise:	
Lisans.	Gazi Üniversitesi
Yüksek Lisans.	Selçuk Üniversitesi
Becerileri:	
İlgi Alanları:	
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Aldığı Ödüller: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Tel:	
Adres:	

İmza: